

ANKARA

HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**1962 KÜBA FÜZE KRİZİ VE ULUSLARARASI ALANDAKİ
YANSIMALARI**

Bülent VARLI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN

**YÜKSEK LİSANS YETERLİK
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

ŞUBAT - 2020

**1962 KÜBA FÜZE KRİZİ VE ULUSLARARASI ALANDAKİ
YANSIMALARI**

Bülent VARLI

**YÜKSEK LİSANS YETERLİK
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
SİYASİ TARİH BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

ŞUBAT 2020

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Bülent VARLI
24.12.2019

1962 KÜBA FÜZE KRİZİ VE ULUSLARARASI ALANDAKİ YANSIMALARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Bülent VARLI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
Şubat 2020

ÖZET

II. Dünya Savaşı sonunda süper güç olarak ortaya çıkan ABD ve SSCB ideolojik karşıtlığa dayalı ve iki kutuplu bir dünya düzeni doğmasına sebep olmuşlardır. Kutuplar arası güç mücadelesinin kaçınılmaz sonucu ise silahlanma yarışı olmuştur. Nükleer silahların geliştirilmesi ile tepe noktasına ulaşan bu güç mücadelesi, mesafelerin önemini ortadan kaldırmış ve karşılıklı tehdit algısını çok ciddi boyutlara taşımıştır. Küba Füze Krizi, bu iki süper gücün doğrudan karşı karşıya geldiği ilk ve tek örnektir. Karşıt kutupların çatışmasını toptan bir felakete dönüşmeden uzlaşma yoluyla çözümlenmek için bütün uluslararası aktörlerin çaba ve katkıları ile kriz sona ermiştir. İç dinamikler ile dış politikalar arasında kurulacak dengenin, silahlı çatışmaları önleyecek önemli bir etken olduğu bu kriz sayesinde kanıtlanmıştır. Silahlı güç kullanımının çözüm için her zaman başvurulacak bir yol olmadığı aksine uluslararası görüşmenin ve diplomatik girişimlerin dünya barışını sağlamak yolunda önemli bir yer tuttuğu yine bu kriz sayesinde kabul görmüştür. Süper güçlerin kendi çıkarları söz konusu olduğunda daha güçsüz durumdaki müttefiklerinin varlık ve güvenliklerini göz ardı edebilecekleri, özellikle Türkiye uygulaması bakımından öğretici olmuştur. Nükleer tehdit ölümcül bir maliyet getirdiğinden krizden sonraki yaklaşık 30 yıllık dönemde süper güçler arasındaki mücadele daha bölgesel nitelikli ve konvansiyonel çatışmalarla dolaylı bir görünüm almıştır. Bu nedenle uluslararası örgütlerin konvansiyonel çatışmanın unsuru olan güçsüz ülkeler üzerindeki müdahalesi kolaylaşmış ve etkin hale gelmiştir. Bu örgütlerin ve uluslararası diğer aktörlerin süper güçler arasındaki barışı sağlamak konusunda tek başlarına yeterli olmadıklarını kabul etmek gerekir. Güçlülerin kendi aralarındaki barışı yine kendi istekleriyle sağlayabilecekleri bir gerçektir. Bu yüzden böylesi girişimlerin ikincil ve yardımcı önlem düzeyinde kalacaklarını kabul etmek gerekir. Mutlak güç sahibi olmanın önemi Küba Füze Krizi sayesinde stratejik bir ilke haline gelmiştir. Kriz yapısal olarak karmaşık bir süreç olduğundan analitik bir bakış açısını gerekli kılmaktadır. Öte yandan her kriz kendine özgü olduğundan konuyla ilgili tartışılmaz yargılarda bulunmak da mümkün değildir. Sonuç olarak bu çalışma uluslararası bir krizin doğru yönetilmesi için neler yapıldığı ve aksi halde olabilecekleri Küba Füze Krizi deneyimi üzerinden karşılaştırmayı amaçlamaktadır.

Bilim Kodu : 114111
Anahtar Kelimeler : Nükleer güç, Küba Füze Krizi, Türkiye, ABD, Jüpiter Füzeleri.
Sayfa Adedi : 147
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN
Orcid No : 0000-0003-0034-3559

1962 CUBAN MISSILE CRISIS AND ITS IMPACT ON INTERNATIONAL AREA

(M. Sc. Thesis)

Bülent VARLI

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL FOR ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNIVERSITY
February 2020

ABSTRACT

Emerging as world powers at the end of World War II, USA and USSR have created a bipolar world order based on ideological opposition. An inevitable result of this inter-polar struggle for power has been the armament race. Reaching its peak by the development of nuclear weapons, this power struggle has nullified the distances and carried the reciprocal perception of threat to a very severe dimension. The Cuban Missile Crisis is the first and unique example where those two world powers confronted each other directly. The crisis was ended by the contributions of all international players endeavouring to resolve the conflict between opposing forces before it turns into a total disaster. Through this crisis, it has been proven that setting up a convenient balance between internal dynamics and foreign policies is a vital factor to prevent armed conflicts. It has also been accepted through this crisis, international negotiations and diplomatic interferences are vitally necessary to uphold world peace in spite of putting forward armed forces as a choice of solution as usual. It has been a valuable lesson, especially from Turkey's aspect, the super powers could easily neglect the existence and security of their lesser allies when it comes to their own interests. Since nuclear threat has a deadly toll, the conflict between super powers has turned into a more indirect manner by means of conventional skirmishes on territorial conflicts in the nearly 30 years time after the crisis. Therefore intervention of international organizations upon lesser countries which are part of conventional conflicts, has become easier and more effective. It should be accepted that such organizations and other international part-takers cannot be sufficient in maintaining peace between world powers respectively. As a matter of fact, strong ones can provide peace among themselves only by their own will. That's why it should be accepted that such ventures are limited to be secondary and auxiliary measurements. The importance of having absolute power has become a strategic principle by Cuban Missile Crisis. As crisis is a structurally complex situation, it is necessary to look from an analytical point of view. On the other hand, as every crisis is sui generis that's why it is not easy to put forward undiscussable judgements on the subject, As a conclusion this study aims to compare what has done to manage an international crisis properly and might have been if not, on Cuban Missile Crisis experience.

Science Code : 114111
Key Words : Nuclear power, Cuban Missile Crisis, Turkey, USA, Jupiter Missiles.
Page Number : 147
Supervisor : Prof. Dr. Cemalettin TAŞKIRAN
Orcid No : 0000-0003-0034-3559

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR.....	x
ÖNSÖZ	xi
1.GİRİŞ	1
2. KÜBA DEVRİMİ	5
2.1. Devrim Öncesinde Küba	5
2.2. Küba Devrimi.....	7
2.3. Amerika Kıtasının İç İlişkileri	8
2.3.1. Küba'nın Devrim İhracı Politikası	8
2.3.2. Venezuela Girişimi	9
2.3.3. OAS Toplantıları	10
2.3.3.1. San Jose toplantısı	10
2.3.3.2. Punta del Este toplantısı	10
2.3.4. Önlem İçin İlk Çabalar	12
2.4. Küba-ABD İlişkileri.....	12
2.4.1. Eisenhower Dönemi	12
2.4.2. Kennedy Dönemi.....	14
2.4.3.CIA'nin Planları	15
2.4.4. Domuzlar Körfezi Çıkarması.....	16
2.5. Küba-Sovyet İlişkileri	21
2.5.1. Sovyetlerin Küba'ya Bakışı	21
2.5.2. Küba-Sovyet Yakınlaşması	22

	Sayfa
2.5.3. Sovyetlerin Değişen Tutumu	24
2.5.3.1. Viyana görüşmesi.....	24
2.5.3.2. Stratejik yaklaşımlar.....	24
3. KÜBA KRİZİ.....	27
3.1. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanması.....	27
3.1.1. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanmasının Amaçları	27
3.1.2. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanmasının Kapsamı.....	30
3.2. Sovyet Füzelelerinin Küba'ya Yerleştirilmesi ve Oluşturduğu Tehdit.....	31
3.3. Krize Yol Açan Gelişmeler	33
3.3.1. ABD'nin Ulusal Güvenlik Politikası	33
3.3.1.1. Monroe doktrini	33
3.3.1.2. Kennedy doktrini.....	35
3.3.2. Tırmanma Diplomasisi	36
3.3.3. Küba'daki Sovyet Füzelelerinin ABD Tarafından Tespit Edilmesi	37
3.4. Küba'daki Füzelelerin Sökülmesi İçin ABD'nin Ön Hazırlıkları.....	40
3.4.1. Krizin Ortaya Çıkışı ve ExCom.....	40
3.4.2. Uluslararası Girişimler	44
3.4.2.1. OAS nezdinde	44
3.4.2.2. BM nezdinde.....	45
3.4.2.3. NATO nezdinde.....	47
3.4.3. Kriz Diplomasisi.....	47
3.5. Küba'daki Füzelelerin Sökülmesi İçin ABD'nin Aldığı Önlemler.....	49
3.5.1. Küba'ya Karşı Hava Saldırısı ve Askeri Müdahale Hazırlığı.....	49
3.5.2. Abluka ve Karantina Kavramları.....	51
3.5.2.1. Abluka kavramı	51
3.5.2.2. Karantina kavramı ve uygulaması.....	55

	Sayfa
3.6. Türk-Amerikan İlişkileri	61
3.6.1. Jüpiter Füzelere Türkiye’de Konuşlandırılması.....	62
3.6.2. Jüpiter Füzelere Sökülmesi Tartışması: 13 - 28 Ekim 1962	66
3.6.2.1. Türkiye yönünden duyarlılık.....	68
3.6.2.2. NATO ve ABD yönünden duyarlılık	70
3.7. Füzelere Küba'dan Çekilmesinde Uluslararası Örgütlerin Rolü.....	74
3.7.1. BM’nin Krizdeki Rolü.....	74
3.7.2. OAS'nin Krizdeki Rolü.....	80
4. KÜBA KRİZİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI.....	83
4.1. Uluslararası Örgütlerin Tutumları.....	83
4.1.1. BM’nin Tutumu.....	83
4.1.2. OAS’ nin Tutumu	86
4.1.3. NATO’nun Ve Üye Ülkelerin Tutumu.....	87
4.2. Küba Krizinin Politik Sonuçları.....	92
4.2.1. ABD Yönünden Politik Sonuçlar	92
4.2.2. Sovyetler Birliği Yönünden Politik Sonuçlar.....	96
4.2.3. Uluslararası Alandaki Politik Sonuçlar	100
4.3. Küba Krizinin Askeri-Stratejik Sonuçları.....	103
4.3.1. Konvansiyonel Askeri Güç Yönünden Stratejik Sonuçlar	104
4.3.2. Nükleer Askerî Güç Yönünden Stratejik Sonuçlar.....	107
4.3.3. Genel Askeri-Stratejik Sonuçlar	108
4.4. Küba Krizinin Diplomatik Sonuçları	110
4.4.1. Karşılıklı Anlayış ve Saygı İlkesinin Benimsenmesi	110
4.4.2. Uluslararası Sorunların Çözümünde Zirve Yöntemine Başvurulması	112
4.4.3. Özel Temsilcilerin Rolü.....	112
4.4.4. Uluslararası Örgütlerin Girişimleri.....	113

	Sayfa
4.4.4.1. BM'nin girişimi.....	113
4.4.4.2. OAS'nin girişimi.....	114
4.4.4.3. NATO'nun girişimi	114
4.4.5. Diplomaside Teknolojik Gelişmelerden Yararlanılması: Hot Line.....	115
4.4.6. Nükleer Denemelerin Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma	116
4.5. Küba Krizinin Uluslararası Komünizm ve Sovyet Yayılmacılığının Yeni Hedefleri Yönünden Sonuçları.....	117
4.5.1. Bloklar Arası Caydırıcılık ve Tırmandırma Politikalarının Mantığı.....	117
4.5.2. Sovyet Yayılmacılığının Uluslararası Komünizm İçinde Erimesi ve ABD'nin Karşı Önlemleri.....	119
4.5.3. Uluslararası Komünist Yayılmacılığın Yeni Hedefi: Silahsızlanma	122
4.5.4. Uluslararası Komünizm İle İlgili Genel Sonuçlar	124
5. SONUÇ.....	125
KAYNAKLAR.....	129
EKLER.....	137
EK-1 Renkli Küba Haritası	137
EK-2 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları.....	139
EK-3 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları.....	141
EK-4 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları.....	143
EK-5 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları.....	145
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

AFP-CD

American Foreign Policy-Current Documents

Bkz

Bakınız

BM

Birleşmiş Milletler

C

Cilt

CARIFTA

Karayip Hür Ticaret Birliği

CENTO

Merkezi Anlaşma Teşkilatı

CIA

Merkezi Haber Alma Örgütü

Çev

Çeviren

Doc.AFR.

Documents on American Foreign Relations

Doc.no.

Document number (belge numarası)

Ed

Edited (derleyen)

Eds

Editeds (derleyenler)

Et al

Ve diğer yazarlar

NATO

North Atlantic Treaty Organization

OAS

Amerika Devletleri Örgütü

S

Sayfa

SSCB

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

Vd

Ve devamı

Vol

Volume (cilt)

ÖNSÖZ

Uluslararası ilişkilerde iki veya daha çok ülke arasında politik, ekonomik veya askeri çıkarlar nedeniyle meydana gelen ve normal ilişkilerin bozularak, karşılıklı sert önlemlerin alınmasına ve savaş tehlikesinin belirmesine yol açan gerginlik durumunu *kriz* olarak tanımlayabiliriz.

Günümüzde uluslararası krizler, kökleri derinde olan yapısal sorunların belirtileri oldukları için(Kissinger, 1974, s. 52), uluslararası bir düzenin gerekli olduğunu zaman zaman bütün devletlere hatırlatırlar. Eğer bir kriz, temelde yatan sorunların çözümünü sağlamakta ilgili devletlere yardımcı olamıyorsa, uluslararası düzenin varlığının yaşamsal bir ihtiyaç olduğu, ancak dünyanın felakete sürüklenmesi ile anlaşılabilir(Kissinger, 1974, s. 49).

Askeri güç, devletlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde temel belirleyici olagelmıştır. Hatta 20. yüzyıl sona ererken devrim niteliğinde değişimlerin yaşandığı uluslararası ilişkilerde, başlı başına önemli bir unsurdur. Ancak günümüzde, tarihteki sınırsız amaçlara mutlak zaferler ile ulaşılması olanağı(Acheson, 1958, s. 30)kalmamıştır.

ABD eski Dışişleri Bakanlarından John Foster Dulles'in da belirttiği gibi, savaşa girmekten kıl payı da olsa kurtulabilmek bir sanattır ve eğer savaşın uçurumuna kadar gitmekten korkulursa, o savaş kaybedilmiştir(Drummond& Coblenz, 1960, s. 69) Yine, ABD eski Dışişleri Bakanlarından Dean Acheson, yüzyılımızın ortalarında meydana gelen gelişmeleri sayarken, ABD ve Sovyetlerin süper güç haline gelmelerini ve nükleer silahların kullanılmaya başlamasını, bu gelişmelerden ikisi olarak saymaktadır(Acheson, 1958, s. 2).

Süper güç kavramını izleyen nükleer gelişim, uluslararası güç mücadelesinin eksenini oluşturarak, her süper gücün, kendi müttefiklerinin ülkelerini üs olarak kullanmak eğilimi nedeniyle de, bölgesel krizlere, müdahalelere ve bazen savaşlara yol açmıştır.

İncelememize konu olan Küba Füze Krizi, dünyanın tanık olduğu krizler içinde nükleer tehlike taşıyan(Blight, Nye Jr, & Welch, 1987, s. 170-171)ilk ve tek krizdir. Bir başka deyimle, Küba Krizi, soğuk savaş döneminin çağlayanıdır(Allison, 1971, s. 20). Bu krizden sonra, yumuşama süreci başlayacaktır.

Dünyadaki bu nükleer tehdit, ilk kez, Küba Krizi ile karşılık görmüştür. 1961 Berlin ve 1962 Küba Füze Krizi ile Sovyetlerin artan nükleer tehdidi ilk kez bir engele çarpmıştır(Rostow, 1987, s. 835).

Bu nedenle Küba Füze Krizi'nin insanlık için iki önemli özelliğinden birincisi korkutucu olması, ikincisi ise öğretici olmasıdır (Armaoğlu, 1988, s. 602). Uluslararası toplumu oluşturan onlarca ülke ve devletin, hatta insanlığın varlığını sürdürebilmesinin iki süper güç arasındaki gerilimin sonuçlarına bağlı olması liderlerin de sağduyulu kararlar almasını zorunlu kılmıştır(Sander, 1998, s. 289). Kriz yönetimi, uluslararası bir anlaşmazlığın tırmanarak sonunda bir savaşa yol açmasını önlemeye yönelik doğru durum tespiti, en doğru kararı verebilme ve tarafları olabildiğince tatmin edecek biçimde uygulamaktır (İlhan, 1989, s. 132).

Çalışmamızın içinde Türkiye'nin rolüne ilişkin olarak ayırdığımız kısım, kapsam olarak çok az gibi görünebilir. Ancak Türkiye'nin, Küba Krizindeki rolünden söz eden birincil kaynaklar sayısının görece azlığı, konuyla ilgilenen araştırmacılar gibi krize taraf olan ülkelerin de kabul ettiği (Sever, 1997, s. 647) bir gerçektir. Ancak konu hakkında birinci elden bilgisi olmadığı halde en üst düzeyden fikirleri olan dönemin Türk basını Türkiye'yi kendi subjektif bakış açılarına göre yaşanan krizin baş aktörü sayan farklı görüş ve senaryolar üretmişlerdir(İzmir, 2017, s. 181-184). Üstelik bu bilgiler, içeriği dahi sorgulanmaksızın doğrudan ABD gazetelerinden yapılmış çevirilere dayandığından krizin gerçek boyutlarının Türkiye yönünden anlaşılmasına yol açmıştır (İzmir, 2017, s. 189)

Biz bu çalışmamızda içerik ve ayrıntı bakımından görece daha nitelikli kaynaklardan yararlandık. Yüzlerce eser ve makalenin taranması sonucu ancak ortaya çıkarılabilen söz konusu kaynaklar, Türkiye'nin rolüne ilişkin görüşlerimizi desteklemek amacıyla kullanılmışlardır.

Çalışmamızda yararlanmak zorunda kaldığımız Türkçe kaynakların çoğunda bilgi yanlışlıkları, çeviri ve yorum hataları olması nedeniyle, konuyu daha ayrıntılı inceleyen yabancı kaynaklar kullanılmıştır. Özellikle ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan, Amerikan Dış Politikası ile ilgili belgeler derlemesindeki (AFP-CD & Doc. AFR.) belgeler, yeri geldikçe, verdiğimiz bilgileri desteklemek veya ayrıntıları öğrenmek isteyen araştırmacılara yol gösterebilmek amacıyla kullanılmıştır.

1.GİRİŞ

II. Dünya Savaşı sonrası, iki süper gücün kendilerini dünyanın her bölgesinde mutlak olarak tanıtmaya mücadelesinin başlangıcıdır. Ancak iki süper gücü karşılıklı tehdit durumuna getiren ilk olay, 1946 yılında ABD Başkanı Truman'ın Stalin'e, İran'dan çekilmedikleri takdirde "vahim olayların olacağını" bildirmesidir. Sovyet askeri gücünün ABD ile çatışmaya girmesinin mümkün olmadığı bir dönemde meydana gelen bu olay(Jackson, 1987, s. 63), Sovyetlerin, askeri güçlerini artırarak, dünyanın her yerinde varlıklarını hissettirme politikalarının başlangıcı olmuştur.

Berlin Krizi, Kore Savaşı, Süveyş Krizi ve Suriye Bunalımından sonra Sovyetler pek çok sorunla karşı karşıya kalmıştı. ABD ve Sovyetler arasındaki Soğuk Savaşın giderek yoğunlaştığı 1950'li yıllarda her iki ülke de kendi etki alanlarındaki coğrafyalarda kendi ideolojileri doğrultusunda askeri, ekonomik ve siyasal birlikler oluşturmuş ve dünya çift kutuplu bir hale gelmiştir. Bu çift kutuplu yapıya rağmen her iki bloka da tabi olmayan, fakat ikili veya çok taraflı anlaşmalarla bölgesel güç mücadelesinde bir süper güçle birlikte hareket eden ülkeler de vardı.

ABD, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika kıtası dışına çıkarak, bölgesel savunma ve işbirliği örgütleri kurmuştu. NATO, SEATO, Bağdat Paktı gibi ittifaklar dünyanın çeşitli bölgelerinde ABD'ye politik ve askeri üstünlük sağlamıştı. Sovyetler Birliği buna, Varşova Paktı'nı kurarak karşılık vermiş ise de, bu yeterli değildi. Çünkü ABD, Amerika kıtası dışına çıkarken, bu kıtaya tartışmasız olarak hâkimdi ve NATO üyesi müttefikleri, Avrupa kıtasında yer alıyorlardı. Sovyetler Birliği ise Asya kıtasının hâkimiyetini Çin ile paylaşan, Avrupa kıtasında ise NATO üyesi ülkelerle kuşatılmış, müttefiklerinin hiçbiri NATO üyesi ülkeler kadar güçlü olmayan bir süper güçtü. Sovyetlerin, ABD'yi Amerika kıtasında Varşova Paktı üyesi ülkelerle kuşatmak gibi bir imkânı olmadığı gibi; Amerika kıtası ülkeleri arasında NATO üyesi ülkeler kadar güçlü ve Avrupalı müttefikler ile aynı sayıda ülke çıkması ve bu ülkelerin Sovyetler ile ittifak yapmaları olanaksızdı. Bütün bu olumsuz koşullar altında, Küba'nın Sovyetlere yaklaşması, Sovyetlere, kendisinin karşı karşıya kaldığı tehditleri ve içinde yaşamak zorunda olduğu güç koşulları, ABD'ye yaşatma fırsatını vermişti.

1957 yılında Suriye Buhranı ile Batı Dünyası ve Üçüncü Dünya ülkeleri üzerinde ağır bir Sovyet baskısı oluşmuştu. Çünkü Sputnik uzay aracının fırlatılmasını, Sovyetler, ABD'den üstün olduklarının ve politik olarak birinci güç durumundaki Sovyetlerin fikir ve isteklerinin bütün dünya ülkeleri tarafından dikkate alınması gerektiğinin bir işareti olarak göstermişlerdi.

Sovyetler, bilimsel, askeri ve politik üstünlüğü sonucunda, komünizmin dünyanın geleceğine yön verecek bir sistem olduğunu da uluslararası kamuoyuna duyurarak, bütün ülkeler üzerinde psikolojik bir avantaj sağlamıştı(Levering, 1982, s. 78-79).

Sovyetlerin bu görevde gösterisi, 1957 yılı ve sonrasındaki yıllarda, Avrupa'da çok sayıda asker bulundurmaya zorunda kalarak, yüksek askeri harcamalar yapmasını gerektirmişti. Avrupa'daki savunma ünitelerine yapılan yüksek harcamalar sonucu, Sovyetlerin soğuk savaş politikaları Almanyalar ekseninde yoğunlaşmıştı. Avrupa'da komünist eğilimlerin ortaya çıkmaya başlaması da, Sovyetlerin, gerektiğinde Macaristan'daki müdahalelerinin benzerini yapabilmek için Avrupa'ya saplanıp kalmalarına yol açmıştı.

Avrupa'da süren bu çekişme nedeniyle, Sovyetler, denizaşırı faaliyetlerini sürdürmeyecek duruma gelmişti.

1956 yılında CIA, çok yüksek irtifadan keşif uçuşu yapabilen bir uçak geliştirerek U-2 programını başlatmış oldu. Bu uçaklar, Başkan Eisenhower'ın talimatıyla Sovyet hava sahasına girip, bütün Sovyet kara ülkesini gözetleyerek fotoğraflar çekiyorlardı. Bu uçaklardan biri Sovyetler Birliği toprakları üzerinde uçarken, 1 Mayıs 1960 tarihinde Sverdlovsk civarında düşürüldü. Pilot Gary Powers ise gözaltına alındı(Levering, 1982, s. 81-82)¹.

ABD yönetimi önce, düşen uçağın bir meteorolojik keşif uçağı olduğunu ileri sürmüştü. Buna karşılık olarak Khrushchev, pilot Powers'ı ve düşen U-2'nin enkazını dünyaya teşhir ederek, bu uçağın gizli görevi hakkında açıklamalar yapınca, ABD yönetimi durumu kabullenmek zorunda kalmıştı.

Khrushchev, özellikle ABD ile ilişkilerini bozmak için Eisenhower'a karşı olumsuz bir tutum izlemişti. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (CPSU)'nin 1956 yılındaki 20. kongresinde yeni bir program² açıklayan Khrushchev "Kapitalistler ile barış içinde bir arada yaşama" (peaceful co-existence) arzusunda olduklarını vurgulamıştı. Buna göre Moskova-Washington mücadelesi, barışçı yöntemlerle politik, ekonomik ve sosyal alanlarda yürütülecekti. Çünkü Sovyetlerin üstün ekonomik ve sosyal sistemleri, sonuçta bütün dünya tarafından benimseneceğinden uzun dönemde nükleer ve askeri yönlerden Batı ile çatışmaya girmek gereksizdi(Robbins, 1983, s. 46).

¹U-2'lerin pilotları ele geçirilme durumunda intihar etmekle görevliyidiler. Ancak pilot Powers emirlere uymayarak, siyanür hapını kullanmamış ve iki devlet arasında uzun süren bir pazarlığın konusunu oluşturmuştur.

² Bu programın metni için bkz.Rubinstein, 1960.

ABD, buna karşı hiçbir resmi veya özel girişimde bulunmadı. 16 Mayıs 1960 tarihinde Paris'te yapılacak zirvede Khrushchev, ABD'yi suçlayarak, özür dilenmesini, aksi takdirde zirveden çekileceklerini bildirdi. Başkan Eisenhower'ın özür dilemeyi reddetmesi üzerine, Khrushchev zirveden çekildi. Ayrıca Eisenhower'a Moskova'yı ziyaret etmesi için yaptığı teklifi de geri aldı. Sovyet delegeleri görüşmeleri derhal terk ettikleri için, ABD-Sovyet ilişkileri açısından önemli bir fırsat da kaçırılmış oldu. Bu durum Cumhuriyetçilerin, 1960 yılında yapılan ABD başkanlık seçimlerinde başarısız olmalarına neden olmuştu(Levering, 1982, s. 82).

U-2'ler, Kennedy döneminde de görevlerini sürdürmüşler, hatta Küba'daki Sovyet füzelerini ilk bu uçaklar keşfetmişlerdi.

II. Dünya Savaşı'nın sona erdiği tarihten itibaren Berlin kentinin statüsü, iki süper devlet arasında sorun olmuştu. 1948'de Berlin'in Sovyetler tarafından abluka altına alınması ile tanınan statü sorunu, uzun bir süre tartışma konusu olmuştu. Khrushchev, Berlin sorununun çözümünü prestij meselesi olarak gördüğünden, 1958 yılında diplomatik turlara başlamıştı. Bir sonuç alamayınca 27 Kasım 1958 tarihinde, Berlin'in altı ay içinde "askerden arındırılmış hür bir şehir" (demilitarized free city)(Allison, 1971, s. 242) olmasını öngören bir ultimatoma vermişti. Ültimatoda, sorunun bu şekilde çözümlenmemesi halinde bir anlaşma imzalanacağı bildiriliyordu.

Bu girişim de sonuçsuz kalınca, Khrushchev, 1959 sonbaharında Başkan Eisenhower ile Camp David'de konuya ilişkin görüşmelerin başlatılması konusunda anlaşmıştı. Bu amaçla 1960 Mayıs ayı içinde Paris'te bir zirve toplanması kararlaştırıldı. Ancak ABD'nin U-2 casus uçaklarından biri Sovyetler Birliği hava sahasında düşürülünce bu görüşme gerçekleşmedi.

1950'li yıllarda ülke dışı krizler ve komünizmi yaygınlaştırmak amacıyla Orta Doğu ve Avrupa'da faaliyet gösteren Sovyetler, çağın gelişmelerine yönelik yeterli sanayi ve altyapı kaynak aktarımını gerçekleştirilememişti. Askeri harcamalarının çokluğu ve uzay çalışmalarının yüksek maliyeti nedeniyle araştırmaya ağırlık veremeyen Sovyetler, silahlarının vurucu gücü ve işlevi bakımından ABD'den geri kalmıştı. Bu nedenle, mevcut durumundan daha avantajlı duruma gelecek çareler aramaya başlamıştı.

Sovyetlerin ekonomik sorunlarının, en önemli bölümünü oluşturan savunma harcamaları, 1953 yılında Stalin'in ölümünden itibaren küçük artışlar göstermiştir. ABD ise, aynı tarihten itibaren yılda bir milyar dolar artış gösteren savunma bütçesi izlemiştir. 1961 sonbaharında Kennedy komünist blokla silahsızlanma görüşmeleri yapma çağrısında bulunmuş, bu çağrıya olumsuz cevap veren Sovyetlerin, 1960 yılında, 36,9 milyar dolar olan askeri harcamaları, 1961

yılında 43,6 milyar dolara, 1962 yılında ise 49,9 milyar dolara(Kennedy, 1987, s. 384) yükselmiştir. Bu durum karşısında ABD'nin 1960 yılında 45,3 milyar dolar olan askeri harcamaları, 1961 yılında 47,8 milyardan 52,3 milyar dolara yükselerek tarihinin en yüksek rakamına ulaşmıştı(Odegard & Baerwald, 1962, s. 389).

Uluslararası ortamda bir tehlike söz konusu değilken her iki yönetimin de karşılıklı olarak askeri harcamalarını artırması yakın zamanda bir çatışma olması ihtimalini artırıyordu. ABD1961 yılında 2,5 milyar dolarlık ek savunma harcaması yaparken, Sovyetler 6,7 milyar dolar; 1962 yılında ABD 4,5 milyar dolarlık ek savunma harcaması yaparken, Sovyetler 6,3 milyar dolarlık ek savunma harcaması yapmıştır. Bütün bu veriler, Sovyetlerin olağandışı askeri yatırımlar yaptıklarını göstermekteydi³.

Khrushchev, Küba Krizi öncesi dönemde, askeri planlamalar konusundaki görüşleri ve **barış içinde bir arada yaşama** doktrini nedeniyle, tutucu komünistler ve askerler tarafından şiddetle eleştirilmişti. 1956'dan itibaren uluslararası meydan okumalarda ve dünyanın çeşitli bölgelerinde askeri müdahaleler yapan ABD'ye karşı yeterince aktif bir politika izlemediği ve Sovyetler Birliği'ni sürekli blöf yapan bir süper güç durumuna düşürdüğü iddia edilerek, aleyhine kampanyalar başlatılan Khrushchev, Küba'nın yaklaşması ile yerini sağlamlaştırarak bir fırsat elde etmişti.

³ Küba Krizi'nin çözüme ulaştırılmasından sonra, ABD askeri harcamalarını 1963 yılında 52,2 milyar dolar düzeyinde durdurmuş, buna karşılık Sovyetler, askeri harcamalarını 4,8 milyar dolar daha artırarak barışçı çözüme ulaşıldığı sanılan bir zamanda, 54,7 milyar dolarlık askeri harcama yaparak Soğuk Savaş döneminin aralık duran kapısını ardına kadar açmıştır. Küba Krizi'nin artırdığı süper güçlerin askeri harcamalarının miktarı ve yıllara göre artış oranlarının incelenmesi, savunan ve saldırgan tarafların hangileri olduğunu ortaya koymaktadır.

2. KÜBA DEVRİMİ

2.1.Devrim Öncesinde Küba

Küba, Batı yarımkürede, Karayip Denizi'nde, 110.922 km²(Valsky, 1971, s. 108) bir ada ülkesidir. Tarıma elverişli iklimi ve toprak yapısının yanında yer altı kaynakları yönünden de zengindir. Tütün ve şeker üretimi Küba'nın başta gelen geçim kaynaklarıdır.

Küba, 19.yüzyıldan itibaren İspanyol sömürgeciler ile ABD arasında geçen şiddetli mücadelelere sahne olmuştur. 20.yüzyıl başında, ABD adada hâkimiyeti ele geçirmiş ve kendi güdümündeki diktatörler ile 60 yıla yakın bir süre Küba'yı kendi yatırım alanı olarak kullanmıştır.

Ulus olmak eğer belirli bir ortak yaşam şekli ve kültür birliği ise, Küba, siyahların dış etkilerden uzak ve diğer siyah toplumlara göre daha özgür yaşadıkları bir ülkeydi. Gerçi sürekli sömürgeci bir güç Küba'da bulunuyordu, ancak coğrafi konumu ve bir ada ülkesi olması nedeniyle beyaz toplumların kitlesel etkileri Küba üzerinde önemli bir rol oynamıyordu. Bu nedenle 19.yüzyıldan itibaren Kübalılar belli bir ulus olma ve özgürlük bilincine kavuşmuşlardı(Lewis, 1971, s. 29).

Küba'da tarımsal ekonominin neden olduğu dönemsel işsizlik ve tarıma elverişli toprakların büyük bölümünün yabancı sermaye yatırımcılarına ait olması nedeniyle özel mülkiyete dönük tarım yapılamaması, Küba halkının sürekli yoksul bir yaşam sürmesine neden olmaktadır⁴.

Küba, diğer Latin Amerika ülkelerine oranla daha fazla kalkınma avantajına sahipti. Ulusal kalkınma hareketinin en önemli unsurlarından olan homojen etnik yapı, laik ve mücadeleciler toplum yapısı ve doğal zenginlikler gibi avantajları, uzun yıllar boyunca ülkede hâkim olan otoriter rejimler iyi kullanamamıştır(Kalman, 1971, s. 198).

Küba'nın son diktatörü Fulgencio Batista, askeri bir darbe ile ele geçirdiği yönetimi, uzun yıllar ABD'nin politik, ekonomik ve askeri desteğiyle sürdürmüştü. Halkın ekonomik sıkıntılarına, yönetimin baskıcı tutumu da eklenince, Küba'da toplumsal tepkiler oluşmaya başlamıştı. Küba'da Batista'ya karşı direnen ve henüz silahlı mücadeleye girmemiş aşırı milliyetçi ve Amerikan karşıtı, fakat Marksist olmayan öğrenci grupları, kendi aralarında "şekilsiz bir koalisyon gücü"(Valsky, 1971, s. 101) oluşturuyorlardı. Bu kitleleri, ilk kez silahlı

⁴Küba'daki toprak rejimi ve tarımsal üretimin, sosyal ve politik etkilerinin ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Maingot, 1971, s. 38-50.

direnif örgütleri haline getiren, Fidel Castro isimli genç bir hukuk doktoruydu.

Küba'nın, ihtilal yapılmaya uygun koşulları, ülke içinde her zaman mücadele ortamı yaratmıştı. Bu mücadeleler, çoğunlukla dış müdahaleler ve kanlı darbeler şeklinde gerçekleşmişti. Çalkantılı politik gelişmelerin Küba'da oluşturduğu mücadele geleneği ve Batista yönetiminin yarattığı huzursuzluk ortamına ilk tepki Castro'dan gelmiştir. 26 Temmuz 1953 tarihinde, Santiago kentindeki Moncada kışlasına 126 adamı ile yaptığı başarısız baskın girişimi sonunda Castro, 84 adamını kaybetmiş, kendisi de yakalanarak 15 yıl hapse mahkûm olmuştu. Küba devriminden sonra bu olay, "26 Temmuz Hareketi" adıyla ulusal bir bayram olarak kutlanacaktı.

1955 yılında çıkan genel afı serbest bırakılan Castro, Meksika'ya sürgüne gönderilmişti. Burada örgütlediği Kübalı sürgünlerden oluşan 82 kişilik bir grupla, "Granma" isimli bir yata binerek, Küba'nın güney sahillerindeki Oriente yakınlarına başarısız bir çıkarma yaptı. Batista'nın ordusu çıkarmanın hemen başında, Castro'nun 70 adamını öldürdü, içlerinde Castro'nun da bulunduğu 12 kişilik bir grup da(Robbins, 1983, s. 8)⁵ Sierra Maestra dağlarına çekilerek, mücadeleye başladı. Bu tarihten sonra Castro, "isyan ordusu" adını verdiği birliklerle Batista ordusuna karşı 25 ay boyunca savaşmıştır. 1956 – 1958 yıllarında gerilla savaşında meydana gelen can kayıpları hakkında Havana'daki yönetim hiçbir açıklama yapmamıştı (Valsky, 1971, s. 99).

Küba'daki direnişçiler ile Batista ordusu arasındaki mücadele sürerken, Küba Komünist Partisi (Partido Socialista Popular-PSP), direnişçilerin eylemlerini kanunsuz olarak nitelendirmekteydi(Lewis, 1971, s. 24). Ancak 1958 yılında, ABD'nin silah ambargosu sonucu askeri gücü zayıflayan Batista'nın iktidarı tehlikeye girince, birkaç parti temsilcisi gerillalar ile görüşme girişiminde bulunmuştu. Ancak Fidelist hareket (Fidelista), Küba'da toplumsal yapıyı sosyalist normlara uydurma mücadelesinden çok, emperyalizme karşı güç elde etmeyi hedeflemişti (Lewis, 1971, s. 24). Bu anlamda Castro, devrimi yaparken sonradan iddia ettiğinin aksine sosyalist olmaktan çok anti-emperyalist bir Küba milliyetçisiydi. Bu hedefine varmak için ekonomik altyapıya sahip olmayan Küba'yı destekleyecek bir güce ihtiyacı vardı. Bu ihtiyaç, ABD karşıtı mücadeleleri destekleyen Sovyetleri, Küba'nın zorunlu ideolojik koruyucusu haline getirecektir.

⁵ Bu grubun orijinal adı Los Doce'dir.

2.2.Küba Devrimi

ABD'nin Batista'yı desteklememesi ve gittikçe güçlenen direniş faaliyetleri sonucu, Batista, 1 Ocak 1959 tarihinde Küba'yı terk etmiştir⁶. Böylece, Castro'nun hedeflediği gerçek devrimin en önemli politik unsuru olan "Baskıcı Güç" ortadan kalkmış oluyordu. Zaferin bu kadar kolay kazanılması, direniş hareketinin devrime dönüşmesini engelleyeceğinden, Castro, tansiyonu yüksek tutmak için ülke çapında genel grev ilan etti.

1 Ocak 1959 günü Santiago'dan başlattığı "Zafer Yürüyüşü"nü, 8 Ocak'ta başkent Havana'da tamamlayan Castro, kendisini başkomutan ilan etmiş ve bir yargıç olan Urritia Lleo'u devlet başkanlığına atamıştı(Valsky, 1971, s. 100). Devrim lideri olarak yaptığı konuşmada, "ulusal kurtuluş mücadelesinin önemli bir bölümünü kazandıklarını, bundan sonra Küba'nın bağımsızlık mücadelesinin başlayacağını" halka duyurmuştu⁷.

İsyan Ordusu'nun istihbarat servisi olan G-2, Castro'nun desteğiyle kısa zamanda sivil hayatı ve rejimin güvenliğini denetleyecek kadar büyümüş hatta İçişleri Bakanlığı, bütünüyle G-2 haline gelmişti(Valsky, 1971, s. 101).

Toprak rejimi konusunda yasal değişikliklere ve devletleştirmeye yönelik Castro, ülkedeki yabancı sermayeye ait tarım arazilerini devlet çiftliklerine, tütün ve şeker fabrikalarını işçi kooperatiflerine dönüştürmüştür. Sınırlı miktardaki araziler üzerinde özel mülkiyet hakkı tanınmışsa da, bu arazilerden elde edilen ürünlerin devlete satılması zorunluydu. Küba'nın başına gelenlerin tarihi sorumlusunu "şeker üretimi" olarak gösteren Castro, yüz binlerce dönümlük araziye başka tarım ürünlerine tahsis etmişti. Bu nedenle 1962 yılında, kıtlık tehlikesine varan bir tarım felaketi yaşanmıştı. Böylece, milliyetçi duygular ile halkın refahı için başlayan devrim hareketi, halkın köle olarak yaşamayı sürdürdüğü Marksist bir rejim haline gelmişti. Devrimci bir politik altyapıdan geldiği için Castro, devlet yönetimini barış sırasında da, vatanperverlik, fedakârlık ve risk üstlenme motiflerinden oluşan bir anlayış ile ele aldığı için eleştirilmiş ve ekonomik kalkınmayı ön plana almış olsaydı, ülkesini "Karayıplerin İsviçresi" haline getirebileceği (Kissenger, 1983, s. 99), bölgesinde ve uluslararası ortamda istikrar unsuru bir ülke olabileceği ileri sürülmüştü. Hâlbuki maddi konuların, bir insanın canını tehlikeye atmasına yetecek kadar önemli sayılmadığı devrim geleneğinde(Kissinger, 1974, s. 39) yetişen bütün

⁶ Batista'nın ülkeyi terk etmesine kadar olan mücadele ve devrimi hazırlayan temel olaylar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dinerstein, 1976.

⁷ Küba'da yerli bir burjuva sınıfı bulunmadığı için, Komünist devrimin zorunlu şartı olan "sınıf mücadelesi" anti-emperyalist ulusal kurtuluş mücadelesinin içine gizlenmiştir. Bu görüş için bkz. Lewis, 1971, s. 14.

liderler gibi, Castro da, inanç ve ideoloji için savaşmış olduğundan, yönetimi ele geçirdikten sonra da ekonomiyi politikadan sonra ele almıştı.

2.3. Amerika Kıtasının İç İlişkileri

2.3.1. Küba'nın Devrim İhracı Politikası

Castro, Küba'da gerçekleştirdiği mücadele ve devrimin, kendi liderliğinde bütün Latin Amerika ülkelerine yayılmasını ve güçlenmesini istiyordu. Castro için hedefler, yöntemler ve sonuçlar bütün ülkeler için aynı olmalıydı. Ancak Castro'nun denetimsiz ve fanatik politikaları, temelde aynı sonuçları hedeflemiş olan, fakat bu sonuçlara daha istikrarlı, demokratik ve kavgasız ulaşmak isteyen Latin Amerika ülkeleri arasında endişe yaratmıştır.

Küba, Latin Amerika ülkeleri arasında ekonomik gelişmişlik olarak dördüncü sırada, politik yapı olarak ise otoriter bir ülkeydi(Wolf, 1967, s. 27). Bu özellikleri dikkate alındığında Küba, Latin Amerika ülkelerinin politik ve ekonomik ilişkilerini kolayca etkileyebilecek bir güç durumundaydı⁸. Giderek daha sosyalist bir çizgiye kayan, Küba Devrimini Amerikan karşıtı Latin Amerika devrimlerine öncü olacak bir model olarak dünyaya tanıtan Castro, kendisine yönelik tüm iç ve dış kaynaklı baskı ve tehditlere karşı ayakta kalabilmek için Sovyetlerin daha çok desteğine ihtiyaç duymuştur.

Küba'nın diğer Latin Amerika ülkelerine devrim ihracı politikası, 1960'lı yıllar boyunca ve daha sonra, Küba-Sovyet ilişkilerinin eksenini oluşturacaktır. Ülke içindeki sorunları çözmeye çalışmak yerine, eski bir yöntem olan "halkın dikkatini dış politika üzerine çekerek, ülke içindeki aksaklıkları görmesini engelleme" politikası, Küba yönetimi için sürekli bir taktik olmuştur. Ancak Karayipler ve Latin Amerika'da Küba Devriminin ihracını engelleyen en önemli neden, bu ülkelerin radikal güçlerinin, kendi ülkelerinde emperyalist güçlerin açtığı üniversitelerde eğitim görmüş ve entelektüel özgürlüğü benimsemiş kişilerden oluşmasıydı. Bu radikal güçler, Küba tipi milliyetçi bir devrim -ki Sovyet sistemi bu radikallerin çoğu tarafından eleştiriliyordu- anlayışını benimsememişlerdi. Castro, Kübalı kültürsüz vatanseverler ile her biri ayrı politik alt ayrımları savunan entelektüel radikalleri birbirine karıştırmıştı(Lewis, 1971, s. 32). Gerçekten de milliyetçi, anti-emperyalist, demokratik ve çıkarlarını ön planda tutan politikalar izlemek isteyen Latin Amerika ülkeleri, Castro'nun kendilerine de zarar vereceği endişesi ile Inter-Amerikan ilişkilerinde Küba'yı yalnızlığa terk etmişlerdir. Bu nedenle, 1959

⁸ Yukarıdaki dipnotta yazılı eserde verilen bilgiler, 1956-1960 verileridir. Küba'nın artan savunma harcamaları, ABD'nin askeri dış yardımı kesmesi, ekonomide bazı kaynak aktarımlarının yapılmasına yol açtığından, bu durum 1962 yılına gelindiğinde olumsuz yönde değişmiştir.

Nisan ayından itibaren Küba Devrim Konseyi, yakınlarındaki ada ve kıyı ülkelerine karşı birtakım başarısız darbe girişimlerinde bulunmuştur. İlk önce Panama'ya, 14 Haziran 1959 günü de Dominik Cumhuriyeti diktatörü Rafael Trujillo'ya karşı aynı yılın Ağustos ayı ortalarında da Haiti diktatörü François "Papa Doc" Duvalier'e karşı başarısız darbe girişimlerinde bulunulmuştu⁹.

Uluslararası ortamda çok kısa süre içinde tepki toplayan Castro, olaylarla Küba'nın hiçbir ilgisi olmadığını açıklamasına karşın, sadece 1959 Mayıs ayında Nikaragua diktatörü Luis Somoza'ya karşı girişilen Küba desteğindeki başarısız darbe girişimi ile ilgisi bulunduğu kanıtlanamadığı için, inandırıcı olmamıştı(Robbins, 1983, s. 10).

Castro, 1959 Nisan ayında ABD'ye bir ziyarette bulunmuştur. Amerikan halkı tarafından coşkuyla karşılanan Castro'ya, Amerikan medyası da geniş yer vermişti. ABD ile iyi ilişkiler içinde olma niyetini açıkça ortaya koyan Castro, yardım istemeye değil, anlayış ve dostluk aramaya geldiğini duyurmuştu,

2.3.2. Venezuela Girişimi

Castro, Küba Devrimi'nden iki hafta sonra, Venezuela'ya giderek, Venezuela Devlet Başkanı ve aynı zamanda yakın dostu olan Romula Betancourt ile görüştü. Bu görüşmede ABD'nin ortaya koyduğu kalkınma ve gelişme programları¹⁰ ile aynı sonuçları hedefleyen planları olduğunu belirtmiş ve destek istemişti. Ancak Betancourt, Venezuela'da bir devrim değil, evrim istediğini ve yapılması gerekenleri demokratik reform sürecinden geçerek gerçekleştirmek istediğini söyledi. Castro, Venezuela'nın Latin Amerika mücadelesinde yanında almasını istiyordu. Betancourt'un Castro'nun önerisini kabul etmemesi üzerine Castro, Venezuela'yı düşman kampta kabul ederek, bu ülkeye karşı yıkıcı gerilla faaliyetleri planlamaya başladı.

Söz konusu eylemlerden zarar görmeye başlayan Venezuela, 1960-1961 yıllarında, Küba'yı içişlerine karışmaması konusunda uyardı. Ülkede Küba desteğindeki yıkıcı faaliyetlerin sürmesi üzerine Venezuela, 11 Kasım 1961 tarihinde Küba ile diplomatik ilişkilerini kesti. Küba'nın yıkıcı eylemleri desteklemeyi ısrarla sürdürmesi üzerine Venezuela, 1962 Ocak ayında OAS'e başvurarak, Küba'nın "Inter-Amerikan sisteminden"(Bond, 1982, s. 191) çıkarılmasının kararlaştırılmasını istedi.

⁹Amerikan yanlısı Dominik Cumhuriyeti ve ordusu, 1959 ve 1963 yıllarında Küba desteğindeki işgalci gerillaları püskürtmüştür. Bu konuda bkz. Onis, 1971, s. 171.

¹⁰ Bu programın adı "İlerleme İçin İttifak" (Alliance for Progress)'dir.

2.3.3. OAS Toplantıları

2.3.3.1. San Jose toplantısı

Amerika kıtasındaki devletlerarasında anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözümlenmesi, kıta güvenliğinin güçlendirilmesi ve ekonomik kalkınmanın geliştirilmesi amacıyla Amerika kıtası devletlerinin 1948 yılında Bogota'da yaptıkları 8.Uluslararası kongrede kurulmuş olan(Sander, 1998, s. 289-290) OAS(Organization of American States- Amerika Devletleri Örgütü)ülkelerinin Costa Rica'nın başkenti San Jose'de yaptıkları Dışişleri Bakanları toplantısında, ABD temsilcisi Christian A. Herter, Küba'nın yarımkürede barışı tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle örgütten çıkarılmasını istedi. Ancak diğer ülkeler, sadece Küba ve Castro'ya karşı değil, alınacak kararın Batı yarımküreye dışarıdan yapılacak bütün müdahaleleri ve totalitarizmin önlenmesini kapsamaması gerektiği düşüncesinde olduklarını ifade ederek, bu teklifi reddettiler(Robbins, 1983, s. 19).

San Jose toplantısında yayımlanan bildiriye karşı Castro, Latin Amerika halklarına hitaben "Havana Deklarasyonu"nu yayımladı. Bu bildiriye, ABD emperyalizmine ve onun kuklası durumunda olan ulusal devletlere karşı mücadele başlatılması çağrısında bulunuyordu.

Castro, ABD ziyaretinden sonra Kanada, Arjantin ve Brezilya'ya seri ziyaretlerde bulunarak, görüşmeler yaptı. Buenos Aires de OAS Bakanlar Kurulu toplantısında ABD'nin Latin Amerika ülkelerine yaptığı 30 milyar dolar tutarındaki yardımın, Marshall Planı'nın Latin Amerika'ya uygulanması olduğuna işaret ederek, bu tuzığa düşülmemesini istedi. Bu ülkelerin de kendi kalkınmalarını, Küba örneği devrimlerle gerçekleştirebileceklerini savunan Castro'ya karşı, pek çok Latin Amerika ülkesi "Küba'yı desteklediklerini, ancak politik ve ekonomik olarak ABD ile ilişkilerin bir kenara bırakılmasının söz konusu olmadığını" savundular¹¹.

Küba'nın komşuları ile kurduğu dostça ilişkiler, bu ülkelerde bulunan Kübalı diplomatik görevlilerin militan faaliyetleri nedeniyle tehlikeye girmekteydi. Söz konusu personel, pek çok Latin Amerika ülkesinde "Persona Non Grata(istenmeyen kişiler)" ilan edilmişti(Robbins, 1983, s. 19-20).

2.3.3.2. Punta del Este toplantısı

Küba'nın yabancı özel mülkiyeti devletleştirmeyeceğini, bilakis kalkınmasını tamamlamak için yabancı sermaye yatırımını destekleyeceğini savunan(Quigg, 1971, s. 69)OAS

¹¹ Castro'nun bu tür girişimleri, Latin Amerika ülkeleri üzerinde olumsuz etki yapmış, bu ülkelerden bazıları, Castro'nun "Latin Amerika'nın Nasır'ı" durumuna gelmesini engellemek amacıyla girişimlerde bulunmuşlardı.

üyesi ülkeler, bu ülkedeki güvensizlik ortamını fark etmiş ve Uruguay'ın Punta del Este kentinde, 25 Ocak 1962 tarihinde toplanmışlardı. Toplantıda Venezuela, Küba'nın, ülkesindeki demokratik rejime karşı giriştiği yıkıcı faaliyetler nedeniyle Inter-Amerikan sisteminden çıkarılmasını istemiş; ABD Dışişleri Bakanı Rusk ise komünizmin insan ihtiyaçlarını karşılayamayacağını, bu nedenle Castro'ya karşı alınması gerekli önlemleri¹² açıklamıştı. Bu önlemler şunlardır:

1. Sovyet-Çin blokunda olduğu kesinleşen Küba, Inter-Amerikan sisteminden çıkarılmalıdır.
2. Batı yarımkürenin güvenliği için, bir Inter-Amerikan savunma örgütü kurulmalıdır.
3. Küba ile Latin Amerika ülkeleri arasındaki silah ticareti sınırlandırılmalıdır.
4. Bir dizi toplu ya da münferit direnme ve karşı saldırı hareketlerine girişilerek, Küba saldırganlıktan caydırılmalıdır.

Bu toplantıda ayrıca, Amerika Kıtasındaki ülkelerin, birbirlerinin self- determinasyon hakkına saygı duyacakları ve birbirlerinin egemenliğine müdahalede bulunmayacakları kuralının tekrarı ile kıtadaki komünizm tehlikesine karşı güvenliğin sağlanabilmesi için, ülkelerin birbirleriyle OAS Danışma Komitesi aracılığı ile görüş alışverişinde bulunmaları kararlaştırıldı. Bu kararlara ek olarak, çoğu kalkınmamış olan üye ülkelere ABD'nin ekonomik ve sosyal yardımlar yapması da kararlaştırıldı. Bu amaçla "İlerleme İçin İttifak" (Alliance For Progress)¹³Anlaşması, bir program ve bütçe dâhilinde uygulanmaya başladı.

ABD ve Venezuela'nın¹⁴ yoğun çabaları sonucunda gerçekleştirilen San Jose ve Punta del Este toplantıları, Küba'nın içinde bulunduğu bölgesel yalnızlığı bir anlamda resmileştirdi. Yine bu toplantılarda alınan kararlar, Küba'nın politik ve ekonomik ilişkilerini etkilemiştir¹⁵. Punta del Este toplantısında alınan kararlara karşı Castro, 4 Şubat 1962 tarihinde yayımladığı "İkinci Havana Deklarasyonu" ile Küba ve Latin Amerika devletleri arasındaki mücadelenin boyutlarını abartarak, Amerika'nın gerçek sahipleri olan Kızılderilileri, bağlı buldukları ulusal devletlere karşı savaşa çağırdı(Robbins, 1983, s. 19-21).

¹²Bu önlemlerin yer aldığı metin için bkz. Doc. AFR., 1962, Doc.no.72, s. 329-335. Ayrıca AFP-CD, 1962, Doc.no.III-11, s. 318-319.

¹³Bu programın orijinal metni için bkz. Doc. no. AFR., 1962. Doc.no.73, s. 336-343.

¹⁴ Venezuela'nın Küba'ya karşı başlattığı kampanya sonucunda Castro, bu ülkede 1963 yılında yapılacak olan genel seçimleri sabote etmeye çalışmıştır. Bu konuda bkz. Wolf, 1967, s. 38-39.

¹⁵ Buna karşın alınan kararlar ancak 1964 Temmuz ayında uygulanabilmiştir. Bkz, Robbins, 1983, s. 19-21.

2.3.4. Önlem İçin İlk Çabalar

25 Temmuz 1962 tarihinde ABD Başkanı Kennedy, Puerto Rico'nun ekonomik ve sosyal gelişimi ve politik statüsünün belirlenmesi amacıyla, Vali Munoz Marin ile adada plebisit yapılması konusunda görüştü(Stephansky, 1971, s. 77). Karayiplerdeki siyah, Latin ve Creole çatışmasının sosyal boyutları, ırk mücadelesinden sosyalist mücadeleye dönüşmeden ABD konuyla ilgili önlem almak için bir komisyon kurarak çalışmalara başladı. Bölgedeki irili ufaklı pek çok devleti bekleyen sosyalizm tehlikesi ve buralardaki Amerikan çıkarları, ABD'yi bölge ile ilgilenmek zorunda bırakmıştı.

İşbirliği konusunda oldukça geri olan Latin Amerika ülkeleri, Küba tehlikesi sayesinde tarihte ilk kez ortak bir tutum izlemişler, yapılan çalışmalar sonucu tarım, sanayi, ticaret, madencilik ve ulaşım konularında ekonomik entegrasyonu sağlamak için CARIFTA (Caribbean Free Trade Association-Karayip Hür Ticaret Birliği)'i kurmuşlardır(Lewis, 1971, s. 33). Ancak 1968 yılında sağlanabilen bu ekonomik ortak tutum, politik yapıların istikrarsızlığı ve birbirleri ile uyumsuzluğu sonucu, bölgesel ilişkilere önemli bir katkıda bulunmayacaktı.

2.4. Küba-ABD İlişkileri

2.4.1. Eisenhower Dönemi

ABD, Batista yönetimine karşı silah ambargosu uygulayıp, Castro'nun güçlenmesine neden olmuş, Küba Devrimi sonucu Castro yönetimi ele geçirmişti. Eisenhower yönetimi, Küba'daki yatırımları millileştirme ve toprak reformu ile ABD'yi zarara sokan Castro'nun, silah ambargosunun kaldırılması isteğini reddetmişti. Bu ülkedeki yatırımlarını kaybetme tehlikesi ile karşılaşan Amerikan şirketlerinin baskısı sonucu iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşti. Castro'nun Küba'daki Amerikan mallarına el koyması nedeniyle kendi vatandaşı olan iş adamlarına ait milyon dolarlık yatırımları geri alamayan ABD yönetimi, mülkiyet hakkının koruyucusu olmak iddiası nedeniyle dünya basınında itibar kaybediyordu

Küba'da gerçekleştirilen tarım reformu ile zarar gören milyonlarca dolar tutarındaki Amerikan yatırımlarının tazmin edilmesi için, Eisenhower yönetimi, 11 Haziran 1959 tarihinde Castro hükümetine resmi bir protesto notası verdi. Bu notada Washington'un Küba'daki toprak reformu ve ardındaki sosyal adalet düşüncelerine karşı olmadığı, ancak reformdan zarar gören Amerikan arazisinin bedelinin tazmin edilmesi gerektiği bildiriliyordu. 15 Haziran 1959 tarihinde Castro, ödemenin notada belirtildiği gibi derhal yapılamayacağını, Amerikalı patronların derhal ödeme yapılmasını isteme haklarına saygı duyduğunu, ancak yeni rejimin bu

talebi karşılayacak kaynaklara henüz sahip olmadığını bildirdi¹⁶. ABD yönetimi, isteklerini yerine getirmeyen Castro'ya karşı ekonomik yaptırımlar uygulamaya karar verdi. ABD Kongresi, bu amaçla Başkana, Küba'dan ithal edilen şekerin kotasını düşürme yetkisi verdi. Eisenhower bu yetkiyi 6 Temmuz 1960 tarihinde kullandı. Çünkü ABD, dış yardımda bulunduğu ülkelerin ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmesini istemekle birlikte, buna kendi çıkarı olduğu sürece devam edecek, Küba gibi kışkırtıcı hareketlerde bulunan ülkelere karşı ticaretini kısıcağı(Crabb, 1972, s. 328).

Kongre ayrıca Başkana, Castro'nun ekonomik gücünün azaltılması ve yönetimden uzaklaştırılmasına yönelik bir dizi önlem alma yetkisi verdi. Bunlar:

- 1) Şeker ithalatının ve petrol satışının durdurulması,
- 2) Silah ambargosunun sürdürülmesi,
- 3) Küba'ya bir çıkarma harekâtı düzenlenerek, Castro'nun devrilmesi için Kübalı sürgün ve mültecilerden oluşan askeri bir güç hazırlanması idi (Blasier, 1971, s. 63).

Bu önlemlerin duyulmasından sonra Küba, Sovyetler ile yakın ilişkiler içine girdi. Bunun birinci nedeni, Küba'nın ihtiyaç duyduğu silah ve mühimmatı sağlamak ve yeni rejimi iç muhalefetin saldırılarından korumaktı (Blasier, 1983). Küba'nın Doğu Bloku ülkeleri ile ekonomik ilişkilere girmesi, ABD'nin Küba'ya karşı en önemli silahı olan ekonomik yaptırımların etkisini azaltıyordu(Robbins, 1983, s. 93)¹⁷. Çünkü ABD, Karayip bölgesindeki ülkeler üzerinde ekonomik yaptırımlar yoluyla politik bir baskı düzeni yürütmekteydi. Küba ve çevresindeki ülkeler için en önemli ürün olan şeker, bu denetimin en önemli unsuruydu (Schlesinger, 1987, s. 433)¹⁸.

Ayrıca ABD Askeri Yardım Programı (Military Assistance Program) çerçevesinde Küba'ya hizmet dışı malzemelerden, kredilerden ve nakdi yardımlardan oluşan hibe yardımları da kesilmişti(Wolf, 1967, s. 102)¹⁹. Bütün bu önlemler, Küba'nın komünist ideolojiyi benimsemesi sonucu, ABD'nin çok yakınında gerçek bir tehdit oluşturduğu düşüncesiyle alınmıştı(Hartmann, 1973, s. 323)²⁰.

¹⁶ Tazminat sorununun ayrıntıları için bkz. Robbins, 1983, s. 87-91.

¹⁷Gerçekte Castro'nun milliyetçi olması nedeniyle Sovyetler de Küba'ya şüphe ile baktığından, ABD'nin, Küba'nın komünizme kaydığı inancı yerinde değildi. 1960 yılında Küba, Sovyetler dışında Çin ve Polonya ile de ticaret anlaşmaları yapmış, ABD'de buna şeker ithalatına kota uygulayarak cevap vermiştir.

¹⁸ABD bu nedenle Şeker Kontrol Sistemi (Sugar Control System) ile bu düzeni sağlamıştır.

¹⁹Buradaki verilere göre Küba, ABD'den 1950-1958 yıllarında 16 milyon dolar tutarında askeri yardım almıştır.

²⁰Küba'nın, ABD'nin çok yakınında bir ülke olması nedeniyle komünist ideolojiyi benimsemesinin gerçek bir tehdit oluşturmadığı görüşü için bkz. Hartmann, 1973, s. 323.

Başkan Eisenhower, 1960 Mart ayında, yardımcısı Richard Nixon'a, Küba'ya askeri bir harekât düzenlenmesi için hazırlık yapılması emrini vermişti. Castro ise, Guatemala müdahalesi nedeniyle, benzeri bir ABD saldırısına karşı, Küba Milli Muhafız Ordusu'nu (Cuban National Military) bu tarihten dört ay önce alarma geçirmişti. Çünkü ABD'deki Kübalı sürgünler, sık sık gruplar halinde Küba kıyılarına çıkarak, saldırılar düzenlemekteydi(Robbins, 1983, s. 17).

Castro, ulusal kurtuluş günlerinden birindeki bir miting sırasında patlayan bombanın sorumluluğunu, ABD Büyükelçisi'ne yükleyerek, 36 saat içinde Büyükelçilik personelinin sayısının 11 kişiye indirilmesini, aksi halde Büyükelçiliğin çalışmalarına engel olacağını bildirdi. Bunun üzerine ABD, Küba Büyükelçiliği'ni kapattı(Robbins, 1983, s. 100). Küba da birkaç gün sonra ABD Büyükelçiliğini kapatma kararı alınca 1961 Ocak ayında iki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler koptu(Eisenhower, 1965, s. 613). Castro'nun yönetimi ele geçirmesinden itibaren izlediği saldırgan ve sorun yaratan tutum nedeniyle bundan sonraki dönemde de Küba-ABD ilişkileri hiçbir zaman normal olamayacaktı(Rubinstein, 1981, s. 265).

2.4.2. Kennedy Dönemi

1961 yılının Ocak ayında yeni ABD Başkanı seçilerek göreve başlayan John F. Kennedy, seçim kampanyasından itibaren Kübalılara, yönetiminin, Eisenhower döneminde olduğu gibi "ümit" değil, "çözüm" getireceğini duyurarak, Küba konusundaki tutumunu ortaya koymuştu. Bunun üzerine Castro, devrimi, ABD için son derece önemli olan Puerto Rico'ya sıçratabileceklerini ve ABD saldırılarının cevapsız bırakılmayacağını bildirmişti (Sorensen, 1965, s. 302).Ayrıca Castro, Kennedy'nin, Merkezi Haber Alma Örgütü (Central Intelligence Agency-CIA) ve ABD Savunma Bakanlığı (Pentagon) tarafından, Küba'daki Escambray Dağları'nda çarpışan rejim karşıtı gerillalara silah yardımı yapmalarının engellenmemesi halinde, bölgede tansiyonun düşürülmesi için hiçbir çaba göstermeyeceğini de ifade etmişti (Schlesinger, 1965, s. 334). Bu arada Küba'nın, komünizmi Atlantik ötesine taşımak isteyen Sovyetler için önemli bir fırsat olabileceğini fark eden ABD yönetimi, Puerto Rico ile ilgili çalışmalar yapmaya başlamıştır(Bonsal, 1967, s. 267)²¹. Başkan Kennedy, ABD'de yaşayan Castro karşıtı Kübalı sürgünleri, Castro'nun devrilmesinde önemli bir rol oynayabilecekleri umuduyla sürekli destekliyor ve savunuyordu(Wyden, 1979, s. 67).

Kennedy, bazı CIA yetkililerinin, Eisenhower yönetimi sırasında, Küba'daki çıkarları zarar gören Mafya ileri gelenleri ile Castro'ya suikast yapılması konusunda anlaştıklarını ve yakın arkadaşı Judith Campbell'a bu iş karşılığında Mafya'ya 150 milyon dolar teklif etme yetkisi

²¹Ayrıca bkz. Bonsal, 1967, s. 19.

verdiklerini bilmiyordu (Kennedy, 1960, s. 52). Amerikan yeraltı dünyası, Küba Devrimi ile birlikte önemli bir gelir kaynağını yitirmişti. Çünkü Küba, Latin Amerika'daki uyuşturucu trafiğinde önemli bir geçiş noktasıydı(Wyden, 1979, s. 124). Bu yüzden Castro'ya karşı Amerikan mafyasının etkisiyle CIA destekli birçok suikast girişiminde bulunulmuş ise de Mafia'nın taktığı isimle 'The Beard' (Sakallı) bunların hepsinden kurtulmayı başarmıştır. Başkan Kennedy, Punta del Este toplantısının başladığı 25 Ocak 1961 tarihinde yaptığı basın toplantısında, Küba ile diplomatik ilişkiler konusunda sorulan bir soruya verdiği cevapta²², Batı yarımküredeki komünist tehlikenin kaynağını oluşturan bir ülke ile diplomatik ilişkiler kurmayı düşünmediklerini belirtmişti. Punta del Este toplantısının sona ermesinden dört gün sonra, 4 Şubat 1961 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığı bir bildiri²³ yayımlayarak, Amerikan vatandaşlarının Küba'ya yapacakları seyahatleri kısıtlamıştı. Buna gerekçe olarak da, Küba'da ABD temsilciliğinin bulunmaması gösterilmişti. Bu bildirin ardından, Küba'nın doğu kıyılarındaki ABD'ye ait Guantanamo Deniz Üssü'ndeki²⁴ 379 sivil Amerikalı, uçaklarla ülkelerine getirilmişti.

2.4.3.CIA'nin Planları

Küba'dan kaçan ve ABD'ye sığınan Kübalı mültecilerin, Küba'da çok sayıda Sovyet asker ve teknisyenin bulunduğunu ve Küba'da askeri amaçlı tesisler inşa edilmekte olduğunu söylemeleri üzerine CIA, bu kişilerin sadece "amatör gözlemciler" olduklarını, somut delil gösteremediklerini ve ülkelerindeki yönetime karşı oldukları için verdikleri bilgilerin "objektif olamayacağını" ileri sürerek, bu bilgileri dikkate almamıştı(Roberts, 1975, s. 72). Özetle, mültecilerin ifadeleri; basında çıkan haberler, istihbarat ve hava keşif raporları ile birlikte yorumlandığında, Küba'da olağandışı bir askeri faaliyet olduğu anlaşılıyordu. Ancak bu bilgilerin yetkililer tarafından geç değerlendirilmesi ve Küba konusunda bu tür beklentilerin bulunmaması nedeniyle önlemlerin alınması gecikmiştir. (Osgood, 1967, s. 279). Daha sonra ABD'ye ulaşan istihbarat raporlarına göre, Küba'da nüfusun yaklaşık dördte birinin hükümete karşı mücadele halinde oldukları, Havana'da pek çok sabotaj eylemi yapıldığı, güvenlik güçlerinin yetersiz olduğu ve en önemlisi Küba'da "kazanan tarafın yanında yer almak" gibi çok eski bir gelenek bulunduğu bildiriliyordu. Castro'nun, iyi düzenlenmiş bir harekât ile kolayca devrilebileceği görüşü savunuluyordu(Turner, 1971, s. 261-265).

²² Bu cevabın metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc. no.85, s.283.

²³ Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1961, Doc. no.83, s.281.

²⁴ Bu üs, 1934 yılında yapılan bir anlaşma ile kurulmuştur.

2.4.4. Domuzlar Körfezi Çıkarması

Eisenhower yönetimi tarafından 1960 Mart ayında planlanan ve Küba'daki Castro rejimini devirmeyi amaçlayan askeri harekât için CIA Guatemala'da bir eğitim üssü oluşturulmuştu(Lafeber, 1976, s. 218).

ABD eski Dışişleri Bakanı J.F. Dulles, Başkan Kennedy ile yaptığı görüşmede, Guatemala operasyonunun planlanmasında ve uygulanmasında Eisenhower'a danışmanlık yaptığını ve Küba'ya yapılacak benzeri bir operasyonun daha iyi koşullarda gerçekleşebileceğini, kendisinin bunu temin ettiğini söylemişti²⁵. Ancak Başkan Kennedy 12 Nisan 1961 tarihindeki basın toplantısında:

"ABD, Küba'ya hiçbir şekilde müdahalede bulunmayacaktır, çünkü Küba ile ABD arasında ABD Silahlı Kuvvetlerinin müdahalede bulunmasını gerektirecek boyutta bir sorun yoktur, fakat sorun Kübalıların kendi içindedir."(Parmet, 1984, s. 165) demişti.

Bunun nedeni, Küba'ya yapılacak bir operasyonun ardında ABD desteği olduğunun anlaşılmasını engellemektir. Amerikan Basını, müdahale konusunu o kadar geniş çaplı incelemiş ve senaryolar üretmişti ki, hata olasılıkları ve eksiklikler görüldükçe, hükümet yapılacak harekâtın türü ve şiddeti konusunda şüpheye düşmüştü. Hatta ABD'nde basının gücü düşünüldüğü takdirde, böyle bir harekât iptal dahi edilebilirdi(Turner, 1971, s. 261-265).

Bu kaygıları bir kenara bırakan CIA, Küba'daki **Bahia de Cochinos** (Bay of Pigs) yani Domuzlar Körfezi'ne bir çıkarma yapılmasını, körfezin yarımadası olan Zapata burnunun geçilerek, Escambray Dağları'ndaki Castro karşıtı güçlerle birleşilerek, Castro'nun devrilmesini planlamıştı²⁶. 1960 Kasım ayında bu planın gerçekleşmesinin çok zor olacağı anlaşılmakla birlikte(Wyden, 1979, s. 139), CIA yetkilileri ABD Silahlı Kuvvetleri'nin operasyona katılacakları varsayımı ile ve nasıl olsa üstünlük sağlanacağı güveniyle hareket etmişti. Fakat böyle bir destek sağlanabilmesi için adaya çıkan ilk birliğin, Castro birliklerine karşı tutunabilmesi ve bir "köprübaşı" ele geçirmesi gerekiyordu(Nuechterlein, 1973, s. 45)²⁷.

CIA'nın hazırladığı plana göre, Kübalı savaşıtlara, ABD'nin harekâtı sınırlı bir güçle destekleyeceği ve Başkan Kennedy'nin bu konudaki duyarlılığı hakkında bilgi verilmeyecekti. Çünkü ABD'nin fiilen ve bütün gücüyle harekâtı destekleyeceği garantisini CIA vermişti. Bunun

²⁵ Dulles aynı zamanda Küba'da devletleştirme kapsamına alınan United Fruit Company'nin önde gelen ortaklarındandı.

²⁶CIA'in bu konuda topladığı bilgiler ve bunların yanlış olmasının nedenleri için bkz. Quigg, 1971, s. 193-198.

²⁷Bu harekâtın amacı Küba'yı işgal etmek değil, bir süper gücün istediği zaman yakınındaki ülkelere büyük bir tehlike oluşturacağını göstermekti.

yanlış olduğu duyulursa, hem harekâtın yapılması mümkün olmayacak, hem de CIA'nın prestiji sarsılacaktı. Bu yüzden CIA, aldığı eksik ve yanlış istihbaratlara güvenmiş olmanın yanında, kasıtlı iletişim hataları(Knorr, 1964, s. 462-463)yaparak, 1961 Nisan ayına kadar hazırlıklarını sürdürdü.

Bir diğer önemli nokta ise, komuta sorunuydu. Castro karşıtı Halkın Devrimci Hareketi (Movimiento Revolucionario del Pueblo-MRP)(Hugh, 1971, s. 283) örgütünün kurucularından, Küba eski Meclis Başkanı Dr. Cardona ve eski Bakanlardan Manuel Ray gibi önemli liderler yerine, CIA, 29 yaşındaki Manuel Aritime'ı Küba Tugayı'na komutan olarak atamıştır(Szulc& Meyer, 1963, s. 86).

Bütün bunların olabileceğini tahmin eden Castro, 20 Ocak 1961 tarihinde verdiği bir söylevde, Küba'da ordunun yeniden toplanmasını ve muhtemel bir işgal operasyonuna karşı hazırlıklı olunmasını istemiştir²⁸.

Küba Tugayı'nın daha önceden planlanan yerden başka bir yere çıkarılması sonucu, birliğin ulaşması gereken Escambray Dağları ile arasında, 60 millik bataklık bir alan kalmıştı. Harekâtın kaynağının ABD değil, Küba'nın kendi içinde olduğunu gösterebilmek için Batista yönetiminin ABD'den satın aldığı B-26'lardan oluşan bir ABD filosu da Küba'daki çıkarma bölgesini bombalamaya başlamıştı. Ancak harekâta katılan hava desteği, ne saklanabilecek kadar küçük, ne de tam bir destek sağlayacak kadar sınırsız ve açıktı. Çünkü bombardımana katılan uçaklar, Küba Hava Kuvvetlerinin renklerine boyanmış uçaklardı. Aynı model uçaklar, Küba Hava Kuvvetlerinde de bulunduğu için, olaya bir iç isyan görünümü verilmek istenmişti. Bu uçakların, çıkarma yapan birliği destekledikleri ve Castro'nun sanki bir darbe sonucu devrilmiş olduğu izlenimi yaratılmaya çalışılmıştı. Bu nedenle birkaç sortiden sonra, dünya kamuoyuna karşı zor durumda kalmamak için ABD Hava Kuvvetleri (U.S. Air Force) hava desteğini kesti(Allison, (et.al), 1987, s. 215).

ABD'nin BM²⁹ nezdindeki Büyükelçisi Adlai Stevenson, CIA tarafından çekilmiş hava fotoğraflarını Genel Kurul'da göstererek, ABD'nin olayla hiçbir ilişkisi olmadığını savundu(Parmet, 1984, s. 167)³⁰. Kennedy ise, olayın kendileri tarafından planlandığı izlenimini yaratmamak için hafta sonu tatilini geçirmek üzere Middleburg'a gitti. Dışişleri Bakanı Rusk'ın,

²⁸Bu söylevin metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.84,s.282.

²⁹ Bundan sonra kısaca BM denilecektir.

³⁰Ancak Amerikan Basım, Küba'ya satılan B-26'ların burunlarının plastik olduğunu, hâlbuki harekâta katılan ve Küba Hava Kuvvetleri renklerine boyanmış uçakların ise burunlarının metal kaplı olduğunu ileri sürerek olayın arkasında ABD'nin bulunduğunu iddia etmişti.

Essex uçak gemisinin Küba sahili yakınlarına gelerek, çıkarma sırasında jetlerle hava desteği sağlanması isteğine Kennedy, Essex'e, Küba'dan 30 mil uzaklaşması emrini vererek karşılık verdi(Parmet, 1984, s. 169).

Domuzlar Körfezi'nin ucundaki Playa Langa (Kızıl Kumsal) çıkarma harekâtı için ve doğusundaki Giron (Mavi Kumsal) ise hava indirmesi için planlandığından, bu tür bir hava desteğine ihtiyaç vardı. Ancak Castro'nun savunması yerleşmiş ve ABD hava desteği için uçak göndermekten vazgeçmişti. Bu durum işgalcilerin, yerli işbirlikçilerle buluşmasını engellediğinden, üstün Küba karşı saldırısı sonucu birlik, 114 ölü vermiş, geriye kalan 1189 kişi de esir alınmıştı. Farklı tarihlerde toplam 150 kişi daha geri dönmeyi başarmıştı (Schlesinger, 1965, s. 284)³¹.

Ülkelerini son derece iyi tanıyan ve bu nedenle iyi de savunan Kübalıların -karşılarında ABD askeri olmadığı takdirde- oldukça iyi birer savaşçı olmaları sonucu Domuzlar Körfezi harekâtı başarısızlıkla sonuçlanmış³², askeri harekâtların CIA tarafından yapılmasının bu başarısızlığa neden olduğu ileri sürülmüştü³³.

CIA tarafından planlanan, yeni Başkan'ın ve henüz bütün yeteneklerini bilmediği yardımcılarında oluşan hükümetinin konu hakkında çok az şey bilerek izin verdikleri Domuzlar Körfezi çıkarması, başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Küba lideri Castro, 15 Nisan 1961 tarihinde "ülkesinin, uluslararası hukukun tüm kurallarını ihlal eden emperyalist saldırının kurbanı olduğu" şeklinde bir demeç³⁴ verdi. Aynı gün Küba Devrim Konseyi bir bildiri³⁵ yayımlayarak, "Küba Hava Kuvvetleri'nin, Küba'nın özgürlüğü için kahramanca çarpıştıklarını ve bir zafer kazandıklarını" duyurdu. Buna karşılık ABD, BM'de "Küba mevzilerine karşı ABD tarafından yapıldığı iddia edilen hava saldırısını" reddetti³⁶. Başkan ve danışmanları bu harekâtın gizli kalacağına güvendikleri için, iki gün boyunca olaydan haberleri olmadığı konusunda ısrar

³¹ Ayrıca bkz. Wyden, 1979, s. 303.

³²Başkan Kennedy ülke dışında silahlı kuvvet kullanılması gereken bölgeler için, bu bölgelerde direniş gösteren gerillalar ile yeni savaş yöntemlerini uygulayabilecek bir askeri güç oluşturmak için "Yeşil Bereliler" (Green Berets) programını başlatmıştır. Bunda Domuzlar Körfezi çıkarmasında Castro'nun gerillalarından alınan dersin payı büyüktür. Bu konuda bkz. Nuechterlein, 1973, s. 44.

³³Bununla birlikte, yaklaşık aynı tarihlerde, CIA, İran'daki Musaddık rejimini ve Guatemala'daki aşırı solcu Arbenz hükümetini yıkmakta oldukça başarılı olmuştur. Bu konuda bkz. Nuechterlein, 1973, s. 43.

³⁴Bu demecin metni için bkz. AFP – CD, 1961, Doc. no.90, s. 289.

³⁵Bu bildirin metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.91, s.290.

³⁶Bu demecin metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.92,s.290-292.

etmişler, ancak Küba Devrim Konseyi'nin 17 Nisan 1961 tarihli resmi açıklamasından³⁷, sonra olaydan kısmen haberleri olduğunu itiraf etmişlerdi.

Harekâtın duyulması ile birlikte Latin Amerika ülkelerinde ABD aleyhtarı gösteriler yapılmaya başladı(Parmet, 1984, s. 171). Ayrıca Sovyet lideri Khrushchev, 18 Nisan 1961 tarihinde Kennedy'ye gönderdiği "Küba'yı ABD saldırılarına karşı gerekirse Sovyet füzeleri ile savunacakları" mesajını³⁸hatırlatarak, böyle bir olayın tekrarlanmasının tehlikeli sonuçlar doğuracağını bildirdi.

ABD'nin, BM Büyükelçisi Stevenson, 17 Nisan 1961 tarihli açıklamasında Küba(nın A.B.D. saldırılarına ilişkin iddialarını reddederek, Florida'dan Küba'ya yönelik hiçbir saldırı olmadığı konusunda güvence verdi³⁹.

Kennedy, CIA yetkililerine ve kuvvet komutanlarına kendisine yeterli bilgi vermedikleri için kızarak, sorumluluğun kendisine ait olacağı durumlarda tam bilgi sahibi olmak istediğini bildirdi(Thompson, 1980).

Kennedy, bu maceradan sadece kendisinin sorumlu olduğunu, Küba'ya, ABD için askeri bir tehlike haline gelmeden saldırmanın bir zamanlama hatası olduğunu(Gallup, 1972, s. 717) ancak yarımküre için tehlike oluşturan bir ülkeye karşı, başka bir ülkeye müdahalede bulunmama ilkesinin ABD'yi bağlamayacağını(Valsky, 1971, s. 125) ifade etti.

Domuzlar Körfezi harekâtının başarısızlık nedeni açıkça koordinasyon eksikliğiydi. CIA, Pentagon, Batı yarımküre bürosu ve Başkanlık danışmanları tarafından haftalarca süren brifingler sonucu, her şey en ince ayrıntısına kadar planlandığı halde, harekât bir fiyaskoya dönüşmüştü⁴⁰.

ABD, Karayip Denizi'nde gerek donanmasının gücü ve askeri müdahaleleri, gerekse bölgede desteklediği hükümetler ve yaptığı yatılımlar ile Karayip Denizi'ni bir anlamda "Mare Nostrum" (Bizim deniz) ilan etmişti(Valsky, 1971, s. 125). Bu durum bir yandan Latin Amerika'nın komünizme ve anarşizme teslim olmasını engelleyen caydırıcı bir güç, diğer yandan bu ülkelerde güdümlülük duygusu uyandıran bir antipati unsuru olmuştu. Öte yandan bu harekât, sorunun, askeri müdahale ile çözülemeyeceğini ve bu tür politikaların Latin Amerika'da Inter-Amerikan sistemini bozarak, bu ülkelerin komünizme yaklaşmasına neden olduğunu ortaya

³⁷Bu açıklamanın metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.93,s.292.

³⁸Bu mesajın metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.96,s.295.

³⁹Bu demecin metni için bkz. AFP-CD, 1961, Doc.no.95,s.293-294.

⁴⁰ Aksi görüş için bkz. Taylor, 1972, s. 188.

koymuştı. Amerikan müdahaleciliği (Yankee interventionism) propagandasının ortaya çıkmasının nedeni de bu politikaları(Odegard & Baerwald, 1962, s. 398).

ABD'nin ulusal çıkarları⁴¹ için tehlike oluşturan durumlara müdahale etmesi, bir devlet politikası olduğu için, bu konudaki doktrinleri(Fahri, 1966, s. 87) sürekli gelişme göstermiştir.

ABD'nin emperyalist ideolojisi ve ekonomik çıkarları, ülkesine bu kadar yakın bir yerde bağımsız bir devrimi hoş görmesini engellemiştir(Robbins, 1983, s. 87). Bu nedenle, Amerikan karşı saldırganlığının gerçek nedeni, Castro'nun komünist olması değildir.

.Castro'yu, Sovyetlerin tam desteğini alabilmek için komünist olmaya zorlayan ABD'nin, kendi çıkarlarını tehlikeye düşüren milliyetçi Küba yönetimine karşı takındığı saldırgan tutumdur (Zeitlin & Scheer, 1963, s. 14)⁴².

Eğer ABD, Castro'yu devirmekte başarılı olabilseydi, Sovyetlerin, Macaristan'da Nagy'e karşı giriştikleri işgal ve bastırma harekâtına cevap vermiş ve Küba'ya yapılan askeri yardım boşa gitmiş olacaktı. Tam tersine, eğer Castro Latin Amerika ülkelerine devrim ihracı politikasını başarıyla sürdürebilseydi, bu zafer, dünyaya Sovyet lideri Khrushchev tarafından üstün liderlik gücünün kanıtı olarak gösterilecekti(Levering, 1982, s. 90).

Çok yakındaki komünist varlığı kabullenerek, ülkesine karşı ciddi potansiyel tehlikeler oluşmasını istemeyen Kennedy, Küba'ya karşı kararlılığını gösterecek bir askeri fırsatı kullanmak istemişti. Kennedy'nin tamamen ulusal güvenlik açısından gerekli gördüğü bu objektif isteği, yeni başkan üzerinde etkilerini artırmak ve yönetimde söz sahibi olmak isteyen askerler ve güvenlik bürokratlarının örtülü bir güç mücadelesine dönüşmüştür. Bu anlamda kurumlar arasında istihbarat paylaşımı konusunda yaşanan bencilliklerden yapılacak müdahalenin harekât kapasitesi ve niteliğinin belirlenmesine kadar rasyonel olmayan sübjektif öneriler, harekâtın başarısızlığında rol oynamıştır. Akli devreden çıkararak Küba'nın izlediği saldırgan dış politika ile ABD'nin yarıküredeki güvenlik politikaları arasındaki çelişmeler ve çakışmalar ABD-Küba ilişkilerinin içeriğini oluşturacaktı.

⁴¹ABD'nin ulusal çıkar kategorileri için bkz. Nuechterlein, 1973, s. 10-11.

⁴²Kennedy, henüz senatör iken Eisenhower yönetimini eleştirerek, Castro'nun istediği yardımların verilmemesinin, onun komünizme kaymasında başlıca etken olduğunu ileri sürmüştür.

2.5. Küba-Sovyet İlişkileri

2.5.1. Sovyetlerin Küba'ya Bakışı

Khrushchev'in 27 Ocak 1959 Sovyetler Birliği Komünist Partisi 21. Kongresi'nde Merkez Komitesi'ne sunduğu raporda, Sovyetlerin uluslararası ilişkilerinin ve dış politikasının içeriğini Avrupa sorunlarının oluşturduğu anlaşılmaktaydı⁴³.

Sovyetlerin Küba ile diplomatik ilişkiler kurması, 1952-1960 yıllarındaki kesintiden sonra yeniden başlamıştı. Bu tarihte Sovyetler Latin Amerika'da sadece Arjantin, Meksika ve Uruguay ile diplomatik ilişkiler içindeydi. Sovyetler Küba ile diplomatik ilişki kurduktan sonra, Latin Amerika'daki diğer bütün ülkelerle çok kısa bir zamanda diplomatik ilişkilere girmişlerdi(Blasier, 1983, s. 17).

Castro yönetimi ele geçirdikten sonra dahi hiçbir zaman Marksist olmadığını ısrarla belirtmişti⁴⁴. 16 Şubat 1959 tarihinde resmen başbakan olduktan sonra Mayıs ayında gerçekleştirdiği Toprak ve Tarım Reformu (Agrarian Reform) ile tarım arazilerini, yabancı sermayelerin elinden alıp, üretim çiftlikleri haline dönüştürmüştü. Castro'nun, rejimi gölgeleyen otoritesinden rahatsız olan Küba'daki Komünist liderler bazı anayasal değişiklikler önermişlerdi. Castro bu kişileri 1962 Mart ayında devre dışı bırakmaya başlamıştı(Valsky, 1971, s. 103).

Küba-ABD ilişkilerinin kopmasında, Sovyetlerin önemli bir rolü olmamıştır. Sovyetler Küba Devrimi'nden itibaren Castro'yu desteklemekte tereddüt etmişlerdi. Çünkü Moskova-Washington arasında henüz başlamakta olan yumuşama sürecinin (detant) Küba nedeniyle bozulmasını ve ABD'nin kendileriyle iyi ilişkiler içinde olacak bir Küba'ya müdahale etmesini istemiyorlardı. Üstelik Castro, sürekli komünist olmadığını duyurduğu için, güvenilir bir müttefik olması da beklenmiyordu(Robbins, 1983, s. 17)⁴⁵.

Bu ilişkiler, millileştirme meselesi yüzünden gerginleşince Sovyetler, ABD'nin adada yarattığı ekonomik ve politik boşluğu doldurmak amacıyla girişimde bulunmuştu. Çünkü Küba, Sovyetlerin Latin Amerika'daki planlarına oldukça uygun bir ülkeydi. Kurulacak ittifakın çok ani

⁴³Bu raporun metni için bkz. Rubinstein, 1960, s. 308-310.

⁴⁴Castro, 1 Aralık 1961 tarihinde, daima bir Marksist olarak yaşadığını ve ömrünün sonuna kadar da böyle yaşayacağını; 1959 zaferinin, Marksizm-Leninizm'in değerli fikirleri ile ülkesinin yaşadığı tecrübelerin birlikte ele alınması sonucunda kazanıldığını belirtmişti.Bkz.Valsky, 1971, s. 103.

⁴⁵ Ayrıca Khrushchev'in, Castro'nun hiçbir zaman komünist olmadığını anlatan bir anekdotu için bkz. Robbins, 1983, s. 139. Bu konuda karşı görüş ve açıklama için bkz. Dinerstein, 1976.

ve güçlü bir ittifak olması nedeniyle Sovyetler Küba için eşi görülmemiş bir nükleer krizi göze alabilmiştir(Valenta, 1982, s. 131)⁴⁶.

Ancak Sovyetler, Küba'nın "komünist devrim ve devrim ihracı" fikirlerini şüphe ile karşılamıştı. Çünkü endüstri, proleterya ve komünist parti üçlüsü olmadan gerçek bir komünist devrimi ve toplumu yaratmak olanaksızdı(Robbins, 1983, s. 135). Gerçi Castro ülkesindeki komünist parti faaliyetlerine, sınırlı olmak koşuluyla izin veriyordu. Bu anlamda Küba 1960 yılında "Ulusal Demokratik" bir devlet haline gelmişti(Robbins, 1983, s. 140). Sovyetler, ABD'nin tutumuna karşı, Küba'yı koruyacağını açıklamakla birlikte bazı endişeler duyuyordu.

1. Sovyetler bütün komünist ülkeleri korumak görevini üstlenmişti. Ancak Küba, komünist bloka ne kadar yakındı?
2. Küba, Sovyetlerin işine hangi oranda yararlı olabilecek ve yapılacak ekonomik yardımlara değecek miydi?
3. Sovyetlerin, Üçüncü Dünya ülkelerine karşı izlediği dengeli politikanın aksine Küba'nın talepleri yerine getirildiği zaman söz konusu ülkelerin de benzer taleplerde bulunması halinde, Sovyetlerin yükleneceği sorumluluk nasıl bir görünüm alacaktı?(Robbins, 1983, s. 143).

Bununla birlikte, Küba devrimi, Latin Amerika devrimi için Sovyetler tarafından sempati ile karşılanmıştı. Ancak Latin Amerika'daki radikal sürecin, politik bir yapıda olmasını ve birleşik cephelerin oluşması için çalışmaların uzun bir zaman dilimine yayılması gerektiğine inanan Sovyetler; askeri ağırlığı daha fazla olan savaşçı bir tutumla kısa zamanda sonuca varmak isteyen⁴⁷ Castro'nun "Amerika Devrimi" fikrini çok erken buluyordu.

2.5.2. Küba-Sovyet Yakınlaşması

İlk Küba-Sovyet ekonomik anlaşmasının 1959 Nisan ayında imzalanmasından sonra, 13 Şubat 1960 tarihinde Sovyetler Birliği Genel Sekreter Yardımcısı Anastas Mikoyan, Küba'yı ziyaret ederek 100 milyon dolar tutarındaki ilk Sovyet yardımını gerçekleştirmişti. Ancak 1960 Mayıs ayına kadar Küba ile Sovyetler arasında diplomatik ilişkiler kurulmamıştı ⁴⁸.

⁴⁶Sovyetlerin bölgedeki en önemli hedeflerinden birisi de Venezuela petrolüdür.

⁴⁷ İdeolojinin yorumunda ortaya çıkan tartışmalar, 1961 Nisan ayında Castro'nun Küba'daki özel sektöre ait yatırımları devletleştirmesi ve bunun sosyalist bir hareket olduğunun açıklanması, Khrushchev'in de sonradan belirttiği gibi "rejimin içten tepki almasından başka bir sonuç doğurmayacak", üstelik Castro'nun attığı savaş çığlıkları Küba'daki milliyetçi burjuvaziye devrimden dışlayarak, kutuplaştıracak ve ABD. askeri müdahalesini davet edecekti.

⁴⁸ Burada dikkat edilmesi gereken nokta 1960 Mayıs ayında bir ABD U-2 casus uçağının Sovyetler tarafından

1960 Haziran ayında Sovyetler Küba ile Küba'nın yıllık ham petrol ihtiyacının üçte birini karşılayacak miktarda ham petrol satmak konusunda bir anlaşma yaptı. Ancak bu ham petrolün artırılması işini Küba'daki İngiliz ve Amerikan rafinerileri kabul etmediler. İlk parti ham petrol Küba'ya ulaşır da bu rafineriler tutumlarında ısrar edince Castro, 29 Haziran 1960 tarihinde Texaco, Shell ve Standart Oil şirketlerine ve rafinerilerine el koydu(Robbins, 1983, s. 94).

Eisenhower yönetiminin 6 Temmuz 1960 tarihinde şeker ithal kotasını düşürmesi sonucu Sovyetler aynı miktarda şekeri satın alma talebinde bulununca, Castro önceden uyardığı gibi rafinerileri ve şeker fabrikalarını devletleştirdiğini açıklayarak hangi kampta yer aldığını ortaya koymuştu(Robbins, 1983, s. 95).

19 Aralık 1960 tarihinde Mikoyan ile Che Guevara tarafından imzalanan Sovyet Teknik, Ekonomik ve Kültürel Yardım Programı Anlaşması'nın⁴⁹ kapsamına petrol satışı da girmektedir. Yapılan tüm ekonomik, askeri bağış ve kredi yardımlarının yanı sıra, Küba'nın ithal ettiği Sovyet petrolünün fiyatı ile aynı petrolün dünya piyasalarındaki fiyatı arasında Küba yararına oluşan fark da Sovyet yardımı olarak kabul edilmektedir(Blasier, 1983, s. 124)⁵⁰.

Khrushchev, 6 Ocak 1961 tarihinde yaptığı konuşmada, nükleer gücün bir uluslararası politika amacı olmayacağını ancak bölgesel savaşların nükleer savaş olasılığını artırabileceğini, ulusal kurtuluş mücadelelerini destekleyeceklerini, ancak Sovyet askerlerinin bu savaşlarda aktif olarak yer almayacaklarını da vurgulamıştı(Coffey, 1971, s. 79).

Castro'nun, Domuzlar Körfezi çıkarmasından sonra ABD müdahalesi konusunda endişe duyduğu için ve içteki karşıt güçlerden korunmak amacıyla Sovyetlerin desteğine ihtiyacı vardı. Bu desteğin karşılığını da, kıtada komünizmi yaymak ve korumak için çalışarak ödemeye çalışmış ve her yönden Sovyetleri desteklemişti(Blasier, 1983, s. 109). Böylece 1961-1963 yıllarında Küba ile Sovyetler arasındaki ticaret; 1962 yılında, bir önceki yılın 20 katına, 1963 yılında ise 26 katına çıkmıştır(Blasier, 1983, s. 118). Yine bu iki yıllık dönem içinde Sovyetlerin Küba'ya yaptığı ekonomik, askeri yardımların ve Küba borçlanmalarının tutarı 4,5 milyar dolardır(Blasier, 1983, s. 100).

Sovyetlerin, Küba'yı, emperyalist saldırılara karşı gerekirse füzelerle savunacaklarını açıklamalarının ardından ABD, Domuzlar Körfezi çıkarması ile Castro'ya, söz konusu füzelerin Küba'ya gönderilmesini isteme hakkını kazandırmıştı(Blasier, 1983, s. 105-106). Bu ilişki

düşürülmesidir. Sovyetler bu nedenle ABD'ye yakın bir müttefike ihtiyaç duymuşlardır.

⁴⁹Anlaşmanın metni için bkz. AFP-CD, 1961,Doc. no.82, s.278-281.

⁵⁰ Sovyetler, Küba'ya on yıl boyunca günde bir milyon dolar tutarında harcama yapmışlardır. Bu konuda bkz. Morgenthau, 1973, s. 403. Ayrıca bkz. Quigg, 1971, s. 146.

sonucu Küba, ABD'nin kontrolünde olan uydu gözetlemesinden balıkçılığa kadar pek çok alandaki faaliyetlerde, yarımkürede bir güvenlik çatlağı oluşturmaya başlamıştı. ABD'nin kendi hâkimiyet ve etki alanındaki bir bölgede, tehdi tam güçle karşılık verebileceği riski karşısında Sovyetler, ABD ile doğrudan bir çatışmaya girmek yerine, Küba'nın ABD ile karşı karşıya gelmesini sağlamıştı(Hayes, 1981, s. 92).

Castro'nun, Latin Amerika ve Okyanus ötesine devrim ihracı politikası, 1960'lı yıllar boyunca Küba-Sovyet ilişkilerinin eksenini oluşturacaktı.

2.5.3. Sovyetlerin Değişen Tutumu

2.5.3.1. Viyana görüşmesi

Başkan Kennedy ve Genel Sekreter Khrushchev, Berlin Duvarı sorununu görüşmek üzere 3-4 Haziran 1961 tarihlerinde Viyana'da bir araya geldiler. Kişisel yönden oldukça olumlu geçen, politik yönden ise tamamen sonuçsuz kalan bu görüşmelerde Kennedy, Khrushchev'e oranla daha ılımlı ve barışçı bir tutum sergiledi. Bunun nedeni, ABD-Sovyet ilişkilerinde yeni bir dönemi başlatmaktı. Ancak Khrushchev'in Kennedy hakkındaki izlenimleri(Quigg, 1971, s. 50) bütün gözlemcilerin de belirttiği gibi tamamen yanlıştı. Khrushchev, Kennedy'nin ılımlı tutumunu "korkaklık ve kararsızlık" olarak değerlendirmişti⁵¹.

Khrushchev, Amerika kıtasını, kıta dışı güçlerden korumak konusunda tek sağlam sistem ve politika olan Monroe Doktrini'nin "öldüğünü ve artık gömülmesi gerektiğini"(Rubinstein, 1981, s. 265)⁵² ileri sürmüştü.

2.5.3.2. Stratejik yaklaşımlar

ABD, Kuzey Kutup Bölgesi (Arctic Zone)'nden yapılabilecek sürpriz Sovyet saldırılarına karşı oldukça zayıftı. Bu bölgeyi kontrol eden güvenlik sistemleri ve askeri üsler yeterli değildi. Bu konuda görüşmeler yapılmakla birlikte Sovyetler, BM Güvenlik Konseyi'nde anlaşma koşullarını veto etmişlerdi(Odegard & Baerwald, 1962, s. 391)⁵³.

Hava ve deniz gücü olarak stratejik kuvvetlere sahip olmayan Sovyetler, stratejik nükleer silahlar konusunda da ABD'nden çok gerideydi. 1957 yılında Sputnik uzay aracı uzaya fırlatıldığı zaman, ABD, Sovyetlerin füze sayısı ve gücü bakımından yetersiz olduğunu ve

⁵¹ Viyana görüşmesinin ayrıntıları ve Khrushchev'in Kennedy ile ilgili izlenimleri için bkz. Seaborg, 1981, s. 66-68.

⁵² Aynı konuda bkz. Robbins, 1983, s. 142.

⁵³ Kuzey Kutup Kontrol Bölgesi sorunu hakkında Sovyet temsilcisi Arkadya Sobolev'in Sovyet tarafının görüşünü açıklayan demecinin metni için bkz. Rubinstein, 1960, s. 337-339.

aralarındaki füze açığını (missile gap)(Levering, 1982, s. 78-79) kapatmalarının çok zor olduğunu açıklamıştı.

Avrupa üzerindeki Sovyet tehdidine, Asya ve Afrika gelişmeleri ve 1960 yılındaki Küba-Sovyet Ticaret Anlaşması da eklenince, ABD, egemenlik alanına ilk kez bu kadar yaklaşan komünist tehlikeden rahatsız olmuştu(Kennedy, 1987, s. 391). Bu tedirginlik, 1960'lı yılların süper güç ilişkilerinin yönünü belirleyecekti.

Uluslararası komünizmin, bağımsızlık mücadelesi yapmakta olan ülkelere destek vermek bahanesi ile girerek, taraftarlar bulması sonucu Sovyetler, Batı'nın ve özellikle ABD'nin barışçı girişimlerini sert bir tavırla geri çevirmişti. Çünkü Sovyetler, söz konusu silahlı çatışmaları, Sovyetlerin ve komünizmin dünyaya hâkim olacağı şeklinde yorumlamıştı (Kissinger, 1974, s. 96). Bu durumda Sovyetler tarafında, ABD ile yakın ilişkiler kurmaya gerek olmadığı şeklinde yanlış bir kanı uyanmıştı.

Sovyetler, küresel politikaları yeni öğrenirken, ABD bölgesel askeri ittifaklarını kurmuş ve kıtasını güvence altına almıştı. Ancak öngörülemeyen Küba Krizi'nin⁵⁴, ABD-Sovyet çatışmasının en belirgin örneği olduğu⁵⁵ söylenebilir.

Küba, Sovyetler için ABD'nin Sovyetlere uyguladığı kuşatma (containment) politikalarını, Latin Amerika'da uygulayabilmesi için çok önemli bir üs durumundaydı.

Buna karşılık Küba'nın, Sovyet desteği ile Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde güçlenmesi, ABD'nin çevresel çıkarlarını(Nuechterlein, 1973, s. 10-11) tehlikeye düşürmekteydi.

Eğer ABD yönetimi duruma seyirci kalmış olsaydı, söz konusu ülkelerdeki çıkarları zarar görebilirdi. Çünkü bunlar dolaylı olarak karşıt süper gücün eline geçecekti.

Küba-Sovyet yakınlaşmasının Sovyetlere yüklediği görevler ve Castro'nun ocak ayında Havana'da verdiği demeç, Sovyetlerin "barış içinde bir arada yaşama" politikasına da zarar vermekteydi. Castro, 4 Şubat 1962 tarihinde Küba Halkları II. Ulusal Asamblesi Toplantısı öncesinde ve daha sonra "Havana Deklarasyonu" adını alan demecinde bu politika hakkında şöyle demiştir. "Bu politika sömüren Yankee tekelleri ile sömürülen Latin Amerika halklarının

⁵⁴ Eisenhower yönetimi, Küba ile ilgili tahminlerinde Sovyetlerin rolünü iyi hesaplayamamıştır. ABD Küba'nın şeker üretimi ve ihracatını kısıtlayıcı zaman, Sovyetlerin, gerek şeker ithalatı gerekse petrol rafinerileri ile şeker fabrikalarını çalıştırmak için Küba'ya, teknik danışmanlık hizmeti vereceğini tahmin edememiştir. Yine Kennedy yönetimi bu gerçeği fark etmediği içindir ki, Sovyetlerin Küba'ya füze yerleştirecek kadar ileri gidebileceklerini tahmin edememiş ve dünyayı çok tehlikeli bir pazarlık sürecine sokmuştur.

⁵⁵ Küba Füze Krizi'ndeki ABD-Sovyet çatışmasının aslında Asya'daki potansiyel sorunlardan kaynaklandığını öne süren görüş için bkz. Wolf, 1967, s. 70.

barış içinde bir arada yaşamaları anlamına gelmez. Barış içinde bir arada yaşama devletlerarasında mümkündür. Emperyalizm var olduğu sürece uluslararası sınıf çatışması bu iki taraf arasında sürecektir.” (Suarez, 1967, s. 94).

Kennedy ise bir yandan Sovyetler ile yakın ilişkiler kurmak isterken bir yandan da "ABD'nin özgürlüğün bedelini ne pahasına olursa olsun ödemeye ve her fedakârlığa katlanmaya hazır olduğunu, her dosta yardım edeceğini ve her düşmana karşı koyacağını"⁵⁶ vurgulamıştır.

⁵⁶Bkz. AFP-CD, 1961, Doc. no.98, s. 296-297 ve Doc.no.102. s.299-302. Ayrıca Levering, 1982, s.72.

3. KÜBA KRİZİ

3.1. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanması

Küba'daki Sovyet askeri yapılanmasını incelerken, ilkönce bu yapılanmanın amaçları ve kapsamı üzerinde durmak gerekecektir. Çünkü kriz adını verdiğimiz çözümsüz durum, bu durumu yaratan tarafın, karşı tarafın çıkarlarına ve güvenliğine yönelik bir harekette bulunması sonucunda ortaya çıkar. Bu hareketin amaçları ve kapsamı ayrıntılı olarak incelenirse, krizin ortaya çıkış nedenleri hakkında daha doğru kanılara varılabilir.

Sovyetlerin Küba'ya askeri malzeme ve personel göndermesinin nedenleri değişik olabilir. Hatta bu askeri yapılanmanın ve özellikle füzelerin varlığı, Moskova tarafından tasarlanan bazı hedeflere varmak ve amaçlarına uygun olan yönde bazı avantajlar sağlamak için verilen bir karara dayanmaktadır. Bu durumda füzelerin Küba'ya getirilişinin ve buna bağlı diğer konuların öncelikle ele alınması gerektiği gibi bir izlenim uyanabilir. Fakat bu kadar ciddi sonuçlara neden olacak bir yapılanma için, doğaldır ki, çok önceden amaçlar belirlenerek, olasılıklar tartışılarak karar verilir. Füzelerin Küba'ya gönderilmesi, bütün bu döngü tamamlandıktan sonra başlayan otomatik bir süreçtir. Bu nedenle bu kısımda önce Sovyet füzelerinin ve diğer askeri varlıklarının amaçları ve kapsamı, ardından Küba'ya gönderilmeleri ele alınacaktır.

3.1.1. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanmasının Amaçları

Küba'daki Sovyet askeri yapılanması konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür.

Birincisi, ABD'nin Türkiye'de konuşlandırdığı Jüpiter füzeleri, menzil olarak Sovyetleri tehdit etmekteydi. Bu nedenle Sovyetler, sadece ABD üzerinde bir pazarlık veya tehdit olanağı yaratabilmek için Küba'ya füze göndermiş olabilirdi. Ancak bu olasılıkta bazı zayıf ve tutarsız noktalar vardır. Bunlardan biri; ABD Başkanı füzelerin sökülmesi için zaten emir vermişti. Böyle bir durumda Sovyetlerin, pazarlık amacıyla okyanus ötesi bir üs oluşturarak, ABD ile çok kötü sonuçlanabilecek tehlikeli bir nükleer pazarlığa girişmesi gereksizdi. Gerçi ABD'nin Türkiye'deki füzeleri sökeceği konusundaki güvenceleri iyi niyet gösterisinden öteye gidemeyecekti. Üstelik Sovyetlerin bu duruma inanmaları da oldukça güçlü. Diğer, Sovyet füzelerinin bulunacağı bir Küba üssünün Sovyetler için önemi, Amerikan füzelerinin bulunduğu Türkiye'deki bir üssün ABD için öneminden daha fazla olacaktı. Çünkü Türkiye'deki füzeler, ABD saldırı gücünün %3'ünü oluşturuyordu. Bunun nedeni, bir ABD saldırısı karşısında Sovyetler, ilk önce Türkiye'deki üsleri vuracağı için, bu üslerin ve buralardaki füzelerin ikinci

kez kullanılma şansı olmayacaktı. Buna karşılık Küba'daki füzeler, Sovyetlerin ABD'ne karşı saldırı gücünü iki katına çıkarmıştı. Ayrıca Türkiye'deki füzelerin sayısı ve niteliği, Küba'daki füzeler ile pazarlığa girilemeyecek kadar orantısızdı⁵⁷.

Ayrıca, Türkiye'deki üslere yapılan harcama ile Küba'daki üslere yapılan harcamalar arasında çok fark vardı. Çünkü Türkiye'deki üslerde bulunan füzeler, NATO Anlaşması çerçevesinde, ortak denetim ve amaç doğrultusunda bulunuyordu. Hâlbuki Küba'daki füzeler, doğrudan Sovyetlerin sahip olduğu ve denetlediği füzelerdi(The Worldwide Military Expenditures of U.S. & U.S.S.R., 1970).

İkincisi, Sovyetler, ABD'yi Berlin konusunda köşeye sıkıştırmak istemiş olabilirdi. Çünkü ABD'nin Berlin'de bulundurduğu askeri güç ve ardındaki NATO desteği Sovyetleri huzursuz ediyordu(Ulam, 1968, s. 654-656). Eğer Küba'ya gönderilen füzeler, ABD'nin Küba'ya saldırmasını sağlarsa, Sovyetler de Berlin'i işgal ederek veya işgal etme tehdidinde bulunarak, önemli bir koz ele geçirebilirdi⁵⁸. Üstelik ABD'nin Küba'ya yapacağı bir saldırı, Latin Amerika ülkeleri arasında Amerikan karşıtı bir akım ortaya çıkaracak ve Sovyetler bu durumu kendi yararına kullanacaktı. Ancak böyle bir blöf, Küba'daki on bin kişilik Sovyet askeri personelinin yaşamını tehlikeye sokacağından, Sovyetler böyle bir riski göze alamazdı. Bu nedenle, bu olasılık da amacı karşılar nitelikte değildi.

Üçüncüsü, Domuzlar Körfezi çıkarmasından sonra ABD, prestijini korumak veya yeniden kazanmak için yarım kalan işini bitirmek isteyebilirdi. Böyle bir durumun ortaya çıkmaması için Küba'nın savunması amacıyla Sovyetler, füzeleri, askeri malzeme ve personelini Küba'ya göndermiş olabilirdi. Çünkü ABD, 1962 sonbaharında Karayipler'de bir tatbikat yapmayı planlıyordu. Philebriglex-62 adı verilen bu tatbikatın senaryosuna göre, 4 uçak gemisi, 20 destroyer ve 15 çıkarma gemisi desteğindeki 7500 deniz piyadesi (Marines), Puerto Rico'nun güneydoğusundaki Vieques adasında bulunduğu varsayılan Vieques Cumhuriyeti'ni yöneten Ortsac isimli hayal ürünü diktatörü devirerek, ülkeyi kurtaracaklardı⁵⁹. Bu konudaki bilgiler Moskova'ya kasıtlı olarak ulaştırılmıştı. Sovyetler, ABD'nin ikinci bir müdahalesini engellemek için Küba'da askeri bir yapılanmaya gitmiş olabilirdi⁶⁰.

⁵⁷ Bu konuda bkz. ileride alt başlık 3.1.1.2 (Sovyet füzelerinin oluşturduğu tehdit).

⁵⁸ 1956 yılında Sovyetlerin Macaristan'a müdahalesinde ABD'nin olaya kayıtsız kalması, Sovyetlerin Berlin'i işgal etmeyi düşünmelerine yol açmıştır. Bkz. Dinerstein, 1976, s. 187. Ancak Macaristan olayında ABD'nin izlediği tutumun, Berlin'in işgali durumunda sürmezdi. Çünkü böyle bir hareket dünya savaşına yol açabilirdi.

⁵⁹ Ortsac, Castro'nun tersten okunuşudur. Ayrıca planlar tamamen Küba'nın özellikleri dikkate alınarak yapılmıştı. Bkz. Abel, 1966, s. 102.

⁶⁰ Nitekim Khrushchev, Küba'daki füzelerin amacının, Küba'yı ABD saldırısına karşı korumak olduğunu açıklamıştı. Khrushchev'in bu açıklamayı içeren mektubu için bkz. Kennedy, 1971, s. 166-171.

Sovyetlerin 1960 yılından itibaren, Küba'nın askeri yardım taleplerini reddetmesi ve ancak Domuzlar Körfezi çıkarmasından sonra askeri yardımda bulunmaya başlaması, bu amacı doğrular nitelikteydi. Hatta Küba'nın "dış düşmanlarına karşı kendisini koruması amacıyla sınırlı olmak üzere askeri yardım yapılması" ilkesini destekleyen bir olay vardı. Bu da, 1962 baharında, Castro'nun, Sovyet silahlarını, ülke içindeki muhaliflerine karşı kullanması sonucu Küba-Sovyet ilişkilerinin gerginleşmesiydi. Fakat bu amaca yönelik bir yardım yapılacak ise, Küba'ya nakliyesi ve gizlenmesi daha kolay olan taktik nükleer silahlar gönderilmeliydi. Üstelik Sovyetlerin, Kennedy'nin ciddi uyarılarına karşın, Küba'nın savunulması ile orantılanamayacak kadar büyük risklere girmesi, bu amacın tek başına yeterli olamayacağını göstermekteydi.

Dördüncü olarak Soğuk Savaş politikaları gereği Sovyetler, bir oldubitti ile füzelerini Küba'ya yerleştirmiş olabilirdi. Çünkü Sovyetler, ABD'ni "savaşamayacak kadar özgür ve rahat" bir ülke olarak görüyordu. ABD'nin buna tepki göstermemesi halinde, uluslararası prestiji ve güvenilirliği zedelenecek, böylece güvenilir süper güç rolünü Sovyetler üstlenecekti. Dünyadaki potansiyel komünist cepheler cesaretlenecek ve Soğuk Savaş dönemindeki ABD üstünlüğüne dayalı eğilim tersine dönecekti. Bu güç gösterisi, Çin-Sovyet yakınlaşmasını sağlamakla birlikte, Batı'ya karşı Berlin sorununun çözümünde Sovyetlerin inisiyatifi ele geçirmeleri sonucunu doğuracaktı. Fakat bu amaçla girişilecek bir harekete, Sovyetlerin, Kennedy'nin, Berlin ultimatoma olumsuz cevap vermesi üzerine başvurması gerekirdi.

Beşincisi, Sovyetler, saldırı amaçlı füzelerin etkisinin(Weintal& Bartlett, 1967, s. 56), ateşlendikleri yerin hedefe uzaklığı ile ilgili olması nedeniyle, ABD'ne yakın bir üs ele geçirerek, Küba'yı kendi stratejik füze güçlerini geliştirmek için kullanmış olabilirdi. Üstelik yakın mesafeden füzeleri daha kolay yönlendirme olanağı vardı. Böylece ABD'nin Balistik Füze Erken Uyarı Sistemi (Ballistic Missile Early Warning System-BMEWS) de işe yaramayacaktı(Sorensen, 1965, s. 669). Fakat bu durumda Sovyetlerin saldırı gücü göreceli olarak iki katına çıksa da, ABD üstünlüğü devam edecekti. Bu artış, askeri dengeyi, politik dengeyi bozduğu kadar etkilemeyecekti. Ancak Sovyetlerin planı, ilkönce avcı uçakları ve karadan havaya atılan SAM (surface to air missile) füzeleri ile ABD'nin keşif ve saldırı uçuşlarını engelleyerek, ardından balistik füzeler ve stratejik IL-28 bombardıman uçakları ile nükleer saldırıda bulunabilecek hale gelmekti(Schlesinger, 1965, s. 796). Bunun olabilmesi için, IL-28 bombardıman uçakları ve balistik füzelerin, avcı uçakları ve SAM füzelerinden önce Küba'ya getirilmesi gerekirdi. Bunun yanında, bu kadar sistemli bir çalışmanın çok gizli olması gerekirdi ki, bunların ikisi de olmamıştı.

Altıncı olarak, ABD'nin denizaşırı üsleri sayesinde sahip olduğu "nükleer güç kullanma tehdidinde bulunma" avantajını (Schlesinger, 1965, s. 797), Sovyetler ele geçirmek istemiş olabilirdi. Ancak ABD'nin sahip olduğu üslerin sayısı, yerleri ve buralarda konuşlandırılmış güçlere bakıldığı zaman Küba, Sovyetlerin ilk olarak ele alamayacağı kadar riskli bir yerdi.

Sovyetler, ABD tarafından Küba'ya karşı girişilecek bir saldırıda, otomatik olarak cevap vereceğini göstererek, caydırıcılık sağlamak istemiş olabilirdi(Dinerstein, 1976, s. 186-187). Böylece, Latin Amerika ülkelerini, ABD'nin "karşı devrim ihracına karşı korumak" olanağı da doğabilirdi. Nitekim Khrushchev, 22 Nisan 1961 tarihinde Kennedy'ye "ABD'nin, Latin Amerika da dâhil olmak üzere diğer ülkeler üzerinde kader tayin etme hakkını tanımayacaklarını" ifade eden bir mesaj⁶¹ göndermişti. Bu tarihten dört gün sonra ise, OAS, Küba'nın oturumlara girişini yasaklamıştı(AFP-CD, 1961,Doc.no.105, s. 306). Bu durumda Sovyetlerin, Latin Amerika ülkelerini ABD'nden koruma gayretinin(Dinerstein, 1976, s. 187) konusu ortadan kalkmış oluyordu.

3.1.2. Küba'daki Sovyet Askeri Yapılanmasının Kapsamı

Bu yapılanmanın kapsamını, Sovyetlerin, Küba'ya nükleer füzeleri gönderirken ne gibi olasılıkları hesapladığını inceleyerek açıklamak gerekir. Sovyetlere göre ABD, öncelikle füzelerin Küba'ya yerleştirilmesini protesto edecek, ancak ortaya çıkacak krizin sonunda durumu kabullenecekti. Çünkü Berlin konusunda Sovyetler de pek çok protesto notası vermiş, fakat bunların hiçbir etkisi olmamıştı(Dinerstein, 1976, s. 187). ABD belki de prestijinin zedelenmesini engellemek amacıyla bir zirve toplantısı isteyecek ve durumu bu şekilde kabullenecek, böylece doğrudan teslim olmamış gibi görünecekti(Dinerstein, 1976, s. 188).

Bir başka tahmine göre, Küba'daki Sovyet füzeleri bir krize neden olacak ve ABD'nin Küba'yı işgal etmeyeceği güvencesini vermesi karşılığında füzeler sökülecekti. Ancak bütün bu olasılıklarda, füzelerin kullanılabilir hale gelmesi için gerekli zaman boyunca iyi gizlenmeleri gerekiyordu ki, bu yapılamamıştır. Eğer ABD'ndeki Kongre seçimleri sonuçlanıncaya kadar füzeler kullanılabilir hale getirilebilseydi, Sovyetler, "uçurum kenarı" (brinkmanship) stratejisinden, ABD'nin Sovyetler ile iyi ilişkiler içinde olmak zorunda bırakılacağı "altın köprü" (golden bridge) stratejisine geçecekti(Dinerstein, 1976, s. 190).

Son olarak, Sovyetler, ABD'nin Küba üzerindeki keşif uçuşlarını füzelerle engellemek istemiş olabilirdi(Allison, 1971, s. 233). Ancak karadan karaya atılan balistik füzelerin varlığı bu amacı açıklamaya uygun değildi.

⁶¹Bu mesaj için bkz.AFP-CD, 1961, Doc.no.104, s.304-305.

3.2. Sovyet Füzelerinin Küba'ya Yerleştirilmesi ve Oluşturduğu Tehdit

1960 yazından itibaren Küba'ya gönderilen Sovyet silahları, 1962 yılının ilk yansında oldukça artmıştı. Bu dönemde, ayda ortalama 15 Sovyet gemisi Küba limanlarına askeri malzeme getirirken, bu sayı, Ağustos ayında 37'ye yükselmişti. Küba'ya orta menzilli füzeleri getiren ilk gemi 8 Eylül 1962 tarihinde, İkincisi ise 15 Eylül 1962 tarihinde gelmiştir(Roberts, 1975, s. 80).

Sovyetler, Eylül ayına kadar dünya kamuoyuna yaptığı açıklamalarda, "Küba'da saldırı amaçlı füze bulundurmaları için hiçbir neden olmadığını, çünkü nükleer saldırı güçlerinin, dünyanın her yerindeki hedefleri kendi topraklarından vurabilecek kadar büyük olduğunu"⁶² duyurmuştu. Bu demeçler verilirken, Sovyet gemileri de Küba'ya ulaştı. Füzeler büyük güvenlik önlemleri altında gemilerden alınıp, hazırlanmakta olan rampalara götürüldü. Füzelerin gemilerden boşaltma, taşıma ve yerleştirme çalışmaları geceleri yapılmış ve söz konusu alanlar sivil halktan arındırılmıştı. Bundan sonra füzeler, kamuflaj ağları, çamur, boya, su geçirmez katranlı örtüler ile gizlenmişti. Söz konusu faaliyetler, 15-20 Eylül 1962 tarihleri arasında başlamıştı. Füzelerin güvenliği, Küba ve Sovyet askeri personeli tarafından ortaklaşa, tesislerin ve rampaların inşası ise Sovyet teknisyenleri tarafından müstakil olarak yapılmaktaydı. Başkan Kennedy ise, saldırı amaçlı füzelere ilişkin ilk ciddi uyarılarını 22 ve 29 Ağustos 1962 tarihlerinde⁶³, henüz ilk parti füzeler Küba'ya getirilmeden önce yapmıştı.

1960 yazından itibaren Küba'ya gönderilen Sovyet askeri varlığı, 1 Eylül 1962 tarihi itibarı ile aşağıdaki kalemlerden oluşmaktaydı:

"SAM ve CRUISE Füzeleri, KOMAR devriye botları, MIG- 21 Fishbed avcı uçakları, IL- 28 (ilyushin) stratejik bombardıman uçakları, nakliye araçları, elektronik haberleşme sistemleri, inşaat makine ve malzemeleri, ikmal araçları, radar tesisleri, nükleer depolar ve bunlara ek olarak beşbinden fazla Sovyet askeri personeli ve teknisyeni..."(Tatu, 1969, s. 236).

Yukarıda sayılan yardımlar, 1962 yılında Küba'yı, Latin Amerika'nın askeri yönden en güçlü ülkesi haline getirmişti. Bunlardan ayrı olarak, tam donanımlı bir Sovyet tümeni de çevre güvenliğini sağlamak ve olası bir ABD saldırısına karşı savaşmak üzere Küba'ya gönderilmişti. Bu durum, Sovyet komutanların Komünist Parti liderleri ile sürtüşmelerine yol açmıştı. Askerler, Khrushchev'in maceracı politikasına karşı çıkıyorlardı. Çünkü Sovyetler, 1957 yılında Kıtalararası Balistik Füze (Inter Continental Ballistic Missile-ICBM) yapımına hız vermişti. Bu

⁶²Bu uyarılan içeren demeçlerin metni için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-31,s.366 ve III-32.367

⁶³ Küba'daki silahların ve malzemenin özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Allison, 1971, s. 104-105.

nedenle Sovyetlerin, orta menzilli (Medium Range Ballistic Missile-MRBM) ve orta-uzun menzilli (Intermediate Range Ballistic Missile-IRBM) balistik füze yapımına ayıracak mali kaynakları kalmamıştı. Kıtalararası balistik füzeler de, Sovyet ordusunun gözde topraklarının korunmasında, ya da Avrupa'ya karşı girişilecek bir saldırıda yüksek ateş gücü oluşturmak için kullanılacaktı(Tatu, 1969, s. 236).

Ancak Sovyet kara gücünün, denizaşırı harekâtlarda bu silahları iyi kullanamayacakları, yapılan tatbikatlarda anlaşılınca, Khrushchev, klasik topçu eğitimi görmüş muhafazakâr askerleri devre dışı bırakarak, 1959 yılının Aralık ayında, kendi ekibinden olan Biryuzov'un komutanlığında, Stratejik Roket Kuvvetleri (Strategic Rocket Forces-SRF)'ni kurmuştu(Strode, 1990, s. 6). Bu komutanlığın çabaları ile mali kaynak yaratılarak, 750 adet orta ve orta-uzun menzilli balistik füze yapılmıştı. Bu komutanlık tarafından Khrushchev'e sunulan raporda, uygun koşulların yaratılması halinde bu füzelerle ABD'nin Stratejik Hava Komutanlığı (Strategic Air Command-SAC)na bağlı füze ve üslerin vurulabileceği ancak ABD'ndeki bütün üslerin ve buralardaki füzelerin, Küba'dan vurulabilmesi için Küba'da ayrıca orta-uzun menzilli füzelere de ihtiyaç duyulduğu belirtilmişti. Khrushchev'in, Sovyet Hava Kuvvetleri ve Donanması'nın, yerlerini yeni kurulan bu kuvvete bırakmaları gerektiğini söylemesi üzerine, muhafazakârlar tepki göstermiş, ancak Genel Sekreter, bu dinamik ve zeki askerlerden oluşan "stratejik denge" yanlılarının(Tatu, 1969, s. 236-237)⁶⁴ projelerini desteklemişti. Çünkü 1950'lerin sonunda ortaya çıkan füze açığını, ABD'ne yakın bir bölgede konuşlandırılacak füzelerle kapatarak, statükoyu Sovyetler yararına çevirebilirdi(Dinerstein, 1976, s. 155-157). Bundan sonra da statükocu -ki bu durum Sovyetlerin yararınadır- bir politika izleyebilirdi.

Başkan Kennedy, Küba'ya yerleştirilmeleri olası Sovyet füzelerinin saldırı amaçlı veya savunma amaçlı olmaları üzerinde durarak, bunların saldırı amaçlı olmalarına ilişkin bir kanıt bulunmadığını, ancak durumun tam tersi olduğu takdirde çok ciddi sorunların doğacağını(Allison, 1971, s. 41)belirtmişti. Gerçi, Kennedy'nin bazı danışmanlarına göre, bir füzenin saldırı amaçlı olması, onun gücünden ve menzilinden çok, kullananların niyeti ile ilgili bir konuydu. Üstelik 11 Eylül 1962 tarihinde, bu füzelerin savunma amaçlı olduğunu açıklayan Sovyet hükümet bildirisini⁶⁵de yayımlanınca, bu füzelerin askeri olmaktan çok stratejik ve politik durumu etkileyecek bir konumda ve kışkırtıcı özellikte oldukları ortaya çıkmıştı. Bunun üzerine Kennedy, soğukkanlı bir açıklamada bulunarak, kıtalararası balistik füzelerin her durumda zaten ABD'yi vurabilecek güç ve menzile sahip olduğunu, bu nedenle, yöneltilen tehdit karşısında,

⁶⁴ Yazar, bu grup için Jön Türkler (Young Turks) deyimini kullanmaktadır.

⁶⁵Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-36,s.370-372.

ABD'nin gerekeni yapacağını ve barışı korumaya çalışacağını(Kalman, 1971, s. 207)belirtti. Kennedy Eylül 1962 tarihinde yaptığı açıklamada, "ABD'nin bölgesel çıkarlarına zarar verilmediği sürece bir tehdit altında bulunmadıklarını, bu nedenle, Küba'ya herhangi bir müdahalede bulunmalarının, her şeyden önce doğru olmayacağını"(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-37, s. 373-375)açıkladı.

ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk ise, 29 Eylül 1962 tarihinde, ABD'nin ilgilendiği şeyin "Küba'nın, Karayipler'deki komşularına karşı kazandığı saldırı yeteneği"(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-42, s. 380-382)olduğunu açıklamıştı. Gerçekten de bu tarihte Küba'da, 42 adet orta ve 32 adet de orta-uzun menzilli balistik füze bulunuyordu.

3.3. Krize Yol Açan Gelişmeler

3.3.1. ABD'nin Ulusal Güvenlik Politikası

3.3.1.1. Monroe doktrini

2 Aralık 1823 tarihinde, ABD Başkanı James Monroe tarafından yayınlanan ve daha sonra kendi adını alarak doktrin haline gelen bildiriye göre ABD; Avrupa devletleri, Batı yarımkürenin barış ve güvenliğini tehlikeye düşürmeye ve kendi sistemlerini Amerika kıtasına taşımaya kalkışmadıkları sürece, Avrupa kıtasındaki politik gelişmelerle ilgilenmeyecek ve bu kıtadaki barış ve güvenliğin devamına engel olacak hiçbir davranışta bulunmayacaktı(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-44, s. 389-390).

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra ABD, 1948 yılında kesin olarak ayrıldığı Monroe Doktrini'ne, Küba'da ortaya çıkan Sovyet askeri yapılanması ve ABD'ne yönelen komünist tehdit nedeniyle, yeniden dönmüştür. ABD Kongresi'nde günler süren hararetli tartışmalarda Kennedy, Monroe Doktrini'nin anlam ve amacını bilmemekle suçlanmıştır.

Khrushchev'in 1960 yılında, Monroe Doktrini'nin öldüğünü söyleyerek, ABD'ne meydan okuduğu ve Kennedy'nin ise hiçbir şey yapmamayı sürdürerek, bu meydan okumayı kabullendiği de ileri sürülüyordu. Tartışmalarda, Küba'daki füzelerin doğrudan ABD'ni tehdit etmek amacını taşımaya da, Latin Amerika ülkelerine komünist devrim ihracını kolaylaştıran bir etken olması nedeniyle, doktrinde belirtilen "Batı yarımkürenin barış ve güvenliğine yönelik tehdit oluşturma" koşulu doğmuş oluyordu. Üstelik ABD'nin, 20. yüzyılın ortalarından itibaren Latin Amerika ülkeleri ile artan ilişkileri de göz önünde bulundurulursa, söz konusu tehdit yine de ABD'ne yönelik sayılabilirdi.

ABD Senato ve Kongresi'nin 20 Eylül 1962 tarihinde aldığı 230 sayılı ortak karara (*joint resolution*) göre:

"ABD,

- *Küba'daki Marksist-Leninist ideolojinin, batı yarımkürede güç kullanarak veya güç kullanma tehdidinde bulunarak, yıkıcı ve saldırgan faaliyetlerde bulunmasını ve bu faaliyetlerin yayılmasını,*
- *ABD'nin güvenliğini tehlikeye düşürecek bir askeri yapılanmaya gitmesinin veya bu amaçla başka bir ülke tarafından desteklenmesinin engellenmesi için, silahlı kuvvet kullanmak da dâhil olmak üzere gereken her önlemi alacak,*
- *Özgürlükleri için savaştan Kübalılara self-determinasyon hakkının sağlanması için, OAS ile Ortak bir çalışma içine girecektir"*(Congressional Records, 1962)⁶⁶.

Bu karar, Başkanın savaş ilan etme yetkisine sahip olduğu da düşünülürse, Küba'daki Sovyet askeri yapılanmasını engellemek üzere Başkana, açıkça tam yetki verilmesi demektir. Buna ek olarak, 3 Ekim 1962 tarihinde Başkana, yeni askeri birlikler oluşturma ve bunların mensuplarının 20 aya kadar görevde tutma yetkisi de verilmişti(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-45, s. 390). Bütün bunlar Monroe Doktrini'nin ölmediğini ve Başkanın bunu gerektiği şekilde kanıtlama olanağına sahip olduğunu gösterir. ABD dış politikasının önemli unsurlarından olan bu doktrinin "Amerika kıtası dışından kaynaklanma", "barışa yönelik bir tehdit", "ABD ve Batı yarımküreyi hedef alma" koşulları, Sovyetlerin Küba'ya girmesiyle ihlal edilmişti. Avrupalı bir gücün, kıta dışından, Amerika kıtasının barış ve güvenliğini tehdit etmesi koşulunun gerçekleştiği, yine doktrinin bu durumu engelleyecek önlemlerin alınması zorunluluğunu da açıkça ortaya koyduğu böyle bir durumda, zaman geçirmeden müdahale edilmesi gerekliydi. Ancak bazı kongre üyeleri de Monroe Doktrini'nin çağın gereklerini tam anlamıyla karşılamadığını, bu nedenle ilkelerin günün koşullarına uygun bir şekilde yorumlanması gerektiğini ileri sürmüşlerdi. Bu üyeler, mesafelerin çok kısaldığı ve silahların çok geliştiği nükleer çağda, doktrinin katı ilkelerinin uygulanmasının, ABD'nin korumak istediği çıkarlarının konusunu, başka deyişle, ABD'nin kendi varlığını ortadan kaldıracağını savunmuşlardı.

Ayrıca Monroe Doktrini'nin, her somut olayda izlenecek olan tutumu akılcı bir biçimde yorumlamayı gerektirdiği, bu nedenle her olasılıkta kuvvet kullanmanın doğru bir karar olmayacağı da vurgulanmıştı.

Kongre üyelerinin, Monroe Doktrininin sınırlandırıldığı şeklindeki görüşlerine

⁶⁶Karar 3 Ekim 1962 tarih, 87/733 sayılı kanun ile yürürlüğe girmiştir.

katılmayan Kennedy, tam tersine, doktrinin genişletici ve açıklayıcı bir yoruma kavuşarak, sınırlarının genişletildiğini iddia ediyordu.

3.3.1.2. Kennedy doktrini

Monroe Doktrini savunanlara karşı, yeni bir düşünce tarzını ortaya koyan Kennedy'nin görüşlerine, Minnesotalı Demokrat Senatör Hubert Humprey, Kennedy Doktrini adını vermiştir(Fitzsimons, 1972, s. 9). Kennedy bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyordu:

"...Yüzyulumuzda, ABD Avrupa'nın dışında kalamayacağına göre, Avrupa da ABD 'nden uzak veya Amerika kıtasının dışında kalamayacaktır. Batı Avrupa'daki, özellikle Sovyetleri çok kızdıran Berlin'deki varlığımız düşünülürse, ABD'ne karşı da benzeri bir harekette bulunulması olağandır. Önemli olan, komünist tehlikeyi ülkemizin ve kıtanın güvenliğini tehlikeye sokmayacak düzeyde sınırlamaktır. Monroe'nun ilkelerinin geçerliliğini yitirmesi veya kıtada uygulanacak başka tutarlı bir politik doktrin olmaması nedeniyle değil, Küba'daki Sovyet varlığının, içinde bulunduğumuz nükleer çağdaki engellenmesi güç riskleri nedeniyle Monroe Doktrini aynen uygulamıyoruz..."(Fitzsimons, 1972, s. 9-11).

Bütün bunların yapılması sırasında, II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan ikili ve çok taraflı anlaşmalar düzenini, ABD'nin tek taraflı olarak ihlâl etmesinin mümkün olmadığı görüşü ağırlık kazanmıştı(Chayes, 1974, s. 23).

Küba'daki tehlikeli durum, Monroe Doktrini ile çözülemese bile uluslararası hukukun, yarıkürenin güvenliğini sağlamak konusunda kıtadaki devletlere gerekli önlemleri alma olanağı tanıyan ilkeleri ve Kennedy'nin 4 Eylül 1962 tarihinde verdiği demeçte⁶⁷ belirttiği "sorunların inter-Amerikan ilişkilerinin özel yapısına ve bu yapının gereklerine uygun şekilde çözülmesi gerektiği" görüşü doğrultusunda(Pachter, 1963, s. 176)OAS ile danışmalarda bulunulabilirdi. Yarıküre ve Amerika kıtası sadece ABD'ne değil, OAS ülkelerine de ait olduğuna göre, buradaki barış ve güvenliği tehdit eden tehlikelere karşı mücadele etmek, yalnız ABD'nin değil, bu ülkelerin de göreviydi. Bu nedenle, sadece ABD hükümetini geleneksel şekilde görevlendiren Monroe Doktrini'nin uygulanması akılcı değildi.

Kennedy, Monroe Doktrini, BM⁶⁸ ve OAS⁶⁹ bağlamında algılamış, ancak doktrinin,

⁶⁷ Bu demecin metni için bkz.AFP-CD, 1962, Doc.no.III-34,s.369-370.

⁶⁸ABD'nin BM büyükelçisi Stevenson'un yarıküredeki yabancı askeri varlığın, sadece ABD ile değil, yarıküredeki bütün ülkelerle ilgili bir sorun olduğunu açıklayan 21 Eylül 1962 tarihli demeci için bkz. AFP-CD,1962, s. 378-380. Buna karşılık Dışişleri Bakanlığı Haber Dairesi Başkanı White'ın, 26 Eylül 1962 tarihindeki açıklamasında, Küba'daki her Sovyet hareketinin ABD ile ilgili bir konu olduğunu belirten açıklamasının metni için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-41,s.380.

⁶⁹ABD'nin, OAS Dışişleri Bakanları'nı, Küba'daki gelişmeleri görüşmek üzere, 18 Eylül 1962 tarihinde, danışma amaçlı toplantıya davet etmesi ile ilgili teklifin metni için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-38,s.375.

"kendisini savunma" (self-defense) ilkesinin geçerliliğini korumuştur.

3.3.2. Tırmanma Diplomasisi

Küba sorunu, Kennedy yönetiminin en zayıf noktası haline gelmişti. Bunun birinci nedeni, Domuzlar Körfezi çıkarmasının başarısızlıkla sonuçlanması sonucu Kennedy prestij kaybetmiş olmasıydı. İkincisi ise, Küba'daki komünist tehlikenin, ABD'nin güvenliği açısından önemli bir tehdit oluşturması ve bu tehdidin, ABD'nin diğer bölge ülkeleri ile olan ilişkilerini zorlaştırmasıydı.

11 Ocak 1962 tarihinde Sovyetler, Küba ile karşılıklı mal değişimini öngören bir protokol imzalamıştı(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-8, s. 315). Bunun ardından inter-Amerikan Barış Komisyonu, Küba'nın Sovyet tipi ideolojisi ile inter-Amerikan sisteminin temel ilkelerini ihlal ettiğini açıklayan bir raporu⁷⁰, OAS Dışişleri Bakanları toplantısına sundu. Bu toplantıda konu ile ilgili ayrıntılı kararlar⁷¹ alındı. Kennedy, OAS ülkelerinin bu ortak tutumunu öven bir demeç⁷²vererek, kıtayı ilgilendiren konularda "tek ses" halinde karşılık verilmesinden duyduğu memnuniyeti belirtti. Dışişleri Bakanı Rusk da bu toplantının başarılarını anlatan bir açıklama⁷³yayımladı. 5 Şubat 1962 tarihinde Rusk, diğer devletlerin Küba ile olan ticari ilişkilerini gözden geçirmelerini istedi(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-17, s. 338-340).

Küba'nın BM temsilcisi Garcia Inchaustegui, 22 Şubat 1962 tarihinde BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu mektupta⁷⁴, ABD'nin, askeri müttefiklerini ve bölgesel örgütleri, kendi savaş planları için kullandığını ileri sürmüştü.

Küba Devlet Başkanı Dorcitos Torrado'nun 20 Eylül 1961 tarihinde Moskova'ya(AFP-CD,1961,Doc.no.III-12,s.313-314) ve 2 Ekim 1961 tarihinde Pekin'e (AFP-CD, 1961,Doc.no.III-13, s. 315-316)yaptığı ziyaretlerdeki temasları sonucu, Küba'ya, Çin-Sovyet Bloku (Sino-Soviet Bloc) tarafından 1962 yılı başında geniş çaplı bir askeri yardım(AFP-CD, 1962, Doc.no.III-27, s. 357-359)yapılmıştı.

OAS'in güvenlikten sorumlu Özel Danışma Komitesi, 30 Nisan 1962 tarihinde Konsey'e, uluslararası komünizmin yıkıcı faaliyetleri hakkında bir rapor(AFP-CD, 1962, s. 331-336) sunmuştu. 2 Eylül 1962 tarihinde Küba ve Sovyet hükümet temsilcileri tarafından Moskova'da,

⁷⁰Bu rapor için bkz. AFP-CD, 1962, Docno.III-9,s.315-317.

⁷¹ Bu kararlar için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-12,s.320-331.

⁷²Bu demeç için bkz.AFP-CD, 1962, Doc.no.III-13,s.332.

⁷³ Bu açıklama için AFP-CD, 1962, Doc.no.III-14,s.332-336.

⁷⁴ Bu mektup için AFP-CD, 1962, Doc.no.III-22,s.350.

"Küba'ya Ek Sovyet Ekonomik ve Askeri Yardımı"nı öngören bir anlaşma⁷⁵ imzalanarak, Sovyetlerin Küba'nın güvenliğini sağlamak için başvuracağı bütün önlemlere acilen katkıda bulunacağı ifade edilmişti.

4 Eylül 1962 tarihinde Sovyetlerin ABD Büyükelçisi Dobrynin, Khrushchev'in Kennedy'ye "ABD Kongre seçimleri sonuçlanıncaya kadar, uluslararası tansiyonu yükseltecek davranışlardan kaçınacakları" mesajını iletmişti. Başkanın özel temsilcisi Sorensen, Büyükelçi'ye, Sovyetlerin 1962 yazı boyunca Küba'ya yaptığı sevkiyatın, tansiyonu yükselterek, ABD iç politikasını olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle mesajın içtenliğine inanmadığını belirtti(Sorensen, 1965, s. 705).

ABD Kongresi'nin 7 Eylül 1962 tarihinde Başkan'a, yedekleri silah altına çağırma yetkisi vermesi(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-35, s. 370) üzerine, Sovyet resmi haber ajansı TASS, "Sovyet füzelerinin dünyanın bütün bölgelerinden etkili olabilecekleri" konusunda daha önce verilen beyanatlara tekrar ederek "Küba'nın emperyalist güçlere karşı savunulması amacıyla yapılan yardımların bunun dışında olduğunu" duyurmuştu⁷⁶.

Kennedy, 13 Eylül 1962 tarihinde yaptığı açıklamada⁷⁷, Küba'nın, ülkesi ve müttefikleri için saldırgan amaçlı bir Sovyet üssü haline gelmesi durumunda gerekeni yapacaklarını, ancak ABD'nin bölgesel çıkarlarına yönelik bir tehlike belirmediği sürece askeri müdahalede bulunmayacaklarını ısrarla belirtmişti. Khrushchev ise, Küba'daki askeri yapılanmanın savunma amaçlı olduğunu ileri sürüyordu⁷⁸. Ancak Kennedy, Küba'daki füzeler ile ilgili olarak "savunma ve saldırı amaçlı olma" ayrımı yapmış, bu füzelerin saldırı amaçlı olmadıklarına inandığını ifade etmişti. Sonraki gelişmeler, Kennedy'nin görüşünün doğru olmadığını gösterince, ikinci bir prestij kaybını engellemek için Kennedy, CIA ve Pentagon'a gerekli önlemleri almak üzere Küba'daki faaliyetlerin izlenmesi talimatını verdi. Ancak yukarıda da değinildiği gibi askerler ve güvenlik bürokrasisi arasında yaşanan güç elde etme ve Başkan üzerinde daha etkili olmaya dayalı rekabet, bu faaliyetlerin izlenmesinde birbirinden farklı sonuçlar alınmasına yom açmıştır.

3.3.3.Küba'daki Sovyet Füzelerinin ABD Tarafından Tespit Edilmesi

Küba'daki Sovyet füzelerine ilişkin bilgiler üç ana kaynaktan elde edilmekteydi:

a) Mültecilerin verdiği bilgiler

⁷⁵Bu anlaşma için AFP-CD, 1962, Doc.no.III-33,s.368-369.

⁷⁶Sovyet TASS Ajansının konu ile ilgili haber ve yorumu için bkz. Dinerstein, 1976, s. 195-210. Ayrıca Allison, 1971, s. 40.

⁷⁷Bu açıklamanın metni için bkz.AFP-CD, 1962, Doc.no.III-37,s.373-375.

⁷⁸ Bu konudaki Sovyet Hükümeti açıklaması için bkz. AFP-CD, 1962, Doc. no.III-36, s. 370-372.

- b) İstihbarat raporları
- c) U-2 keşif uçuşları

Kübalı mülteci ve göçmenlerin verdikleri bilgilere göre Küba'da geniş çapta bir Sovyet askeri faaliyeti vardı. Bu faaliyetin doğruluğuna ilişkin bazı gözlemler de, Domuzlar Körfezi çıkarmasını desteklemek üzere harekâta katılan ABD Hava Kuvvetleri'ne mensup pilotlar tarafından rapor edilmişti. Ancak CIA üst düzey yetkilileri, "profesyonelce bulmadıkları" bu gözlemleri ciddiye almamışlar, bu işin en iyi kendi örgütleri tarafından yapılabileceğini iddia etmişlerdi.

CIA istihbarat raporlarında Küba'daki Sovyet askeri varlığının tehlikeli boyutlara ulaştığını, 22 Ağustos 1962 tarihinde hükümete bildirmişti. Bu amaçla CIA, Küba'ya giden bütün gemilerin tonajını, bandırasını ve yüklerini en ayrıntılı biçimde merkeze bildiriyordu. 3 Ekim 1962 tarihinde toplam 85 gemi rapor edilmişti. 1962 Ağustos ayının sonundan itibaren, Sovyet gemilerinin, Küba'nın batısında askeri malzeme boşalttıkları ve yine ülkenin çeşitli bölgelerinde yoğun, askeri amaçlı inşaat çalışmalarının sürdüğü hakkında pek çok raporda Washington'a ulaşmıştı(Seaborg, 1981, s. 172). Ancak Kennedy, CIA Başkanı McCone'un "profesyonel ve saldırgan bir anti-komünist" olduğunu bildiği için, durumu abarttığını sanıyordu⁷⁹. 19 Eylül 1962 tarihinde yüksek düzeydeki CIA yetkililerinin katıldıkları toplantıda, iki adet "yüksek güverte ambarlı" Sovyet gemisinin (OMSK ve POLTAVA) istiap çizgilerinin su seviyesinden oldukça yukarıda olduğu, taşıdıkları yükün hacimli, fakat hafif bir malzemedен oluştuğunun sanıldığı üzerinde durulmuştu(Hilsman, 1967, s. 186). Kübalı mültecilerin ve ajanların verdikleri ilginç bilgiler, örgütteki hiyerarşi ve bürokrasi nedeniyle, ulaşmaları gereken yere en az 10 gün gecikme ile ulaşıyordu. 25 tanesi Küba'dan daha önemli olmak üzere 100 değişik ülkeden gelen raporların, yüksek kademelerde anında değerlendirilmesinin zorluğu ve çoğu yanlış olan binlerce istihbaratın Washington'a gönderilmeden önce tek tek kontrol edilerek, doğru olanların seçilmesinin kısa bir zaman içine sığdırılmak zorunda olması, CIA'nin durumu zamanında kavramasını engelliyordu (Rusk, 1973, s. 109-110).

ABD Donanması'na bağlı uçakların, 1962 yazı boyunca yaptıkları keşif uçuşları sırasında, Küba'ya gelen gemilerin fotoğraflarını çekmelerine karşın, Küba'daki SAM füze rampaları, IL-28 bombardıman uçakları ve çok sayıda Sovyet askeri personelinin varlığı, ancak

⁷⁹ Bu nedenle McCone'un, Leon Uris'in "Topaz" isimli romanında Fransız istihbaratının (Service de Documentation Exterieur et de Contre-Espionage) ABD'deki şefi olarak nitelediği Philippe Tyraud de Vosjoli'nin 1962 Ağustos ayında Küba'da görüp, rapor ettiği "Rus roketleri" ile ilgili bilgilerden etkilendiği sanıyordu. Bkz. Allison, 1971, s. 180.

1962 yılının Eylül ayında, U-2 uçakları tarafından çekilen hava fotoğrafları ile(Roberts, 1975, s. 72)⁸⁰ saptanmıştı. 29 Ağustos, 5, 17,26, 29 Eylül ve 5, 7 Ekim tarihlerinde yapılan uçuşlarda, Küba'nın kıyı ve iç kesimlerinde füze alanları, uçaklar ve füze botlarının varlığını gösteren fotoğraflar çekilmişti. Ancak CIA, Pentagon ve Beyaz Saray tarafından yapılan uyarı, girişim, mesaj alışverişleri ve karşılıklı verilen güvenceler sonucu "Eylül Tahmini" (September Estimate) isimli bir rapor hazırlanmış, Küba'nın, henüz ABD için hiçbir tehlike yaratmayacağı sonucuna varılmıştı(Allison, 1971, s. 43). Ancak daha sonraki gelişmeler, istihbarat raporlarının durumun ciddiyetini açıklamaktan uzak olduğunu ortaya koyunca, daha gerçeğe yakın ve ikna edici sonuçlar alınmaya başlanmıştı. ABD Kongresindeki Demokratların bütün itirazlarına karşın, ulusal istihbarat tahminlerinin yanlış olamayacağı görüşü gittikçe ağırlık kazanıyordu⁸¹.

14 Ekim 1962 tarihinde, ABD hava keşif raporları Küba'daki saldırı amaçlı Sovyet füzelerinin varlığını kanıtlayınca, ABD Hava Kuvvetleri ile CIA arasında, Kennedy'ye kadar yansıyan sürtüşmeler çıktı. Görevi istihbarat yapmak ve doğru değerlendirmelerde bulunmak olan gizli bir servisin, görevi hava savunması ve savaşı yürütmek olan bir kuvvet komutanlığının çalışmaları karşısında başarısızlığa uğraması, CIA için Domuzlar Körfezi çıkarmasından sonra ikinci bir fiyasko oldu⁸².

U-2 uçaklarının çektiği en son fotoğraflar, içlerinde füze bulunmayan orta menzilli füze rampalarının inşa edilmekte olduğunu ve bu rampaların en çok iki hafta sonra kullanılmaya hazır hale geleceğini gösteriyordu. 15 Ekim 1962 tarihli bu keşif uçuşunda çekilen hava fotoğrafları, Küba Krizi'nin başlamasına neden oldu(Seaborg, 1981, s. 172).

Eğer konu ile ilgili uzmanlar, bazı belirtileri doğru değerlendirebilmiş olsalardı, Küba'ya gelen Sovyet gemilerinin füze yüklü olduğunu anlayabilirdi. Bir örnekle; bu gemiler tam yüklü olduğu halde denizde çok hızlı yol alabiliyorlardı. Üstelik istiap çizgileri, normalde olmaları gereken yere oranla, deniz seviyesinden çok yukarıdaydı. Bu ise, taşıdıkları yükün hacimli ve hacmine göre hafif bir malzeme olduğunu, dolayısıyla füze olabileceğini düşündürmeliydi(Roberts, 1975, s. 72).

Küba'daki Sovyet füzelerinin tespiti üç hafta önce gerçekleşmiş olsaydı, ABD Hükümeti kararını verirken daha az riske girerek ve daha etkili kararlar alarak, bir krize yol açmadan sorunu çözümlerilebilirdi. Çünkü Eylül ayında hiçbir füze ateşlenmeye hazır değildi. Ancak bu

⁸⁰ Bu fotoğraflardan bazı örnekler için çalışmanın sonundaki EKLER kısmına bakınız.

⁸¹ Bkz. Allison, 1971.

⁸²CIA'nin arka arkaya gelen başarısızlıkları sonucu Başkan, Yabancı İstihbarat Danışma Bürosu (Foreign Intelligence Advisory Board)'nu kurmuştur. Bkz. AFP-CD, 1961,Doc.no.108, s. 308-309.

füzelerin tespiti, krizin başladığı 16 Ekim 1962 tarihinden iki hafta sonra gerçekleşmiş olsaydı, Küba'ya ulaşması planlanan bütün malzeme, gıda ve akaryakıt yerine varmış ve füzeler de ateşlenmeye hazır hale gelmiş olacaktı. O zaman da geriye kriz değil, sadece savaş olasılığı kalacaktı.

Başkan Kennedy, soruna çözüm bulmak amacıyla 16 Ekim 1962 tarihinde, saat 11:45'te yüksek düzeydeki politik, askeri ve hukuki danışmanlardan oluşan ve Ulusal Güvenlik Konseyi Yürütme Komitesi (Executive Committee of the National Security Council- NSC ExCom)(Allison, 1971, s. 43)⁸³ üyelerini toplantıya çağırdı.

Sovyetler ABD'nin yaptığı açıklamalarda, Sovyet füzelerinin sayısı, nitelik ve yerlerini çok iyi bildiğini göstermesi sonucu, Sovyet Karşı Casusluk Örgütü'nden Penkovsky ve bazı adamlarını birkaç ay izledikten sonra, bu ajanların Sovyet stratejik yapılanması ve konuşlanması ile ilgili bilgileri ABD'ne ulaştırdıklarını öğrenmişlerdi(Allison, 1971, s. 240).

3.4. Küba'daki Füzelerin Sökülmesi İçin ABD'nin Ön Hazırlıkları

3.4.1. Krizin Ortaya Çıkışı ve ExCom

Ekim 1962 tarihinde ABD Ulusal Güvenlik İşleri Danışmanı McGeorge Bundy, Başkan Kennedy'ye, Küba'daki saldırı amaçlı füzelerle ilgili fotoğraflar göstermişti. Kennedy'nin böyle bir haber karşısında gösterdiği şaşkınlık ve kızgınlığın birkaç nedeni vardı.

Khrushchev, Kennedy'ye göre, seçimler öncesi çok kötü bir zaman seçmişti. Üstelik Küba'daki füzelerin saldırı amaçlı olmadığını söyleyerek, Amerikan kamuoyuna karşı yanılmıştı. Kennedy, Başkan olmasından itibaren ABD-Sovyet ilişkilerindeki gerginliği gidermek için iyi niyetle çalışmıştı. Ancak Khrushchev'in nükleer savaşa yol açabilecek bu meydan okuması karşısında, ne pahasına olursa olsun, söz konusu füzelerin Küba'dan sökülmesi için gerekeni yapacaktı. Bu sağlanamadığı takdirde ne hükümet üyelerinin, ne Demokratların, ne Kongrenin, ne müttefiklerin, Kennedy'nin sözlerine ve gücüne güveni kalmayacak, ABD inandırıcılığını yitirecekti(Hilsman, 1967, s. 197). Gerçi avantajlı olan taraf ABD idi. Öncelikle bölge, ABD'nin etki alanındaydı. Ordu, Donanma, Hava Kuvvetleri ve Deniz Piyadeleri ile Sovyetlerin sahip olduğu nükleer silahların 3-4 katı fazla nükleer silaha sahip olan ABD, ezici bir üstünlüğe sahipti(Aron, 1987, s. 253).

Başkan'ın yakın danışmanlarından ve kendi konularında uzman olan üst düzey yetkililerden kurulu bir komite olan Ulusal Güvenlik Konseyi (National Security Council-

⁸³ Bundan sonra kısaca ExCom denilecektir.

NSC)⁸⁴'ne bağılı bir komite olan ExCom⁸⁵ aşığıdaki üyelerden oluşmaktaydı:

Savunma Bakanı Robert McNamara, Müsteşarı ve Uluslararası Güvenlik İşleri Sorumlusu Paul Nitze, Müsteşar Yardımcısı Roswell Gilpatric, Dışişleri Bakanı Dean Rusk, Müsteşarı George Ball, Müsteşar Yardımcısı Alexis Johnson, Latin Amerika işlerinden sorumlu Müsteşar Edwin Martin, Hazine Bakanı Douglas Dillon, Sovyet Uzmanı ve Hükümet Üyesi Llevellyn Thompson, CIA Başkanı John McCone, Ulusal Güvenlik İşleri Müsteşar Yardımcısı McGeorge Bundy, Genelkurmay Başkanı General Maxwell Taylor, Başkan Özel Danışmanı Theodore C.Sorensen, Dışişleri Eski Bakanı Dean Acheson, Savunma Eski Bakanı Robert Lovett, ABD Başsavcısı Robert Kennedy, Başkan Yardımcısı Lyndon B Johnson, Başkan Yardımcısının Özel Kalemci Kenneth O'Donnell, Charles Bohlen (ancak Bohlen ilk toplantıdan sonra Paris Büyükelçiliğine atanmıştır), ABD'nin BM nezdindeki büyükelçisi Adlai Stevenson (bazı görüşmelere katılmıştır), Birleşik Devletler Haber Ajansı (U.S.I.S.) Başkan Yardımcısı Don Wilson ve Başkan John F.Kennedy⁸⁶.

ExCom'un ilk toplantısında, Savunma Bakanı McNamara'nın, karşı taraf ile ABD arasında nükleer füze yönünden üstünlük, eşitlik veya zayıflık arasında hiçbir fark olmadığını; bir füzenin ister Küba'dan, ister Sovyetlerden gelsin sonucu değiştirmeyeceğini savunarak "Füze füzedir. Nereden geldiği, ölmeniz sonucunu değiştirmez" (Hilsman, 1967, s. 195) sözlerine karşılık Dean Acheson, Amerikan kıyılarından 90 mil uzaktaki orta menzilli füzelerin, 5000.mil uzaktan atılması olasılığı olan uzun menzilli füzelerin isabet oranından daha yüksek olacağını iddia ediyordu(Abel, 1966, s. 38)⁸⁷.

ExCom görüşmelerinde, Sovyet füzelerine karşı altı değişik seçenek üzerinde duruldu:

Birincisi, hiçbir şey yapmamaktı. Çünkü ABD, Sovyetlerin nükleer tehdidi altında yaşamaya alışmıştı. Ancak bu hareket tarzı iki yönden doğru değildi:

⁸⁴ Bu konseyin yapısı, çalışma şekli ve politik bağlantıları için bkz. Hunter, 1987, s. 365-373.

⁸⁵CIA, ExCom'a doğrudan bağılı ve rapor veren bir kuruluş olduğundan, zaman zaman Konsey ve ExCom arasındaki haber akışında aksamalar olmaktaydı. Çünkü Konseyin bilgi kaynakları arasında Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi de bulunduğundan, işler tamamen rastlantısal çalışmalarla ve bilgilerle yürütülüyordu. Bu konuda bkz. Rusk, 1973, s. 109-114. Ayrıca ExCom'un çalışma şekli hakkında bkz. Odegard & Baerwald, 1962, s. 56-59.

⁸⁶ Kennedy, kendisinin bulunduğu bir ortamda, politik, askeri, hukuki ve teknik otoritelerin değişik amaçlarla ve bakış açılarından hareket ederek yanlış kararlar verebilecekleri ve gerçeklerin çarpıtılabileceği olasılığına karşı. ExCom görüşmelerinin pek çoğunda bulunmamış, sadece sonuçları değerlendirmiştir.

⁸⁷ExCom'un Küba'ya denizden abluka uygulamak seçeneği üzerinde durmaya başlaması üzerine Acheson, Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle ile görüşmüştü. Görüşmede De Gaulle, Acheson'a "Varsayalım ki Ruslar hiçbir şey yapmadılar, ablukayı yarmaya çalışmadılar, fakat füzeleri de çekmediler. Sayın Başkan o zaman ne yapacak? Yine varsayın ki Ruslar tamamen mantıklı yollardan cevap vermeye kalktılar, örneğin Batı Berlin'e abluka uygulayarak misilleme yaptılar veya Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin bulunduğu Amerikan üssünü vurdular." şeklinde hiç beklemediği olasılıklardan söz etmişti. Parmet, 1984, s.279.

- Bu durumda Sovyetler, önemli bir stratejik üstünlük ele geçirmiş olacak ve uzun vadede bunu arttıracaktı.
- Sovyetler, ABD'ne açıkça meydan okuduğu için bunun cevapsız bırakılması ABD'nin prestijini zedeleyecekti.

İkincisi, diplomatik yönden Sovyetlere baskı yapmaktı. Öncelikle BM ve OAS aracılığı ile bir inceleme heyetinin Küba'ya gönderilmesi ya da bir zirve oluşturulması sağlanacaktı. Bu plan iki aşamada yürüyecekti:

- ABD ilk önce füzelerin Küba'dan çekilmesini sağlayacak,
- Ardından Türkiye ve İtalya'daki Jüpiter füzelerinin sökülmesi veya Küba'daki Guantanamo Üssü'nün terk edilmesi karşılığında Küba'nın tarafsız bir statüye kavuşturulması için çalışılacaktı.

Ancak söz konusu diplomatik yaklaşım, Sovyetlerin BM Güvenlik Konseyi'ndeki alışlagelmiş "veto etme" politikası nedeniyle başarılı olamayacaktı. Üstelik Ekim ayında Konsey Başkanlığı'nı, Sovyetlerin BM nezdindeki büyükelçisi Zorin yürütüyordu. Bununla birlikte, böyle bir pazarlık Türkiye'deki füzelerin Küba'daki füzeler ile stratejik yönden eşdeğerde olduğunun ABD tarafından kabul edilmesi anlamına gelecekti.

Üçüncüsü, Castro'ya gizlice yaklaşma seçeneğiydi. Kriz sayesinde, Küba'nın Sovyet Komünizminden ayrılması da sağlanabilirdi. Castro'ya füzeleri sökmesi veya devrilmesi gibi iki seçenek sunulurken, bu yönde çalışılabilirdi. Ancak Küba'daki askeri varlık tamamen Sovyetlere ait olduğundan, Castro'nun kendi başına karar verme yetkisi yoktu.

Dördüncüsü, Küba'ya müdahale edilebilirdi. Böyle bir durumda ABD sadece füzeleri etkisiz hale getirmekle kalmayacak, Castro'yu da devirecekti. Nitekim aynı tarihlerde yapılması planlanan Phlebriglex-62 tatbikatı da aynı planı öngörüyordu. En son çare olarak düşünülen bu seçeneğin tehlikeli yanı, Sovyetlerin de Berlin'e karşı benzeri bir işgal hareketine girişerek, süper güçleri nükleer savaşın eşiğine getirmesiydi.

Beşincisi, Küba'daki askeri hedeflere karşı hava saldırısında bulunmaktı. Olasılıklar içinde ikinci derecede şans tanınan bu seçenek, Küba'daki füzelerin toptan yok edilmesini sağlayacak ve Sovyetlerin, bunların keşfedilmesi korkusuyla daha önce harekete geçmesini önleyecekti. Ancak bu seçenek bazı yönlerden eleştirilmişti:

- Füzelere karşı hava saldırısı yapılırken Sovyet ve Küba uçakları da Guantanamo Üssü'nü ve ABD'nin güneydoğusunu bombalayabilirdi. Ayrıca bütün füzelerin

yok edilebileceği de kesin değildi. Çünkü hava saldırısı sırasında bu füzelerden bazıları ateşlenebilirdi.

- Toptan bir hava bombardımanı yapıldığı zaman çok sayıda suçsuz Kübalı ve Sovyet askeri hayatını kaybedecekti. Buna karşılık olarak Sovyetler de Berlin'e veya Türkiye'ye karşı benzeri bir saldırıda bulunabilirdi.
- ABD Pearl Harbour'da kendi başına gelen felaketin aynısını dünya kamuoyuna karşı, kendisinden zayıf bir ülkeye yaşatmak istemiyordu(Schlesinger, 1973, s. 78)⁸⁸. Ayrıca "sürpriz saldırı" ABD'nin savaş doktrinleri ve prestiji ile bağdaşmıyordu. Bunun tam tersi bir saldırı ise Sovyetleri haberdar etmek anlamına gelecekti.

Başkan'ın kardeşi Robert Kennedy'nin hava saldırısına "Pearl Harbour" teorisi(Schlesinger, 1965, s. 806) ile karşı çıkması üzerine Acheson, Başkan'a bunun yanlış olduğunu belirterek şöyle dedi:

"Japonlar Pearl Harbour'da ülkelerinden binlerce mil uzaklıktaki filolarımızı ve üssümüzü, hiçbir kışkırtıcı davranışımız olmadığı halde ve yine hiçbir uyarıda bulunmadan bombalamışlardı. Hâlbuki şimdi kıyılarımızdan yalnızca 90 mil uzaklıktaki bir ülkede, Sovyetler, ABD'ni vurabilecek füzeler konuşlandırmıştır. Birkaç aydır Başkan ve Kongre sürekli konu ile ilgili uyarılarda bulunmaktadırlar. Peki, o halde Pearl Harbour'daki Japonlara benzememek için kaç uyarı daha yapmalıyız?"(Acheson, 1969, s. 78).

Hava saldırısı ile ilgili düşünce ve tartışmaları biraz sonra yeniden ele alacağız.

Altıncı olarak, Küba kara sularına girecek bütün gemilere abluka uygulamak seçeneği düşünülmüştü. Ancak bu konuda psikolojik yaklaşımlar, hukuki düşünceler, zaman faktörü ve Sovyetlerin düşünceleri önemli roller oynuyordu. Bu nedenle, abluka yerine sadece Sovyet füze ve askeri malzemeleri ile Sovyet askeri personeli taşıyan gemilere münhasır olmak üzere "karantina" önlemi uygulanması fikri de ileri sürülmüştü.

Böyle bir seçenek, ABD için hemen uygulanabilecek, ancak daha kontrollü bir askeri tırmanma ve daha esnek bir politika gerektiren ve sonraki adımı atma külfetini Sovyetlere yükleyen, uluslararası hukuka uygun ve ahlaken geçerli nedenleri olan bir yoldu. Üstelik ABD'ne konvansiyonel savaş hazırlığı yapması için zaman kazandırabilecek bir önlemdi(Trotter, 1971, s.

⁸⁸Yazar dış politikayı, "bir ülkenin dünyaya gösterdiği yüzü" olarak tanımlamakta ve bir ülkenin, olanaklarını, ahlaki değerleri göz önünde bulundurarak kullanması gerektiğini savunmaktadır.

34). Hepsi de kendi konusunda uzman olan kişilerin, çok küçük ayrıntılar üzerinde dahi anlaşmaları zaman zaman olanaksız oluyordu. Ancak dünyayı gerçekten nükleer bir savaşın eşiğine getiren bu krizin, devam ettiği 13 gün boyunca, ExCom üyeleri ellerindeki verileri çok iyi değerlendirerek⁸⁹, değişen koşullara uygun bir politika izlenmesine yardımcı oldular.

ABD, 1962 Eylül ayından itibaren OAS ve NATO'daki müttefiklerini, Küba'ya deniz yoluyla taşıma yapmamaları için ikna etmeye çalıştı. ABD Hükümeti, Küba'ya yük götürecek gemilere yükleme yapılmamasını, Küba'ya askeri malzeme veya askeri olmasa da komünist ülkelere ait kargoları taşıyan gemilerin, hangi devletin bayrağını taşırsa taşıсын, Amerikan limanlarından yararlanmalarına izin verilmeyeceğini; yükleri ne olursa olsun, Amerikan bayrağı taşıyan gemilerin Küba'ya gitmelerini yasaklamış olduğunu bir bildiri⁹⁰ ile duyurdu. Küba'ya en çok taşıma yapanların, komünist blok dışındaki ülkelerin gemileri olması nedeniyle, ABD Hükümeti'nin kararı, bu ülkelere karşı çok ciddi bir meydan okuma(Holsti, 1972, s. 44) olarak yorumlandı.

Bir süper gücün, kendisinden daha güçsüz bir ülke ile dahi olsa, sorunlarını çözerken uluslararası örgütlerden ve meşru haklarını kullanırken zorunlu olarak uluslararası hukuktan yardım istemesi gerektiğini göreceğiz.

3.4.2. Uluslararası Girişimler

3.4.2.1.OAS nezdinde

OAS'in, Amerika kıtasında aktif bir unsur olmasının başlangıcı Küba'daki gelişmelerdir. 1961 yılına kadar sınırlı amaçlar için başvuru ve politik yönden formalite gereği toplantılar yapan örgüt, Küba Devrimi ile Latin Amerika'ya giren komünizm tehlikesi karşısında gerçek işlevini kazanmıştır.

8 Nisan 1961 tarihinde, Küba Devrim Konseyi tarafından Amerikan halklarına hitaben yayımlanan deklarasyon⁹¹ve Sovyet Hükümeti'nin, Küba'ya yardım etmesinin bir hak olduğunu savunan 18 Nisan 1961 tarihli demeci⁹² ile ABD'nin örgütlülüğü ve kıta içi ilişkilerin yapısıyla bağdaşmayan Domuzlar Körfezi çıkarması ve Küba'nın çıkarmanın sonucunu bir zafermiş gibi göstermesi⁹³OAS'in dikkatini ilk kez Küba sorununun üzerine çekmişti.

⁸⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi ve yöntemler için bkz. Sorensen, 1963.

⁹⁰ Bu konudaki girişimler için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-43, s. 382-388.

⁹¹ Bu deklarasyon için bkz. AFP-CD, 1961.Doc.no.88, s.287-288.

⁹²Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1961, s. 296.

⁹³ AFP-CD, 1961,Doc.no.97, s. 299.

Küba'nın devrim ihracı politikası nedeniyle inter-Amerikan oturumlarına alınmaması kararından sonra, Castro'nun, "Küba'nın sosyalist rejim olduğunu" açıklaması ve ABD'nin buna gösterdiği tepki⁹⁴ üzerine, Peru Hükümeti, 16 Ekim 1961 tarihinde OAS'deki temsilcisi de Cavalle aracılığıyla Konsey'den, Küba Hükümeti'nin "komünistçe sızması ve yarıküre çapında politik saldırganlığının önlenmesi" konularında çalışma yapmak amacıyla toplantı yapılmasını istedi(AFP-CD, 1961, Doc. no.106, s. 306-307). Bunun üzerine, Küba Hükümeti'nin faaliyetleri konusunda çalışma yapma yetkisini Konsey, 22 Kasım 1961 tarihinde inter-Amerikan Barış Komitesi'ne verdi(AFP-CD, 1961,Doc.no.115, s. 317-318).

4 Aralık 1961 tarihinde ABD'nin OAS temsilcisi Morrison, yarıkürenin Fidelizm hareketine karşı korunmasında OAS'in önemli sorumlulukları olduğunu hatırlattığı⁹⁵ toplantının sonunda, Dışişleri Bakanlığı Konseyi, "kıta dışı güçlerin müdahalesi ve bu müdahalelerin Amerikan uluslarının bağımsızlık ve özgürlüğüne yönelik olması konusunun incelenmesi" ne karar verdi(AFP-CD, 1961,Doc.no.118, s. 323-324). 6 Aralık 1961 tarihinde Morrison, Barış Komitesi'ne, Küba'daki Castro rejimini anlatan bir belge⁹⁶ sundu.

31 Ocak 1962 tarihindeki Punta del Este toplantısında kabul edilen ilkeler doğrultusunda, 8 Mart 1962 tarihinde OAS Özel Güvenlik ve Danışma Komisyonu'nun kurulduğu gün(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-24, s. 351), Küba'nın BM temsilcisi, OAS 8. Dışişleri Bakanları Toplantısı sonucu alınan kararların hukuka uygunluğunu tartışmak üzere Uluslararası Adalet Divanı'na başvurdu (AFP-CD, 1962,Doc. no.III-26, s. 353-357).

2 Ekim 1962 tarihinde, OAS Dışişleri Bakanlarının katıldığı özel bir toplantıda, Küba'daki komünist rejime silah ve savaş araçları sevkiyatının önlenmesi için bütün hükümetlerin, münferiden veya toplu halde önceki kararların ışığında gerekli önlemlerin alınması için çalışmalarını ve örgüte üye olmayan diğer ülkeler nezdinde, bu konuda yardımcı olmalarını sağlamak amacıyla girişimde bulunmalarına karar verildi⁹⁷.

ABD, krizin başlamasından yedi gün sonra, 22 Ekim 1962 tarihinde, OAS ülkelerini, son gelişmeleri gözden geçirerek, ortak tavır ve önlem almak üzere toplantıya çağırdı(AFP-CD, 1962,Doc.no.III-50, s. 404).

3.4.2.2.BM nezdinde

ABD ile Küba arasındaki gerginlik, 1961 yılında meydana gelen Domuzlar Körfezi

⁹⁴ AFP-CD, 1961,Doc. no.106, s. 306-307.

⁹⁵ Bu söylevin metni için bkz. AFP-CD, 1961,Doc.no.117, s. 320-323.

⁹⁶ Bu belgenin sonuç kısmı için bkz. AFP-CD, 1961,Doc.no. 119, s. 324-326.

⁹⁷ Ortak bir bildiri şeklinde yayımlanan bu kararın metni için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-46, s.391-393.

çıkarması ile artmıştı. Ancak BM Güvenlik Konseyi bu olayın üzerinde gerektiği kadar durmadı. Küba'nın şikâyetlerine ve ABD'nin olayı inkâr etmesine dayalı diyaloglar içinde BM, fazla belirgin bir faaliyet göstermedi. Yine de ABD'nin BM temsilcisinin, OAS'de yapılan toplantılar sonucu, Küba'nın üyelikten çıkarılmasını, dünyadaki diğer ülkelerin temsilcilerine duyurabilmesi çok önemli bir girişimdi(AFP-CD, 1962, Doc.no.III-26, s. 353-357).

Nitekim Domuzlar Körfezi çıkarmasında, Küba temsilcisinin BM'de, ABD'nin olayın sorumlusu olduğunu söylemesi üzerine, ABD temsilcisi, "olayların ABD ile Küba arasında değil, Kübalıların Küba'ya karşı duydukları düşmanlık sonucu meydana gelmiş olabileceğini" belirtmişti(AFP-CD, 1961, Doc.no.99 s. 298).

Nisan 1961 tarihinde, Küba'nın şikâyetleri konusunda görüşmek üzere BM Genel Kurulu toplanmış ve araştırmadan öteye gidemeyen bir önlemler paketi hazırlanmıştı⁹⁸.

Ancak dünyayı çok büyük bir nükleer tehlike ile karşı karşıya getiren Küba krizi sırasında BM, bir önceki yıldan çok daha fazla çaba gösterdi.

Krizden aylarca önce, 5 Şubat 1962 tarihinde, Küba temsilcisi Genel Kurul'da bir demeç⁹⁹ vererek, ABD'nin Küba'ya yönelik saldırılarının durdurulmasını istemişti. Bir hafta sonra ABD'nin BM temsilcisi Adlai Stevenson, saldıran tarafın Küba olduğunu ve saldırı kavramının doğru bir açıdan değerlendirilmesi gerektiğini belirten bir demeç¹⁰⁰ verdi. Bundan birkaç gün sonra ABD'nin BM ikinci temsilcisi Plimpton ise, ABD'nin Küba'ya karşı kanıtlanmış bir saldırı olmadığı halde, komünist blokun Küba'yı korumak konusunda imtiyazları olmayacağını ifade eden bir demeç¹⁰¹ verdi.

Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Andrei Gromyko ise, 21 Eylül 1962 tarihinde BM Genel Kurulu'nda, ABD'nin Küba politikasını eleştirerek, "küçük bir ülkeyi ezmenin kolay olduğunu, Küba'nın bütün suçunun Florida'ya yakın olmasından kaynaklandığını ve gerçek tehlikenin Küba için söz konusu olduğunu" belirten uzun, fakat mantıklı bir açıklama¹⁰² yaptı.

ABD'nin, sorunun ABD ile Küba arasında olmadığını, bunun kıtayı ilgilendiren bir sorun olduğunu savunmasına karşılık, Küba Cumhurbaşkanı Torrado, BM'de, bütün sorununaşında ABD-Küba çekişmesi olduğunu ve yarıküreyi ilgilendiren bir sorun olmadığını ileri sürdü.

⁹⁸ AFP-CD, 1961,Doc. no.103, s.303.

⁹⁹Bu demeç için bkz. AFP-CD. 1962,Doc. no.III-18, s. 340.

¹⁰⁰Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-20, s. 340-346.

¹⁰¹Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-21, s. 347-349.

¹⁰²Bu açıklama için AFP-CD, 1962,Doc. no.III-39, s. 376-378.

Torrado'nun bu görüşüne karşı cevap veren Stevenson¹⁰³, "ABD'nin Karayipler'de yatırım yapmasının bir gereği olarak, müdahalelerde bulunmasının şiddet anlamına gelmediği"ni belirten bir demeç¹⁰⁴ verdi.

3.4.2.3.NATO nezdinde

NATO'nun kuruluş anlaşmasından kaynaklanan "bölgesel" olma özelliği ve bu nedenle Küba sorunu ile ilgili aktif tavır almasının imkânsızlığı bilinmektedir.

NATO'nun gerçek caydırıcılık, savunma ve işbirliği fonksiyonları, ancak sınırlı bir düzeyde ve kriz sırasında gündeme gelecekti. Bu nedenle ABD, NATO üyelerinin Küba politikalarını ayarlamalarını ve OAS'in aldığı kararları göz önünde bulundurmalarını¹⁰⁵ istedi. Kriz öncesi dönemde, NATO bakımından konuyla ilgili önemli bir gelişme olmamıştı. NATO'nun bu olaydaki fonksiyonları, sadece karşıt gücü caydırmak ve ABD'nin, uluslararası hukuka dayalı haklarını almak için savaşa girmesi durumunda, Sovyetler ve Doğu Blokuna karşı denge unsuru olmaktadır.

3.4.3. Kriz Diplomasisi

Bir ülkeyi yöneten lider, ülkenin ulusal çıkarlarını ve güvenlik politikasını yürütürken, kriz dönemlerinde, olağan dönemlerde olduğundan daha özel önlem ve yollara ihtiyaç duyar. Çünkü bürokrasinin belli bir çözümlene gücü ve kapasitesi vardır(Hunter, 1987, s. 375). Ancak krizler, kendi koşullarını ve ihtiyaç duydukları önlemleri kendi içlerinde taşırlar.

Kriz yönetiminde, çıkarları soğukkanlılıkla koruyabilmek önemlidir. Çünkü bazen kriz sürecinde elde edilebilecek çıkarlar, nükleer bir savaşta uğranabilecek zararlardan daha önemli olabilir, ya da önemli olduğu izlenimi verilebilir. Nitekim Kennedy, Sovyetlerin nükleer bir karşılık vermesi durumunda en fazla 50 milyon Amerikan vatandaşını öldürebileceklerini açıklamıştı(Schelling, 1966, s. 41). Bu açıklama, bir blöf ya da hata değildi. Sonuçta, eğer bir harekette bulunulursa, misillemenin, yapılandan daha şiddetli olacağı izlenimini vererek, tehdit unsurunu kullanmaktı.

Karşı tarafı, kazanç ve kayıplarını düşünmeye mahkûm ederek, yanlış bir düşüncenin sonucunda yanlış bir adım attığı takdirde zarar göreceğini hissettirmek gerekmektedir(Acheson, 1958, s. 52). Karşı tarafı düşünmeye mahkûm etmenin en tehlikeli yanı, tehdit edeni de aynı şekilde hatasız davranmaya mahkûm etmesidir.

¹⁰³ AFP-CD, 1962,Doc. no.III-47, s. 393-395.

¹⁰⁴ Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962.Doc. no.III-48, s. 395-398.

¹⁰⁵ Dışişleri Bakanı Dean Rusk demeci için bkz.AFP-CD, 1962, Doc. no.III-23, s. 350.

Khrushchev de Kennedy hakkında bu tür yanlış yargılara varmıştı. İşte Kennedy'nin Domuzlar Körfezi fiyaskosu, Berlin sorununda ve Viyana görüşmelerindeki dostça tutumu ve çekingenliği, Khrushchev'de, Kennedy'nin başkanlık niteliklerini taşımadığı şeklinde bir izlenim bırakmıştı. Üstelik Khrushchev'e göre "demokrasiler kriz dönemlerinde açmazlara ve bunalımlara düşeceğinden Küba, ABD seçimleri öncesinde çok elverişli bir stratejik üs olarak ortaya çıkmıştı(Roberts, 1975, s. 73). Ancak Pearl Harbour tecrübesini unutmayan ABD kamuoyu, Kennedy'nin politikasına tam destek verdi. Hatta daha da sert önlemler alınmasını isteyen çok geniş bir kitle de bulunmaktaydı. Khrushchev bunları görünce, Kennedy'nin gerektiği şekilde davranabileceğini anlayarak, Küba konusundaki tavrını değiştirdi(Roberts, 1975).

Askeri nitelikte olmayan bir saldırı veya tehdit durumunda, -ekonomik bir boykot gibi- nükleer karşılık vermek tehdidi, hem amaçla bağdaşmayan, hem de saldırıyla orantısız ve savunulan hakları haksızmış gibi göstereceğinden, genelde sadece politik bir malzeme olarak kalır. Ancak karar vericilerin çok sayıda değişkene göre ve sayısız etki altında kalarak sonuca vardıkları düşünülürse, nükleer karşılık vermek tehdidi, en son çare de olsa her zaman bir olasılıktır(Coffey, 1971, s. 58-59).

Kennedy ilk anda, uluslararası örgütleri devreye sokarak, kriz sırasında zaman kazandı. Bu arada(Crabb, 1972, s. 329) hem Guantanamo'daki hem de Florida'da yığılmış olarak bekleyen askerlerini dinlendirmiş, fakat bütün bu geniş zaman, aslında abluka önleminin uygulanması sayesinde kazanılmıştı.

Soğuk Savaş döneminde, fazla çatışmaya girmeyen ve II. Dünya Savaşı'ndan bu yana ilk kez bir nükleer tehditle çok yakından karşılaşan ABD yönetimi, askeri harekât seçeneklerinden bazılarını uygulamaktan korkuyordu(Sidey, 1968, s. 346).

ABD'nin kriz diplomasisini, askeri önlemler ve kendi kişiliği ile daha etkili hale getiren Kennedy karşısında Khrushchev, tutumunu değiştirdi. Nitekim ileriki kısımlarda değineceğimiz Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi konusunda hiçbir taviz vermeden ve sadece yükselen tansiyonu düşürmek (Kennedy, 1971, s. 202-203) amacıyla ve NATO ile Varşova Paktı'nı karşı karşıya getirmeden krizi çözmek istediğini ve görüşmelere hazır olduğunu belirtti.

Kennedy, Sovyet Büyükelçisi Dobrynin'in de içlerinde bulunduğu büyükelçilerden oluşan 46 kişilik bir gruba verdiği brifingde, OAS üyesi ülkeler arasında imzalanmış olan 1947 tarihli Rio Karşılıklı Yardım Anlaşması hükümlerinin(Parmet, 1984, s. 292)¹⁰⁶ ihlal edildiğini, bu

¹⁰⁶ Bu anlaşmanın konuyla ilgili 6. ve 8. maddeleri, ileride abluka ve karantina kavramlarının tartışıldığı kısımda ele alınacaktır.

nedenle Küba'dan gelecek herhangi bir füzenin veya saldırı amaçlı hareketin, Sovyetler tarafından yapıldığının kabul edilerek, aynı şekilde karşılık verileceğini söyledi.

Khrushchev'in iki süper güç arasındaki ilişkileri tehlikeye sokan bu tür girişimlerden kaçınmasını isteyen Kennedy, bu tehlikenin giderildiğinden emin olana kadar Küba üzerindeki gözetleme ve keşif uçularım aralıksız sürdüreceklarını de vurguladı.

3.5. Küba'daki Füzelerin Sökülmesi İçin ABD'nin Aldığı Önlemler

3.5.1. Küba'ya Karşı Hava Saldırısı ve Askeri Müdahale Hazırlığı

Küba'daki füze alanlarına karşı bir hava saldırı yapılması seçeneği, krizin başladığı günden itibaren ExCom'un üzerinde önemle durduğu bir çözümdü. Başkan'ın kardeşi ve ExCom üyesi Robert Kennedy'nin, böyle bir harekâtın ABD'yi, Japonların Pearl Harbour'da düştükleri duruma düşüreceğini ve bu nedenle başka bir önlem üzerinde durulması gerektiği konusunda ısrar etmesine karşın, bu görüşte olanlar azınlıkta değildi.

Hava bombardımanının, sonuç ne olursa olsun planlanması gerektiği üzerinde anlaşmaya varılınca, bu görev doğal olarak Hava Kuvvetleri'ne verilmişti. Taktik Hava Kuvvet Komutanı General Sweeney, hava bombardımanının en iyi olasılıkla %90 başarılı olacağını(Seaborg, 1981, s. 173; Allison, 1971, s. 197-198; Hilsman, 1967, s. 204), bunun nedenlerini ve geriye kalan %10 başarısızlık payının ise çok tehlikeli sonuçlar doğuracağını ExCom üyelerine açıkladı.

Bundan başka, Kuvvet Komutanları da ABD'nin, böyle tehlikeli bir harekâta girişmenin yükünü üzerine aldıktan sonra, Castro'yu da devirerek soruna temelden çözüm bulması gerektiğini ve Domuzlar Körfezi'nde yitirilen Amerikan prestijinin yeniden kazanılması gerektiğini de ileri sürdüler.

Saldırının, 23 Ekim 1962 günü yapılması konusunda görüş birliğine varılınca siviller ile askerler arasında anlaşma sağlanmış oldu. Ancak yanlış anlaşılan nokta, sivillerin istediği gibi belirli hedeflere yönelik hava saldırısı (surgical air strike) sonucu, bu hedeflerin dışında kalan ve saldırıya karşılık verebilecek yetenekteki düşman füze ve uçaklarının ABD için ortaya koyacağı büyük riskti. Bu nedenle hava saldırısı bütün Küba askeri hedeflerini kapsayan yoğun bir hava saldırısı (massive air strike) olmalıydı(Allison, 1971, s. 125).

Yanlış anlamalara neden olan ikinci teknik bir nokta vardı:

Küba'daki füzeler sahra tipi, taşınabilir (field type mobile) füzelerdi. Bu nedenle, yerleri doğru saptanmış olsa dahi, saldırı anında yerlerinin değiştirilerek korunmaları ve karşılık

vermeleri olasılığı karşısında, %10 olarak hesaplanan başarısızlık oranını, toptan bir ABD yenilgisine dönüştürebilirlerdi.

Tartışmaların uzaması sonucu, ExCom'da, önceleri sertlik yanlısı Şahinler (Hawks)'in¹⁰⁷ görüşleri ağır basmıştı. Kennedy, hava indirme birlikleri ve bombardıman uçaklarının, Küba'nın bombalanması ve işgal edilmesi için hazırlanmaları konusunda ilgililere emir vermişti. Bu ani karar değişikliği, Küba'ya abluka uygulanması görüşünü savunan barışçı çözüm yanlısı Güvercinler (Doves)'i¹⁰⁸ şaşırttı. Küba'nın işgalinin, en çok üç gün süreceği haberi de kasıtlı olarak, gizli kaynaklardan Khrushchev'e ulaştırıldı(Chayes, 1974, s. 100).

Şahinler'in sözcülüğünü yapan CIA Başkanı McCone'a karşı her iki görüşün de dışında görüşler ileri süren BM temsilcisi Stevenson, ABD'nin, hava saldırısından önce bütün diplomatik ve barışçı çözüm yollarını tüketmesi gerektiğini(Abel, 1966, s. 49), hava saldırısı yerine bir karantina uygulaması yapılmasının daha doğru olacağını, bunun yanında, nihai çözüm sağlanması için ABD'nin, Guantanamo Üssü'nden çekilmesi, İtalya ve Türkiye'deki füzelerin çekilmesinin Sovyetler ile pazarlık konusu yapılması gerektiğini, bütün bunların BM yetkililerinin gözetim ve denetimi altında yapılmasının da zorunlu olduğunu savundu(Martin, 1977, s. 723).

Başkan'ın özel danışmanı Sorensen ise, hava saldırısının iyi bir fikir olmadığını, hatta "füzelerin Küba'dan sökülmemesi halinde başvurulacak bir hareket olarak (quid pro quo) öne sürülmesinin dahi, bir süper güce karşı kışkırtıcı bir davranış olacağı için buna yönelik olarak herhangi bir nota veya ultimatoma verilmesinden kaçınılması" gerektiği görüşünü savunuyordu(Sorensen, 1965, s. 685).

ExCom, uzun ve şiddetli tartışmalardan sonra¹⁰⁹, hava saldırısının alternatif bir önlem olarak kalmasına ve Küba'ya denizden abluka uygulanmasına karar verdi¹¹⁰.

Eğer Kennedy, koşulların zorlaması ile kısa bir süre içinde karar vermek durumunda kalsaydı, büyük olasılıkla hava saldırısı seçeneğini kabul edebilirdi. Üstelik tehlikenin

¹⁰⁷ Bu gruptaki en belirgin kişiler, ExComdaki komutanlar, Acheson, Rusk, Nitze ve McCone idi. Hava saldırısı tartışması için ayrıca bkz. Sorensen, 1965, s. 683-684.

¹⁰⁸ Bu gruptaki en belirgin kişiler, McNamara, Robert Kennedy ve Sorensen'dir. Bu gruba Üçlü İttifak (Triple Alliance) veya Yakın Anlaşma (Entente Cordiale) denilmektedir.

¹⁰⁹ Çünkü Acheson'un sözcülüğünü yaptığı Şahinler grubu, ablukanın karşı tarafa sadece zaman kazandıracağını ve Küba'ya gelmekte olan füzeleri engellemeyeceğini savunuyordu. Abluka, Küba'da bulunan füzeleri nasıl engelleyecekti? Acheson, bunun cevabının hava saldırısında bulunmak olduğu konusunda ısrar etmiştir. Bkz. Allison,1971, s.198.

¹¹⁰ 6'ya karşı 11 oyla kabul edilen abluka seçeneği, Cumhuriyetçiler tarafından Kennedy aleyhinde bir kampanyanın başlamasına neden olabilirdi. Çünkü Kennedy, ülkenin savaş tehlikesiyle karşı karşıya olduğu bir zamanda pasif davranmakla suçlanıyordu. Fakat sorun, partiler üstü ve ABD'nin varlığı ile ilgili bir sorundu. Bu nedenle her şey, çok dikkatli hareket edilmesine bağlıydı(Parmet, 1984, s. 290).

büyüklüğü karşısında, örneğin füzeler ateşlenmeye hazır hale gelmiş olsaydı, bu hava saldırısı büyük olasılıkla komutanların istediği gibi yoğun bir saldırı olurdu. Burada, verilen karara etki eden iki kolaylaştırıcı unsur vardı:

CIA'nin füzelere ait savaş başlıklarının Küba'ya getirilip getirilmediğinden emin olmaması nedeniyle(Allison, Carnesale, & Nye Jr, 1986, s. 215),

- Füzelerin henüz ateşlenmeye hazır olmaması, bir başka deyişle kısa zaman içinde karar verme zorunluluğunun bulunmaması,
- ExCom görüşmelerinde, bütün ayrıntıların, verilerin ve görüşlerin çok teknik olarak ve anında değerlendirilerek, özet sonuçlara varılması¹¹¹ ve bunların Başkan'a bildirilmesi.

3.5.2.Abluka ve Karantina Kavramları

3.5.2.1. Abluka kavramı

ABD'nin deniz ablukasını kararı, uluslararası hukuk ile ilgili pek çok tartışmayı da beraberinde getirmişti.

Tartışmaların başladığı ilk konu, "açık denizlerin serbestisi ilkesi" idi. Açık deniz, bir ülkenin karasularının, dolayısıyla yargı yetkisi alanının dışında bir deniz parçası olması(Colombos, 1967, s. 47)¹¹² nedeniyle, ABD'nin abluka kararının hukuka uygun olup olmayacağı tartışma konusu olmuştu.

Ablukanın, savaşa yol açacak bir fiil olduğunu savunan Kongre üyelerine göre, ABD abluka uygulamakla, yüzyılın başından beri kabul ettiği görüşün tersini yapmaktaydı. Uluslararası ortamda meydana gelen pek çok abluka olayında ABD, bunun bir savaş fiili olduğunu savunmuştu.

Ancak 1909 Londra Deklarasyonu ile tanımlanmış olan abluka:

- Tarafsız olmalıdır. Abluka uygulayan devlet, bazı ülkelerin gemilerine izin verip,

¹¹¹ ExCom'un, bütün verileri, ayrıntıları ve hareket tarzlarını inceleyerek vardığı sonuçlar hakkında bilimsel bir makale için bkz. Anderson, 1983, s. 201-222.

¹¹² Colombos, açık denizin, hiçbir devletin egemenliğine konu olamayacağını; açık denizin serbestisinin, ulusların pek çok alanda birbirleriyle ilişki kurmaları için zorunlu olduğunu savunmuş ve bu görüşlerini Uluslararası Hukuk Birliği'nin 1926 yılında Viyana'da toplanan konferansta belirlediği, Barış Zamanında Denizde Yargı Yetkisi Kurallarına dayandırmıştır. Bu konuda bkz. Colombos, 1967, s. 47-48 ve 66. Bu görüş, 1958 tarihli BM Deniz Hukuku Konferansı'nda da kabul edilmiştir. Konuyla ilgili sözleşmenin 27. maddesi, açık denizlerin bir devlet tarafından, diğer devletlerin açık denizlerden yararlanma hakkı ile sınırlı olacak şekilde kullanılmasını öngörmektedir. Bkz. United Nations Conference on the Law of the Sea, 1958, s. 150-151. Text of the Articles and Draft Resolutions. (1958, April 22). Adopted by the 2nd Committee.

diğer ülkelerin gemilerini engelleyemez, (mad.5)

- Etkili olmalıdır. Düşman sahili ile temas kurulmasını engelleyebilecek bir güçle de desteklenmelidir, (mad.2)
- İlan edilmelidir. Bunun içine, abluka uygulanacak bölgenin sınırları, ablukanın başlangıç tarihi ve bölgeyi terk etmek isteyen gemilerin ne kadar zaman içinde ayrılabilceği, tarafsız güçlerin ve abluka altına alınan liman ya da kıyının yetkili makamlarının haberdar edilmesi de girer(Briggs, 1938, s. 909)¹¹³.

Barış zamanında, ticaretin ve ulaşımın engellenememesi nedeniyle, ablukanın savaş fiili olduğu görüşüne karşı, barış zamanında uygulanabilen pasif abluka görüşü öne sürülmüştü. Bu görüşe göre, savaş durumu olmaksızın, üçüncü devletlerin veya abluka altına alınan devletin tarafında olmayan devletlerin gemilerine müdahale edilmeden, bir ülkeye abluka uygulanabilirdi.

Bu görüşler, BM Yasası'nın 2. maddesinin 4. paragrafındaki

"Bütün üyeler uluslararası ilişkilerinde güç kullanmak veya güç kullanma tehdidinde bulunmak suretiyle, bir başka ülkenin toprak bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına zarar vermekten kaçınacaklardır." ve 51. maddesinin

"Bu yasada yaralan hükümler, BM'ye üye olan bir devlete karşı girişilen silahlı saldırılarda, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis edecek önlemleri alana kadar, saldırıya uğrayan devletin bireysel veya birlikte kendisini savunma hakkına hanel getirmez. Üyelerin kendisini savunma hakkını kullanmaları ile ilgili olarak aldıkları önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilir. Bu önlemler, Güvenlik Konseyi'nin, bu yasaya dayanarak uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden sağlanması için gerekli göreceği herhangi bir zamanda harekete geçmek yetki ve sorumluluğunu hiçbir şekilde etkilemez."(U.S. Department of State, 1945, s. 4-17)hükümlerine dayanmaktaydı.

Küba'daki gelişmeler üzerine, 1962 Ağustos ayında, Robert Kennedy, yardımcısı Norbert Schlei'ye, izlenecek ABD politikasının hukuksal dayanaklarını oluşturacak bir çalışma yapması için talimat vermişti. Ağustos, ayı sonunda tamamlanan ve Adalet Bakanlığı Memorandumu(Chayes, 1974, s. 108)¹¹⁴ adını alan bu çalışmada, ABD'nin bölgesel güvenlik örgütleriyle işbirliği içinde, yarıkürenin güvenliğini tehdit eden gelişmelere karşı güç kullanmak da dâhil olmak üzere gerekli önlemleri alacağı ve bunun uluslararası hukuktan kaynaklanan

¹¹³ John Colombos'a göre bir abluka ilanında, ilanın hatalı olduğu anlaşılan bir kısmı, bütün ablukayı hukuken batıl hale getirir. Bu nedenle yeni bir abluka ilanı gerekir(Colombos, 1967, s. 723).

¹¹⁴ Örnek olaylar için bkz. Chayes, 1974, s.109-110.

gerekçeleri, örnek olaylar ve sonuçları anlatılmıştı. Memorandumda, ABD'nin tek taraflı müdahalede bulunmasının, BM ve OAS yasalarında "engelleyici nitelikteki" tek taraflı müdahalelerin, "kendisini koruma" (self defense) kavramına girmemesi ve yasaklanması nedeniyle mümkün olmayacağı açıklanmıştı. Ancak bu örgütlere üye olan ülkelerin, alınacak önlemler konusunda derhal toplanarak karar vermelerini öngören yasaları nedeniyle, sonuçta önemli bir kaybın söz konusu olmadığı da vurgulanmıştı¹¹⁵.

OAS Yasası'nın 25. maddesinde belirtilen "Amerikan barışını tehlikeye sokacak herhangi bir hareket" ifadesi, saldırganlığın ne olduğu konusunda geniş bir yorum yapma olanağı vermektedir.

Eylül 1962 tarihinde, ABD Savunma Bakanlığı tarafından da, ABD'nin alacağı önlemlerin hukuksal dayanağını oluşturacak ve "Savunma Bakanlığı Memorandumu" adı ile bir çalışma daha yapılmıştı(Chayes, 1974, s. 21)¹¹⁶. Bu memoranduma göre

ABD, ya BM Güvenlik Konseyi'ne başvurarak, barışa yönelik bir tehdit bulunduğunu duyuracak, ya BM Yasası'nın 51. maddesine göre kendisini savunma hakkını kullanacak, ya da OAS ile danışmalarda bulunacaktı(Chayes, 1974, s. 21). Böylece her durumda da ABD'nin girişeceği hareket ilgili hukuksal dayanaktan hazır olacaktı.

Her üç bakanlığın hazırladığı çalışmalar, ExCom üyelerini oluşturan kişiler tarafından, krizden bir ay önce incelenmişti. Böylece krizin başladığı gün, atılacak adımlar ve bunların dayandığı uluslararası hukuk kuralları konusunda hemen hemen bütün ExCom üyeleri bilgi sahibi olmuşlardı.

ABD'nin izleyeceği tutumun ve buna bağlı olarak seçeceği hareket tarzının hukuksallığı son derece önemli bir konu haline geldi. Bunun nedeni, ABD'nin hukuksal normları, ulusal ahlaki değerler ile birlikte yorumlamasıydı(Kaplan & Katzenbach, 1961, s. 18). Tartışmalarda,

¹¹⁵ Bu görüş, birbiriyle ilgili hükümler içeren OAS Yasası'nın 25. maddesi ile 1947 tarihli Inter-Amerikan Karşılıklı Yardım Anlaşması (Rio Anlaşması)'nın 5. maddesinden kaynaklanmaktaydı.

OAS Yasası madde 25- "Herhangi bir Amerikan devletinin huzuru, toprak bütünlüğü, egemenliği, siyasi bağımsızlığı, bir silahlı saldırı veya silahlı olmayan bir saldırgan hareket, kıta dışı veya iki ya da daha fazla Amerikan devleti arasındaki bir çatışma veya Amerikan barışını tehlikeye sokabilecek herhangi bir durum sonucunda tehlikeye girerse, Amerikan devletleri, kıtanın yalnızlık ve birlikte savunma ilkeleri doğrultusunda, özel anlaşmalarda yer alan, konuyla ilgili prosedürü ve önlemleri uygulayacaklardır." Bkz. Pan American Union, Treaty Series, Charter of the Organization of American States, (1948). s. 6.

Rio Anlaşması madde 5- "Yüksek akit taraflar, inter-Amerikan barış ve güvenliğinin sağlanması amacıyla giriştikleri faaliyetleri ve meşru savunma hakkının kullanılmasıyla ilgili niyetlerine ilişkin bütün bilgileri, BM Yasası'nın 51. ve 54. maddelerine uygun olarak, derhal BM Güvenlik Konseyi'ne göndereceklerdir." Bkz. Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance, 1947, s. 3.

¹¹⁶ ABD Dışişleri Bakanlığı da, 29 Eylül 1962 tarihinde, OAS'in Küba Üzerindeki Keşif Uçuşları İle İlgili Hukuksal Sorunlar adını taşıyan bir memorandum hazırlamıştı.

bu değerlerin, verilecek kararların önemli bir kısmını oluşturan ve kararların insancıl olmasını sağlayan(McDougal& Feliciano, 1961, s. 185-187) kavramlar oldukları savunuluyordu.

Ablukanın hukuka uygunluğu sorunu ile diğer devletler ve özellikle de Sovyetler ilgileniyordu. BM Genel Kurulu'nda da krizin hukuksal boyutları tartışma konusu oldu. Bütün bu tartışmalarda ABD, yaptıklarının uluslararası hukuka uygun ve meşru bir hareket tarzı olduğunu, dünya kamuoyuna kabul ettirebilmek için olağanüstü çaba harcıyordu. Çünkü ABD, hareketini haklı gösterecek hukuksal dayanaklardan yoksun kalmış olsaydı, dünya üzerindeki etkinliğini, saygınlığını ve lider durumunu yitirebilirdi(Henkin, 1968, s. 48)¹¹⁷.

Doğal olarak, kararlar verilirken Kennedy ve ExCom üyeleri, önce hukuksal normu bulup, ondan sonra kararı vermiyorlardı(Gerberding, 1968, s. 200)¹¹⁸. Nitekim abluka kararının hukuksallığı tartışması da, kararın verilmesinden sonra başladı(Gerberding, 1968, s. 201). Kararı destekleyenler de, ablukanın, ABD'nin arzu ettiği sonuca ulaşması için yetersiz kalacağını belirttiler. Bununla birlikte OAS üyelerinin üçte ikisinin olumlu oyu alınmadıkça, abluka önlemi dahi hukuka aykırı olacaktı(Sorensen, 1965, s. 687). ExCom üyesi ve aynı zamanda Sovyetler Birliği konusunda uzman olan Llevvellyn Thompson, 'Sovyetlerin, kendi davranışlarında ve insanlarına karşı yaptıkları hukuka aykırı davranışları, akıl almaz yorumlar ile hukuka uygun göstermeye çalışsalar dahi, hukuksallıktan etkileneceklerini" belirtmişti(Abel, 1966, s. 87).

ABD Kongresi de, abluka kararını uzun süre tartıştı. Ancak bu tartışmalar ExCom görüşmelerindeki gibi bilinçli ve hukuksal görüşlerin dikkate alındığı tartışmalar değildi. Kongre üyelerinin çoğu, BM Yasası'nın VIII. bölümünün de, bölgesel örgütlere barış ve güvenliğin sağlanması konusunda yetki veren hükümlerini öne sürerek, ABD'nin Rio Anlaşması'nın 6. ve 8. maddelerine dayanarak güç kullanmasının hukuka uygun olacağını(Chayes, 1974, s. 15-16 ve 30-32)¹¹⁹ savunuyorlardı.

¹¹⁷ Ayrıca bkz.(Kaplan & Katzenbach, 1961, s. 334.

¹¹⁸ Yazar, ABD'nin geleneklerinin, uluslararası hukukun bir parçası sayılması halinde. ABD'nin bu geleneklere uygun olarak vereceği kararların da, uluslararası hukukun uygulanması olarak kabul edilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bkz. (Gerberding, 1968, s. 202-203).

¹¹⁹Kısaca Rio Anlaşması olarak anılan Inter-Amerikan Karşılıklı Yardım Anlaşması'nın 6. ve 8. maddeleri şöyledir:

Madde 6- "Amerikan devletlerinden herhangi birinin huzuru, toprak bütünlüğü, egemenliği ve siyasi bağımsızlığı, silahlı olmayan bir saldırgan hareket veya kıta dışı veya kıta içinde meydana gelen bir çatışma veya Amerikan barışını tehlikeye düşürecek herhangi bir olay veya durum nedeniyle ihlal edilirse. Danışma Organı; saldırı halinde, saldırıdan zarar gören tarafa yardım etmek veya diğer hallerde ortak savunma ve kıtanın barış ve güvenliğini korumak için alınması gerekli önlemleri görüşmek üzere derhal toplanır."

Madde 8- "Bu anlaşmanın amaçları doğrultusunda. Danışma Organı'nın kararlaştıracığı önlemler, aşağıdakilerden biri veya bazılarında oluşur:

Diplomatik temsilcileri geri çağırarak, diplomatik ilişkileri kesmek, konsolosluk ilişkilerini kesmek, ekonomik ilişkileri veya demir, deniz, hava yolları ile posta, telgraf, telefon ve radyotelefonik veya radyotelegrafik iletişimi kısmen veya tamamen kesintiye uğratmak ve silahlı kuvvet kullanmak." Bkz. Inter-American Treaty of Reciprocal

Eski Dışişleri Bakanı Acheson, ABD'nin, OAS veya Rio Anlaşması'na dayanarak, izleyeceği hareket tarzını belirlemeye çalışmasını, bir "yanlış algılama" (misconception) olarak nitelendiriyordu(Chayes, 1974, s. 33)¹²⁰.

3.5.2.2. Karantina kavramı ve uygulaması

Bu tartışmalardan sonra, abluka yerine "savunma amaçlı karantina" (defensive quarantine) deyiminin kullanılmasının daha iyi olacağına karar verildi. Genellikle, abluka deyimini, bir savaş fiili olarak kabul edildiğinden ve savaş olmayan durumlarda kullanılmadığından, yanlış yorumlara neden olmamak için, Kennedy, daha barışçı bir izlenim veren karantina deyimini kullanmasını tercih etti(Gerberding, 1968, s. 181).

Kennedy, karantina uygulamasına, OAS Yasası ve Rio Anlaşması hükümlerine dayanılarak karar verildiğini(Goldie, 1973, s. 139), çünkü Küba'daki füzelerin, yarıkürenin tamamını tehdit eden bir tehlike olduğunu da sözlerine ekledi.

ABD, tartışmasız olarak güçlü olduğu bir bölgedeki varlığına yönelik bir tehlikeye müdahale ederken dahi, uluslararası hukukun koruması altında hareket etmeye çalışıyordu. Küba'daki bütün füzelerin sökülmesini isteyebilecek durumda olduğu halde, füzelerin saldırı veya savunma amaçlı olmalarını tartışmaya açması,

BM ve OAS nezdinde girişimlerde bulunması; sadece füzelerin ateşlenebilir hale gelmesini engellemek amacıyla hareket ederek, Castro'nun devrilmesi veya komünizmin yarıküreden kovulması ve karantinaya takılan Sovyet gemilerindeki silah ve malzemeye el konulması gibi amaçlar gütmemesi, krizin çözümü sırasında alınacak önlemlerde uluslararası hukuk kurallarının üstünlüğünün kabul edildiğini göstermekteydi(Fisher, 1973, s. 147-148)¹²¹.

ABD'nin Sovyetlerden, Küba'da inceleme yapılmasına izin vermesini istemesi de, yerine getirilmesi olanaksız bir istektir. Çünkü Küba, sözde bağımsız bir ülke olduğundan, buna Sovyetler değil, resmen Küba Hükümeti ve elbette Castro karar verebilirdi. Ancak Castro'nun bu konuya oldukça olumsuz yaklaştığı da bir gerçektir¹²².

Assistance, 1947, s. 3-4.

¹²⁰ Acheson," Ulusların hayatta kalma savaşı, hukukun konusu değildir. Hiçbir şey yapmadan oturup, yok olmayı beklememizi söyleyen bir hukuk kuralının var olduğunu sanmıyorum." diyerek, hukuksal çözüm yanlılarını çarpıcı bir biçimde eleştirmiştir.

¹²¹ Robert Kennedy'nin de belirttiği gibi bu davranışlar, "ABD'ni, uluslararası hukuku çiğneyen bir haydut durumundan, müttefikleriyle birlikte kendisini savunan bir devlet durumuna getirmiştir." Karantinanın hukuksal ve meşru temellere dayanması sadece Sovyetleri değil, diğer ülkelerin de Sovyetler hakkındaki görüşlerini önemli ölçüde etkileyecekti. Bkz. Fisher, 1973, s. 149-150.

¹²² Castro, 23 Ekim 1962 tarihinde yapılan bir radyo programında, bu konuda sorulan bir soruya, "Küba'yı kimse denetleyemeyecek. Çünkü Küba, Kongo'dur." şeklinde cevap vermişti. Bu cevabın metni için bkz. AFP-CD,

ABD, Sovyetlere,

- Küba'ya yapılmakta olan füze ve diğer askeri malzeme sevkiyatının durdurulmasını, aksi takdirde Küba'ya gelmekte olan gemilerin batırılacağını,
- Mevcut füzelerin sökülmesini, aksi takdirde hava bombardımanına başlanacağını,
- Uluslararası bir heyet tarafından Küba'da incelemeler yapılmasına izin verilmesini, aksi takdirde U-2 uçakları ile keşif uçuşlarının sürdürüleceği şeklinde tehditler ile de(Fisher, 1973, s. 151) isteklerinin yerine getirilmesini sağlayacak bazı ciddi uyarılarda bulunuyordu. Bu tehditlerin, sadece tehdit olarak kalacağını bilinmesi, krizin ABD yönünden maliyetini düşük tutan ve fakat hukuken haklı gerekçeler taşıması da, inandırıcılığını sağlayan unsurlardı.

Sovyet gemilerinin açık denizde durdurularak, aranacak olmalarını Khrushchev "korsanlık" (piracy)(Fisher, 1973, s. 151)¹²³ olarak niteliyordu. Ancak tehlikeli bölgelerin bir devletin resmi makamları tarafından duyurulması, o devletin donanmasına bağlı savaş gemilerinin, bu bölgede bizzat görevli olmaları ve hangi yüklerin karantina kapsamına gireceğinin önceden açıklanması ve durumun nitelik olarak 1958 Deniz Hukuku Konferansındaki deniz korsanlığı tanımına uymaması, eylemin korsanlık olmadığını göstermektedir.

Böyle bir hareketin etkisi, hukuka uygun olmasından kaynaklanır. Ancak bu hukuka uygunluk, doğru bir hukuki ve hukuksal gerekçe ile desteklenmediği takdirde, ileride ne gibi sonuçların doğacağını tahmin etmek kolay olmayacaktır¹²⁴.

ABD'nin, karantina uygulamasını kendi donanmasına bağlı gemiler ile yapması, Sovyetlerin dediği gibi, uluslararası hukukun ihlali değildi. Çünkü uluslararası hukuk, sadece

1962,Doc. no. III-53 s. 405.

¹²³ 23 Ekim 1962 tarihinde Sovyet Hükümeti, ABD'nin uyguladığı ablukanın (Sovyetler ısrarla abluka deyimini kullanmaktadır) uluslararası hukukta duyulmamış şiddette bir uygulama olduğunu ileri süren bir demeç yayınlamıştı. Bu demecin metni için bkz.AFP- CD, 1962, Doc. no.III-54, s. 406-407. ABD bu demece, ancak 3 Kasım 1962 tarihinde krizin çözümlenmesinden sonra cevap vermişti. ABD Hükümeti'nin Hukuk Danışmanı olan Abram Chayes'in karantina uygulamasının uluslararası hukuka uygun olduğunu savunan açıklaması için bkz. AFP-CD,1962, Doc. no.III-100, s. 453-457.

1958 Deniz Hukuku Konferansı'nda, korsanlık aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- Açık denizde bir başka gemi veya uçağa veya bu uçak veya geminin yüküne karşı
- Bir devletin yargı yetkisi dışındaki bir yerde gemilere, uçaklara ve bunların yolcu ve yüklerine karşı kişisel amaçlarla, bu gemi veya uçakların mürettebatı veya yolcuları tarafından girişilen herhangi bir kanunsuz zor kullanma, alıkoyma ve her türlü yağma fiilleri korsanlık olarak nitelenir.

¹²⁴ Yazar Elie Abel, karantinada hukuksal neden olarak, BM Yasası'nın 51. maddesindeki savunma hakkına değil, OAS'in alması gerekli olan önlemlere dayanmak gerektiğini, aksi halde 51. madde kapsamında, Sovyetlerin de, kıyılarına çok yakın yerler için aynı iddialarla savaş çıkarabileceklerini yazmaktadır. Bkz. Fisher, 1973, s. 153.

hukuksal yönden haklılık ve korunma sağlar. BM'nin ve OAS'in böyle bir işi başaracak deniz gücü olmadığına göre¹²⁵, ABD'nin bu uygulamayı kendi donanması ile yapması, olsa olsa uluslararası hukukun uygulanmasıdır denilebilir.

ExCom'un ilk toplandığı günden itibaren tartıştığı seçenekler içinden abluka veya karantina gibi bir önlemi seçmesinin, yapılan tüm itirazlara karşın¹²⁶, bazı avantajları vardı:

- Karantina, daha önceki tartışmalar göz önünde bulundurulduğu zaman, abluka gibi bir savaş fiili olmadığından, saldırı ile hareketsizlik arasında yaralan askeri bir davranıştı.
- Bu aşamadan sonraki adımı atma yükünü karşı tarafa yükleyecektir.
- Böyle bir önlem, Karayipler'de girişilecek herhangi bir askeri harekâttan daha kolay, ucuz ve akılcıydı.
- Zaman kaybedildiği itirazlarının tam tersine, ABD'nin konvansiyonel güçlerini, savaş olasılığına karşı harekete geçirmesi için gerekli olan süreyi sağlayacaktı.
- Karayip Denizi'nde ABD Donanması'nın üstünlüğünü kanıtlamak için iyi bir fırsattı.
- Khrushchev üzerinde fazla baskı yaratmayarak, bir saldırıda bulunmaktan kaçınmasını sağlayacak akılcı bir hareket tarzıydı.

ExCom üyeleri, karantinanın kapsamı hakkında üç değişik görüş ileri sürmüşlerdir.

- Sadece saldırı amaçlı füzeleri kapsayan bir karantina,
- Bütün füze ve askeri malzemeleri kapsayan bir karantina,
- Yukarıda sayılanların yansıra, petrol ve yan ürünlerini de kapsamak üzere bütün stratejik unsurları kapsayan bir karantina,

uygulanması tartışılmıştı.

Donanma yetkilileri, karantina önlemini, sivillerin karışmaması gereken askeri bir operasyon olarak gördüklerinden, buna ilişkin ayrıntılı bir plan hazırlamışlardı. Ancak burada

¹²⁵ABD'nin krizden sonra OAS içinde ortak bir askeri barış gücü oluşturulması ile ilgili önerileri için bkz. Russell, 1968, s. 216.

¹²⁶ Denizden yapılacak bir kuşatmanın uluslararası hukuka aykırı olduğu, Castro'nun Donanma'ya saldırabileceği, gereksiz zaman kaybedilerek, Küba'daki füzelerin bu süre içinde ateşlenebilir hale getirileceği, karantinanın, Küba'daki mevcut füzelerin sökülmesine hiçbir etkisinin olmayacağı gibi itirazlar bunlardan bazılarıdır.

ExCom'un üzerinde durduğu nokta, 180 geminin katıldığı bir karantinada, herhangi bir gemi komutanının aşırı bir hareketinin, nükleer savaşa kadar uzanacak bir dizi tırmanmaya yol açması olasılığıydı. Buna karşılık, komutanlar ise politik kararların sınırları içinde, askeri bir bütünü hem emir-komuta zincirini bozmadan, hem de 180 karantina bölgesinden her birini kontrol eden gemi komutanlarının inisiyatiflerini zedelemeyen, bir karantınayı nasıl denetleyebileceklerini düşünüyorlardı. Tartışmalar sonucu, karantinanın, sadece saldırı amaçlı füzeleri kapsayacak şekilde uygulanmasına karar verildi.

Bu karardan sonra, 22 Ekim 1962 tarihinde Başkan Kennedy, Küba'daki son gelişmelere karşı ABD'nin izleyeceği kararlı tutumu ve bu nedenle uygulayacağı karantina önlemini açıklayan bir bildiri¹²⁷ yayımladı. Aynı tarihte, ABD'nin OAS temsilcisi Jamison, OAS Başkanı Zuleta Angel'e, Küba'daki ciddi gelişmeler nedeniyle üyeleri toplantıya çağırması için başvurdu(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-50, s.404). 23 Ekim 1962 tarihinde Kongre, Başkan'a, yedekleri silah altına çağırma yetkisi verdi¹²⁸. Yine aynı tarihte, ABD Hükümeti, karantina uygulamasının "24 Ekim günü sabah saat 10.00'da " başlayacağını duyuran bir bildiri¹²⁹ yayımladı.

Karantinanın nasıl uygulanacağı konusunda gerekli talimatlar da, karantinaya katılacak olan gemilere bildirildi¹³⁰.

ABD Donanması'nın, Küba'daki Sovyet uçaklarının menzili dışında kalması için, karantina sınırı, Küba'nın 800 mil açığındaki bir hat olarak duyurulmuştu.

Karantina konusunda duyarlı olunması gereken bir nokta da, Sovyetlerin tahrik edilmemesiydi. Kennedy'nin yakın dostu ve İngiltere'nin ABD Büyükelçisi David Ormsby-Gore, Başkan'a, Sovyetlere kendi davranışlarını değerlendirecek kadar zaman verilmesi gerektiğini söylemişti.

Kennedy, bu görüşü doğru bularak, Savunma Bakam McNamara'ya, karantina hattının 300 mil geri çekilerek, Küba'nın 500 mil açığında yeniden oluşturulması konusunda talimat verdi(Parmet, 1984, s. 291).

¹²⁷ Aynı gün radyo ve televizyondan yayınlanan bu bildirin metni için bkz. AFP-CD, 1961,Doc. no.III-49,s. 399-404.

¹²⁸ 23 Ekim 1962 tarih, 11058 sayılı yürütme emri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-61, s. 412.

¹²⁹ 23 Ekim 1962 tarih, 3504 sayılı Hükümet bildiri için bkz. AFP-CD. 1962,Doc. no.III-60, s. 410-412.

¹³⁰ Buna göre, karantina sınırlarına yaklaşan gemiler ilk önce ışıklı sinyal ile uyarılacak, cevap verilmemesi durumunda geminin baş kısmına zararsız bir uyarı atışı yapılacak, yine cevap verilmemesi durumunda geminin dümenine, hareket etmesini engelleyecek, fakat batırmayacak şiddette bir alış daha yapılacaktır. Eğer bu aşamalardan herhangi birinde gemiler, Donanma uyarılarına olumlu yanıt verirlerse, yetkililer tarafından yükleri kontrol edilerek, karantina sınırından geçip geçmeyeceklerine karar verilecekti. Bkz. Allison, 1971, s. 128.

ABD Donanmasına bağılı 180 gemi, yeni saptanan karantina sınırına doğru yola çıktı. Ancak gemiler, daha önce ABD'nden ayrılıp, 800 mil sınırına doğru seyrederek, Sovyetlerin Bükreş isimli tankerini Küba'ya doğru yol alırken görmüşler, ancak karantina yürürlüğe girmediği için müdahale etmemişlerdi. Fakat 300 mil geri çekilme emri üzerine gemiler geri dönünce, Bükreş isimli tanker 500 millik karantina sınırını da geçmiş, bir başka deyişle Donanma'nın zaman kaybı nedeniyle, Küba'ya kolayca varmıştı. Bu durum, Küba tarafından dünya kamuoyuna, "ucuz bir zafer olduğu halde", ABD karantinasının delindiği şekilde duyurulmuştu. Askerlerin duyduğu huzursuzluk bu olay üzerine daha da arttı. Başından beri Küba'ya "iyi bir ders verilmesi" seçeneğine göre planlar yapmış olan komutanlar, bu planlarının rafa kaldırılıp, onun yerine "gümrük kontrolü yapmaları" emrinin verilmesini, "politikacılar tarafından satıldıkları"(Abel, 1966, s. 137)¹³¹ şeklinde yorumlamışlardır.

Donanmaya destek olmak üzere, B-52 bombardıman uçaklarından oluşan bir filo da nükleer bombalarla yüklü olarak havalandı. Karantina önlemi, askerlerin rahatsız olduğu gibi sadece gemileri durdurup, arayıp, geri çevirmekten ibaret değildi. İhlal durumunda, buna kalkışan gemiler batırılacağından ve bu durum savaşa ilk adım olacağından, zaman kaybetmemek için Küba'ya karşı bombardıman, hava indirmesi ve çıkarma harekâtlarının başlaması gerekecekti(Parmet, 1984, s. 290-291).

Karantinanın iyi işleyebilmesi için, Sovyetlerin, Küba ile hava bağlantısının da kesilmesi gerekiyordu. Bu nedenle Kennedy, Sovyetlerin hava ikmal merkezleri olan Senegal ve Guyana'ya temsilciler göndererek, Dakar ve Conakry havaalanlarının Sovyet uçaklarına kapatılmasının sağlanmasını istedi. Senegal Devlet Başkanı Leopold Senghor ve Guyana Devlet Başkanı Sekou Toure, Kennedy'nin bu isteğine olumlu yanıt verdiler(Abel, 1966, s. 137)¹³².

Donanma, 24 Ekim 1962 günü, karantina sınırının dışında 18 gemiyi durdurdu. Ancak donanma komutanları bu kez de, gemilerin bu kadar kolayca uyarılara uyup, motorlarını stop etmelerinin, yaklaşmakta olan Sovyet denizaltı filosuna işaret vermek için olabileceğini düşünerek, gemilere abluka sınırı dışında sürekli tur atmalarını ve izinsiz durmamalarını bildirdiler(Allison, 1971, s. 131). Nitekim ExCom'a ulaşan yeni istihbarat raporlarına göre, Sovyetlerin gönderdiği, Küba'ya doğru yol almakta olan bütün gemilerinin yollarına devam etmelerini ve Sovyet denizaltılarına da, bu gemileri korumak için tam yol Karayip Denizi'ne

¹³¹Hatta Donanma Harekât Başkanı Amiral George W. Anderson, bu konuda yakınmayı sürdürünce krizden sonra Kennedy tarafından görevden alınmıştır.

¹³²Parmet,1984, s. 394. Bu durum, Sovyetlerin, iddia ettiği gibi Latin Amerika ve Afrika ülkeleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını ve bu ülkelerin Sovyet tehlikesine karşı kendi güçleri oranında, uluslararası önlemlere katkıda bulunabildiklerini gösterir.

görmelerini emreden bazı şifreli mesajlar ele geçirilmişti(Parmet, 1984, s. 293). Bu durum, Kennedy için zamanın kısalması ve tehlikenin artması anlamına geliyordu. Kennedy, BM Genel Sekreteri U-Thant'a 25 Ekim 1962 tarihinde gönderdiği mesajda¹³³, krizin çözümlenmesiyle ilgili görüşmelerin başlayacağı tarihe kadar, Sovyet Hükümeti'ne ait gemilerin karantina sahası dışında kalmalarının sağlanması halinde, ABD Hükümeti'nin de Sovyet gemilerine karşı düşmanca davranışlarda bulunmayacağı güvencesini verdi.

Khrushchev, karantina önlemine karşı üç değişik şekilde hareket edebilirdi:

- Sovyet gemilerini bölgeden uzak tutmak.. Yalnız Sovyetler, bu önlemi fazla sürdürmediler. Çünkü böyle olsaydı, Küba'daki füzelerin aynı süre içinde ateşlenebilecek hale getirilmeleri mümkün olurdu. Ayrıca 26 Ekim 1962 tarihinde ilk olarak, Sovyetlerin Lübnan'dan kiraladığı Marcula isimli gemi, karantina kurallarına uyararak, arama yapılmasına izin vermiş ve arandıktan sonra yoluna devam etmişti(Kennedy, 1971, s. 82)¹³⁴.
- Karantinayı ihlal ederek, ABD'yi kuvvet kullanmaya kışkırtmak. Ancak karantinanın tek başına yeterli bir önlem olmadığını bilen ABD Hükümeti, 27 Ekim günü gerçekleştirilmek üzere, Küba'ya karşı yoğun bir hava saldırısı ile desteklenen ve çok sayıdaki askeri birliğin katıldığı bir müdahale planı hazırlamıştı. ABD'nin muhtemel tehdidinin mutlak bir tehdit haline geldiğini fark eden Sovyetler, bu yolu izlemedi. Çünkü böyle mutlak bir tehdit, Sovyetler için, daha önceki tırmandırma aşamalarından farklı olarak, bir sonraki aşamayı tahmin etme olanağını ortadan kaldırıyor. Bu mutlak tehdidin, çok sınırlı bir zaman dilimi içine sığdırılması da Sovyetlerin, Amerikan Hükümeti'nden daha kısa zamanda ve çabuk karar vermesini sağlamadı.
- Karantina kurallarına uyararak, tırmandırıcı bir davranıştan kaçınmak... Sovyetler, bu son seçenekte belirtilen şekilde davrandı. Bunda ABD'nin, Sovyetleri kışkırtmayan, fakat ikna eden caydırıcı bir yöntem izlemesinin payı büyüktü.

Başkan Kennedy, Domuzlar Körfezi tecrübesinden sonra, dış politika konusunda CIA, Pentagon ve diğer bakanlıklardaki uzmanların görüş ve tavsiyelerine tamamen uymak yerine, konuyu değişik açılardan değerlendirebilen kişilerden oluşan bir komite ile çalışarak, bu sonuca ulaştı(Crabb, 1972, s. 64 ve 86).

¹³³ Bu mesajın metni için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-78, s. 436.

¹³⁴ Ancak aynı sırada 16 adet Sovyet kuru yük gemisi karantina sınırlarının dışında durarak beklemekteydiler.

Karantina önlemi, ekonomik yaptırımların, askeri yaptırımlardan daha yararlı ve barışın korunması açısından daha güvenli olduğunu göstermişti(Seaborg, 1981, s. 124).

Ancak ABD politik ve askeri temellere dayanan ulusal çıkarlarını korumak için, uluslararası hukukun olanaklarından yararlanarak, **ulusal ve kıtasal güvenlik** kavramını tartışma konusu yaptı. Karantina önlemi de, ABD'nin söz konusu çıkarlarını gizleyen ve yaşamsal ihtiyaçlarını karşılayan **hukuka uygun bir araç** olarak kullanıldı.

3.6. Türk-Amerikan İlişkileri

Türkiye, II. Dünya Savaşı'ndan sonra karşılaştığı Sovyet tehdidi karşısında toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını güvence altına almak için Batı'ya yaklaşmıştı. Bu amaçla BM ve NATO'ya üye olmuş, politik ve askeri yönden Sovyet tehdidi ile karşılaştığı takdirde Batı Bloku'nun bir üyesi olarak, kendisini savunma yükünü müttefikleriyle paylaşma amacını gerçekleştirmişti.

1950 yılında, yukarıda sözü edilen gayelere ulaşmak için Kore Savaşı'na ABD'nden sonra en büyük askeri gücü gönderen Türkiye, ABD'nin Ortadoğu'daki en sadık müttefiki haline gelmişti. Demokrat Parti (DP) döneminde Marshall yardımı sayesinde A.B.D ile kurulan çok yakın ilişkiler, Türkiye'yi bütün uluslararası forumlarda ABD'nin yanında olmak zorunda bırakmıştı.

1956 yılında ABD Başkanlığı'na seçilen Eisenhower, kendi adıyla anılan 9 Mayıs 1957 tarihli ABD Kongresi ortak kararı¹³⁵ çerçevesinde, Ortadoğu'ya yönelik, komünist kaynaklı saldırı ve saldırı girişimlerine karşı yardım isteyen ülkeleri korumak, amacıyla ülke dışına silahlı kuvvet gönderme ve aynı bütçe yılı içinde 200 milyon doları aşmamak koşulu ile ekonomik ve askeri yardımda bulunma yetkisini almıştı. Bu doktrin Türk yönetimi tarafından memnuniyetle karşılanmış ancak Sovyetlerin Orta Doğu'da oluşturmaya başladığı politik ve askeri yapılanmalara karşı ABD'nin zorunlu kozu haline gelmişti. Sovyetler ise, Türkiye'nin Batı ülkeleri ile olan ilişkilerini, başka bir ülkenin çıkarlarını zedeleyecek saldırgan hedeflere yönelmediği sürece olağan karşılamaktaydı(Bağcı, 1990, s. 87)¹³⁶. Menderes, ABD'nin bölgedeki koruyuculuğunu Eisenhower Doktrini ile sağladıktan sonra, Bağdat Paktı ile NATO

¹³⁵ Eisenhower bu konudaki görüşlerini, 5 Ocak 1957 tarihinde açıklayarak, Kongre'ye yeni bir kanun çıkarılması önerisinde bulunmuştur. Bu konudaki karar, 9 Mart 1957 tarihinde açıklanmıştır. Bkz. Bağcı, 1990, s. 83-84. Bu kararın tarihi Büyükelçi İsmail Soysal tarafından derlenen Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları. Cilt II (1945-1990) Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar) Ankara, 1991. isimli eserinin 505. sayfasında 9 Mayıs 1957 olarak gösterilmiştir.

¹³⁶ Buna karşılık Khrushchev, 9 Ocak 1957 tarihinde New York Times muhabiri James Reston'a "Biz Türkiye ile komşuyuz, ABD ise değil. Füzele uçmaya başladığında, düşünmek için çok geç olacak." demiştir. Bkz. Halle, 1973, s. 163.

arasında bir ilişki kurmak istemiş(Bağcı, 1990, s. 89), ancak 1958 yılındaki Irak İhtilali ile Bağdat Paktı dağılınca CENTO (Central Treaty Organization) adını alan örgüt, 1959 yılında Ankara'ya taşınmıştı. 5 Mart 1959 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye-A.B.D İşbirliği Antlaşması'nın¹³⁷ ardından, ABD'nin Türkiye Büyükelçisi Fletcher Warren tarafından Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'ya, 18-28 Ekim 1959 tarihlerinde Ankara'da **Atom Silahları da Kapsam İçine Girmek Üzere NATO Savunma Kuvvetleri'nin Modern Silahlarla Donatılmasına İlişkin Türkiye-A.B.D Anlaşması** ile ilgili bir mektup verilmişti. Bu mektup 31 Ocak 1959 tarihinde Başkan Eisenhower tarafından Ankara'ya gönderilen George McGhee'nin iletmiş ve ABD'nin Türkiye'ye verilecek füzelerin ikili anlaşmalar kapsamına alınacağı mesajının bir sonucuydu (Bozkurt, 2017, s. 224). Dışişleri Bakanı Zorlu, 28 Ekim 1959 tarihinde söz konusu önerinin Türkiye Hükümeti tarafından kabul edildiğini bildirmişti(Soysal, 1991, s. 466).

ABD'nin, Türkiye'ye karşı bu denli yakınlaşmasının nedeni, 1957 yılında ortaya çıkan Türkiye-Suriye krizinin iki blok arasındaki bir krize dönüşmesiydi(Bağcı, 1990, s. 91). Bu krizde Suriye'nin Sovyetlere yakınlaşmasına aşırı tepki veren Türkiye'nin tutumu NATO üyesi bazı ülkeler tarafından aşırı bulunmuştu (Sever, 1997, s. 649).

Ayrıca merkezi Ankara'da olan CENTO'nun, NATO ile SEATO(South East Asia Treaty Organization-Güneydoğu Asya Anlaşması Teşkilatı)'yu birbirine bağlayan merkezi bir örgüt olması(Bağcı, 1990, s. 99), Türkiye'yi, ABD'nin komünizm tehlikesine karşı oluşturduğu güvenlik sisteminin önemli bir parçası haline getiriyordu¹³⁸.

3.6.1. Jüpiter Füzelelerinin Türkiye'de Konuşlandırılması

1957 yılında Eisenhower Yönetimi, NATO'yu askeri ve psikolojik yönden güçlendirmek amacıyla müttefiklerine füzeler vermeyi kararlaştırmıştı. Asıl mesele Sovyetlerin kıtalararası füzeler konusunda gösterdiği gelişmeye karşı ortaya çıkan füze boşluğunun, ABD'nin Avrupa'daki çeşitli müttefik ülkelere yerleştireceği orta menzilli füzelerle kapatmak istemesidir (Sever, 1997, s. 648). Süveyş Krizi ile zedelenen A.B.D-İngiltere ilişkilerini düzeltmek için A.B.D, İngiltere'ye 60 adet orta- uzun menzilli balistik Thor füzesi yerleştirmek için söz vermişti(Bernstein, 1980, s. 98). Sovyet tehdidi altındaki NATO üyelerinin pek çoğu,

¹³⁷ Bu anlaşma, TBMM tarafından 9 Mayıs 1960 tarihinde, 7480 sayılı kanun ile onaylanmıştır. Bkz. Düstur, Tertip III, C.41. s. 1024.

¹³⁸ ABD, Khrushchev'in "barış içinde bir arada yaşama" politikasının sonucu olarak, soğuk savaşın şiddetinin azalması nedeniyle, Türkiye'ye yapmakta olduğu askeri yardımı da azaltmıştı. Türkiye, sınırlarındaki komünizm tehlikesini abartarak, bu durumu önlemeye çalışmış ve 1959 yılındaki gelişmelerden sonra, Jüpiter füzelelerinin, Türkiye'deki üslere yerleştirilmesine izin vermekte tereddüt etmemişti. Bu konuda bkz. Ülman & Sander, 1972, s. 22.

ülkelerindeki iç tepkiler nedeniyle bu füzeleri almayı reddetmişlerdi. Fransa, topraklarına yerleştirilecek füzelerin ABD kontrolünde olmasını egemenlik kavramına aykırı bulduğu, Yunanistan ise Türkiye ile arasındaki çekişmelerde bunu bir koz ve taviz sebebi olarak ileri sürdüğü için seçenek dışı bırakılmışlardı (Sever, 1997, s. 649-650). Sadece İtalya ve Türkiye, 1959 yılında yapılan anlaşmalar çerçevesinde, bu füzeleri kabul etmişlerdi. Anlaşmaya göre, füzeler Türk Hükümeti'nin, nükleer savaş başlıkları ise ABD'nin mülkiyetinde olacak, füzelerin ateşlenmesi durumunda Amerikan ve Türk Hükümetlerinin izni ve Avrupa Müttefikler Yüksek Komutanlığı (Supreme Allied Commander Europe)'nın emri gerekecek ve bunların bakımı ve korunması her iki ülkenin askerleri tarafından sağlanacaktı(Bernstein, 1980, s. 99).

Jüpiter füzeleri, özellikleri gereği ancak ilk saldırıyı gerçekleştirebilecek füzelerdi. Çünkü sıvı yakıtla çalışan, gövdesini oluşturan metal son derece zayıf olan ve yapım hataları bulunan füzeler olmaları nedeniyle, karşı saldırıyı üzerlerine çeken kışkırtıcı bir özellikleri vardı(Bernstein, 1980, s. 99).

DP Hükümeti de, 1960 İhtilali'nden sonraki hükümetler de füzelere, Türkiye'nin prestijini artıracak, Türkiye'nin NATO'daki kilit rolünü vurgulayacak ve A.B.D ile kurulan yakın ilişkilerini artıracak, ayrıca ülke içinde siyasi itibar kazandıracak politik unsurlar olarak görüyorlardı. Bu füzelerin krizin çözümlenmesinde varlıklarının pazarlık konusu yapılması ile işlevsellikleri ve kapasitelerinin üzerinde rol oynadıkları ve krizin aktörleri yönünden farklı anlamları olduğu bir gerçektir (Sever, 1997, s. 648).

Sovyetlerin Sputnik uzay aracı ile sağladıkları aşama ve nükleer silahlardaki açık (missile gap) karşısında Khrushchev, 14 Ocak 1960 tarihinde Sovyet askerlerinin sayısını 3,6 milyondan 2,4 milyona indireceklerini(Fleming, 1961, s. 991-1001)açıklarken amacı hiç de barışçı olmadığı halde, Sovyetler, ortaya çıkan askeri indirimi "barış içinde bir arada yaşama" politikası olarak ve bir yumuşama belirtisi imiş gibi göstermeye çalışmıştı.

Ancak 1 Mayıs 1960 tarihinde, Adana'daki İncirlik Üssü'nden havalanan bir U-2 casus uçağı, Sovyet hava sahasını ihlal ettiği için düşürülmüştü. Sovyetlerin askeri hazırlıklarını ve nükleer silah yapılanmasının fotoğraflarını çeken bu uçağın, Türkiye'deki A.B.D üslerinin birinden havalanmış olduğu gerçeği karşısında Washington-Moskova diyalogu sertleşmişti. Türkiye bu olayda dünya kamuoyunun gündemine gerektiği kadar gelmedi. Çünkü çok kısa bir zaman sonra gerçekleşen 27 Mayıs İhtilali, aynı kamuoyunu, politik bir değişim olması nedeniyle, daha çok meşgul edecekti¹³⁹. Türk kamuoyu ise, bu füzelerden ve ilgili anlaşmalardan

¹³⁹ 1959-1960 yıllarında. Küba Krizi'nin küçük unsurlarını oluşturan Küba ve Türkiye'de bir buçuk yıl arayla

ancak DP yönetiminin yargılanması sırasında ortaya çıkarılan ve "55 Gizli Anlaşma" adıyla bilinen kovuşturmalar sayesinde haberdar olmuştu. Küba füze krizinde, Türkiye'nin varlığına yönelecek bir tehdit pazarlığının konusu olan Jüpiter füzeleri, Türk ulusunun, aldıktan sonra başından atamayacağı bir dert haline gelmişti. Küba krizinde aktif bir taraf olması politik olarak mümkün olmayan Türkiye, Sovyet füzelerinin Küba'ya yerleştirilmesi için ilham kaynağı olmakla kalmamış en sonunda bu füzelerin hedefi haline gelmişti (Sever, 1997, s. 656).

John F. Kennedy'nin A.B.D Başkanı seçilmesi ile birlikte izlemeye başladığı barışçı ve uzlaşmacı politikalar, Sovyetler Birliği yönetimi üzerinde farklı etkiler yaratmıştı. Berlin Krizi ve Viyana Görüşmeleri sırasında Khrushchev'in Kennedy'yi zayıf ve cesaretsiz bir başkan olarak değerlendirmesi, Sovyetleri, ABD'nin çok yakınındaki Küba'da Türkiye benzeri bir füze sistemi oluşturması konusunda cesaretlendirmişti. Kennedy ve Savunma Bakanı McNamara, Sovyetlerin meydana okuyan davranışlarından etkilendikleri için, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin kışkırtıcı özellikleri nedeniyle endişe duymuşlardı. Kennedy bu nedenle, füzelerin Türkiye'den sökülmesi için emir vermiş ve bunun yerine getirilmediğini 1962 Ekim ayında öğrenmişti. Ancak pek çok kaynaktaki bilgiler, Kennedy yönetiminin, 1959 Anlaşması'nın gereğini yerine getirmek amacıyla, 1961 yılı sonlarında bu füzeleri Türkiye'ye vermiş olması gerçeği karşısında yanıltıcı olmaktadır. Pek çok resmi belge Jüpiter füzelerinin Türkiye'de konuşlandırılmasının, Kennedy'nin Beyaz Saray'a gelmesinden enkaz altı ay sonra gerçekleştiğini ve 1962 Temmuz ayına kadar, bir başka deyişle, krizden üç ay öncesine kadar da ateşlenebilir hale getirilmediğini göstermektedir(Bernstein, 1980, s. 100).

Bu konuda 11 Şubat 1961 tarihli Kongre Atom Enerjisi Ortak Komitesi (Joint Congressional Committee on Atomic Energy)'nin raporuna(Abel, 1966, s. 189-190)göre, "Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin konuşlandırılması için gerekli rampa ve tesislerin inşasına başlanmaması, bunun yerine, hükümetin bölgeye Amerikan askeri personeli tarafından komuta ve kontrol edilen ve 16 füze taşıyabilen bir Polaris denizaltısı gönderilmesi" Sovyetlere karşı daha etkili olacaktı. Rapora göre, bu füzeler hareketli bir platform üzerinde olacağı için, mukabele gücü ve Sovyet karşı saldırısından kurtulma olanağı yönünden, ABD'ni, NATO'yu ve Türkiye'yi daha iyi koruyabilirlerdi.

A.B.D Ulusal Güvenlik Konseyi (NSC) tarafından 6 Nisan 1961 tarihinde yayımlanan Orta Uzun Menzilli Balistik Füzelerin Türkiye'ye Yerleştirilmesi" başlıklı memoranduma(Bernstein, 1980, s. 100-101) göre, Türkiye'de bu tarihte Jüpiter füzeleri

ihtilaller olmuş ve her iki ülke de, yeni politik kimlikler kazanmışlardır. Ancak Türkiye'nin politik yapısında çok büyük bir değişiklik olmamasına karşın, Küba aşırı uca kaymış ve Sovyet uydusu haline gelmiştir.

bulunmuyordu ve yönetim, Eisenhower'ın 1959 tarihli anlaşmasının gereklerinin yerine getirilip, getirilmeyeceği konusunda kararsızdı. Kennedy'nin, 29 Mart 1961 tarihinde, füzelerin Türkiye'ye gönderilmesi konusunda yapılan NSC toplantısında, füzelerin verilmemesinden çok, Türkiye'nin "savunulmaması" için uğraştığı ileri sürülmektedir(Bernstein, 1980, s. 101)¹⁴⁰. Gerçekte Kennedy, Viyana Görüşmeleri sırasında azalan prestijini kazanarak, ABD'yi ve NATO'yu güçlendirmek arzusu ile Türkiye'ye bu füzeleri vermeyerek, Sovyetleri kışkırtmadan, ancak Türkiye'yi de küstürmeden dengeli bir politika izlemek zorunluluğu arasında sıkışıp, kalmıştı. Hatta 1962 ortalarına kadar kullanılır hale gelemeyeceği bilinen Jüpiter füzelerini önceden vermek yerine, bu tarihte yapımı tamamlanarak, Türkiye'ye tahsis edilebilecek bir Polaris denizaltısı göndermek konusunda Türkiye ile yeni bir anlaşma yapılması daha yararlı olacağı halde Türk makamlarının bu öneriye duygusal yaklaşarak, ortak savunma projesini tamamen reddedecekleri kaygısı ile Kennedy, füzeleri Türkiye'ye göndermeye karar vermişti. NATO'nun 1962 yılı Mayıs ayı toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Dean Rusk, Türkiye'nin öncelikle politik nedenlerle Jüpiter füzelerinin geri çekilmesine itiraz ettiğini belirtmişti. Bunlar:

- ABD Hükümeti'nin, Türkiye'ye Polaris denizaltısı vermek konusunda hiçbir ciddi teklifinin bulunmaması,
- Türk makamlarının, bir denizaltıyı, gözle görülebilen füzelere göre daha az caydırıcı bulmaları ve ABD Savunma Bakanlığı'nın, denizaltının daha kolay korunabilir bir caydırıcı unsur olduğu konusundaki görüşünü paylaşmamaları,
- ABD kontrolündeki bir denizaltı yerine, askeri yönden çok üstün olmasa da, Türk Hükümeti kontrolündeki füzelere sahip olmanın daha onurlu bir durum olması,

olarak sıralanabilir(Bernstein, 1980, s. 102)¹⁴¹.

23 Ağustos 1962 tarih, 181 sayılı NSC memorandumı, Kennedy'nin, Sovyetlerin Küba'daki füzeler ile Türkiye'deki Jüpiter füzeleri arasında ilgi kurmak için çaba göstereceklerinden endişe duyduğunu ortaya koymaktaydı(Bernstein, 1980, s. 102).

Başkan Kennedy bu memorandumda, konuyla ilgili bazı çalışmalar yapılmasını istemişti. Bunlar:

- Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin geri çekilmesi için nasıl bir yol izleneceği,
- Küba'dan ABD'ne yönelik bir füze veya hava saldırısını gerçekleştirebilecek

¹⁴⁰ Yazar, bu görüşünü destekleyen bilgiler vermektedir.

¹⁴¹ Benzeri görüş için bkz. Abel, 1966, s. 90.

kapasitedeki bir askeri yapılanmaya tolerans göstermeyecekleri konusunda bir açıklama yapmanın yararları ve zararları,

- ABD'ne yönelik bir nükleer saldırıyı gerçekleştirebilecek yapılanmaları tasfiye etmek konusundaki bir kararı yerine getirmek için başvurulacak askeri alternatiflerin neler olabileceği(Bernstein, 1980, s. 103),olarak sıralanabilir.

Kennedy, görevi müttefikler ile yakın ilişkiler kurmak olan Dışişleri Bakanlığı'nı, füzelerin çekilmesi konusunda sahneden çekerek, görevi nükleer stratejiyi belirlemek olan Savunma Bakanlığı'nı konuyla ilgili olarak ön plana çıkardı. Özetle, bu amaca ulaşmak için önce bir plan, ardından da diplomatik görüşmeler gerekmektedir(Bernstein, 1980, s. 103).

Kennedy'nin, füzelerin çekilmesi emrini verdiği halde, bu emrin bürokraside takılarak geciktiğini öne süren pek çok kaynağa karşın, Başkan'ın Ulusal Güvenlik İşleri'nden sorumlu yardımcısı Mc George Bundy, Kennedy'nin Küba Krizi sonuna kadar böyle bir emir vermediğini ileri sürmüştür¹⁴².

Kennedy'nin, ağustos ayında Jüpiter füzeleri ile Küba'daki füzeler arasında bağlantı kurmuş olmasının mümkün olamayacağı, olsa olsa Küba'da, Jüpiter füzeleri ile pazarlık konusu yapılacak çeşitli askeri faaliyetler gerçekleştirilebileceği konusunda bazı izlenimler edinmiş olabileceği öne sürülmüştür(Hilsman, 1967, s. 104).

Yakın tarih üzerinde çeşitli spekülasyonlara yol açabilecek ve henüz belgelerle kanıtlanmamış olaylar, amaçları değiştirirse dahi sonuçları değiştirmemiştir.

Bir NSC üyesinin hazırladığı savunmaya göre(Bernstein, 1980, s. 104), Küba'daki Sovyet füzeleri ile Türkiye'deki Jüpiter füzeleri arasında politik bir fark vardı:

Sovyet füzeleri saldırmak amacıyla ve gizlice Küba'ya getirilmişti. Bu hareket tarzı, saygın olmayan, tehlikeli bir durum yaratmıştı.

Türkiye'deki füzeler açıkça ve barışçı amaçlar için konuşlandırılmıştı. Bu hareket tarzı, saygın ve barışı korumaya yönelikti.

3.6.2. Jüpiter Füzelerinin Sökülmesi Tartışması: 13 - 28 Ekim 1962

Krizin başladığı 16 Ekim 1962 tarihinde bazı ExCom üyeleri, Sovyetlerin Küba'daki füzelerini çekmelerine karşılık ABD'nden, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin de sökülmesini isteyerek, böylece ABD'nin denizaşırı üsleri ve buralardaki füzeleri ile bağlantı kurmak

¹⁴² Mc George Bundy ile 29 ve 31 Temmuz 1979 tarihlerinde yapılan röportajlar(Bernstein, 1980, s. 104).

çabasında olmasından endişe duymaktaydılar.

17 Ekim 1962 günü BM Büyükelçisi Stevenson, dünya kamuoyunun zaten ABD ve Sovyet üslerini aynı şekilde gördüğünü, bu nedenle söz konusu füze pazarlığının yapılmasının gerekli olduğunu ileri sürdü. Bunun nedenini de, "...Başımıza dayalı bir silah varken, müzakere edemeyiz. Eğer bir şeyler yapmamız gerekiyorsa, daha önce, üslerimiz konusunda müzakerede bulunmaya açık olmalıyız."(Bernstein, 1980, s. 105)şeklindeki sözleri ile açıkladı. 20 Ekim günü Savunma Bakanı McNamara ise İtalya ve Türkiye'deki füzelerden ve üslerden vazgeçmenin yanında, Küba'daki Guantanamo Deniz Üssü'nü de boşaltmalarının yararlı olacağını, ancak bu şekilde Sovyetlerden Küba'daki füzelerini çekmelerini isteyebileceklerini belirtti. Görüşmelere, karantina uygulamasına karar verildikten sonra katılan Stevenson, bu toplantıda, karantinaya paralel olarak Jüpiter füzelerinin sökülmesi ve Guantanamo Üssü'nün boşaltılması önerisinde bulundu. Bütün ExCom üyelerinin yoğun tepkileri ile karşılaşan bu öneri, "Khrushchev'in hareketini meşrulaştırarak, kolay zafer kazandırmak"(Bernstein, 1980)¹⁴³ olarak nitelendirildi.

Başkan Kennedy ise "söz konusu üslerdeki füzelerin sökülmesinin, ileride, uygun bir zamanda, Rusların konuyu gündeme getirmesi koşuluyla ve ABD'nin de bunu arzu ettiği duyurularak, görüşülebileceğini" söyledi.

21 Ekim günü ABD Dışişleri Bakanlığı üst düzey yetkililerinin katıldığı bir toplantıda 'eğer kriz çözümlenirse, bunun karşılığının, mutlaka Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin hemen geri çekilerek ödenmesinin gerekli olduğu; Khrushchev'in, Kremlin'deki sertlik yanlıları tarafından, ABD üsleri ile ilgili olarak cesur bir girişimde bulunması konusunda yoğun baskı altında tutulduğu" konuları görüşüldü(Allison, 1971, s. 106-107).

22 Ekim günü Başkan Kennedy, ABD ve dünya kamuoyuna yaptığı açıklamada(Levering, 1982, s. 91)¹⁴⁴Sovyetlere "Küba'daki füzelerini çekmedikleri takdirde çok ciddi sonuçların ortaya çıkabileceğini ve Küba'nın denizden karantinaya alındığını ve bunun süreceğini" duyurarak, karantinanın gerekçelerini ve buna neden olan olayları ayrıntılı biçimde anlattı.

Kennedy'nin düşüncesi, karantinanın, Sovyetleri füzelerini çekmeye zorlayacağıydı. Ancak bu olmaz ise, quid pro quo bir pazarlık söz konusu olabilirdi.

¹⁴³Stevenson, basında "Güvercin" olarak işlenmeye başlayınca, bir röportaj sırasında "kendisinin, Türkiye ve İtalya'daki üslerden vazgeçilmesini istemediğini" söylemiştir. Bkz. Bernstein, 1980, s. 105. Stevenson'a gösterilen tepkiler için ayrıca bkz. Allison, 1971, s. 209.

¹⁴⁴Bu açıklamanın metni için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-49, s.399-404. Bu açıklamaya, Khrushchev, 26 Ekim 1962 tarihine kadar cevap vermedi. Ancak Kennedy, Khrushchev, Castro ve BM Genel Sekreteri U-Thant arasında karışık bir mesaj trafiği oluşmuştu. Bu mesajlardan, bu bölümün IV. kısmında söz edilecektir.

Bununla birlikte Kennedy'nin, kriz başladıktan sonra Jüpiter füzelerinin sökülmesi için emir vermemesi ve bir pazarlık ortamının doğmasına neden olmasının da bazı gerekçeleri vardı. Öncelikle böyle bir kozun, gelecekteki bir duruma karşı elde bulundurulması gerekiyordu(Russell, 1968, s. 273). Gerçi Stevenson, Jüpiter füzelerinin yerinde kalmasının, ABD için, dünya kamuoyunu Sovyet füzelerinin bir tehdit oluşturduğuna inandırmakta güçlükler çıkaracağını (Bernstein, 1980, s. 107)ileri sürüyordu. Ancak Kennedy, bu füzeleri derhal geri çekmiş olsaydı, o zaman Jüpiter füzelerinin, Küba'daki Sovyet füzeleri ile denkliliğini kabul etmiş olacaktı(Bernstein, 1980)¹⁴⁵. Hâlbuki ABD'nin Avrupa'da, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinden daha yüksek teknoloji ile yapılmış füzeleri bulunuyordu. Eğer Jüpiter füzeleri koz olarak kullanılmaz ise, sıra Avrupa'daki üslerde bulunan füzelerin pazarlık konusu olmasına gelebilirdi ki, bu durum doğrudan ABD ile NATO'nun karşı karşıya gelmesi demek olurdu.

3.6.2.1. Türkiye yönünden duyarlılık

NATO'nun 1962 yılı Mayıs ayı toplantısında, ABD'nin Jüpiter füzelerinin durumu ile ilgili niyetleri henüz tam olarak belirmeden önce, Türkiye'nin NATO Daimi Temsilcisi Selim Sarper'e fikri sorulduğu zaman, Sarper, "Jüpiter füzelerinin Türkiye'den sökülmesi durumunda, bu durumun, Türk kamuoyu ve politik yaşamı üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını"(Russell, 1968, s. 142)¹⁴⁶bildirmişti.

Türkiye'de Türk Ordusu ve Amerikan ekonomik yardımı sonucu güçlkle oluşturulmuş olan yeni koalisyon, bu denli ciddi bir ulusal güvenlik sorunu ve bundan doğacak krize karşı dayanamazdı(Bernstein, 1980, s. 107-108). Nitekim krizden önce füzelerin Türkiye'den çekilmesi için defalarca girişimde bulunulması, Khrushchev'in ilk mesajında sökülmesini istediği Jüpiter füzelerinden, ikinci mesajında söz etmemesi ABD ile Sovyetler arasında kriz sırasında bu yönde bir pazarlık yapıldığı kuşkusunu yaratmıştır (Sever, 1997, s. 658).

24 Ekim 1962 tarihinde ABD Dışişleri Bakan Müsteşarı George Ball, Büyükelçi Raymond Hare'i, Türkiye ile ilişkilerini bozmadan füzeleri nasıl çekecekleri ve Türkiye'deki politik durum konusunda bilgi edinmek için davet etti. Ayrıca Türkiye'ye, ABD komutasında Polaris veya benzeri bir gemi ve NATO bünyesinde oluşturulmuş Çok Taraflı Nükleer Güç

¹⁴⁵Hâlbuki Türkiye'deki Jüpiter füzeleri de dâhil olmak üzere, ABD'nin ülke dışı üslerinin hiçbirinde, Sovyetlerin Küba'ya yerleştirdiği 2200 mil menzilli füzeleri ile eşit menzil ve güçte füzesi bulunmuyordu. Bu nedenle Jüpiter füzeleri, bir pazarlığın konusu olamazdı. Bkz. Ferrell, 1975, s. 782. Üstelik Sovyetler çok yakınında bulunan Jüpiter füzelerine karşı önlem almış olduğu halde, yine de bunların sökülmesini isteyerek, pazarlık şansını boşa harcamış oluyordu.

¹⁴⁶Yazar, füzelerin Türkiye'den sökülmemesine, füzelerin politik açıdan "yapışkanlığı" ismini vermiştir. Gerçekten de ne başkanın emri, ne NATO prosedürü, ne Sovyet tehdidi, Jüpiter füzelerini ilk anda Türkiye'den uzaklaştırmak için yeterli olmamış ne de Türk Hükümeti böyle bir karar vermiştir.

(Multilateral Nuclear Force-MLF) gönderilmesi durumunda Türkiye'nin, Jüpiter füzelerinin sökülmesine izin verip vermeyeceği konusundaki fikrini sordu. Hare verdiği cevapta, "Jüpiterlerin Türkiye'den sökülmesi halinde NATO'nun zayıflayacağını ve Türk-Amerikan ilişkilerinin zedeleneceğini, çünkü Türk makamlarının bu füzeleri, politik itibar ve askeri güç göstergesi olarak gördüklerini" ilettiler(Bernstein, 1980, s. 108). Bununla birlikte Hare, söz konusu füzelerin sökülmesinin Sovyet-Amerikan çatışmasını çözmeyeceğini, ancak yine de Türkiye'nin bilgisi dışında gizli bir Sovyet-Amerikan Anlaşması yapılarak, füzelerin derhal Türkiye'den çekilmesinin sağlanabileceğini sözlerine ekledi.

George Ball'un telgrafını alan NATO Büyükelçisi Thomas Finletter ise Türk makamlarının böyle bir şeyi kesinlikle reddedeceklerini ve kesinlikle gizli bir anlaşma yapılması fikrini doğru bulmadığını bildirdi. 26 Ekim 1962 tarihinde ortaya atılan çözüme göre, yalnızca süper güçler nükleer silah ve füze bulundurabilecekler, ne ABD ne de Sovyetler, bu tür sistemleri nükleer güce sahip olmayan ülkelerin topraklarına sokmayacaklardı. Bu anlaşma taslağı, Türkiye ve İtalya'daki füzeleri kapsıyor, ancak İngiltere nükleer güç olarak kabul edildiği için bu kapsama girmiyordu. Anlaşma, Küba ile ilgili bir pazarlık değil, silahsızlanmaya doğru ilk ve önemli bir adım olarak düşünülmüştü(Bernstein, 1980, s. 109). Böylece sonuçta hem kriz çözümlenebilecek, hem de anlaşmanın, silahların sınırlandırılması konusunda etkin bir rolü olacaktı.

Türkiye'de son iki yıl içinde gerçekleşmiş olan ihtilal ve askeri darbe girişimi, iç politika dengelerini ve rejimi oldukça yıpratmıştı. DP iktidarının ABD ile kurmuş olduğu yakın ilişkilere rağmen, iktidarın, Türkiye yararına sonuçlar elde edemediği gibi, Türkiye'yi, ABD'ne aşırı bağımlı hale getirerek, kayıplara uğratması, bundan sonraki ilişkilerde daha dikkatli olunmasını gerektiriyordu. Bu nedenle, ABD'nin Sovyetler ile yapmayı düşündüğü gizli anlaşma düşüncesi de göstermektedir ki, ABD tarafının Türkiye'yi kullanma eğilimi sürmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin bilmesine ve izlemesine olanak olmayan ABD-Sovyet müzakereleri sonucu, Türkiye'nin, gerek ulusal güvenlik çıkarlarını, gerekse prestijini koruması için tek bir yol vardı. Bu da, elinde bulunan füzelerin ne pahasına olursa olsun sökülmelerini engellemek ve bundan dolayı ortaya çıkacak caydırıcılık açığı ABD ve NATO tarafından kapatılincaya kadar, dünya konjonktürü ne olursa olsun mevcut durumu korumaktı. Bununla birlikte Türkiye müttefik ABD'nin bu tutumuna rağmen Polaris füzelerinin yerleştirilmesinin daha güvenli olacağı demeçleriyle kendisini avutmayı sürdürmüştür (Sever, 1997, s. 659).

3.6.2.2. NATO ve ABD yönünden duyarlılık

ABD'nin, krizin çözümü için uyguladığı karantina önlemini desteklemek üzere hazırladığı hava saldırısı ve Küba'ya müdahale planlarının ortaya koyduğu bir başka tehlike de Sovyetlerin, Berlin'e veya Türkiye'ye karşı benzeri bir müdahalede bulunmaları olasılığıydı. Böyle bir durumda, Türk Hükümeti savunma amacıyla Jüpiter füzelerini kullandığı takdirde, bu hareket, nükleer bir savaşın başlamasına neden olacaktı. Kennedy, Türkiye'ye kendi hükümetinin yerleştirdiği füzelerin nükleer savaşa yol açabileceği sonucuna varınca, Jüpiter füzelerinin herhangi bir biçimde mutlaka Türkiye'den sökülmesi gerektiğine inanmıştı(Allison, 1971, s. 227).

Kennedy, bu füzelerin Türkiye'den sökülmesi konusunda, Türk Hükümeti'nin isteksiz davranmasını, bu konuda Türk Hükümeti ile müzakerelerde bulunma görevi verdiği kişilerin, görevlerini gerektiği gibi yapmamalarına bağlıyordu(Allison, 1971, s. 228). Kennedy'nin sorumlu tuttuğu yetkililer ise, Jüpiter füzelerinin NATO kontrolü altında olduğunu ve füzelerin sökülmesine ilişkin kararı, NATO üyelerinin birlikte vermeleri gerektiğinden, çok kısa bir zamanda bunun gerçekleşmeyeceğini savunuyorlardı (Sander, 1979, s. 222). Gerçekten de, Sovyetlerin Avrupa'ya karşı oluşturduğu tehdit, eğer bu füzelerin Türkiye'den sökülmesi kararı ile ortadan kalkacak idiyse, konu, NATO üyesi Avrupa ülkelerini de çok yakından ilgilendirdiği için, söz konusu karar çok kısa bir zamanda alınabilirdi¹⁴⁷. Üstelik herhangi bir sürtüşme durumunda NATO'nun ilk darbeyi vurmayacağı ilkesinin bir sonucu olarak, Sovyetlerin sınırlı balistik füze gücü göz önüne alındığında, öncelikle yakınındaki füze üslerini vuracağını ve böyle bir sürpriz saldırı olasılığının sürekli gündemde olduğunu belirten ve o tarihlerde henüz gizli olan bir ABD Kongresi raporuna göre, Jüpiter füzelerinin, bir saldırıyı caydırmaktan çok, kışkırtıcı özellikleri bulunmaktaydı(Bernstein, 1980, s. 99).

Khrushchev, 26 Ekim 1962 tarihinde Kennedy'ye gönderdiği mesajda¹⁴⁸, Küba'daki füzelerini geri çekeceklerini, ancak ABD'nin de Türkiye'deki Jüpiter füzelerini geri çekilmesi gerektiğini, iki süper gücün karşılıklı olarak BM Güvenlik Konseyi'nde Türkiye ve Küba'nın toprak bütünlüklerine ve siyasi bağımsızlıklarına saygılı olarak, hiçbir şekilde müdahalede bulunmayacakları sözünü vermelerini istedi.

¹⁴⁷Nitekim Kennedy, "Khrushchev ile savaşmaktan kaçınabilmek için gerekli ödünü vermek konusundaki şansımıza -ki bu ABD'nin de çıkarıdır- Avrupalı müttefiklerimiz mi hükmedecek?" şeklinde bir soru sorarak, bu konudaki kızgınlığını ortaya koymuştu. Bkz. Sander, 1979, s. 228.

¹⁴⁸Bu mektubun metni için bkz. Kennedy, 1971, s. 160-164. Ancak Khrushchev, Kennedy'ye aynı tarihte iki mektup yazmıştı. Bunlardan kamuoyuna açıklanmayan birincisinde, ABD'nin karantınayı kaldırarak, Küba'ya müdahale etmeyeceği konusunda resmen söz vermesi halinde Küba'daki füzelerini çekme önerisinde bulunduğu halde; İkincisinde de, isteklerine Türkiye'deki füzelerin geri çekilmesini eklemiştir. Bkz. Kennedy, 1971, s. 160.

Khrushchev ayrıca, barışa yönelik olarak atılacak adımlarla, yakın bir zamanda nükleer denemelerin yasaklanması konusunda da bir anlaşma yapmak için çalışmalarına başlamaya hazır olduklarını belirtti. Ancak bu tarihten önce olası bir NATO saldırısına karşı, Varşova Paktı bazı hazırlıklara girişmişti. 23 Ekim 1962 tarihinde SSCB Bakanlar Konseyi ve Varşova Paktı Karargâhından yayımlanan bildirimlerde¹⁴⁹, kuvvetlerinin alarm durumuna geçirildiği, ABD Hükümeti'nin saldırgan tutumuna karşı gerekli hazırlıkların yapılmakta olduğu duyurulmuştu.

Khrushchev'in mektubundan bir gün sonra, 27 Ekim tarihinde, Küba'ya karşı bir Amerikan saldırısı olasılığının gittikçe artması üzerine, İtalya'da iktidarda bulunan koalisyon hükümeti, karantinayı desteklediğini ve Türkiye'deki füzelerle ilgili pazarlığın yararlı olacağını Kennedy'ye duyurdu(Bernstein, 1980, s. 115).

Batı Almanya Başbakanı Konrad Adenauer de, Almanya'nın Berlin, Doğu Almanya, Varşova Paktı ve Sovyetler gibi pek çok sorunu olması nedeniyle, krizin çözümü için Kennedy'nin, bu konulardan biriyle ilgili olarak taviz vermesinden çekiniyordu. Adenauer'e göre, herhangi bir gizli pazarlık sonucu Berlin'in Sovyetlere verilmesini, gerek politik itibar, gerekse askeri güvenlik bakımından önlemek gerekiyordu. Çünkü Türkiye için Jüpiter füzeleri "marjinal", fakat Batı Almanya ve ABD için Berlin'in elde tutulması bir "zorunluluk"tu(Bernstein, 1980, s. 113-114).

Belçika'nın NATO nezdindeki Büyükelçisi Andrew De Staercke, ABD'nin, füzelerin çekilmesi konusunda karşılıklılık esasına göre hareket etmeyi beklememesinin gerektiğini belirterek, ABD'nin yitireceği prestij ve bunun NATO üzerindeki etkisini düşünmediği ve hiçbir konunun Sovyetler ile anlaşmaya varmaktan daha önemli olmadığını savundu(Bernstein, 1980, s. 116).

NATO'nun İskandinav üyeleri Danimarka ve Norveç, nükleer silahlara karşı izledikleri alışlagelmiş tutumlarını sürdürerek, Jüpiter füzelerinin Türkiye'den sökülmesi konusunda üzerlerine düşeni yapacaklarını açıkladılar,

Belçika da hemen hemen aynı görüşleri paylaşmaktaydı. Ancak Hollanda yetkilileri, NATO'nun moralini göz ardı edecek bir değiş-tokuş anlaşmasına karşı olduklarını belirttiler. Yunan yetkilileri ise, Staercke'in incelemesine katılarak, Sovyetlerin isteğinin kabul edilmesinin,

¹⁴⁹Bu bildirimler için bkz. AFP-CD,1962,Doc.no.III-55, s. 407 ve AFP-CD, 1962, Doc.no.III-56, s.408.

krizin çözümlenmesi konusunda tek yol olduğunu açıkladılar(Bernstein, 1980, s. 116)¹⁵⁰.

27 Ekim 1962 tarihli ExCom toplantısında üyelerin karşı karşıya kaldığı pek çok sorun vardı. Bunlardan en önemlisi, Savunma Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Paul Nitze'in ileri sürdüğü gibi, Türkiye'deki füzelerin sökülmesi bir başlangıç olacaktı. Sovyetler bundan sonra bütün NATO ülkelerinin nükleer silahlardan arındırılmasını isteyecekti. Ödünler, daha sonraki ödünlerin istenmesine neden olacaktı. Bunun için ABD'nin, bir yerde çizgiyi çekmesi gerekiyordu. ABD, Küba'daki Sovyet füzelerinden kurtulmak gibi bir çıkarını korumak için, bir müttefikini satıyormuş gibi(Bernstein, 1980, s. 118)görünmezdi.

Kennedy, ExCom'da aniden beliren bu tavır üzerine, gerçekte füzelerin sökülmesini desteklediği halde, Türkiye ve NATO'yu incitmemek ve Sovyetlerin resmi bir zafer kazanmasına göz yummamak gerektiğini düşünmeye başladı. Bunun üzerine, füzelerin Türkiye'den sökülmesini ABD'nin öneremeyeceğini, ancak yaklaşmakta olan tehlikenin büyüklüğü hakkında Türkleri uyararak, füzelerin sökülmesi teklifinin Türkiye'den gelmesini sağlamaları gerektiğini(Bernstein, 1980, s. 118)belirtti. Aynı gün Beyaz Saray tarafından, krizin çözümlenmesi konusundaki önerilerin değerlendirilmesi için ABD'nin öngördüğü koşulların neler olduğunu bildiren bir açıklama¹⁵¹ yapıldı. Bunun ardından Kennedy, Khrushchev'e gönderdiği resmi mesajda¹⁵², ABD'nin, Sovyet füzelerinin Küba'dan sökülmesi ve füze üslerinde inceleme yapılmasına izin verilmesi karşılığında karantınayı kaldırarak, Küba'ya saldırmama sözü vereceğini duyurdu. Çünkü Küba'daki füzelerin ateşlenebilir hale getirilmesi için yapılan çalışmalar hızla devam etmekte ve çözümü geciktirecek nitelikteki tartışmalar krizin şiddetini arttırmaktaydı.

Başkan Yardımcısı Johnson ise, ExCom üyelerine, teknolojik yönden zaten zayıf olan ve sökülmesi düşünülen Jüpiter füzeleri için neden mücadele ettiklerini ve zaten gözden çıkardıkları bir savunma sistemi ile ilgili olarak neden Sovyetler ile pazarlığa oturmadıklarını soruyordu(Bernstein, 1980, s. 120). Koşullar ne olursa olsun barıştan yana olan Johnson için ülkesinin itibarı, NATO'ya inanan ülkelerin ve ABD'nin Türkiye'ye karşı, anlaşmalardan doğan hukuksal ve askeri yükümlülüklerinden daha önemliydi. George Ball ise füzelerin görünürde sökülerek, yerine daha güçlü füzelerle donatılmış bir Polaris denizaltısının gönderilmesi ile ilgili önceki planın, bu vesile ile hemen uygulanmasını ve krizin bu şekilde çözülmesini

¹⁵⁰Çünkü Yunanistan, ezeli düşmanı Türkiye'nin elinde nükleer silahlar olmasından korkuyordu. Nitekim 1963 yılında tırmanacak olan Kıbrıs olaylarında Yunanistan, bu füzeleri kastederek, Türkiye'nin ne yapabileceğini, kışkırtıcı bir dille sormuştur.

¹⁵¹Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-84, s. 440-441. Ayrıca bkz. Kennedy,1971, s. 166.

¹⁵²Bu mesajda için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-85, s. 441-442. Ayrıca yine bkz. Kennedy,1971, s.164-166.

önerdi(Bernstein, 1980, s. 120). Aynı konuda ABD'nin Siyasi İşler Sorumlusu George Mc Ghee de, Jüpiter füzelerinin yerine daha etkili silahlar konuşlandırılmadan ve füzelerin ABD tarafından tek taraflı olarak Türkiye'den sökülmesinin Türkiye Hükümeti tarafından tepkiyle karşılanacağını Ankara'dan gönderdiği raporda belirtmişti(Parmet, 1984, s. 296). Bu konuda Türk iç politikasının duyarlılığı ve NATO üyelerinin görüşleri dikkate alınmadan verilecek kararların, istenmeyen sonuçlar doğuracağını da vurgulamıştı. Jüpiter füzelerinin Türk Hükümeti'ne, savaş başlıklarının ise ABD Hükümeti'ne ait olması, füzelerin Türkiye'de bulunmaları ve amaçlarının ise NATO Anlaşması çerçevesinde gerçekleşmesi, ortaya çok karmaşık bir sorun çıkarıyordu.

Sorunun karmaşıklığına, Sovyetlerin nasıl bir tutum izleyeceğinin bilinmemesi de eklenince ExCom, Küba'ya karşı hava bombardımanı, hava indirme ve denizden çıkarma yapma aşamalarından oluşan bir askeri önlem paketini de her an yürürlüğe koymaya hazır olmaları gerektiğine karar verdi(Bernstein, 1980, s. 121). NATO üyesi ülkelerin de konu hakkında bilgi sahibi olmaları için, NATO nezdindeki ABD Büyükelçisi Finletter'e "müttefiklerin, Sovyetlerin füze pazarlığı teklifleri konusunda zayıf davranmamalarını" sağlaması bildirildi(Bernstein, 1980, s. 121).

Bir başka olasılık da, Türkiye-Küba füze pazarlığını reddedip, Türkiye'deki Jüpiter füzelerini savaş dışı bırakarak, Sovyetleri yeniden uyarmak ve sonuç alınmadığı takdirde Küba'daki füze üslerine karşı saldırıya geçmekti(Bernstein, 1980, s. 119).

Ancak Kennedy'nin üzerinde düşünmesi gereken nokta, teknolojik ve askeri ömrü dolmuş olan Jüpiter füzelerini inatla savunmak için -ki son güne kadar böyle bir amacı yoktu- nükleer savaş tehlikesi ile flört etmenin(Bernstein, 1980, s. 104)¹⁵³ akılcı olup olmadığıydı. ABD'nin krizden önce Türkiye'den çekmeyi düşündüğü füzeleri daha sonra bunları Türkiye'den çekmek için pazarlık konusu yaparak krizi, savaş tehlikesine girmeden çözmek yolunda bir fırsat olarak kullanması(Sever, 1997, s. 654)'Jüpiter Paradoksu' olarak adlandırılabilir.

New York Times gazetesi, Türkiye'deki füzelerin hiçbir askeri önemi kalmadığı halde, Kennedy'nin bu füzelerin sökülmesi konusundaki Sovyet önerisini reddederek, Türkiye'nin güvenliğinin pazarlık konusu yapılamayacağını açıklamasının, dost Türkiye'nin ABD için taşıdığı büyük simgesel değerden kaynaklandığını yazmıştı(Gevgilili, 1981, s. 246)¹⁵⁴. Ancak adı geçen gazete, bu simgesel değer ne olduğu konusunda herhangi bir yorum yapmamıştı.

¹⁵³Ayrıca bkz. Parmet,1984, s. 279.

¹⁵⁴Buna karşılık Sovyet medyasının konuyla ilgili yorumları için bkz. Dinerstein,1976, s. 218-227.

Türkiye'deki füzelerin sadece bu amaçla sökülmediği iddiası, incelememizin bu bölümündeki tartışmalar göz önüne alındığında, inandırıcı olmaktan uzaktır. Varılan sonuç, tümüyle ABD'nin "olabilirlikler" (might-have-beens) hesaplarıyla ilgilidir.

3.7. Füzelerin Küba'dan Çekilmesinde Uluslararası Örgütlerin Rolü

Küba Füze Krizi'nin çözümlenmesi amacıyla çareler aranmaya başlandıktan sonra ExCom, seçenekleri ve izlenecek hareket tarzlarını incelemeyi sürdürdü. Varılan sonuçların NATO ve Türkiye üzerindeki etkilerini öğrenmek, müttefikler ile kurulan yakın temaslar sayesinde mümkün oluyordu. Ancak Küba ve Sovyetler ile doğrudan bir mesaj trafiği sağlanamadığından, bütün öneriler, bu önerilere, karşı tarafın vereceği tepkiler ve varılacak sonuçlar konusunda ExCom ve ABD Hükümeti, bilinmeyene göre hareket etmek zorunda kalıyordu. Hâlbuki BM 'de konuyla ilgili taraflar bir araya gelerek, tartışıyor ve karşılardaki temsilciden aldıkları izlenimlere göre politikalarını belirliyorlardı¹⁵⁵. Bu nedenle, Küba'daki füzelerin çekilmesi ile başlayan krizin çözümü aşamasını, BM'nin rolünden ayrı düşünmek mümkün değildir. OAS'in çözüm için bazı önlemler alınmasına karar vermesi ve NATO'nun da konuyla ilgili danışma ve hazırlıklarda bulunması, füzelerin çekilmesinin, söz konusu uluslararası örgütlerin rolleri içinde incelenmesini gerektirmektedir.

Başkan Kennedy, uluslararası ortamda hukuka saygının hüküm sürdüğü bir dış politika izlemek arzusunu bütün ülkelere duyurabilmek için, BM Genel Kurulu'nda bir açıklama¹⁵⁶ yapmış ve komünist bloka gözdağı vermeyi uygun görmüştü. Çünkü blok ayrımı olmaksızın bütün ülkelerin bir araya gelebildiği tek uluslararası forum BM idi.

3.7.1. BM'nin Krizdeki Rolü

ABD tarafından Küba'da gözlenen Sovyet askeri yapılanmasına ilişkin olarak yapılan uyarılara karşı Küba, tutumunda ısrar etti ve ABD'nin, Karayipler'de şiddet kullanma eğiliminde olduğu suçlamasında bulundu. ABD'nin BM Büyükelçisi Adlai Stevenson, 8 Ekim 1962 tarihinde basına verdiği demeçte¹⁵⁷, inter-Amerikan sisteminin, kendisine yabancı bir sisteme ve

¹⁵⁵4 Eylül 1957 tarihinde, dönemin BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld, Genel Kurul'a sunduğu yıllık raporunda. "BM Anlaşması, genel olarak değerlendirildiğinde, Örgüte, bir süper güç gibi davranmak veya üye ülkelerin hükümetlerinin kararlarının dışında daha aktif bir rol oynamak olanağı verir. Buna karşılık BM, söz konusu hükümetler için bir müzakere aracıdır. Yine BM Anlaşması'nın amaçlarına ulaşması için, üye hükümetlerin çalışmalarındaki uyumu sağlamak için de bir araçtır. Başarılı da olsa, başarısız da olsa, BM'in görevi budur." demiştir. New York Times, September 5, 1957. Bkz. Acheson, 1958, s.42. Bu anlamda BM gerek örgüt ve gerekse anlaşma olarak, askeri politikaların oluşturulmasına ne yardım eder ne de bir engel oluşturur.

¹⁵⁶Kennedy, 1961 Eylül ayında BM Genel Kurulu'nda, "şiddetin hür insanları korkutamayacağını ve insana yaraşır bir yaşam sürebilmek uğruna ölümü göze alabileceklerini" belirtmiştir. Bkz. Odegard&Baerwald,1962, s.266.

¹⁵⁷Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-48, s. 395-398.

ideolojiye teslim edilmesini engellemek için gerekli önlemleri almanın "şiddet" olarak yorumlanamayacağını savundu.

1962 yılının Ekim ayında, Sovyetlerin BM Temsilcisi Valerian Zorin, Güvenlik Konseyi'nin dönem başkanlığını yürütüyordu. Sovyetlerin yarattığı bu krizin çözümünde BM Güvenlik Konseyi'ne Sovyet temsilcisinin başkanlık yapması, BM'nin, uluslararası hukuka uygun ve objektif biçimde karar vermesini etkilememiş ve örgütün, dünya barışı sağlamak konusundaki önemini en iyi şekilde ortaya koymuştu.

Krizin başlamasından bir hafta sonra BM Güvenlik Konseyi¹⁵⁸'ne ve Genel Sekreteri'ne, Genel Sekreter'den, krize taraf olan ülkelerin liderlerine gönderilen mesajlardan oluşan çok yoğun bir diplomatik temas trafiği başlamıştı.

ABD'nin BM Büyükelçisi Stevenson, Kennedy'nin 22 Ekim 1962 tarihinde dünya kamuoyuna hitaben yayımladığı ve krizin başladığını resmen duyuran bildirisinden sonra, Güvenlik Konseyi Başkanı Zorin'e, Küba'daki saldırı amaçlı nükleer füzeler ve diğer askeri yapılanmalar konusunda görüşmek üzere Konsey'i toplantıya çağırmasını isteyen bir mektup¹⁵⁹ verdi.

Yine 22 Ekim 1962 tarihinde Küba temsilcisi Garcia-Inchaustegui, Zorin'e, ABD'nin Küba'ya deniz ablukası uygulamak suretiyle, tek taraflı olarak yarattığı savaş tehlikesi konusunda görüşmek üzere Konsey'i toplantıya çağırması için başvuruda¹⁶⁰ bulundu.

23 Ekim 1962 tarihinde de Sovyetlerin BM temsilci yardımcısı Fedorenko, ABD'nin barışa yönelik teklifini görüşmek üzere, yine Konsey'in toplantıya çağırılmasını isteyen bir mektubu¹⁶¹, Konsey Başkanı Zorin'e verdi. Aynı gün ABD temsilcisi Stevenson, "II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden beri dünyanın kaderine ve barışa yönelik bu denli ciddi bir tehdidin ortaya çıkmadığını" belirten bir demeç¹⁶² verdi. Buna karşılık Küba temsilcisi, Konsey'e; ABD'nin uyguladığı ablukanın hukuk ilkelerine ve BM Yasası'na aykırı bir savaş fiili oluşturduğunu, bu nedenle ABD Hükümeti tarafından, Küba'nın iç işlerine, hava sahasına, karasularına ve politik istikrarına yönelen bütün müdahalelere son verilmesinin sağlanması için

¹⁵⁸Bundan sonra kısaca Konsey denilecektir.

¹⁵⁹Bu başvuru için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-51, s.404.

¹⁶⁰Bu başvuru için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-52, s. 405.

¹⁶¹Bu mektup için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-57,s. 408.

¹⁶²Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-62, s. 413-418. Stevenson bu demecinde, Küba Devrimi'nden itibaren meydana gelen gelişmelere ve NATO üslerinin durumuna da değinerek, Sovyet tehdidin hür dünya için kabul edilemez bir durum olduğunu belirtmişti.

gerekli önlemlerin alınması isteğini belirten bir bildiri¹⁶³ verdi. Bunun üzerine Zorin, Konsey'e, ABD'nin, Küba'ya karşı giriştiği hukuk dışı davranışlarını, BM'ye zorla benimsetmeye çalıştığını ve bu sorumsuz davranışların yol açacağı bir nükleer savaşın bedelinin, bütün dünyaya ödetilemeyeceğini ifade eden bir bildiri¹⁶⁴ yayımladı.

24 Ekim 1962 tarihinde Khrushchev, Lord Russell'a, termonükleer bir savaşın çıkmasının önlenmesi amacıyla bir zirve toplantısı yapılmasını yararlı gördüklerini ve uluslararası hukukun ABD tarafından ihlal edilmesine göz yumulmamasını ifade eden bir mektup¹⁶⁵ gönderdi. Aynı zamanlarda Zorin de, BM Genel Sekreteri U- Thant'a benzeri bir teklifte bulundu. Genel Sekreter, bu öneri üzerine Kennedy'ye, Küba'daki füzelerin saldırı amaçlı olup olmadığı tartışmasının bir yana bırakılarak, ABD'nin, Küba'ya karşı planladığı her türlü askeri girişimden vazgeçmesi karşılığında, sorunu çözecek tavizlerin verilmesi için yardımcı olmaya hazır olduğunu(Detzer, 1979, s. 237) belirten bir mesaj¹⁶⁶ gönderdi. Genel Sekreter U-Thant, Konsey'de verdiği demeçte¹⁶⁷ de, yaşanan kritik günlerde, dünya barışının ancak görüşmeler ve karşılıklı anlayış yoluyla güvenlik altına alınabileceğini belirterek, bu nedenle ABD'nin karantınayı askıya almasını ve Sovyetlerin de Küba'ya yapmakta olduğu silah sevkiyatını durdurmasını istedi.

25 Ekim 1962 tarihinde Başkan Kennedy, U-Thant'a gönderdiği mesajda¹⁶⁸, ABD'nin, BM'de görüşme önerisini memnuniyetle karşıladığını ve Stevenson'ın bu konuda yapılacak görüşmelerde tam yetkili olduğunu bildirdi. Sovyet lideri Khrushchev de aynı tarihte U-Thant'a, Sovyetlerin öneriyi kabul ettiğine ilişkin benzer bir mesaj¹⁶⁹ göndermişti.

U-Thant, her iki süper gücün de konuya gösterdikleri ilgi üzerine, uluslararası forumun, askeri önlemler yüzünden patlak verecek bir çatışma nedeniyle oluşturulamaması riskini ortadan kaldırmak için, Sovyet lideri Khrushchev'e bir mesaj¹⁷⁰ göndererek, Küba'ya doğru seyretmekte olan Sovyet gemilerinin bir süre için, ABD'nin uyguladığı karantınanın sınırları dışında

¹⁶³Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-63, s. 418-419.

¹⁶⁴ Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-64,s. 419-420. Aynı tarihte ABD ve Sovyetler Birliği, barışa yönelik tehditlerin ortadan kalkması ve normal düzenin yeniden tesisini öngören karar tasarılarını (draft resolution) Konsey'e sunmuşlardır. Bu tasarıların özeti için bkz. Doc.AFR, 1962,Doc. no.85, s. 385-386. Ayrıca bkz. Russell,1968, s. 77.

¹⁶⁵Bu mektup için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-65, s. 421-422.

¹⁶⁶Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-66, s. 422.

¹⁶⁷Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-67, s. 423-424. Ayrıca bkz. Seaborg, 1981, s. 174. Bu mesajda genel olarak, BM'in ve uluslararası hukukun, sorunların çözümlenmesindeki önemli rolü ve tarafların müzakereler sonuçlanıncaya kadar krize yol açan davranışlarından vazgeçmelerinin yararı üzerinde durulmuştu.

¹⁶⁸Bu mesaj için bkz.AFP-CD, 1962,Doc.no.III-68, s. 424.

¹⁶⁹Bu mesaj için bkz.AFP-CD, 1962,Doc.no.III-69, s. 425.

¹⁷⁰Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-70, s. 425.

kalmalarının sağlanmasını istedi. Khrushchev aynı gün, bu isteği kabul ettiğine ilişkin mesajı¹⁷¹ U-Thant'a gönderdi. U-Thant, Kennedy'ye de, ABD Donanması'na bağlı gemilerin, Sovyet gemileriyle doğrudan bir çatışmaya girmekten kaçınmalarının sağlanmasını isteyen bir mesaj¹⁷² gönderdi. Kennedy de U-Thant'a aynı gün, ABD gemilerinin, Sovyet gemileriyle doğrudan bir çatışmaya girmeyecekleri güvencesini veren bir mesaj¹⁷³ gönderdi.

Kennedy bu mesajda ayrıca, Küba'daki askeri tesislerin ve füzelerin kullanılabilir hale getirilmesi için Sovyet ve Küba yönetimlerinin olağanüstü bir çaba harcadıklarını, bu nedenle, görüşmelerin en kısa zamanda başlatılarak, Sovyetlere zaman kazandırılmamasını arzu ettiklerini de duyurdu.

Aynı gün ABD temsilcisi Stevenson, Konsey'de verdiği demeçte¹⁷⁴, eğer ABD harekete geçmemiş olsaydı, Küba'daki nükleer hazırlıkların tamamlanmış olacağını, bunun yanında, ABD Hükümeti'nin ve Kongre'nin, OAS ile iyi ilişkiler içinde olarak, destek sağlamaya çalışacağını bildirdi.

Buna karşılık Zorin de, Konsey'de verdiği demeçte¹⁷⁵, ABD'nin krizi bilerek tırmandırdığı yorumunu yaptı. Stevenson, Zorin'e, Küba'daki Sovyet askeri varlığını inkâr edip etmediklerini sordu(AFP-CD, 1962, s. 432-433)¹⁷⁶. Zorin ise, bir ABD mahkemesinde olmadığını, soruya, Sovyet temsilcisi olmanın kendisine tanıyacağı sınırlar içinde cevap verebileceğini(AFP-CD, 1962, Doc. no.III-75, s. 434-435) belirtti. Bunun üzerine Stevenson, Sovyetlerin önceki açıklamalarını da dikkate alarak, sorunun, Sovyetlerin Küba'da füze ihtiyacı olup olmadığı değil, Küba'da Sovyet füzelerinin bulunup bulunmadığı olduğunu ileri süren bir bildiri¹⁷⁷ sundu.

Beyaz Saray, Sovyetlerin, krizin çözümlenmesi konusundaki istekli tutumuna karşın, Küba'daki askeri faaliyetlerin sürdürüldüğünü gösteren ve U-2 uçakları tarafından çekilmiş fotoğraflara dayanarak, bu konudaki yaklaşımların samimi olmadığını ifade eden bir açıklama¹⁷⁸ yaptı.

26 Ekim 1962 tarihinde U-Thant, Castro'ya, Küba'daki askeri faaliyetlerin ve inşaatların

¹⁷¹Bu mesaj için bkz.AFP-CD, 1962,Doc.no.III-79, s. 437.

¹⁷²Bu mesaj için bkz.AFP-CD. 1962,Doc.no.III-71, s. 426. Ayrıca bkz. Russell, 1968, s. 77.

¹⁷³Bu mesaj için bkz.AFP-CD, 1962,Doc.no.III-78, s. 436. Ayrıca bkz. Russell, 1968, s. 77.

¹⁷⁴Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-72, s. 426-429.

¹⁷⁵Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-73, s. 430-432.

¹⁷⁶Bu konuda ayrıca bkz.Martin, 1977, s.733-734.

¹⁷⁷Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-76, s. 435.

¹⁷⁸Beyaz Saray'ın konuya ilişkin olarak yaptığı açıklamanın metni için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-80, s. 437-438.

geçici bir süre için askıya alınmasının yararlı olacağını belirten bir mesaj¹⁷⁹ gönderdi. İlginç olan nokta, bir gün önceki karşılıklı mesaj trafiği, bu tarihte aniden kesilmişti. Bunun nedeni, Sovyetlerin, ABD'nin öne sürdüğü koşullara karşılık olarak kendi koşullarını ABD Hükümeti'ne duyurma arzularıydı. BM aracılığıyla yapılması gereken bu tür bir girişim, ABD Hükümeti'ne, alışılmışın dışında bir biçimde(Crabb, 1972, s. 329) ulaştı.

Bu tarihte, Amerikan ABC Televizyonu Beyaz Saray muhabiri John Scali, Washington'daki Sovyet Büyükelçiliği'ne çağırılarak, kendisinden, füzelerin Küba'dan çekilmesi durumunda, ABD'nin Küba'ya saldırmayacağı konusunda resmi bir güvence verilip verilemeyeceği sorusunu ilgili yerlere iletmesi istendi. Scali, büyükelçilikte, Khrushchev'in yakın arkadaşı olduğu bilinen ve KGB'de albay rütbesiyle görev yapmakta olan Alexander Fomin ile görüştü(Parmet, 1984, s. 294)¹⁸⁰. Fomin-Scali görüşmesinde Sovyetlerin sunduğu teklifler (Allison, 1971, s. 220)şunlardı:

- Sovyetler, füzelerini Küba'dan çekeceklerdi.
- Bütün bu çalışmalar BM gözetimi altında yapılacaktı.
- Sovyetler, Küba'ya yeni füzeler getirmeyecekleri konusunda söz vereceklerdi.
- ABD de, resmi bir açıklama yaparak, Küba'ya karşı saldırıda bulunmayacağına ilişkin söz verecekti.

Bu sırada ExCom ise, Kennedy'nin başkanlığında toplanarak, nükleer savaş olasılığının nasıl bir seyir izleyeceğini belirlemeye çalışıyordu:

- ABD ilkönce Küba'daki füzelere karşı hava saldırısında bulunacaktı.
- Bunun üzerine Sovyetler, NATO'ya ait füzelerin bulunduğu Türkiye ve İtalya'daki füze üslerine saldıracaktı.
- ABD ve NATO üyesi ülkeler ise, Sovyet füzelerinin ateşlendiği Sovyet üslerini tahrip edeceklerdi.
- Sovyetler bunun üzerine, kıtalararası balistik füzelerini ateşleyecekti.
- Çatışmanın bu hale gelmesi sonucunda ABD de, Sovyetleri, daha modern ve güçlü füzeleriyle yok edecekti(Allison, 1971, s. 217).

¹⁷⁹Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-81, s. 438. Ayrıca bkz. Russell, 1968, s. 77.

¹⁸⁰Fomin'in Khrushchev'e yakınlığı ve KGB'de albay olarak görev yapması Sovyetlerin böyle bir gelişmede kendisini haberdar etmesine neden olmuş olabilir. Fomin'in orta düzeyde bir bürokrat olduğu konusundaki görüş için bkz. Robbins, 1983, s. 109-110.

27 Ekim 1962 tarihinde Castro, U-Thant'a gönderdiği mesajda¹⁸¹, Küba'nın, füzeler de dâhil olmak üzere, istediği silahlara sahip olabileceğini, istediği ülke ile istediği düzeyde ilişki kurabileceğini belirttikten sonra, Genel Sekreteri, kriz ile ilgili konuları karşı karşıya görüşebilmek amacıyla Küba'ya davet etti. U-Thant, Castro'nun bu davetini kabul ederek, yapacakları görüşme sonucunda varılacak uzlaşmanın, Küba'nın egemenliğini ve bölgedeki diğer üyelerin Küba'daki gelişmelerden duydukları endişeleri gidermeyi sağlama amacına hizmet edeceğini, 28 Ekim 1962 tarihli mesajı¹⁸² ile Castro'ya bildirdi.

John Scali'nin, Sovyetlerin çözüm önerilerini ABD Hükümeti'ne iletmesinden sonra, Başkan'ın kardeşi Robert Kennedy, Sovyet Büyükelçisi Dobrynin ile 27 Ekim 1962 tarihinde bir görüşme yaptı. Bu görüşmede Robert Kennedy, Başkan'ın, Sovyetlerin Türkiye ve İtalya'daki füzelerin sökülmesi konusundaki isteğini resmi bir anlaşma koşulu olarak kabul etmek istemediğini(Levering, 1982, s. 91), ancak hükümetin, uzun süredir modası geçmiş olan söz konusu füzeleri sökmek niyetinde olduğunu belirtti. Fakat söz konusu füzelerin kısa zamanda sökülmesinin iki nedenle olanaksız olduğu da ileri sürülmekteydi:

- Pentagon'daki uzmanların görüşlerine göre, Jüpiter füzelerinin sökülmesi karmaşık bir teknik çalışma gerektirmekteydi.
- Jüpiter füzelerinin NATO Anlaşması kapsamında olması, bu füzelerin sökülmesiyle ilgili olarak uzun müzakerelerde bulunmayı gerektiriyordu(Allison, 1971, s. 142)¹⁸³.

Bu açıklamalardan sonra Robert Kennedy, hükümetinin, Sovyetlerin bu isteğini krizin çözümlenmesinden sonra yerine getirebileceği konusunda şahsi güvence vermesi sonucu varılan resmi anlaşma ile ABD'nin Küba'ya müdahalede bulunmayacağı garanti altına alınmış oluyordu(Kennedy, 1971, s. 108-109)¹⁸⁴.

Taraflar arasında beliren ılımlı atmosfere karşın, ABD'nin konuya ilişkin önlemleri sürmekteydi. Karantina bölgesinde, çok yoğun bir deniz trafiği olması nedeniyle ABD Dışişleri Bakanlığı, Küba limanlarına doğru seyretmekte olan gemilerdeki yükün karantina kapsamına

¹⁸¹Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-82, s. s. 439. Ayrıca bkz. Russell, 1968, s. 77. Doc. AFR, 1962,Doc.no.88/b, s. s. 404-405. Robbins,1983, s. 111.

¹⁸²Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc.no.III-90, s. s. 446-447 ve Doc. AFR, 1962,Doc.no.88/b,s.s. 405-406. Ayrıca bkz. Russell, 1968, s. 77.

¹⁸³ABD'nin hâlihazırda uygulamakta olduğu karantina nedeniyle Sovyetler, yeteri kadar zor durumda kaldığından ve krizin çözümlenmesi için acil çarelere ihtiyaç duyulduğundan, ABD Hükümeti söz konusu bahaneleri ileri sürerek, kozları ele geçirmişti.

¹⁸⁴Nitekim Jüpiter füzeleri 1963 yılının Nisan ayında, Polaris füzeleri ile yer değiştirmek üzere Türkiye'den sökülüştür.

girip girmediğinin önceden kontrol edilerek, Donanma gemilerinin bu iş için fazla zaman harcamalarını istememişti. Bu amaçla Bakanlık, karantina kapsamına giren askeri malzemelerden oluşan yükleri taşıyan gemiler için bir "Temiz Belgesi" (Clearance Certificate) uygulaması başlattı(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-86, s. 442-443).

28 Ekim 1962 tarihinde Castro, Kennedy'nin Küba'ya müdahale edilmeyeceğine ilişkin güvencesinin, aşağıdaki koşullar gerçekleşmeden yetersiz kalacağını, BM Genel Sekreteri U-Thant'a bildirdi(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-92, s. 447-448)¹⁸⁵.

- Küba'daki karşı devrimcilere silah gönderilmemesi ve bu amaçla, Küba karasularının ve hava sahasının ihlal edilmemesi,
- Puerto Rico kaynaklı deniz korsanlığı faaliyetlerine engel olunması ve Küba'daki yıkıcı eylemlerin sona erdirilmesi,
- Karantinanın ve Küba'daki Guantanamo Deniz Üssü'nün boşaltılması ve Küba Hükümeti'ne devredilmesi.

28 Ekim 1962 tarihinde, Küba üzerinde keşif uçuşu yapmakta olan bir U-2 uçağının, SAM füzeleri ile düşürülmesi ve pilotunun da kaybolması, tansiyonu yeniden yükseltti. Bu nedenle ExCom, 29 Ekim 1962 günü Küba'daki füzelerin imha edilmesi için bir hava saldırısı yapılmasına karar verdi.

3.7.2. OAS'nin Krizdeki Rolü

Daha önceki kısımlarda, OAS'in Küba ile ilgili sorunlardaki rolüne ve faaliyetlerine değinmeye çalışmıştık. Bu kısımda OAS'in Küba krizinin çözümündeki işlevi ele alınacaktır.

ExCom tarafından krizin çözümlenmesi amacıyla saptanmış önlemlerin, uluslararası örgütler tarafından desteklenerek, hukuka uygun davranışlar haline getirilmesi, daha önce de belirttiğimiz gibi, uluslararası hukukun, kriz sırasında oldukça önemli yer tuttuğunu göstermektedir. Söz konusu hukuka uygunluk çabalarının, ABD davranışlarını yönlendirdiği bir başka uluslararası forum da Batı yarıkürenin politik örgütü olan Amerikan Devletleri Örgütü (OAS)'dür.

Krizin resmen başladığı 22 Ekim 1962 tarihinde, ABD'nin almayı planladığı önlemler ile paralel bir biçimde yürütülmek üzere, OAS'in konuya ilişkin desteğini sağlama çalışmaları başlamıştı. Bu tarihte ABD'nin OAS temsilcisi Jamison, OAS Konseyi Başkanı Zuleta Angel'a,

¹⁸⁵Ayrıca bkz. Doc. AFR, 1962,Doc. no.88/d, s.406-407.

Küba'daki yeni ve ciddi gelişmeler konusunda görüşmek üzere, Konsey'in toplantıya çağırılması istemiyle başvurmuştu(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-50, s. 404). ABD Dışişleri Bakanı Rusk, OAS toplantısı öncesinde verdiği demeçte¹⁸⁶, Küba'daki saldırı amaçlı füzelerin çekilmesi ve daha sonra gelmek üzere yola çıkarılmış olan füzelerin varışının da ivedilikle engellenmesi gerektiğini belirtmişti.

23 Ekim 1962 tarihinde Konsey, Amerikan Cumhuriyetleri'nin ve kıtanın barış ve güvenliğini tehdit eden Küba'ya karşı gerekli önlemlerin alınması ile ilgili kararını¹⁸⁷ açıkladı. Söz konusu destekleme kararı, 1947 tarihli inter-Amerikan Karşılıklı Yardım Anlaşması veya diğer adıyla Rio Anlaşması hükümleri çerçevesinde ve kıtanın dışarıdan sızmaya çalışan tehlikelere karşı korunması ilkeleri doğrultusunda alınmıştı (Seaborg, 1981, s. 173).

Kararda, füzelerin sökülmesi isteğinden sonra, yenilerinin getirilmesinin engellenmesi ve Küba'da bulunanların ise kullanılamayacak biçimde etkisiz hale getirilmesi isteniyordu. Konsey, Rio Anlaşması'nın 6. ve 8. maddeleri ile BM Anlaşması'nın 54. maddesinin uygulanmasını ve Rio Anlaşması hükümlerine göre tarafların karşılıklı danışmalarda bulunarak, sorunun çözümünde birbirlerine destek olmalarını sağlamıştı.

OAS Konseyi, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin pazarlığa konu olabileceği konusunda anlaşmıştı(Bernstein, 1980, s. 116). ABD Hükümeti, karantina önleminin OAS tarafından destekleneceğini biliyordu. OAS gündemindeki en önemli maddenin, ABD ekonomik yardımı olması ve ABD'nin bu tarihe kadar pek önemli bir işlevi olmayan OAS'e başvurmasından alınması gerekli mesaj oldukça açıktı:

ABD'nin karantina uygulamasını destekleyecek sayıda oya karşılık, ABD ekonomik yardımı...(Bernstein, 1980, s. 116)¹⁸⁸.

Buna rağmen Brezilya, Meksika, Bolivya ve Uruguay Hükümetleri, Kennedy'nin girişimlerine tam destek vermekten çekinmekteydiler. Diğer hükümetler de, ABD'nin Küba'ya saldırmasını destekleyecek yönde oy kullandıkları takdirde ülkelerindeki radikal grupların

¹⁸⁶Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-58, s. 408.

¹⁸⁷Bu karar için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-59, s. 408-410. Bkz. Doc. AFR, 1962,Doc. no.83,s. 380-383.

¹⁸⁸Kennedy, Latin Amerika ülkelerine yapılan ekonomik yardım ile ilgili olarak başkanlık seçimleri sırasındaki kampanya sırasında diğer aday ve aynı zamanda Başkan Yardımcısı olan Richard Nixon'a;

"Şu anda Latin Amerika'ya, Castro'nun bu ülkeler üzerindeki etkilerini azaltmak için yardımda bulunuyorsunuz. Çünkü yönetiminiz, bugüne kadar Latin Amerika'yı ihmal etmiştir. Bu yardımı beş yıl önce yapmış olsaydınız, ABD'nin ve Latin Amerika'nın Castro diye bir sorunu olmazdı." demişti. Bkz. Robbins, 1983, s. 99.

Ancak Küba Krizi nedeniyle BM bünyesindeki Özel Fon'dan Küba'ya yapılması planlanan yardım, Kongre'nin itirazları nedeniyle yapılamamıştı. 1963 yılında bu yardım yeniden verilmeye başlandı. Küba'nın kaybedilmesi tartışmaları (Who Lost Cuba Debates)'nın sürmesi üzerine Kennedy, objektif davranarak, 1963 yılı yardımının yapılmasını sağladı. Bkz. Russell, 1968, s. 341-342. Ayrıca Karayipler'deki ABD yardımının ekonomik nedenleri için bkz. Frank, 1971.

tepkileriyle karşılaşmaktan endişe duymaktaydılar. Bu hükümetlere göre, Küba'ya müdahale edilmesi ile Jüpiter füzelerinin pazarlık konusu yapılması seçeneklerinin karşılaştırılması halinde ikinci seçenek daha cazipti(Bernstein, 1980, s. 116-117).

OAS'in kararı ile ilgili bir başka tartışma da, uygulanacak önlemin BM Anlaşması'nın 52/I.maddesindeki;

"... bölgesel örgütlerin, barış ve güvenlikle ilgili sorunları çözme yetkilerini, BM'nin ilke ve amaçları ile bağdaşacak biçimde kullanmaları..." ölçütüydü(Chayes, 1974, s. 143-146).

Rio Anlaşması bu ölçüte uygun yetkiler verdiğiinden ve karantina önlemi de, söz konusu anlaşma hükümlerine uygun bir karar ile alınacağından, OAS'in kararı, uluslararası hukukun ve BM ilke ve amaçlarının özüne aykırı değildi. Elbette bunda, yaklaşık dokuz ay önceden Punta Del Este Toplantısı'nda alınan kararın niteliği de önem taşımaktaydı.

BM. Yasası'nın 53. maddesine göre, bölgesel örgütlere üye olan devletler, silahlı güç kullanma konusunda zorlanamayacaklarından, Rio Anlaşması'nın 20. maddesi de aynı hükmü içerdiğiinden, OAS Danışma Organının aldığı kararın uygulanabilmesi için BM Güvenlik Konseyi'nden yetki alınması gerekmiyordu(Chayes, 1974, s. 146-148). Nitekim eğer söz konusu karar gecikmiş olsaydı, ABD, büyük olasılıkla aynı gün gerekli fiili önlemleri alabilirdi¹⁸⁹.

¹⁸⁹Krizin çözümlendiği 28 Ekim 1962 tarihine kadar meydana gelen gelişmeler, daha önceki kısımlarda incelendiğinden, burada sadece krizin resmen sona erdiği tarihten sonraki gelişmeler ele alınmıştır.

4. KÜBA KRİZİNİN SONA ERMESİ VE SONUÇLARI

4.1. Uluslararası Örgütlerin Tutumları

4.1.1. BM'nin Tutumu

ABD'nin böyle bir olay karşısında Küba'ya saldırma seçeneğini deneyebileceğinden endişe duyan Khrushchev, Kennedy'ye, füzelerin sökülerek, Sovyetler Birliği'ne götürülmesi ve adadaki diğer askeri faaliyetlerin de durdurulması konusunda Küba'daki komutanlara emir verdiğini bildirdi(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-87, s. 443-444)¹⁹⁰.

ABD'nin, Küba'daki füzelerin sökülmesi çalışmalarının BM yetkililerinin gözetimi altında yapılması isteği, Khrushchev tarafından kabul ediliyor, ancak bu mesajda Türkiye'deki füzelerin sökülmesinden söz edilmiyordu. Kennedy, Khrushchev'in vermiş olduğu kararın, barışa büyük katkıda bulunduğunu ve bu nedenle kendisini çok takdir ettiğini belirten bir açıklama ¹⁹¹ yaptı. Ardından Khrushchev'e yolladığı mesajda¹⁹² Kennedy, karantınayı kaldırabilmeleri için gerekli olan önlemlerin BM tarafından alınabileceğini ümit ettiğini duyurdu.

Khrushchev, U-Thant'a gönderdiği mesajda¹⁹³, Dışişleri Bakanı Birinci Yardımcısı Vasili Vasilevich Kuznetsov'u, mevcut tehlikeli durumun giderilmesine yardımcı olması amacıyla New York'a gönderdiğini bildirmiştir. U-Thant da Khrushchev'e, Karayipler'deki gerginliğin giderilmesi için sunulan yapıcı önerileri dikkate aldığını belirten bir karşı mesaj¹⁹⁴ göndermiştir.

U-Thant, Küba'ya yaptığı ziyaretin olumlu geçtiğini ve füzelerin sökülmesi çalışmalarının 2 Kasım 1962 Cuma günü tamamlanacağını ve kendisine, sökülen malzemelerin Sovyet gemilerine yüklenecek geri götürüleceğine ilişkin güvencelerin verildiğini 31 Ekim 1962 tarihinde BM Genel Merkezi'nde yaptığı açıklama¹⁹⁵ ile duyurmuştur.

1 Kasım 1962 tarihinde Castro, La Havana'da, bir televizyon programında U-Thant'ın Küba ziyareti hakkındaki görüşlerini açıkladı(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-96, s. 450). Açıklamasında, Küba'da yapılacak bir BM incelemesine izin vermemesinin nedenlerini şöyle sıraladı:

- Böyle bir inceleme, ABD'nin, Küba'nın egemenlik haklarına tecavüz etmesi anlamına gelecekti.

¹⁹⁰Ayrıca bkz. Kennedy,1971, s. 207.

¹⁹¹Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-88, s. 444-445.

¹⁹²Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-89, s. 445-446.

¹⁹³Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-91, s. 447.

¹⁹⁴Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-93, s. 448-449.

¹⁹⁵Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-95, s. 449-450.

- Böyle bir inceleme, ABD'nin güç kullanma tehdidi ile desteklendiği için bir taviz olacaktır.
- Böyle bir inceleme, füzelerin söküldüğü bilindiği halde inatla ABD tarafından istenmektedir ki, bu da Küba'nın taciz edilmesi idi.

Gerçekten de Kennedy, 2 Kasım 1962 tarihinde Amerikan kamuoyuna yaptığı açıklamada¹⁹⁶, Küba'daki füzelerin söküldüğünü ve bunlara ait rampaların imha edildiğini duyurdu. Aynı tarihte Khrushchev'in yardımcısı Anastas Mikoyan, New York kentinde yaptığı açıklamada¹⁹⁷, dost ve müttefik Küba'ya, barışın sağlanması ve gerginliğin son bulması için gerekli düzenlemelerin yapılmasında Castro'ya yardımcı olmak amacıyla gittiğini belirtti.

ABD Savunma Bakanlığı, 8 Kasım 1962 tarihinde yayınladığı bildiriye¹⁹⁸, Küba'daki saldırı amaçlı füzelerin gemilere yüklenerek, Küba'dan ayrıldığını ve bu durumun hava keşif fotoğrafları ve Donanma gözlemleri ile saptandığını doğruladı.

15 Kasım 1962 tarihinde Castro, U-Thant'a gönderdiği mesajda¹⁹⁹, Sovyet Hükümeti'nin Başkan Kennedy'ye verdiği sözü tuttuğunu, füzelerin Küba'dan çekildiğinin de ABD tarafından bilindiğini; bu nedenle Küba toprakları üzerinde tek taraflı veya uluslararası hiçbir incelemeye izin vermeyeceklerini ve buna aykırı girişimleri en sert biçimde engelleyeceklerini ve bunun nedenlerini açıkladı.

Castro, 19 Kasım 1962 tarihinde, U-Thant'a gönderdiği mesajda²⁰⁰, ABD Hükümeti'nin, IL-28 bombardıman uçaklarının Küba'dan ayrılması konusunda yaptığı baskıya değinerek, bu uçakların Sovyet Hükümeti'ne ait olduğunu ve çekilmeleri hakkındaki kararı da Sovyetlerin verebileceğini belirtti. Castro mesajında, ABD'nin uluslararası hukuka aykırı güç politikasının, BM tarafından hiç dikkate alınmadığını, buna karşılık Küba'ya kendisini savunması için Sovyetler tarafından verilen birkaç uçağın, barışı tehlikeye soktuğu iddialarının ise yakından değerlendirildiğinden yakınmaktaydı.

20 Kasım 1962 tarihinde Kennedy, bir basın toplantısında, karantinanın kaldırılması²⁰¹ için Savunma Bakanlığı'na emir verdiğini, IL-28 uçaklarının da 30 gün içinde Küba'dan ayrılacakları konusunda kendisine Khrushchev'in de güvence verdiğini; Küba'daki durumu

¹⁹⁶Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-98, s. 451-452.

¹⁹⁷Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-99,s. 452.

¹⁹⁸Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-102, s. 458.

¹⁹⁹Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-104, s. 459-460.

²⁰⁰Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-105, s. 460-461

²⁰¹ABD Başkanlık makamının karantinanın kaldırıldığı hakkındaki 3507 sayılı duyurusu 21 Kasım 1962 tarihinde yayımlanmıştır. Bu konuda bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-107, s.463.

sürekli olarak izleyeceklerini ve Küba Hükümeti, yarıküreye devrim ihracı politikasına son verdiği takdirde, Karayipler'de barışın hâkim kılınacağını bildiren bir açıklama²⁰²yaptı.

Kasım 1962 tarihinde, Küba Cumhurbaşkanı Torrado ve Castro, "ABD ve suç ortaklarının, kendi ülkelerinde BM tarafından yapılacak kontrollere izin vermediklerine göre, Küba Hükümeti'nin de benzeri bir izni vermeyeceğini" bildiren ve daha önceki istek ve iddialarını tekrar ettikleri ortak bir bildiri²⁰³ yayımladılar.

Küba krizinde tarafların beklentileri, aynı zamanda elde edilen sonuçlara göre BM'ye verdikleri önemi ve duydukları saygıyı ortaya çıkarmıştı. Nitekim krizden politik, stratejik ve ekonomik yönden kayıplara uğrayarak çıkan Sovyetler dahi, mesajlarının içeriği dikkatle incelendiğinde, uluslararası hukuka ve BM'nin uluslararası ortamdaki rolüne saygılı bir devlet görünümündeydi. Küba ise, yine aynı temelde incelendiğinde, sert ve hırçın açıklamaları ile uğradığı kayıpları dile getirirken, uluslararası ortamda anti pati yaratıyordu.

Başkan Kennedy "Savaşın bütün silahları ile barışın bütün ümitlerini yok ettiği bir çağda, BM, bizim en iyi ve en son ümidimizdir"(Odegard & Baerwald, 1962, s. 409)²⁰⁴ diyerek, her ne kadar krizden bütün amaçlarına ulaşarak çıkmış olsa da, örgüte duyduğu saygıyı ve örgütün uzlaştırıcı rolüne olan inancını dile getiriyordu.

Kriz öncesinde BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld'ün bir uçak kazası sonucu ölmesi üzerine, yerine U-Thant Genel Sekreterlik görevini üstlenmişti. Daha sonra U-Thant'ın, Hammarskjöld'ün kalan süresini doldurduktan sonra, yeni dönemde de Genel Sekreterlik görevini sürdürmesi fikrine Sovyetler itiraz etmişti(Stoessinger, 1970, s. 56). Ancak U-Thant'ın kriz sırasındaki uzlaştırıcı arabuluculuğu sonucunda Sovyetler itirazlarından vazgeçerek, bu fikri destekledi. 30 Kasım 1962 tarihinde Stevenson, U-Thant'ın yeni dönemde de BM Genel Sekreteri olarak kalması konusunda ABD'nin kendisini desteklediğini ifade eden bir demeç²⁰⁵verdi. Aynı tarihte BM Genel Kurulu, U-Thant'ı, Güvenlik Konseyi'nin konuya ilişkin güvencesine dayanarak, 30 Kasım 1966 tarihine kadar görevde kalmak üzere oybirliği ile Genel Sekreterlik görevine atadı²⁰⁶.

²⁰²Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-106, s. 461-463. Ayrıca bkz. Crabb, 1972, s. 329.

²⁰³Bu bildiri için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.III-108, s. 464-466.

²⁰⁴Ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra iki blok arasında çıkan ve BM Güvenlik Konseyi'ne götürülen uyuşmazlıklarda ve krizlerde, Konsey'in, ABD etkisi altında olduğu görülmektedir. Bu konuda bkz. Odegard & Baerwald, 1962, s. 410.

²⁰⁵Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.II-9, s. 74-76.

²⁰⁶BM Genel Kurulu'nun 1771 sayılı atama kararının özeti için bkz. AFP-CD, 1962,Doc. no.II-8, s. 73. Ayrıca bkz. Stoessinger, 1970, s. 56.

4.1.2.OAS' nin Tutumu

Ekim 1962 tarihinde, OAS Genel Sekreteri Mora, U-Thant'a bir mektup yazarak, OAS tarafından alınan önlemlerin, Karayipler'deki durumun özelliği gereği devam ettirilmesi isteğinde bulundu(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-94, s. 449).

Kasım 1962 tarihinde ABD'nin OAS temsilcisi Allem, OAS Başkanı Zuleta Angel'a, Küba'ya yapılan hava izlemesi ve deniz ablukasının 2 gün boyunca askıya alınması ile ilgili bir mektup verdi²⁰⁷.

5 Kasım 1962 tarihinde OAS Konseyi, bir açıklama yaparak, ABD'nin, Karayipler'de sürdürmeye çalıştığı askeri ve diğer önlemlerin başarılı olabilmesi için üye ülkelerin, bölgedeki olağanüstü duruma ve bu durumdan kaynaklanan kurallara uygun davranmalarını istedi(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-101, s. 457-458).

9 Kasım 1962 tarihinde Arjantin, Dominik Cumhuriyeti ve ABD temsilcileri, OAS bünyesinde bir "Ortak Karantina Gücü" (Combined Quarantine Force) oluşturduklarını, OAS Başkanı Angel'a bir mektup²⁰⁸ ile bildirdiler. Karantina önlemlerinin 20 Kasım tarihinde kaldırılmasının ardından, 30 Kasım 1962 tarihinde aynı OAS ülkeleri, Ortak Karantina Gücü'nün kaldırıldığını, Angel'a bir mektup²⁰⁹ ile duyurdular.

Uluslararası örgütlerin Küba Krizi'nin çözümünde oynadıkları uzlaştırıcı rol, her iki tarafı da aynı oranda tatmin etmemişti. Krizin meydana gelmesine yol açan, başından beri tehlikeli bir kumar oynayarak, dünyanın barış ve güvenliğini tehlikeye düşüren, Küba'ya yaptığı askeri ve ekonomik yardımların bir anda boşa gittiğini gören ve uluslararası ortamda antipati toplayan Sovyet lideri Khrushchev, 12 Aralık 1962 tarihinde Moskova'da, Yüksek Sovyet Toplantısından önce yaptığı açıklamada, "halkın güvenliğinin ve barışın sağlandığını ve krizin çözümlenmesinden önceki gelişmelerin, şu anda emperyalizme karşı kazanılmış bir zafer olduğunu" savunuyordu(AFP-CD, 1962, Doc. no.111, s. 468-469).

Buna karşı ABD Dışişleri Bakanı Rusk, 10 Aralık 1962 tarihinde bir basın toplantısında, Küba meselesinde yarım kalan işlerin olduğunu belirterek(AFP-CD, 1962,Doc. no.III-110, s. 466-467), ABD'nin, krizden politik, askeri ve diplomatik yönden en kazançlı ülke olarak çıktığı halde, yine de sonuçtan yeteri kadar memnun olmadığı izlenimini veriyordu.

²⁰⁷Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962, Doc. no. III-98, s. 451-452.

²⁰⁸Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-103, s. 458-459.

²⁰⁹Bu mesaj için bkz. AFP-CD, 1962, Doc.no.III-109, s. 466.

4.1.3. NATO'nun Ve Üye Ülkelerin Tutumu

NATO'nun Küba krizindeki rolünü incelemek, başlı başına bir inceleme konusudur. Çünkü NATO üyesi ülkelerin politik, ekonomik ve askeri ilişkileri çok karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşık yapıya, spesifik bir uluslararası krizde, olaya etki eden pek çok uluslararası aktörün davranışları da eklenince, net çıkarımlar yapmak zorlaşmaktadır. Üstelik NATO, savunma amaçlı ve askeri bir uluslararası örgüt olduğu için, Bloklar arası askeri bir çatışma çıkmadan, bir başka deyişle, barış safhasında kalan bir krizde NATO'nun oynadığı rolü belirlemek, ancak NATO üyesi ülkelerin, öncelikle ABD ve Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden bir soruna nasıl baktıklarını ortaya koymak anlamını taşır. Çünkü bu krizde, henüz incelenemeyen binlerce doküman ve yazılmamış on binlerce olay vardır. Eldeki bilgiler ise, NATO'nun rolünü ancak yukarıda sözünü ettiğimiz bağlamda ortaya koymak olanağını vermektedir.

1960'ların başında Fransa Cumhurbaşkanı De Gaulle, NATO'daki ABD hâkimiyetini ileri sürerek, Fransa'nın, NATO'nun askeri kanadından çekildiğini açıklamıştı. Fransa'nın ayrıca, İngiltere'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na yaptığı üyelik başvurusuna sıcak bakmaması da, Batı Avrupa'nın bu iki büyük gücünün, Batı Avrupa politikaları kapsamında uyumsuz davranmalarına neden olmaktadır. De Gaulle'ün, ABD'yi müttefiklerine hiçbir şey sormadan hareket etmekle suçlaması ve ABD'nin tarih boyu Fransa gibi tehlikelerle karşılaşmamış bir ülke olması nedeniyle iyi bir derse ihtiyacı olduğunu(Bernstein, 1980, s. 114) düşünmesi de, önemli bir Avrupalı müttefikin, ABD'yi çok fazla benimsemediğini göstermekteydi.

İngiltere Başbakanı Harold Macmillan, Kennedy'nin uyguladığı politikayı ve karantina önlemini desteklemekte, ancak Sovyetlerin Küba'ya karşılık Berlin'i pazarlık konusu yapmaları olasılığından dolayı da endişe duymaktaydı. Bu nedenle Macmillan, İngiltere'deki Thor füzelerinin geçici olarak kullanım dışı bırakılmasını da, Sovyetleri yatıştırabilecek bir çare olarak ileri sürmüştü(Bernstein, 1980, s. 114). Ancak Sovyetler 'in, NATO'nun, modası geçmiş Jüpiter füzelerinin yerinde kalması uğruna daha modern olan Thor füzelerinin kullanım dışı bırakılması önerisinden şüphelenerek, Jüpiter füzelerinin sökülmesi fikri üzerinde daha ısrarlı bir biçimde durabilecekleri olasılığı karşısında Kennedy, bu öneriyi açıklamadı.

İtalya'da iktidarda bulunan merkez sol koalisyon ise, karantinayı desteklemekle birlikte, krizin çözülmesi için füze pazarlığı yapılmasını, ancak bunun sadece Türkiye'deki Jüpiter füzelerini kapsamasını istedi(Bernstein, 1980, s. 115).

Kanada Başbakanı John Diefenbaker, NATO'daki ABD hâkimiyetinden duyduğu

rahatsızlık nedeniyle Kennedy'nin politikasını sürekli olarak eleştiriyordu. ABD'nin Stratejik Hava Kuvvetleri (SAC)'ne bağlı bombardıman uçaklarının, kriz süresince Kanada'daki üslerden yararlanmalarını yasaklayan Diefenbaker(Bernstein, 1980, s. 115), Kennedy'nin, tek taraflı kararlar ile Kanada'yı savaşın içine çekebileceği endişesini duymaktaydı. Bununla birlikte, Jüpiter füzeleriyle ilgili olarak verilecek ödünlerin NATO ittifakını zayıflatacağı fikrine katılmıyordu.

Kennedy, Türk Hükümeti ile ilişkileri bozmadan, Jüpiter füzelerinin sökülmesinin, Sovyet meydan okumasının bir sonucu olarak görülmesini engellemek istediğinden bu işlemi NATO çapında bir "silahsızlanma programı" gibi göstermek istemiştir. İlk başta ABD ulusal savunma refleksi olarak başlayan ABD karşı tehdidi, NATO'nun da karar alma sürecinde söz hakkı olduğu açıklamasıyla karşı tarafın istediği ödünü almadan geri çekilmesini sağlamıştır. Savaş tehdidinin, savaşın önlenmesinde çok etkin bir politik bir araç olarak ortaya çıkması gerçek bir paradokstur(Özsoy, 1987, s. 63).

Bununla varılmak istenen sonuç, krizin çözümlenmesinden sonra Varşova Paktı ve NATO üyesi ülkelerin silahlanma yarışını bırakarak, bir yumuşama sürecine girmelerini sağlamaktı. Ancak kısa vadede, bu hareket tarzı sadece Jüpiter füzelerinin sökülmesi için Türkiye'ye karşı bir makyajdı(Bernstein, 1980, s. 115).

ExCom, Küba'ya saldırıda bulunarak, Türkiye-Küba füze pazarlığını reddetmek, Jüpiter füzelerini kullanım dışı bırakıp -ki bu davranış Sovyetler 'in Jüpiter füzeleri ile ilgili isteklerini karşılamak içindi- Küba'ya saldırmak seçeneklerine bir de NATO zirvesi yapılarak, durumun görüşülmesini eklemiştir. Böylece Sovyetler, NATO üyesi ülkelere birine saldırırsa, ABD, müttefiklerine danışmamış olmakla suçlanamayacaktı(Bernstein, 1980, s. 119).

Kennedy bu amaçla, NATO temsilcisi Finletter'a, diğer NATO temsilcilerini, ABD'nin Küba'ya karşı girişeceği saldırıdan haberdar etmesini ve olası bir Sovyet saldırısına karşı hazırlıklı olmalarını; bununla birlikte Küba'daki füzelerin yok edilmesinin sadece ABD'nin değil, NATO'nun stratejik gücünü sağlamlaştırmak için de gerekli olduğunu temin etmesini(Bernstein, 1980, s. 121) bildirdi. Finletter ayrıca, ABD'nin füze pazarlığı konusunda görüşme yapmayı kabul etmek düşüncesinde olduğunu karşı tarafa hissettirmemesi konusunda da talimat almıştı.

Kennedy'nin 30 Ekim 1962 tarihinde başlamasını planladığı saldırı fikrini Adenauer desteklerken, de Gaulle ise tamamen aksi bir tutum içine girmişti(Bernstein, 1980, s. 121).

Robert Kennedy ile Sovyet Büyükelçisi Dobrynin arasında, 27 Ekim tarihinde

ABD Adalet Bakanlığı'nda yapılan görüşmede, NATO içindeki farklı görüş ve tutumlardan yararlanılarak, Jüpiter füzelerinin sökülmesinin NATO kararı ile olacağı, ancak bu kararın tehdit altında ve çok kısa bir zaman içinde alınamayacağı ileri sürülmüş, Dobrynin, Türkiye'deki füzeler konusunda, "ileride gerekenin yapılacağı"(Bernstein, 1980, s. 122) güvencesiyle ikna edilmişti.

Bununla birlikte Dobrynin'e verilen bir mesaj daha vardı. Bu da, Küba'ya karşı kuvvet kullanmak isteyen generaller ile Başkan Kennedy arasındaki sürtüşmelerdi. Robert Kennedy "... olaylar geri dönülmez bir yola girerse, çok şey Başkan'ın iradesi dışında gerçekleşir... Durum daha da ciddileşirse, iş, askerlerin Kennedy'yi görevden uzaklaştırmalarına kadar gider."(Bernstein, 1980, s. 122)²¹⁰ diyerek, ABD'nde durumun iç politika yönünden de ciddi sonuçlar doğurabileceğini duyurdu.

NATO üyesi ülkelerden pek çoğu füze pazarlığını desteklemiş olsalar da, Kennedy, gerek Cumhuriyetçiler tarafından, gerekse diğer bazı NATO ülkeleri tarafından, NATO çıkarlarını satmış olmakla(Bernstein, 1980, s. 124)suçlandı.

1963 yılının Nisan ayında bir Polaris denizaltısı, Jüpiter füzeleri ile yer değiştirmek üzere Türkiye'ye gönderildi(Bernstein, 1980, s. 124). Bu denizaltı, 1962 yılının Mayıs ayında yapılan NATO toplantısında, NATO emrine verilmesi kararlaştırılan 5 denizaltının dışındaydı(AFP-CD, 1962,Doc. no.IV-4, s. 543-544)²¹¹.

NATO Anlaşması, üye ülkelerin savunma konusunda birlikte hareket etme kararının politik bir açıklamasıdır(Acheson, 1958, s. 86). Bu açıklamanın caydırıcılığı, ABD askeri birliklerinin Avrupa ülkeleri ve Türkiye'de konuşlandırılarak, Doğu Bloku'ndan NATO üyesi ülkelere karşı yönelecek bir saldırının, Atlantik ötesindeki üye ülkelere de yöneltmiş sayılacağını karşı taraf için açıkça ortaya koymasından kaynaklanmaktadır²¹².

Küba Krizi'nde ABD, NATO'nun aktif katılımını istemek hakkına sahipti. Çünkü Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku ülkeleri ile mücadele etme riskini ve külfetini yüklenen, böylece de komünist blokun tek hedefi durumuna gelen ABD, muhtemel olmasa da topyekûn veya sınırlı bir nükleer savaşı göze aldığı için, hemen yakınındaki Sovyet uydusu Küba'ya karşı

²¹⁰Ancak yazar, bu sözlerin söylenmiş olabileceğini kabul etmiyor ve Khrushchev'in anılarından alınmış olduğunu söyleyerek, abartılmış veya yanlış bilgi edinilmiş olmasına (misinformation) bağlıyor. Ancak sistemli bir yapı içinde kişisel faktörlerin mutlak belirleyici olamayacağı görüşü için Heper, 1987, s. 149.

²¹¹NATO emrine verilmeyen ve Türkiye'ye de ait olmayan bu denizaltı, ABD Donanmasına aitti. Bundan çıkarılan sonuç ise ABD'nin bireriz durumunda, pasif davranmakla suçlanmak ve NATO üyesi ülkelere bağlı kalmak yerine, kendisine ait bir denizaltıya istediği emri vererek soruna çözüm bulmayı amaçlamasıydı.

²¹²NATO Anlaşması, T.C. tarafından 18.2.1952 tarih ve 5886 sayılı kanun ile kabul edilmiştir. Bkz. Düstur, Tertip III, C.33. s. 310.

kendisini savunurken, NATO'nun caydırıcı gücünü doğal olarak isteyecekti. Bu savunma da birlik kavramının içine, ABD'nin tek başına sıcak çatışmaya girmeden, müttefiklerinden, Sovyetler Birliği üzerinde politik ve ekonomik yönden baskı yapmalarını istemek hakkı da girmeliydi. Ancak, müttefikler Sovyetlere karşı ortak bir politik tutum izleyemediler²¹³. NATO, Avrupa ve Kuzey Atlantik savunmasını kapsasa dahi, "üyelerinin güvenliğinin tehdit altında olması" ölçütü göz önüne alındığında²¹⁴, üye ülkelerin derhal danışmalarda bulunmak üzere toplanmaları gerekirdi. Hatta Küba Krizi sonunda bir savaş çıksaydı, bu savaş Karayipler'de kalmayacak, Avrupa'ya ve bütün dünyaya yayılacaktı. Çünkü NATO yetkililerin gözlemlerine göre Sovyetler, Batı Avrupa'ya yönelik büyük çaplı bir konvansiyonel savaşa, öncelikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'ya karşı nükleer bir saldırıda bulduktan sonra girişebilirdi(Crabb, 1972, s. 228)²¹⁵. Ancak, bu konuda Avrupalıların endişe duymasının nedeni Sovyetler 'in ve Varşova Paktı ülkelerinin silahlı kuvvetlerinin alarma geçirilerek, karşılık bir Berlin kuşatması veya işgaline kalkışabilecekleri olasılığıydı(Levering, 1982, s. 87-88)²¹⁶.

NATO'nun kuruluş amacı olan, Sovyetlere ve uydusu olan ülkelere karşı hür dünyayı korumak düşüncesine göre de, NATO'nun en büyük gücü durumundaki ABD'ni, Küba gibi ABD'nin 90 mil yakınındaki bir Sovyet uydusunun nükleer silahlarla tehdit etmesi, NATO üyelerinin duruma kayıtsız kalmamalarını gerektirirdi. ABD olmadan NATO'dan söz edilemezdi(Acheson, 1958, s. 84-85). Kaldı ki NATO, salt ABD çıkarlarının korunmasını gerektirecek bir durumda dahi ortak hareket etmek konusunda çekimser davranamazdı. NATO Anlaşması'nın 4. maddesi bunun ilk aşamasını ortaya koyduğu gibi, 5. maddesinde²¹⁷ de aktif bir

²¹³Kaldı ki değil Sovyetlere karşı tutum izlemek, ABD'nin Küba'ya karşı ortak bir ekonomik önlem politikası izlenmesi önerisine de, Küba'dan sağladıkları ekonomik çıkarların zarar görmemesi için olumlu yanıt vermemişlerdi. ABD'nin bu konuda zamanında etkili önlemler alamamasının nedeni buydu. Bkz. Ball, 1987, s. 83. Bu durum, NATO Anlaşması'nın 8. maddesi ile de bağdaşmamaktadır. Anlaşmanın 8. maddesi:

"Taraflardan herhangi biri, kendisiyle öbür herhangi bir Taraf ya da herhangi bir devlet arasında bugün yürürlükte bulunan uluslararası yükümlerden hiçbirinin, işbu Anlaşma hükümlerine aykırı olmadığını açıklar ve Anlaşmaya aykırı herhangi bir uluslararası bir yüküm üstlenmemeyi yükümlenir." şeklindedir.

²¹⁴NATO Anlaşması'nın 4. maddesi:

"İçlerinden herhangi birinin toprak bütünlüğünün, siyasal bağımsızlığını ya da güvenliğinin, Taraflardan birinin kanısına göre, tehdit altında bulunması durumunda, Taraflar birbirleriyle danışmalarda bulunacaklardır." şeklindedir.

Küba Krizi'nde, söz konusu duyarlılıkların; ABD'nin kanısına göre olması ve güvenliğinin tehdit altında olması koşulları sağlanmıştı. Buna karşın NATO üyeleri konuya çok duyarlı yaklaşmamışlardı.

²¹⁵Bu durumda Avrupalıların, krizde sadece kendilerine yönelik bir konvansiyonel saldırıya hedef olacakları korkusu yersizdi. Bir şartla ki, bütün dünyayı kapsayacak bir nükleer saldırı durumunda zaten bütün ülkeler savaşın içinde olacaklardı. Bu yüzden Küba Krizi'nde, Avrupalı müttefikler, nükleer saldırı kışkırtılmadığı sürece konvansiyonel bir saldırı ile karşılaşmayacaklarından emin oldukları için, sorunun askeri yükü, ABD'nin omuzlarında kalmıştır.

²¹⁶Ayrıca bu birliklerin alarma geçirildikleri konusundaki resmi açıklamalar için bkz. AFP-CD, 1962, Doc. no. III-55 ve 56, s. 407-408.

²¹⁷Anlaşmanın 5/1 maddesi şöyledir:

"Taraflar, içlerinden birine ya da birkaçına karşı Avrupa'da ya da Kuzey Amerika'da girişilecek silahlı bir saldırının, bütün Taraflara yöneltilmiş bir saldırı sayılması ve bunun sonucu olarak. Taraflardan her birinin, böyle

savunma durumuna geçileceği belirtilmiştir. Bu maddede sözü edilen silahlı saldırı koşulu gerçekleşmemiş olsa da, tehdidin varlığı, Anlaşmanın, ABD tarafından geniş yorumlanmasına yol açmış olabilir. Bu durumda Anlaşmanın 6. maddesi de²¹⁸ sadece bu nedenle dikkate alınmamış olabilir. Çünkü silahlı saldırı gerçekleşmeden bir tehdidin ne zaman silahlı saldırı sayılacağını açıklayan madde de (madde 6) elbette dikkate alınmayacaktır.

Ancak, ilginç olan nokta, 6. maddenin 1. fıkrasındaki cümleden kaynaklanmaktaydı.

"Taraflardan birinin... Yengeç dönencesi kuzeyinde olup ..." Yengeç dönencesinin kuzeyinde kalan ABD topraklarına yönelik bir silahlı saldırı durumunda, 6. madde yoruma gerek bırakmıyor. Ancak, 6. madde, silahlı bir saldırı olasılığı veya bir tehdidin, yengeç dönencesinin hemen güneyinde yer alan bir komünist ülkeden²¹⁹ kaynaklanması halinde duruma açıklık getiremiyor. Fakat eğer NATO'nun korumak durumunda olduğu bir çıkar söz konusu ise, silahlı saldırının olası hale gelmesi de önlem almayı gerektirir. Üstelik yengeç dönencesi sınırı, nükleer füzelerin menzilleri dikkate alındığında -kısa menzilli (SRM) dahi olsa- güvenlik bölgesi olarak hiçbir önem taşımaz.

Özetle, yengeç dönencesi sorunu²²⁰, kuzeyinde kalan ülkelerin silahlı saldırıya uğramaları durumu ile ilgili maddenin içinde, bu ülkelere, bu sınırın güneyindeki ülkelere bir silahlı saldırı tehdidi gönderilmesi durumunda ne yapılacağına ilişkin hiçbir hüküm taşıması nedeniyle ortaya çıkmıştır.

Krizin çözümlenmesinden sonra 16 Kasım 1962 tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Müsteşar Yardımcısı George Ball, Paris'teki NATO Parlamenterler Meclisi toplantısından önce,

bir saldırının ortaya çıkmasında,

BM Yasası'nın 51. maddesi ile tanınan tek başına ya da toplu halde meşru savunma hakkını kullanarak. Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği yeniden kurup sağlamak için, silahlı kuvvet kullanılması da kapsam içine girmek üzere, gerekli göreceklere harekete, tek başına ve öbür Taraflarla anlaşma içinde, hemen girişerek, saldırıya uğrayan Taraf ve Taraflara yardım etmek konusunda anlaşmışlardır."

²¹⁸NATO Anlaşması'nın 6. maddesi şöyledir:

"5. maddenin uygulanmasını gerektiren, Taraflardan birine ya da birkaçına karşı yapılmış silahlı bir saldırıdan anlaşılan:

- Taraflardan birinin Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki ülkesine ya da Türkiye ülkesine, ya da Kuzey Atlantik bölgesinde Yengeç Dönencesi kuzeyinde olup, taraflardan herhangi birinin yetki alanında bulunan adalara,
- Taraflardan herhangi birinin işbu ülkelerde ya da ülkeler üzerinde ya da Avrupa'nın, Anlaşma yürürlüğe girdiği günde. Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin konaklamış olduğu öbür herhangi bir bölgesinde ya da Yengeç Dönencesinin kuzeyinde kalan Kuzey Atlantik Bölgesi'ndeki kuvvetlerine, gemilerine ya da uçaklarına yapılan silahlı saldırıdır."

²¹⁹Bu durumda NATO Anlaşması'nın ve Örgütü'nün varoluş nedenini oluşturan hassas bir durum vardır. Bu da, NATO üyesi bir ülkenin, Doğu Bloku'na mensup bir ülke tarafından tehdit edilmesidir.

²²⁰Bu çalışma yapılırken incelenen kaynakların hiçbirinde, hatta bu kaynakların NATO ile ilgili kısımlarında dahi, NATO Anlaşması'nın içinde yer alan ve Küba Krizi'nde, Küba'nın ve ABD'nin coğrafi konumlarında önemli bir yeri olan Yengeç Dönencesinin özelliğinden söz edilmemiştir. İlginç olan nokta, ABD ile komünist Küba arasında ortaya çıkan ve NATO'yu da ilgilendirmesi gereken bu uluslararası krizde, NATO üyesi ülkelerin isteksiz ve pasif tutumlarının, sözünü ettiğimiz hukuksal nedene dayandırılmasının düşünülmemiş olmasıdır.

Küba Krizi ile NATO planlaması konusunda bir demeç²²¹ verdi. Bu demecinde Ball, NATO üyelerinin kriz sırasında birlikte hareket ettiklerini ve aynı şekilde bütün Doğu-Batı çatışmalarında da aynı şekilde hareket edeceklerini söyleyerek, bundan duyduğu memnuniyeti dile getirdi. ABD'nin kriz sırasındaki başarılı politikasından da söz eden Ball, NATO'nun, ani karar verilmesi gerekli durumlarda hızlı bir biçimde toplanıp danışmalarda bulunamamasını eleştirerek, ABD'nin kriz sırasındaki tek taraflı uygulamalarının, NATO üyelerinin yavaş ve kararsız tutumlarından kaynaklandığını ileri sürdü. NATO kapsamındaki bölgelerden herhangi birine yapılan saldırının, bütün üyelere yapılmış sayılacağı ilkesini tekrarlayan Ball, yalnızca tehlikenin değil, verilecek karşılığın da ortak olması²²² gerektiğini vurguluyordu.

Ball tarafından yapılan açıklama, gerçekte ABD'nin NATO'ya duyduğu kırgınlığın ve fakat NATO çıkarlarını hiçe sayması nedeniyle de duyduğu utancın bir ifadesiydi. Olanlar oldu (Gones-by-gones) mesajını veren bu açıklama, tehlikesiz olarak geçirilen bir krizin ardından ABD'nin, NATO'nun hâkimiyetini ele geçirecek, uluslararası güç kullanımında en azından NATO'nun stabilize olmasını sağlayacağını göstermekteydi.

Sonuç olarak, NATO'nun krizde BM ve OAS'in oynadığı anlamda hiçbir rolü ve etkisi olmamıştır. Ancak potansiyel NATO gücünün, Sovyetler üzerindeki caydırıcı etkisi, ABD'nin kriz sırasında, nükleer savaş olasılığını hatırlatarak, tırmandırma politikasının bloklar arası düzeyde olacağı tehdidinde bulunması bakımından işe yaramıştır. Türkiye yönünden ise NATO üyesi olmanın kendisi için mutlak bir güvenlik unsuru olmadığı, kendi güvenliğinin doğrudan ABD ve NATO garantisi altında bulunmadığı ortaya çıkmıştır(Sever, 1997, s. 656).

4.2. Küba Krizinin Politik Sonuçları

4.2.1.ABD Yönünden Politik Sonuçlar

Küba Krizi, II. Dünya Savaşı'ndan itibaren Batı Bloku'nun lideri durumuna gelen ABD'nin, hür dünya ülkelerini tehdit eden Sovyetler Birliği'ne karşı, ilk kez açıkça ezici bir uluslararası zafer kazanmasını sağlamıştır. Sovyetler 'in, 1945 yılından itibaren ABD ve Avrupa'ya yönelik tehditleri ve Orta Doğu bölgesi başta olmak üzere, Afrika ve Uzak Doğu ülkelerinde çıkardığı huzursuzlukların ve krizlerin etkilerini, ABD, cesur bir biçimde ve uluslararası kamuoyu oluşturarak azaltmış, bir bakıma Sovyetlere karşı unvanını korumuştur.

²²¹Bu demeç için bkz. AFP-CD.1962, Doc. no.IV-14, s.561-563.

²²² George Ball, bu ortak karşılık için ''Atlantik Karşılığı'' (Atlantic Response) deyimini kullanmıştır. Bkz. AFP-CD, 1962, Doc. no.IV-14, s. 563.

Kennedy, başkanlık seçimi kampanyasında, Eisenhower yönetiminin Latin Amerika politikasını sürekli eleştirmiş, ekonomik yardım programları ve politik denetim unsurları sayesinde, Küba'nın sonsuza kadar bir ABD uydusu olarak kalması sağlanabilecek iken, bu fırsatın kaçırıldığını ve bundan sonraki belirsizliklerin ve istikrarsızlıkların ABD için sorunlar yaratacağını belirtmişti²²³.

Eisenhower döneminde başlatılmış ve tümüyle CIA ve Pentagon'un inisiyatifine bırakılmış olan U-2 ve Domuzlar Körfezi çıkarması projeleri, 1961 Ocak ayında Başkanlık makamına oturan Kennedy'yi hazırlıksız yakalamıştı. Bu tarihten üç ay sonra yapılan ve başarısızlıkla sonuçlanan Domuzlar Körfezi çıkarmasının bütün iç ve dış politik baskılarına hedef olan Kennedy, yapılan hatayı tek başına ve dürüstçe üstlenerek puan toplamışsa da, bu konudaki ezikliğini Haziran ayındaki Viyana Görüşmeleri sırasında Khrushchev'e belli etmiş, Berlin Duvarı krizinde de aynı nedenle yeteri kadar ABD üstünlüğünü kullanamamıştı.

Bütün bu hataları ve tecrübesizlikleri hakkında Khrushchev'in söylediği sözler ve Küba ile Sovyetlerin ilişkilerini sıklaştırmaları, Kennedy'nin iç politikada Cumhuriyetçilerin sert tepki ve eleştirilerine hedef olmasına yol açmıştı. Cumhuriyetçiler, Kennedy'yi, yüce Amerikan çıkarlarını baltalamaktan, korkaklığa kadar pek çok değişik suç ile itham ediyorlardı.

Krizin başlaması ile birlikte, yine de çok fazla sertlik yanlısı olmayan Kennedy, olayın özelliği nedeniyle "uçurum kenarı politikası"nı izlemek zorunda kalmıştı²²⁴. Bu durum, ABD yönetimlerinin en çekindiği durumlardan biriydi. Çünkü 1950 Kore Savaşı'ndan sonra bütün uluslararası çatışma durumlarını ve bunlara ilişkin politikalarını, "kendi istedikleri yerde, zamanda ve şiddette, kendi istedikleri düşmanla savaşmak" olarak belirleyen ABD yönetimlerinin aksine, Kennedy yönetimi, Küba Krizi'nde, maliyeti her yönden yüksek olan ve hareket tarzını seçme şansını ortadan kaldıran bir savunma politikası izlemek zorunda kalmıştı.

Kennedy, krizin çözümünde Sovyetleri en az tahrik edecek yolu seçerek, nükleer bir felaketi engelledi. Özellikle karantina seçeneği ve son güne kadar Jüpiter füzelerini de kapsayacak şekilde Sovyetler ile pazarlık şansının elde tutulması, komutanlar, Cumhuriyetçiler ve bazı muhafazakâr çevreler tarafından eleştirilmişti. Komutanlar daha da ileri giderek, askeri bir konu olan karantina ile ilgili kararların, kendi denetimlerinde olmamasını protesto

²²³Kennedy, "Barış içinde devrimi imkânsız hale getirenler, şiddet devrimini kaçınılmaz hale getirirler." diyerek, Küba Devrimi'nden sonra olacıklardan duyduğu endişeyi ifade etmişti (Schlesinger, 1965, s. 17).

²²⁴Hâlbuki ünlü bilim adamı Hans J. Morgenthau'nun belirttiği gibi, "Uçurum kenarı olgusuna, rakip ile karşı karşıya gelmeden ulaşılamaz. Uçurum kenarı, taraflardan hangisinin pasifist açıklamalar yaptığı kadar, geçmişteki güç gösterilerinin caydırıcı etkisini dile getirerek cevap verdiği ile de ilgilidir. Ancak eninde sonunda birileri çıkıp, devlet adamlarının, uçurum kenarına yaklaşmış olup olmadığını merak edebilir. Bu merakın giderilebilmesi için iki seçenek vardır: Savaş veya sükûnetle sağlanan bir barış." Bkz. Acheson, 1958, s. 50-51.

etmişlerdi(Harriman, 1971, s. 201-202)²²⁵. ABD'de ilk kez Silahlı Kuvvetler, Başkan'ı bu derecede eleştirebiliyorlardı. Hâlbuki Kennedy'nin amacı, alınan önlemleri, karşı tarafın zararına kötüye kullanmamak (not to abuse) olduğundan, sonuçta kendi verdiği kararlar doğrultusunda hareket edilmesini istiyordu. Çünkü askeri otoritelerin danışmanlığı, kriz gibi felaketle sonuçlanabilecek politik bir konuda, teknik bilgi verilmesi ile sınırlı kalmalıydı. Elde edilen sonuçlardan, birincil görevleri ülkeyi savaşa girmekten korumak olan politik otoriteler sorumlu olacağından, görevleri, politik kararlar doğrultusunda savaşmak olan kişilerin bakış açıları²²⁶, politikanın gerekleri ile bağdaşmaz. Çünkü askerlerin uluslararası bir olaya ilişkin tahmin ve tavsiyeleri, diplomasinin doğasından kaynaklanan "yumuşatıcı öğeler" ile birleşmediği takdirde, o ülke için bir süper güç dış politikasının varlığından söz edilemez(Ferrell, 1975, s. 834). Bunun yanında, kriz dönemlerinde, hükümet dışı uzmanlar ve bilim adamları²²⁷ ile bilgi ve görüş alışverişinde bulunmanın, entelektüel bir ortamda verilerin daha iyi değerlendirilerek, başarı şansı yüksek politikalar belirlenmesinde önemli bir katkı sağladığı anlaşılmıştır. Böyle bir yöntem, değişik kişilerin, olayları inceleme yetenekleri ve bakış açılarının farklı olacağı düşüncesi ile kriz sonrası dönemde değerlendirmeler yapılarak, gelecekteki politikaların daha "az hatalı" olmasını sağlar.

Küba Krizi ve öncesindeki Domuzlar Körfezi çıkarması, CIA'nin kontrolünde ve fakat Hükümete bilgi verilmeden planlanarak, girişilen harekâtların başarısız olması durumunda, Başkan'ın kamuoyu karşısında yıpranmasına yol açtığından, bu tip harekâtlarda sorumluluk, Hükümetin ilgili birimleri arasında dağıtılarak, Başkan'ın bu birimler üzerindeki koordinasyon(Nuechterlein, 1973, s. 125)²²⁸ görevi ortaya çıkmıştır. Böylece taktik konulara varıncaya kadar, askeri kararların üzerinde merkezi sivil kontrolün artmasının gerekli olduğu(Abshire, 1982, s. 23-24) inancı, bütün ABD yönetimleri tarafından benimsenmiştir.

Küba Krizi, ABD politikasına, alınacak kararlarda sertlik yanlısı kişilerden oluşan "Şahinler" (Hawks) ile barışçı çözüm yanlısı kişilerden oluşan "Güvercinler" (Doves) adı verilen iki hizip kazandırmıştır(Parmet, 1984, s. 286)²²⁹. Krizde, Khrushchev'in füzeleri Küba'dan çekmek zorunda kalmasının en önemli nedeni de, Kennedy'nin, Şahinler'in desteklediği hava saldırısı seçeneğini benimsememesiydi. Çünkü böyle bir saldırıda, çok sayıda Kübalı ve Rus,

²²⁵Bu komutanlar krizden sonra emekliye sevk edilmişlerdir.

²²⁶Bu yüzden, Küba'ya hava saldırısı yapılması ve işgal seçeneklerinden vazgeçilmiştir.

²²⁷Örneğin Sorensen ve Schlesinger, Küba Krizi sırasında ExCom'da görüş bildiren bilim adamlarıdır. Her iki yazarın da kriz ile ilgili olarak yazdıkları kitaplar, konu hakkında çok sağlam tespitler içermektedir.

²²⁸Ülke dışına silahlı kuvvet gönderme konusunda askerlerin durumu ile ilgili olarak bkz. Quigg, 1971, s. 185.

²²⁹Bu tarihten itibaren, gerek Hükümet, gerekse Senato ve Temsilciler Meclisi içinde, bir konuda değişik fikirler ileri süren kişiler, mutlaka bu iki gruptan birine dâhil kabul edilmişlerdir.

gereksiz yere öleceklerdi. Ancak Kennedy, böyle bir saldırıda buldukları takdirde, sonuçlardan, dünya kamuoyuna ve Kremlin'deki muhaliflerine karşı Khrushchev'in sorumlu olacağını duyurarak, Khrushchev'i, ABD'nin isteklerini yerine getirmeye zorlamıştı. Bunun nedeni, Kennedy'nin, Domuzlar Körfezi fiyaskosunda, Viyana Görüşmelerinde ve Castro ile mücadelede zayıf davrandığı suçlamalarına karşı politik bir zafer kazanarak(Levering, 1982, s. 93) cevap vermesinin gerekliliğiydi. Kennedy, aynı zamanda barışçı ve meşru Sovyet çıkarlarını dikkate alabilecek kadar objektif bir yapıya sahipti. Bu nedenle Khrushchev, 1961 Haziran ayında Viyana Görüşmesi sırasında, Kennedy hakkında edindiği izlenimin tam tersine, Kennedy'ye saygı ve güven duymuş ve bu düşüncesini "... Küba'ya yönelik bir ABD saldırısı olmayacağına ilişkin güvence verdiğinde, Kennedy'ye güvenmişim..."(Levering, 1982, s. 94) diyerek ifade etmişti.

Kennedy yönetiminin Küba Krizi'ndeki başarısı, ABD'nin bu tarihten sonraki yönetimlerini ve dış politikalarını, daha kendine güvenli ve dışa açık(Levering, 1982, s. 103) bir yapıya kavuşturmuştur. Çünkü Küba Krizi, ABD'nin iç meselesi olamayacak kadar büyük ve önemli bir olaydı(Ferrell, 1975, s. 428). Bu nedenle, krizden alınacak dersler, dış politikayı etkileyeceğinden, bu politikayı belirleyen iç politik mekanizmalar üzerinde de etkili olmuştu. Bununla birlikte Küba Krizi, Kongre seçimlerine hemen hemen hiç etki etmemişti. Sovyetlerin, kongre seçimleri sonuçlanıncaya kadar, ABD yönetimini huzursuz etmeyeceklerine ilişkin olarak verdikleri söz de, Cumhuriyetçiler 'in, kamuoyu karşısında zor durumda kalmaları nedeniyle, dolaylı olarak yerine getirilmişti. Çünkü yapılan seçimde Cumhuriyetçiler, Demokratlara karşı varlık gösterememişler, üstelik kriz sırasındaki çelişkili muhalefetleri ile de puan kaybetmişlerdi. Böylece Kennedy yönetimi, Amerikan siyasi tarihine, "idealist bir yönetim"(Kissenger, 1983, s. 95)²³⁰ olarak geçmiştir. Kendine güvenli, gayretli ve kurumlaşmaya uygun bir dış politika izlemesi nedeniyle Kennedy, uzun yıllar Amerikan halkının gözünde ulusal bir kahraman olarak kalmıştır.

²³⁰Ancak, o tarihlerden beri söz konusu görüşleri paylaşmayan kişiler, Kennedy yönetiminin sanıldığı kadar dürüst hareket etmediğini kanıtlamışlardır. Nitekim CIA, Kennedy'nin arkadaşı, film sanatçısı Judith Campbell'a Castro'ya suikast yapılması amacıyla Mafia'ya 150.000 dolar teklif etme yetkisi vermiştir. Yıllarca Kennedy'nin bütün sırlarını ve Mafia ile olan ilişkilerini açıklamaktan kaçınan Judith Exner (aynı kişinin şimdiki soyadı), kansere yakalanmış olduğu için, otuz yıl sonra bütün bildiklerini, öldürülmekten korkmadan anlatmış ve Kennedy yönetiminin sanıldığı kadar idealist ve kanunlara saygılı bir yönetim olmadığını ortaya çıkarmıştır. Bkz. Parmet, 1984, s. 127. Ayrıca bu konuyla ilgili haber, 19 Kasım 1991 tarihli Milliyet Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Ancak bu kötölemenin amacı, sansasyon yaratarak, Kennedy ile ilgili görüşleri etkilemek olabilir.

4.2.2. Sovyetler Birliği Yönünden Politik Sonuçlar

Sovyetler, nedeni ne olursa olsun, ABD ile ilgili konularda sık sık nükleer silahlarının gücünü ortaya getirmekteydi. Küba Krizi sırasında ABD'nin de aynı tehditle karşılık vereceğini beklemeyen Sovyetler, nükleer silahların her zaman ve her yerde kullanılamayacağını öğrenmiştir.

Kriz öncesi gerginleşen ABD -Küba ilişkileri, krizin nedenini oluşturduğu kadar sonucunu da oluşturmuştur. Uluslararası ortamda oldukça başarılı bir biçimde çözüldüğü kabul edilen Küba Krizi sonunda, ABD'nin başarılı olamadığı birkaç nokta vardır. Öncelikle ABD'nin, krizdeki üstün durumu Castro rejimini sarsamadı. Ayrıca Küba-Sovyet ilişkileri de, ABD baskısı sonucu ortadan kaldırılamadı. Bu iki başarısızlığın sonucu olarak da, Sovyet destekli Küba devrimci hareketi, Batı yarımküreden temizlenemedi.

Krizden sonra ABD, elde ettiği başarıya dayanarak, Latin Amerika'da, demokrasinin totaliter rejimlerden daha erdemli olduğu inancını yaymaya çalışmış, ancak bazı ülkelerin Fidelist ideolojiyi benimsemelerini engelleyememiş, OAS'e de bu anlamda yeni bir soluk getirememiştir(Crabb, 1972, s. 330).

27 Ocak 1963 tarihinde, ABD Dışışleri Bakanı Rusk, sonraki safhada, Sovyetlerin Küba'da devam eden etkileri nedeniyle, Küba'nın, yarıküreyi ilgilendiren tehditlerinin etkisini azaltıcı çareler bulmak zorunda olduklarını(AFP-CD, 1963, Doc. no.III-14, s. 247-248)açıkladı. Bu amaçla ABD'nin OAS temsilcisi Morrison, Castro'nun "yarıküreye karşı savaş deklarasyonu" ile ilgili olarak Amerikan Devletlerini uarması için Başkan Lavalleye bir nota²³¹ verdi. Buna rağmen, ABD'nin güney sınırından itibaren geri kalan bütün Amerika ülkelerinde, ABD düşmanlığı başlamış, politik gelişmeler ekonomik konuları da etkilediğinden, Amerika ülkeleri arasında bölgesel ekonomik işbirliği ve kalkınma gerçekleştirilemediği gibi, inter-Amerikan ilişkilerindeki pek çok sorun da, ABD-Küba ilişkilerindeki gerginlikler yüzünden çözümsüz kalmıştı. Buna karşın, BM bünyesindeki kuruluşlardan biri olan Özel Fon (Special Fund) ile ilgili ekonomik ilişkiler, Küba Krizi'nden etkilenmemişti. 1960-1963 dönemi içinde Fon'a 55.000 dolar ve diğer BM kalkınma programlarına ise 800.000 dolar borcu olan Küba, 1962 Ocak ayında Punta del Este konferansında alınan olumsuz kararlara ve Ekim ayındaki krizin tüm kötü etkilerine karşın, kuruluşun politik değil, ekonomik amaçlı bir örgüt olması görüşünün ağır basması sayesinde²³² Fon'dan yardım almaya devam etti. Bununla birlikte, 6 Şubat 1963

²³¹Bu nota için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-15, s.248-249.

²³²Fon'daki ABD temsilcisi Gardner, Küba'ya Yardım Projesi'nin askıya alınabilmesi için uğraşmışsa da, ^{2/3} çoğunluğu sağlayamamıştır. Bkz. Stoessinger, 1970, s. 165-166.Gardner, Küba'ya karşı duyduğu hoşnutsuzluğun

tarihinde Beyaz Saray tarafından yapılan açıklamaya²³³ göre, Küba ile ticaret yapan ülkelerin bayrağını taşıyan gemilere, ABD Hükümeti tarafından finanse edilen yüklerin yüklenmemesine ilişkin bir karar alındı. Bu ve benzeri uygulamalar, kriz dönemlerinde ülkelerin diğer ülkeler ile ekonomik ve ticari bağımlılık ilişkileri içinde hareket ederek, gerekli önlemleri almalarında ve ortak hareket tarzı belirlemelerinde etkili oldu(Roberts, 1975, s. 85). Kriz yönetiminde, boykotlar ve ambargolar gitgide önemli araçlar haline gelmiş ülkelerin, birbirlerinin önemli hammadde ve mamul mallarını ve bunların pazar olanaklarını göz önüne almalarını sağlayarak, ekonominin barışı koruyucu etkisini(Roberts, 1975, s. 86-87) ortaya çıkarmıştır. Küba krizi ile ortaya çıkan bu gelişmeler, ekonomik diplomasi kavramını sık kullanılan bir araç haline getirmiştir²³⁴.

Küba krizi öncesindeki Domuzlar Körfezi çıkarması, Kennedy'ye göre ABD'yi Laos'a yapmayı planladığı müdahaleden alıkoyarak, çok daha kötü duruma düşmekten korumuştur(Lafeber, 1976, s. 222). Laos'un ABD-Sovyet ortak kararı ile tarafsız tampon bölge haline gelmesi sonucunda bölge, Soğuk Savaş gündeminden çıkarak, ABD'ne, çok yakınındaki tehlikeyi görebilme şansını vermişti. Ancak, Domuzlar Körfezi çıkarmasından çok büyük dersler alan ABD yönetimi, Küba'ya karşı, bu silahı, krizden sonra da kullanmayı sürdürdü²³⁵.

Kennedy, Khrushchev'in aksine, bu krizden karizmasını ve kamuoyu desteğini arttırarak çıktı. Bir görüşe göre(Lafeber, 1976, s. 229-230)²³⁶, Küba'nın güç kullanılarak elde edilebileceği düşüncesinden vazgeçtiği izlenimini uyandırdığı için sonuç böyle olmuştur.

Küba Krizi, ABD karar vericilerine ve siyaset bilimcilerine, uluslararası krizlerin çözümünde oldukça yararlı olan "oyun teorisi" (Game Theory) isimli bir hesaplama ve tahmin sistemi geliştirmeleri konusunda yardımcı olmuştur. Böylece kriz kavramı daha bilimsel ve

Özel Fon'daki çalışmalarını etkilemeyeceğini savunmuştur (AFP-CD, 1963, Doc.no.III-22-b, s. 266). Bu olay ABD'ni, BM'de sürekli azınlıkta kalan Sovyetlerin düştüğü duruma düşürmüştür. Bkz. Stoessinger, 1970, s. 169.

²³³ Bu açıklama için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-16, s. 249.

²³⁴ Castro yönetiminde Küba'ya gemi satan, donatan veya bandırası altındaki kiralayan hiçbir ülkeye, 1961 tarihli Dış Yardım Kanunu (Foreign Aid Act) hükümlerine göre yardımda bulunulmayacağına ilişkin Kongre kararı, 1963 mali yılı içinde geçerli olmak üzere, 23 Ekim 1962 tarih, 87/872 sayılı kanun ile yürürlüğe girmiştir. Bkz. Doc.AFR, 1962, Doc.no.81, s. 373-374.

²³⁵ 29 Aralık 1962 tarihinde Kennedy, Domuzlar Körfezi çıkarması esirlerinin ABD'ne iade edilmesi nedeniyle düzenlenen törende (Repatriation of Bay of Pigs Prisoners), Küba'nın özgürlüğüne kavuşmasını arzu ettiğini ve bu konuda Tugay'ın başarılarını sürdüreceğine inandığını belirtmiştir. Bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-23, s.266 ve AFP-CD, 1963, Doc. No.III-25, s. 267. Kennedy, Küba'ya hiçbir şekilde müdahalede bulunmayacakları sözünü, 2506. Küba İşgal Tugay'ının Miami'deki sancak törenindeki (presentation of the Flag) tutumuyla, yerine getirmeyeceğini göstermiştir. Bkz. Doc.AFR, 1963, s. 410-412.

Krizden sonra Küba'ya karşı girişilen vur-kaç harekâtları nedeniyle, Küba'nın protestolarına karşı ABD yönetimi, olayların ABD ile ilgisi olmadığını, saldırıların ABD'deki Kübalı sürgün ve göçmenler tarafından gerçekleştirildiğinin sanıldığını ve bu olayları tasvip etmedikleri açıklamıştır. Bu konuda bkz. AFP-CD, 1963, Doc. No.III-23, s.266 ve AFP-CD, 1963, Doc. no.III-25, s. 267. Ancak Kennedy, Küba halkının bir gün özgür olacağına olan inancını 29 Kasım 1962 tarihindeki demeci ile dile getirmiştir. Bkz. AFP-CD, 1962, Doc. no.III-114, s. 471-473.

²³⁶ Yazar bu görüşü ileri sürüyor. Ancak Kennedy, 1963 yılında serbest bırakılan Domuzlar Körfezi esirlerini, Florida'da törenle kabul etmiş ve bu Tugay'a sancak vermiştir.

sistemli biçimde ele alınmaya başlanmıştır²³⁷. Çünkü nükleer silahlara sahip olmak, karşı tarafa, girişeceği saldırının son derece pahalıya mal olacağını -kendisi de bildiği halde- bir kez daha kanıtlamak fırsatı verir. Böyle bir izlenim savaş tehlikesini daha anlamlı hale getirir(Coffey, 1971, s. 59). Füzelerin Küba'dan çekilmesinin başlıca nedeni, ABD'nin pazarlığa bu üstünlük ile girmiş olmasıdır.

Küba Krizi, Sovyet yöneticilerine, 1964 yılında Khrushchev'in görevden uzaklaştırılmasından sonra "daha az maceracı"(Levering, 1982, s. 98-99) bir dış politika izlemelerini ve Batı teknolojisini satın alarak, kötü durumdaki Sovyet ekonomisini düzeltmeleri gerektiğini öğretmiştir. Gerçekten Khrushchev'in, Küba Krizi'ndeki girişimleri ve tutumu, aşırı maceracılık olarak nitelendiği için, birlikte çalıştığı kişiler ve muhalifleri, Kremlin içinde kendisine karşı cephe alarak(Allison, 1971, s. 237-238; Coffey, 1971, s. 87)²³⁸, Khrushchev'in politik sonunu hazırladılar. Çünkü Khrushchev, Küba Krizi'nde ABD'ne karşı ağır bir politik yenilgiye uğradığı halde, 13 Aralık 1963 tarihinde Komünist Parti Merkez Komitesi'nin açılışından önce verdiği söylevde, "ABD'nin militarist çevreleri tarafından devrimci Küba'ya yönelik saldırılar devam ettikçe, Küba'nın savunmasız kalmayacağını"(AFP-CD, 1963, Doc. no.III-40, s. 286) belirtti. Muhafifleri, uğradığı yenilgi nedeniyle Sovyetlerin prestij kaybetmesine yol açan Khrushchev'i, Sovyetlerin başarısız bir maceraya daha girmesini engellemek için, görevden uzaklaştırmanın yollarını aramışlardı.

Küba Krizi, Sovyetler ile Küba arasındaki ilk ve gerginliğe varan görüş ayrılığını yaratmıştı. Khrushchev, krizin çözümünde Küba'nın koşullarını ve Castro'nun görüşünü dikkate almadan ABD ile anlaşmış, Castro, Moskova'nın bu girişimine tepki göstermişti. Gerçi Küba'nın ve Castro'nun Sovyetler için çok önemli olduğu kuşkusuzdu²³⁹. Bunda Sovyetlerin Küba'ya yaptığı geniş çaplı ekonomik ve askeri yardımların ve Sovyetlerin Küba'daki stratejik çıkarlarının rolü büyüktü. Ancak, Castro'nun göremediği gerçek, Sovyetlerin ABD ile ilişkilerini kapsayan global çıkarlarının daha önemli olduğuydu (Blasier, 1983, s. 7). Söz konusu çıkarlar, Sovyetlerin, Küba'daki çıkarlarını ikinci plana atmalarını gerektirmişti. Sovyetlerin, krizin çözümlenmesi için attığı adımlar, Küba'nın da bu çözümde tırmandırıcı davranışlardan uzak durmasını gerekli kılıyordu. Ancak Castro, bunun tam tersi bir tutuma girerek, Küba hava sahasını ihlal eden ABD uçaklarını, nükleer silahlar konusunda keşif yapmalarına Sovyetler

²³⁷Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Leng, 1988, s. 180.

²³⁸ Bu konuda bkz. Brzezinski, 1972, s. 192-194. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Fulbright, 1973, s. 295-296.

²³⁹Komünist forumlarda Sovyet ve Küba liderleri belirleyici rol oynayan birinci grubu oluştururlar. Sovyet uydusu olan ülkeler, belirleyici olmayan (non-ruling) ikinci grubu, ulusal bağımsızlık mücadelesi vermekte olan 3. Dünya Ülkeleri ise üçüncü grubu oluştururlar.

tarafından göz yumulacağı bilindiği halde, düşüreceğini açıkladı. Castro daha da ileri giderek, Sovyet askeri yardımının, Küba'nın gereksinimlerini tatmin etmekten uzak olduğunu (Blasier, 1983, s. 104) açıklayarak, tepkisini dile getirdi. Böyle bir politik davranış ile de, basiretli bir yönetim şekli yerine, partizan bir yönetim ve ittifak fikrini benimsediğini bütün dünyaya göstermiş oldu.

Bu gelişmeler, Sovyetlere, doğrudan kontrol edemediği rejimlere yardım etmek zorunda kaldığı zaman, bu ülkelerin, uluslararası ortamda kendisi için sorun haline geleceğini(Rosecrance, 1975, s. 475)²⁴⁰ öğretmiştir. Küba Krizi'nin çözümü, Soğuk Savaş döneminde ender rastlanan ve uluslararası tansiyonu düşüren olaylardan biri olarak kabul edilmekle (Conquest, 1975, s. 490)birlikte, aynı zamanda Küba'nın tutumu nedeniyle tansiyonun en çok yükseldiği olaydı. Castro, 16 Ocak 1963 tarihinde yaptığı bir konuşmada²⁴¹, emperyalist yayılcılığa karşı, devrimi yaymayı sürdüreceklerini açıklamıştı. Bu konuşmadan bir süre sonra, 23 Mayıs 1963 tarihinde Khrushchev ve Castro ortak bir demeç²⁴² vererek, "Küba'nın hiçbir ülke için tehdit oluşturmadığını" iddia ettiler.

Uluslararası ortamda Khrushchev'in, Küba'yı, gerekirse füzelerle koruyacağı sözünün yerine gelmemesi, Sovyetleri Küba karşısında küçük düşürmüş ve ilişkileri gölgelemiştir. Bunun bir sonucu olarak Sovyetlerin, bütün dünyanın fobisi(Crabb, 1972, s. 330) haline gelen süper füze gücü hakkındaki inançları yıkılmıştı.

Sovyetlerin, her zaman savunduğu gibi, ılımlı demokrasilerin kararlı adım atamayacakları ve basiretsiz yönetimler tarafından temsil edildikleri propagandası da, Küba Krizi ile inandırıcılığını yitirmişti. Çünkü gerek bu tür propagandalar, gerekse bu propagandaların arkasındaki nükleer güç, Küba Krizi'nde Sovyetlere stratejik bir avantaj sağlamadı. Ancak, stratejik güç dengesini Sovyetler yararına çeviremeyen kriz, çözüme ulaşılması ile uluslararası politik güç dengesini ABD yararına değiştirdi(Dallek, 1983, s. 230). Çünkü Kennedy, Khrushchev'in ileri sürdüğü pek çok sorunu, kendi istediği şekilde çözümlendi. Jüpiter füzeleri konusunda pazarlık kabul etmemesi, krizin ardından Batı Berlin'in serbest şehir statüsü kazanmasını öngören anlaşmayı, Sovyetlerin kabul etmesi(Dallek, 1983, s. 231), uzun vadede, Sovyet tehdidini ciddi olmaktan çıkaracaktı. ABD askeri gücünün üstünlüğü ve bunun krizde oynadığı önemli rol, Batı Avrupa ülkelerine, yine aynı konuda büyük güven vermişti(Coffey, 1971, s. 110). Hâlbuki 1959-1960 yıllarında, politik ve askeri gözlemciler ve bazı hükümet

²⁴⁰Ayrıca bkz. Parmet, 1984, s. 280.

²⁴¹ Bu konuşma için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-13, s. 245-246.

²⁴² Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-28, s. 269-271.

üyeleri, ABD ile Sovyetler arasındaki stratejik eşitliğin, ABD ve NATO caydırıcı gücünü azaltarak, Sovyetlerin, 1960'larda daha serbest ve riski göze alabilen politikalar izlemesine yol açacağını(Coffey, 1971, s. 108) ileri sürüyorlardı.

4.2.3. Uluslararası Alandaki Politik Sonuçlar

Küba Krizi ile ABD'nin kazandığı askeri ve politik başarı, ABD'nin, BM ve NATO'ya karşı bu tarihe kadar izlediği politikanın değişmesine neden oldu. Çünkü II. Dünya Savaşı sonrasında, Truman ve Eisenhower, ülke dışında silahlı güç kullanmayı gerektiren olaylarda başta İngiltere ve Fransa olmak üzere diğer müttefiklerinin görüşleri ve katılımları doğrultusunda ve BM'nin kararı ile hareket etmişlerdi. Ancak, krizin ABD'ne kazandırdığı güven, Kennedy'nin, ortak savunma fikrine, önceki başkanlardan daha az önem vermesine yol açacak ve taraflarından birinin ABD olduğu, bu tarihten sonraki bütün uluslararası çatışmaları dünyanın bütün bölgelerine sıçratacaktı²⁴³.

Bölgesel işbirliği ve savunma örgütlerinin barışın korunması veya sağlanmasına yönelik etkileri, genellikle kuruluş anlaşmalarındaki hükümlerden kaynaklanır. Çünkü yaptırımlar her ne kadar sonuçta askeri iseler de, aynı zamanda hukuksaldırlar. Nitekim krizin çözümlenmesi amacıyla uygulanan karantina önleminde, ABD Donanması; BM, OAS ve Rio Anlaşmalarındaki hükümlere dayanılarak görevlendirilmişti. Böylece, ABD Donanması, dünya kamuoyunun büyük çoğunluğunun tepkisine hedef olmadan, karantinayı sağladı. Çünkü aynı hukuk kaynaklarına göre, Sovyetlerin Küba'ya füze göndermesi de, Batı yarımkürenin güvenliğine yönelik bir tehdit olarak yorumlanıyordu(Goldie, 1973, s. 139).

Batı yarımkürenin güvenliğine yönelik tehditlerin, Amerika Kıtası'ndaki devletler tarafından etkisiz hale getirilmesi için, ABD tarafından OAS üyesi ülkelere "gönüllü bir barış gücü" oluşturulması konusunda katkıda bulunmaları önerisinde bulunulmuştu.

Küba Krizi ile birlikte, kıtanın karşılaştığı yeni politik sorunların çözümünde, uluslararası hukukun uygulanması amacı ile izlenen ortak politik tutumun, gerektiğinde güvenlikle ilgili stratejik sorunların çözümüne de yardımcı olacak ortak bir askeri tutumla desteklenmesi halinde, yarıküreye yönelik tehditlerin karşılanmasında bütün yükün ABD'nin üzerinde kalacağı da(Russell, 1968, s. 216) ileri sürülmüştü. Ancak, krizde yaşanan gerginlik nedeniyle, OAS üyesi ülkeler, ortak bir barış gücü oluşturmak yerine, müdahaleleri engellemenin yollarını aramak ve

²⁴³Bununla birlikte Kennedy'nin, gerek Küba Krizi'nde, gerekse diğer ülke dışı çatışmalarda BM ve diğer bölgesel işbirliği amacıyla kurulmuş olan uluslararası örgütleri, bütünüyle devreden çıkardığı söylenemez. Özellikle Küba Krizi'nde, NATO bakımından yeteri kadar işbirliği sağlanamamış olsa da, BM ve OAS oldukça etkin rol oynamışlardır.

bu seçeneğe işlerlik kazandırabilecek bir sistem kurulması fikri üzerinde durmaktaydılar(Russell, 1968, s. 216)²⁴⁴. Bu anlamda Brezilya, Latin Amerika'nın nükleer silahlardan arındırılması önerisinde bulunmuş, yarıkürede herhangi bir çatışmayı tahrik edecek hiçbir unsurun kalmaması için de önerisini genişletici bir yorum yaparak sunmuştu. Buna göre, Latin Amerika'nın birer parçası olmaları nedeniyle Puerto Rico, Panama Kanal Bölgesi ve Küba'daki Guantanamo Deniz Üssü'nün de bu kapsama girmesi gerektiği(United Nations Review, 1962, s. 51)öne sürülüyordu. Ancak bu öneri, ABD'nin stratejik ve güvenlikle ilgili çıkarlarına aykırı olduğundan, ABD öneriyi desteklemedi.

Bununla birlikte OAS ülkeleri, Küba'dan yarıküreye ve özellikle de Latin Amerika'ya yönelen propaganda akımına ve şiddet eylemlerine karşı duyarsız değillerdi. 8 Şubat 1963 tarihinde OAS Dışişleri Bakanları toplantısı²⁴⁵ ve 18 Şubat 1963 tarihinde Latin Amerika Dışişleri Bakanları Alt Komite Toplantısı²⁴⁶ sonucunda, Amerikan Devletleri yıkıcı ve saldırgan komünist eylemlere ve Çin-Sovyet Bloku'nun kıta ülkeleri üzerindeki potansiyel tehditlerine karşı alınacak önlemleri karara bağladılar.

Başkan Kennedy, OAS üyesi ülkelerin Marksizm-Leninizm ve yarımküredeki Sovyet varlığını kabul etmeyen tutumlarını, 24 Nisan 1963 tarihinde verdiği bir demeçle²⁴⁷ överek, komünizmin Batı yarıkürede hiç şansı kalmadığını belirtti. Bölge ülkelerinin bu tutumundan dolayı duyduğu memnuniyeti gizlemeyen Kennedy, Küba'ya karşı herhangi bir müdahalede bulunmanın, ABD ve müttefiklerinin çıkarlarına uygun düşmeyeceğini açıkladı(AFP-CD, 1963, Doc. no. III-8. s. 239 ve AFP-CD, 1963, Doc. no.III-26, s. 267).

Kennedy'nin duyduğu memnuniyetin nedeni, krizin çözümlenmesinden yaklaşık üç ay sonra dahi hala Küba'dan ayrılmamış bulunan(AFP-CD, 1962, Doc. no.III-112, s. 469)Sovyet askeri personelinin Küba'dan ayrılmakta olduklarına ilişkin raporların²⁴⁸ kendisine ulaşmaya başlamış olmasıydı.

²⁴⁴Bu amaçları yerine getirmek ve işbirliğini artırmak amacıyla, Costa Rica'da toplanan Orta Amerika ülkeleri, 19 Mart 1963 tarihinde, Orta Amerika Deklarasyonu'nu yayımlamışlardır. Bu bildirin metni için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-6, s. 234-238. Bunun ardından, 4 Nisan 1963 tarihinde, Nikaragua'nın başkenti Managua'da, ABD ve bazı Orta Amerika ülkelerinin içişleri ve dışişleri bakanlarının katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda, Orta Amerika Deklarasyonu'ndaki ilkelere aynen katılma kararı ile Küba'ya karşı alınacak önlemler ve işbirliği konularında benimsenen ilkeler üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu anlaşmanın metni için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-9, s. 239-242.

²⁴⁵Bu toplantıda alınan kararların özeti için bkz.AFP-CD, 1963, Doc.no.III-19, s. 254-255.Aynı yıl, 4 Haziran tarihinde ikincisi yapılan toplantıda imzalanan anlaşmanın metni için bkz. AFP- CD,1963, Doc.no.III-29, s. 271-276.

²⁴⁶ Bu toplantı öncesinde, ABD'nin İnter-Amerikan İşleri'nden sorumlu Müsteşar Yardımcısı Martin'in verdiği demecin metni için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-21, s. 255-266.

²⁴⁷Bu demecin metni için bkz. AFP-CD, 1963, Doc, no.III-27, s. 268.

²⁴⁸Bu raporlar için bkz. AFP-CD, 1963, Docno. III-24, s. 267.

ABD Savunma Bakanı McNamara da, Küba'da hiçbir saldırı amaçlı füzenin kalmadığına ve yenilerinin de getirilmediğine inandığını(AFP-CD, 1963, Doc. no.III-17, s. 249-250) belirtti.

ABD'nin kendi müttefikleri üzerinde sürekli olarak etkili olabilmesi bir ölçüde müttefiklerine yönelen Sovyet tehdidinin varlığına bağlıydı. Aynı ilişki biçimi karşı blok için de hemen hemen aynı sebebe dayanmaktadır. Böyle çok devletli ittifakların kontrolü için ABD ile Sovyetler Birliği birbirlerinin tehdit edici varlığına sürekli ihtiyaç duymuşlardır(İlhan, 1989, s. 86)²⁴⁹.

Latin Amerika ve Karayipler bölgesinde barışın korunması konusunda BM oldukça duyarlı davranmıştı. Bölgede barışın tehlikeye girmesi halinde, Güvenlik Konseyi'nin duruma el koyması konusunda ABD ve Sovyet temsilcileri, 17 Ocak tarihinde, Genel Sekreter U-Thant'a ortak bir mektup²⁵⁰ verdiler. Aynı tarihte Küba temsilcisi Lechuga, U-Thant'a, Karayipler'de kalıcı barışın sağlanması konusunda yapılacak etkili bir anlaşma için, Küba Hükümeti'nin koşullarını öne süren bir mektup²⁵¹ verdi. 8 Ocak 1963 tarihinde Genel Sekreter, Karayipler'deki çatışmanın tarafı olan ülkelerin, durumu kötüleştirecek hareketlerden kaçınacaklarına inandığını belirten bir mektubu²⁵² ABD temsilcisi Stevenson'a verdi.

Bütün bu iyi niyetli çabalara karşın Castro, kıtada barışı tehdit eden yıkıcı faaliyetlerini sürdürdü. OAS Özel İstişari Komitesi, 18 Ekim 1963 tarihinde yaptığı olağan toplantısı sırasında açıklanan raporunda²⁵³, "komünist faaliyetlerin Amerikan Hükümetleri için alarm derecesine geldiği, bu nedenle barış ve güvenliğin sağlanması için ivedi önlemler alınmasının gerekli olduğu" üzerinde durdu.

ABD Dışişleri Bakanı Rusk, 8 Kasım 1963 tarihinde verdiği demeçte²⁵⁴, Castro'nun yarıkürede yer alan diğer ülkelerin işlerine müdahale etmesinin üzücü olduğunu belirtti. 18 Kasım 1963 tarihinde de Başkan Kennedy, hükümetinin Küba'ya karşı izlemekte olduğu politika hakkında yaptığı açıklamada²⁵⁵, "Castro'nun ABD için halen büyük bir tehlike oluşturduğunu, ancak, Küba'da kontrol altında olduğunu" söyledi.

²⁴⁹Yazara göre tehdit karşı tarafın gücünden kaynaklanır ve hedefi bizim gücümüzdür(İlhan, 1989, s. 82).

²⁵⁰Bu mektubun özeti için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-10, s. 243.

²⁵¹Bu mektubun metni için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-11, s. 243-244.Bu mektupta öne sürülen koşullar, hemen hemen Küba tarafından her zaman öne sürülen koşullar ile aynıdır.

²⁵²Bu mektubun özeti için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-12, s. 245.

²⁵³ Bu rapor için bkz. AFP-CD, 1963, Doc. no.III-34, s. 282.

²⁵⁴Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-35, s. 283.Rusk, daha önce verdiği bir demeçte de, Küba'nın, Sovyetler ile ABD arasındaki ilişkilerin normale dönmesi konusunda büyük bir engel olduğunu belirtmişti (AFP-CD, 1963, Doc.no. III-32, s. 277-278).

²⁵⁵Bu açıklama için bkz. AFP-CD. 1963, Doc.no.111-36, s. 283-284.

4.3. Küba Krizinin Askeri-Stratejik Sonuçları

Küba Krizi, Khrushchev'in, ABD'ne karşı oynadığı stratejik oyunda, Castro'yu bir araç olarak gördüğünü kanıtlamıştı. Çünkü Küba, Sovyetlerin ABD'ne karşı etkili bir tehdit unsuru oluşturabileceği ve ABD'ne yakınlığı nedeniyle en elverişli üs durumundaydı.

Castro ise, ABD'nin gerek kriz öncesinde, gerekse kriz sırasında izlediği temkinli tutumu, Küba halkına, ABD'nin "kâğıttan kaplan" (Paper Tiger)(Valsky, 1971, s. 124) olduğu şeklinde duyurmuş ve Küba'nın, ABD'ye karşı direnecek askeri güce sahip olduğunu iddia ederek, halkını yanıltmıştı. Bununla birlikte, Sovyetlerin de gerçek dost olmadığını, süper güçler mücadelesinde Küba halkının ve ülkesinin küçük bir ayrıntı olarak görüldüğünü öne süren Castro, Sovyetlerin, krizden yenik çıktığına inandığı için, Küba'ya balistik füze ve ikmal üsleri kurulmasına ilişkin Sovyet girişimlerine karşı olumsuz tavır takındı.

BM Genel Sekreteri'nin girişimiyle, ABD'nin havadan keşif yapmasına önceleri itiraz eden Castro, ardından buna izin vererek, Moskova yönetimine Küba'nın önemini hatırlatmak istemişti. Nitekim bu davranış ile Sovyetlerin, 1963 yılından itibaren Küba'ya yaptıkları askeri ve ekonomik yardımlarda önemli artışlar oldu²⁵⁶.

Uluslararası stratejik güç mücadelesinde çatışmaların şiddetine ve temelindeki politik sorunun önemine göre değişik askeri çözümlere başvurulmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, uluslararası ortamda, nükleer güç kullanma tehdidi söz konusu olmaya başlamış, 1950'li yıllarda iki blok arasındaki etkileşim, nükleer güç ekseninde oluşmuştu. Ülkelerin, nükleer yönden aşırı harcamalar yapmaya iten bu durum, konvansiyonel güç ile ilgili harcamaların azalmasına ve konvansiyonel güç kullanımının yeterli olacağı durumlarda da dahi nükleer tehdit yoluna başvurularak, sorunların tehlikeli boyutlara ulaşmasına neden olmuştu.

Küba Krizi, sözünü ettiğimiz ve her iki süper güç için de bilinmeyenler ile dolu olan nükleer stratejik güç denkleminin çözülmesini sağlamıştı. Süper güçler ve müttefiklerinin oluşturduğu ve bir anlamda dünyanın stratejik ağırlık noktası olan ülkeler de, birbirleriyle ilgili gerçekleri, Küba Krizi'ndeki karşılıklı ve tedirgin edici bekleyişin (eyeball to eyeball)(Allison, 1971, s. 39) sonunda öğrenmişlerdi.

Buna karşılık Küba krizi, nükleer gücü tekelinde tutmak isteyen tarafların kendi müttefikleri ile olan ilişkileri üzerinde de dönüştürücü bir etki yaratmıştır. Bu bağlamda Çin, Sovyetlerden bağımsız bir nükleer güç olma çabasına ağırlık verirken Fransa'nın NATO

²⁵⁶Bu konuda bkz. Blasier, 1983. Eserin ikinci bölümünden sonra sürekli bu konu ve nedenleri işlenmiştir.

kontrolü dışında bağımsız bir nükleer güç olma kararını güçlendirmesi ile iki blok arasında meydana gelecek gerilimlerin önlenmesinde etkili rol oynama potansiyeli olan yeni uluslararası aktörlerin sayısı artmıştır(Sander, 1979, s. 219)²⁵⁷.

Fransa'nın uluslararası bağımsız bir nükleer güç olma arzusu öyle bir hal almıştır ki, ABD'nin nükleer güçlerin sınırlandırılmasına yönelik tüm girişimlerini bu arzunun önüne çıkarılmış engeller olarak görmesi sonucu, birçok ülkenin taraf olduğu uluslararası anlaşmaları imzalamayı reddetmiştir(Armaoğlu, 1988, s. 616).

Küba Krizi'nin askeri-stratejik sonuçlarını, konvansiyonel ve nükleer askeri güçlere olan etkisine göre ikiye ayırarak incelemek daha yararlı olacaktır.

4.3.1. Konvansiyonel Askeri Güç Yönünden Stratejik Sonuçlar

Khrushchev, nükleer füzelerin daha önemli ve etkin olacağına inandığı bir dönemde, çok sayıda ve savunma bütçesine ağır bir yük getiren su üstü savaş gemilerinden oluşan bir donanma(Kennedy, 1987, s. 386)²⁵⁸ve yine çağın savaşlarının çok hızlı bir tempoda başlayıp biteceğine inandığı için, hedeflerine varıp, savaşma olasılıkları düşük olan kalabalık ve klasik bir kara gücü yerine, füzelere yatırım yapmayı uygun görmüştü. Amiral Alfred Mahan'ın görüşlerinden doğan Deniz Hâkimiyeti Teorisi'nin (İlhan, 1989, s. 27)*konvansiyonel savaş konsepti içinde olmak kaydıyla* güncelliğini halen koruduğu kriz sırasında ABD donanmasının üstünlüğü ile bir kez daha kanıtlanmıştır.

Birkaç yıl içinde, bütçeden, Sovyet Donanması'na ayrılan payın azalması sonucu, Küba Krizi'ndeki ABD ablukasını karşılayacak veya en azından caydıracak bir Sovyet deniz gücü ortaya çıkarılamamıştı. Ancak, Khrushchev'i füze yapımına iten en önemli etken, 1958-1962 yılları arasında, Batılı ülkelerin sık sık Sovyetlerin füze açığından söz etmeleriydi. Batı basını, politik ve askeri çevreleri, bu açıklamaları bir tehdit ve küçümseme derecesine getirmişler, 1961 yılında yaşanan Berlin Krizi'nde Sovyetlerin pasif kalmalarına (Allison, 1971, s. 20)yol açmışlardı. Bu psikolojik etkinin sonucu olan pasif politikayı yenmenin tek yolunun, kıtalararası balistik füze sayısını artırmak olduğunu düşünen Khrushchev, bu alana yönelmişti.

Nükleer savaş hesaplamalarına göre, Sovyetlerin Küba'ya yerleştirdiği füzeler ile ABD'ni vurması, bir intihar savaşı olacaktı. Üstelik Sovyetlerin bu amaca ulaşmak için Küba

²⁵⁷ Aynı yönde daha geniş değerlendirme için bkz. Odegard & Baerwald, 1962, s. 392.

²⁵⁸Khrushchev'in, 1956 Süveyş Krizi'nde İngiliz-Fransız Birleşik Donanması ve 1958'de ABD'nin Lübnan'a yaptığı çıkarmadaki ABD deniz gücünü değerlendirerek, güçlü ve çok sayıda gemiden oluşan bir donanmanın önemini anlaması gerekirdi. Çünkü bu olaylarda, Sovyetlerin müdahale edememesinin nedenlerinden biri de su üstü savaş gücünün Batı yararına üstün olmasıydı.

topraklarının stratejik konumuna da ihtiyacı yoktu. O halde Sovyetlerin amacı, Küba'da askeri bir yapılanmaya giderek, füzeler yerleştirmesinin gerçek nedeni, ABD'nin Sovyetlere yaptığı gibi, ABD'ni askeri üslerle kuşatıp, nükleer füzelerin tehdidi altında yaşamının ne kadar zor ve korkulu bir durum olduğunu(Levering, 1982, s. 91-92)²⁵⁹ karşı tarafa öğretmek olmalıydı.

Sorunun, ABD'nin NATO üyesi olan müttefikleri veya işbirliği içinde olduğu diğer ülkelerdeki askeri üslerden kaynaklanması, ABD yönetimini, konvansiyonel askeri güçlerini artırmaya itmişti. ABD, dost ve müttefik ülkelerin de, kendisi gibi güvenlikte olmaları için, Avrupa ve Orta Doğu'daki üslerini güçlendirmeye ve bu üslerden bazılarında bulunan nükleer silahlarını, kontrol altında tutabilmek için²⁶⁰, dünyanın bütün bölgelerinde uzun süre takviye almadan görev yapabilecek olan filolarını güçlendirmeye başlamıştı. Bu güçlendirme kapsamı içine, hava ve kara birliklerini taşıyabilen uçak gemileri ve bir çatışma ya da kriz durumunda derhal müdahale edebilecek olan deniz piyade tümenleri de girmektedir.

Küba Krizi'nde, ABD'nin stratejik vurucu gücü karşısında, bu gücün gerçek durumunu ölçmek amacıyla Sovyetler, askeri maceralara girişmek eğilimindeydi. Ancak, denizasını müdahale konusunda ABD'nin deniz piyade gücü, Sovyetlerden sayıca çok üstün olduğu²⁶¹ ve tarihsel gelişim içinde daha köklü ve uluslararası deneyime sahip olduğu için, Sovyetler, bu tür harekâtlar planlamaktan her zaman çekinmiştir. Nitekim Küba Krizi'nde, nükleer savaşa yol açmadan, Küba'ya hava saldırısı ve çıkarma yapma seçeneklerinin rahatça düşünülebilmesinin nedeni, ABD'nin, konvansiyonel gücünü ihmal etmemiş(Nunn, 1987, s. 69)²⁶² olmasıydı.

Yine, nükleer çatışmadan her iki tarafın da sağlam çıkamayacağı gerçeğinden hareketle, Kennedy yönetimi, ABD çıkarlarını ve müttefiklerini koruyabilecek güçte ve genişlikte "Stratejik Vurucu Güç" (Strategic Strike Power)(Coffey, 1971, s. 16) oluşturma politikası benimsemişti. Bu politika aynı zamanda, Sovyet saldırganlığının, sınırlanmış bir alanda ve şiddette tutulabilmesi için, nükleer saldırı öncesi Sovyet saldırısına engel olacak taktik nükleer silahlarla desteklenecek, konvansiyonel bir güç oluşturulmasını öngörüyordu. Bu gücün, nükleer silahların kullanılmasını veya geniş çaplı bir konvansiyonel işgal veya saldırı savaşında caydırıcı

²⁵⁹Khrushchev bu düşüncesini anılarında belirtmiştir. Gerçi teorik olarak, Küba'daki Sovyet füzeleri, nükleer bir savaş durumunda, ABD üstünlüğünü etkilemezdi. Ancak pratikte, bu füzelerin yarattığı korku, Kennedy'yi Kongre ve kamuoyunun baskısı ile Küba'daki füzelerin çekilmesi için çaba harcamaya zorlamıştır.

²⁶⁰Küba Krizi sırasında ABD ve NATO ülkeleri, Türkiye'nin Jüpiter füzelerini kullanıp, kullanmayacağı endişesi ile karşılaşmışlardır. Böyle bir durumda, tek merkezden karar verilmesini sağlayacak koşullar ortadan kalktığı için, ABD bir daha hiçbir müttefikini, nükleer silahların kontrolü konusunda serbest bırakmayacaktır.

²⁶¹Bu üstünlüğün ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki oran 20/1'dir. Bkz. Coffey, 1971, s. 89.

²⁶²Yazara göre nükleer eşitlik, nükleer caydırıcılıktaki ve konvansiyonel güçlerdeki ciddi ve belirgin eksikliklerin hoş görülmesi anlamına gelmemektedir.

unsur olmasını sağlayacak izlenimlerin, karşı tarafa verilmesi de(Coffey, 1971, s. 16), bu politikanın amaçlarından biriydi.

ABD'nin, konvansiyonel yönden üstün olmamasının stratejik caydırıcılığını azaltacağını ve Sovyetlerin, Avrupalı müttefikleri de tehdit edecek kadar ileri gidebileceklerini fark eden Kennedy yönetimi, bu sorunu çözmek için birkaç çareye başvurmuştu.

Birincisi, Sovyetler üzerinde üstünlük kuracak olan Titan, Minuteman ve Polaris füze programları başlatıldı²⁶³.

İkinci olarak, Kennedy yönetimi, Sovyetler ile pazarlık gücünü artırmak, ülkesinin ve müttefiklerinin güvenliğini sağlamak amacıyla, stratejik güçlerini, nükleer saldırıdan kitlesel karşı saldırıya kadar pek çok değişik seçenek karşısında nasıl kullanacağını açıklayan bir doktrin²⁶⁴ geliştirdi. Küba Krizi, ABD'nin, gerek nükleer ve gerekse konvansiyonel askeri üstünlüğünü sürdürmek için pek çok strateji ve kavramlar geliştirmesine neden oldu²⁶⁵.

Üçüncüsü, ABD yönetimi, müttefiklerini, özellikle Batı Avrupa'ya yönelik Sovyet konvansiyonel saldırı olasılıklarına karşı, taktik ve stratejik nükleer silahlarla cevap verebilecek yetenek ve isteğe ulaştırmanın yollarını aradı. Bu amaçla ABD, NATO üyesi müttefiklerine ve Sovyetlere, Avrupa'yı ne şekilde olursa olsun savunmaya kararlı olduğunu, her fırsatta göstermeye çalıştı.

ABD'nin bu tehdidi, Sovyetlerin Küba Krizi öncesinde, Küba'yı savunmak konusundaki kararlılığını açıklaması ile aynı anlamdadır. Ancak, sonuç bakımından ABD, sürekli olarak tehdidinin gerçekleşmesi olasılığını Sovyetlere hissettirmişti. ABD bunu yapmak için, ülkesindeki askeri güç kadar bir gücü de sürekli olarak ülkesinin dışında bulundurmaya zorunda kalacaktı. Böylece ABD-Sovyet konvansiyonel caydırıcılık dengesindeki ABD üstünlüğü, Varşova Paktı-NATO konvansiyonel caydırıcılık dengesindeki Varşova Paktı üstünlüğünü ortadan kaldırmış oluyordu. Çünkü ABD, bir NATO üyesi gibi hareket ettiği zaman, uluslararası davranışları kısıtlanmaktaydı. ABD, Küba Krizi'nde ulusal güvenliğini ve çıkarlarını korumak amacıyla daha cesur hareket etmişti. Bu hareket serbestisi, ABD Hükümeti ve Kongresi tarafından ilk anda desteklenmiş olsa da, krizden sonra ABD'nin uluslararası savunma ve işbirliği

²⁶³Kıtalararası balistik füzelerin gelişimi hakkında bkz. Brzezinski, 1972, s. 192.

²⁶⁴Amerikan Harp Doktrinleri isimli eserde bu doktrinler oldukça ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Bkz. Fahri, 1966.

²⁶⁵Dönemin ABD Genel Kurmay Başkanı General Maxwell Taylor, "Birleşik Amerika, hür dünyanın lideri olmak kaderinden vazgeçemez." diyerek, ABD'nin, buna yönelik bütün girişimlerinde dünya hâkimiyetini yitirmemek için askeri harcamalarını neden yüksek tuttuğunu ve "dünyanın jandarmalığı" görevini sürdürmeye çalıştığını, üstü kapalı bir biçimde ifade etmektedir. Bkz. Fahri, 1966, s. 26.

örgütlerindeki rolü dengelenerek, ABD'nin, kendi sorunlarını dahi, uluslararası forum düzeninde çözmesi sağlandı.

Ancak nükleer silahlara dayanan dehşet dengesinin bir sonucu olarak karşıt blokların hâkimiyet alanları dışında kalan bölgelerde sınırlı harpler dönemi başlamıştır. Bunların bir kısmı gerçek ve özel nedenlere bağlı çatışmalardır. Önemli bir kısmı da topyekûn bir savaş başlatmaktan çekinen tarafların istedikleri sonuçlara dolaylı yoldan yaklaşmalarını sağlayan taktik çatışmalardır(İlhan, 1989, s. 128-129).

4.3.2. Nükleer Askerî Güç Yönünden Stratejik Sonuçlar

ABD, Küba Krizi'nden önceki dönemde, kendi bölgesel denetimi veya askeri üstünlüğü altında gelişen uluslararası krizlerde, nükleer silahları ilk kullanan tarafın kendisi olmayacağını, bu ilkenin de, dünyayı nükleer savaştan korumak bakımından yeterli bir güvence olduğunu savunuyordu.

Ancak NATO savunma toplantılarında, Avrupalı müttefiklerin dile getirdikleri bazı endişeler vardı:

Bunlardan birincisi, Batı Avrupa ülkeleri, Doğu Bloku'nun jeopolitik yönden daha fazla tehdidi altındaydılar. Bunun nedeni, Doğu Bloku'nun süper gücü olan Sovyetlerin de Avrupa Kıtası'nda olması ve kıtanın kalbi (heartland) sayılan topraklara hâkim olmasıydı. Buna karşılık, NATO üyesi Batı Avrupa ülkelerinin süper gücü olan ABD, Atlantik Okyanusu'nun ötesindeydi.

İkincisi, konvansiyonel güç bakımından NATO üyesi Avrupalı ülkeler, Varşova Paktı ülkelerine oranla daha zayıf durumdaydılar. Demokratik Batı Avrupa ülkelerinin askeri politikaları, ani bir global veya bölgesel çatışma durumunda, NATO veya bazı müttefikleri ile birlikte askeri tepki göstermeye uygun değildi. Bunun yapılabilmesi için, parlamentoları, anayasaları ve ülke içi muhalefetleri kapsayan karmaşık bir hukuksal ve politik zincirin izlenmesi gerekiyordu. Çünkü NATO üyesi ülkeler, sonuçta, özgür ve bağımsız ülkelerdi. Hâlbuki Varşova Paktı'na üye olan ülkeler, Moskova'nın komuta ve denetimi altında, en mantıksız askeri harekâta dahi bir tek söz ile başlayabilecek ve ülke içi yasal denetimlerin kesinlikle buna engel oluşturmadığı bir askeri ve stratejik sistem oluşturmuşlardı.

Bu iki tehlike, Avrupalı müttefikleri, NATO savunması içinde ABD kadar güçlü ve güvenli biçimde hareket etmekten alıkoyuyordu. ABD, bu endişeleri yenmenin tek yolunun, nükleer savaş tehlikesinin sigortası durumunda olan İlk Vurmama İlkesinden ayrılmak olduğunu görmüştü. Böylece, Varşova Paktı'na karşı askeri yönden güçsüzlük söz konusu olduğundan,

nükleer silahları ilk kullanacak olan ABD, Avrupalı müttefikler veya diğer bir deyimle NATO olabilirdi. Ancak bu yöntemin sağlıklı işleyebilmesi için, müttefiklerin denetimindeki nükleer silahların bütün üyelerin güvenliği göz önüne alınarak ve mutlaka NATO kontrolünde kullanılması²⁶⁶ gerekiyordu. Bu durum, bir tür nükleer bağımlılık ilişkisi oluşturacaktı²⁶⁷. Böylece ABD'nin stratejik algılamalarında çok önemli bir değişiklik ortaya çıkıyordu²⁶⁸.

Küba Krizi sonunda Sovyetler, saldırı amaçlı silahların sayısında ABD yararına bir eşitsizlik (disparity) olması nedeniyle, ABD ile hem iyi ilişkiler içinde olmak, hem de uluslararası güç dengesinde ABD'nin nükleer stratejik anlamda eşiti sayılabilmek için (Levering, 1982, s. 112), silahlanmaya hız vermek gerektiğini öğrenmişti.

Küba Krizi ABD'ne, kendisini, kriz ve uluslararası sorunların çözümünde güçlü hissetmesini sağlayacak, yerinde bir caydırıcılık gösterisi yapma fırsatı vermiştir. Bu caydırıcılığın her zaman sürmesi gerektiğine inanan askeri yetkililer ve bilim adamları; ABD ile Sovyetler arasında müzakereleri sürmekte olan, nükleer denemelerin yasaklanması ile ilgili anlaşmanın, ABD'nin elinde bulunan nükleer caydırıcılık inisiyatifinin, Sovyetlerin eline geçmesine neden olacağını ileri sürerek, Kennedy'ye, böyle bir anlaşmanın²⁶⁹ imzalanmaması gerektiğini bildirdiler (Harriman, 1971, s. 90). Nitekim krizin, bir felakete dönüşmeden çözümlenmesinin Kennedy üzerinde yarattığı memnuniyetin bir göstergesi olarak imzalanan söz konusu anlaşmadan sonra, uzmanların görüşü doğru çıktı ve nükleer-stratejik caydırıcı güç inisiyatifi Sovyetlerin eline geçti (Harriman, 1971, s. 90). Bu durum 1970'lerin ilk yıllarına kadar sürdü.

4.3.3. Genel Askeri-Stratejik Sonuçlar

Nükleer tehlikenin açıkça ortaya çıktığı Küba Krizi'nin çözümlenmesi ile birlikte bazı sonuçlara varılmış oluyordu. Bu sonuçlar, ileriki yıllarda ABD'nin izleyeceği güç politikasının özünü oluşturmaktaydı. Bunlar:

²⁶⁶Aslında NATO ile kastedilen doğrudan ABD kontrolüdür.

²⁶⁷Bu konuda bazı şüpheleri olan Başkan Kennedy, 4 Temmuz 1962 tarihinde, Ulusal Bağımsızlık Günü nedeniyle yaptığı konuşmada bu ilişkiyi, "Karşılıklı Bağımlılık Bildirisi" (Mutual Interdependence Declaration) ile açıklamıştır. Bkz. Morgenthau, 1987, s. 93. Bu ilişki aynı zamanda, müttefikler için, ABD'nin sorumsuz davranışlarda bulunmasını engellemesi bakımından da bir güvence niteliğindedir. Yine söz konusu tehlikelerin modeller üzerindeki tartışması için bkz. Morgenthau, 1987, s. 87.

²⁶⁸Pentagon yetkililerinin, " Güç, kullanmak için ise sınırlanmamalıdır." görüşüne; 1962 yılında Amerikan Harp Akademisi (West Point)'nin mezuniyet töreni nedeniyle yaptığı konuşmada karşı çıkan Kennedy, günümüzde dünyanın karşılaştığı temel sorunlara, nihai askeri çözümler ile yaklaşılmayacağını belirterek, ABD stratejik tehdit algılamasındaki değişikliğin ilk adımını atmıştır. Bkz. Russell, 1968, s. 431.

²⁶⁹Bu anlaşmadan, bir sonraki kısımda söz edilecektir.

- Konvansiyonel savaşta, nükleer silahların kullanılması riski yoktur. Çünkü sonuçta kazanan taraf olmaz (Halle, 1973, s. 160). Bu nedenle nükleer çağda yapılabilecek tek savaş "sınırlı savaş" (limited war) tır.
- Nükleer silahlara sahip olmak, diplomaside oldukça sınırlı yararlar(Halle, 1973, s. 162) sağlar. Çünkü karşı taraf, bu silahların kullanılmasına yol açacak tahriklerde bulunabilir(Halle, 1973, s. 164). Hâlbuki konvansiyonel silahların kullanılması bir tahrik ile başlar ve diplomatik girişimler, tümüyle bu silahların kullanılmaması için yapılır.
- Buna karşılık, nükleer silahlara sahip olmak, her iki taraf için de statükoyu sağlamlaştıran politikaların izlenmesi bakımından önemli bir, etkindir(Halle, 1973, s. 165). Böylece iki kutuplu bir denge sistemi ile uluslararası ortamda istikrar hâkim olur(Halle, 1973, s. 167).
- Nükleer çağda, karşı taraf ile çok iyi iletişim kurmak, müttefikler ile iletişim kurmaktan daha önemlidir(Halle, 1973, s. 170). Çünkü zararı verecek olan daima karşı taraftır. Hatta karşı taraf ile çok iyi diyalog sağlanması, müttefiklerin bazen kaprise varan isteklerine boyun eğmek yerine dünya barışını en güvenli biçimde koruma ve işbirliği politikalarının oluşmasına yardımcı olur.

Sonuç olarak Küba Krizi, askeri stratejinin, politik ve ekonomik stratejiler ile desteklenerek, koordineli biçimde yürütülmesinin, belirlenen ulusal veya uluslararası hedeflere varmak bakımından gerekli olduğunu göstermişti. Özellikle kriz dönemlerinde yaşanan tırmanmanın amaçlarının aşılmanın²⁷⁰sınırlandırılmasını sağlamakta, bu koordinasyonun önemli rol oynadığı da görüldü.

Askeri, diplomatik, politik ve ekonomik stratejiler, birbirleriyle uyum içinde izlendiği zaman, çok karmaşık ve tehlikeli sorunların dahi, gerçekte kolay çözümlenebilecek nitelikteki olaylardan doğduğu anlaşılacaktı.

²⁷⁰Kennedy, kriz sırasında tüm görüşme ve baskı yollarını denerken, harekete hazır bir güç oluşturarak, başarılı bir askeri oyun oynamıştı. Bir işgal harekâtı için, büyük bir askeri gücü günlerce alarında bekletmek son derece masraflı ve psikolojik bakımdan yıpratıcı bir durumdur. Çünkü böyle bir güç, ya derhal kullanılarak sonuca varılmalı -ki çözüm bulunamaması halinde böyle olacaktı-, ya da alarma son verilerek, normal duruma dönülmelidir. Kennedy, bütün bu ekonomik ve psikolojik yıpranmaları göze alarak, Sovyetlerin direncini kırmış; Sovyetlerin, bundan sonra ortaya çıkacak gerginliklerde de, ABD'nin aynı şekilde davranacağı inancına sahip olmasını sağlamıştı.

4.4. Küba Krizinin Diplomatik Sonuçları

Küba Krizi, iki süper güç arasında karşılıklı olarak atılan adımların ve alınan önlemlerin yansıması, diplomasinin en çok başvurulan araç olduğu bir uluslararası gerginliktir. Bu gerginlik sırasında alınan önlemlerin ve verilmesi gerekli bütün ödünlerin, krizin tarafları arasında karşılıklı olarak anlaşılabilmesi, bütünüyle diplomatik yöntemlerin kullanılması sayesinde gerçekleşmişti.

Söz konusu diplomatik yöntemler, ABD'nin, Sovyetlerin, Küba'nın ve diğer ülkelerin temsilcilerinin, BM nezdinde ve birbirleriyle karşılıklı olarak yaptıkları görüşmeler yoluyla uygulanmıştır.

Kriz öncesinde, kriz boyunca ve krizin sonuçlanması aşamalarının her birinde diplomatik yöntemler, daha sonra Küba Krizi'nin diplomatik sonuçlarını ortaya çıkarmıştır.

4.4.1. Karşılıklı Anlayış ve Saygı İlkesinin Benimsenmesi

Kennedy'nin, Domuzlar Körfezi çıkarması ile düştüğü zor durum, Berlin Krizi'nde, Batı Berlin'in etrafına duvar inşa edilmesi konusunda yeterli tepki göstermemesi ve Viyana Görüşmelerindeki çekingen tutumu, Sovyet lideri Khrushchev'e, ABD'ne karşı daha cesur ve saldırgan davranma olanağı vermişti.

Khrushchev, Sovyetlerin çözüm bekleyen uluslararası sorunlarına yine Sovyetler yararına çözümler bularak, ABD'nin uluslararası ortamda koruduğu avantajlı durumunu yitirmesi için sürekli tahrik etmeye çalışmıştı. Küba Krizi ile Sovyetlerin tahrik politikası en son noktasına ulaşmış ve Sovyetler, ABD'yi arzu ettiği çatışma ortamına(Aspaturian, 1973, s. 387) sokacak koşulları yaratmıştı. Khrushchev, nükleer tehlikeyi göze alarak, diplomatik yönden kazançlı çıkacağına inanmış ve böylece Sovyet dış politikasına pek çok gereksiz külfetler yüklemişti.

Kennedy, Khrushchev'in mesajlarındaki kışkırtıcı ve saldırgan sözleri değil, kabul edilebilir ve haklı sözleri değerlendirerek(Harriman, 1971, s. 203), çatışma ortamının doğmamasına çalışarak ve akılcı mesajlardan her iki taraf için de tatmin edici olacak bir uyuşma olanağı yarattı.

Kriz dönemlerinde, liderler, çeşitli etki ve koşullar altında aşırı (extreme) politikalar izlemek veya ancak uzun vadede gerçekleşmesi olanağı olan bağlayıcı açıklamalar yapmak zorunda kalabilirler. Nitekim Sovyetler kriz boyunca, Küba'ya yapılacak bir ABD saldırısına, nükleer füzeleri ile karşılık vereceğini açıklamış, Kennedy de, Batı yarımküreye nükleer bir füze

atılırsa, ABD'nin buna topyekûn (all-out) bir biçimde ve Sovyet toprakları üzerinde karşılık vereceğini(Coffey, 1971, s. 67) bildirmişti.

Böyle bir açıklama, artık koşulları gerçekleştiği zaman, kararsızlık geçirmeden ve genişletici yorumlar yapmadan harekete geçmeyi gerektirir. Küba Krizi, bu tür tırmandırıcı açıklamalar yapılması ve aynı sertlikte karşılıklar verilmesi dönemini bir süre için sona erdirdi. Bunun yerine, tarafların karşılıklı olarak tutumlarını gözden geçirerek, dış politikalarında, uluslararası hukuka aykırılık içeren hedeflerinden vazgeçtikleri ve daha akılcı, uluslararası ortama karşı saygılı dış politika hedefleri belirlemeleri dönemi başladı.

Diplomatik ilişkilerde başarı, karşı tarafın amaçlarını iyi saptayarak, yine karşı tarafın verdiği mesajlarda önemli olan hiçbir noktayı gözden kaçırmamak konusunda iyi niyetli, dikkatli ve istekli olmaktan geçer. ABD yönetimi, yaşamsal çıkarlarını korumak konusunda kararlı, ancak bunu sağlamak için uygulanacak yöntem veya yöntemler konusunda ön yargılı ve katı davranmamak gerektiğini öğrenmişti.

ABD yönetimi, kriz boyunca diplomatik temaslarını sürdürerek, Sovyetlere karşı her değişik durumda nasıl ve hangi şiddette önlemler alacağını ortaya koyan bir strateji paketinden Sovyetlerin haberdar olmasını sağlamıştı. Böylece Sovyetlerin atacağı her değişik adımı karşılayacak nitelikte bir Amerikan davranışı bulunacağını gösteren formüller²⁷¹ ortaya çıktı.

ABD yönetiminin gönderdiği bu tür özel mesajlar ve basına yaptığı açıklamalar sayesinde Sovyetler, karşı taraf için yanlış kabul edilebilecek hareketlerinin ciddi durumlara yol açacağını anladı(Allison, 1971, s. 42). Nitekim kriz boyunca Sovyetlerin davranışları incelendiğinde, ABD'nin verdiği mesajların ve sinyallerin anlaşıldığı²⁷²(Schelling, 1966, s. Bölüm 3 ve 7) ve Sovyetlerin bu algılama çerçevesinde hareket ettiği görülecektir.

Bu mesajlar, krizin çözümünde, iki lider arasında "adam adama" (person to person) (Roberts, 1975, s. 83)diplomasiyi ortaya çıkarmış ve karşıt güçler arasında iletişim kurma geleneğini de başlatmıştır. Böylece Kennedy'nin, Küba Krizi'ndeki diplomatik başarısı ve karşılıklı diplomasi yolunu seçmesi ile Khrushchev, ABD'ne ve Başkan Kennedy'ye karşı daha saygılı, ölçülü ve anlayışlı davranması gerektiğini anlamıştı. Bu karşılıklı anlayış, ülkeler arasında, karşı tarafın da vazgeçmesinin mümkün olmadığı çıkarlarının olduğunu kabul ederek, her iki tarafı da tatmin edecek bakış açılan kullanmanın gerekli olduğunu göstermiştir.

²⁷¹Diplomasideki bu stratejik doktrin kavramı Henry A. Kissinger tarafından ortaya atılmıştır. Bu konuda bkz. Kissinger, 1957, s. 5.

²⁷²Bu sinyal verme görüşü de Thomas C. Schelling tarafından ortaya atılmıştır. Bu görüşün açıklaması için bkz. Schelling, 1960. Ayrıca yine bkz. Schelling, 1966.

Soğuk savaş döneminde yaşanan pek çok krizin ardından, ilk kez Küba Krizi ile çatışma noktasına gelen A.B.D. ile Sovyetler, bundan sonraki dönemde, birbirlerinin prestijini sarsmamaya özen göstererek(Morgenthau, 1987, s. 339), ölçülü ve nükleer tehlikeyi kışkırtmayacak üsluplar kullanmışlar ve tam anlamıyla diplomasinin gücünü hâkim kılmışlardır.

Bütün bunlar, karşılıklı anlayış ve saygı ilkesinin, uluslararası ilişkilerde çok önemli bir yeri olduğunu göstermiştir.

4.4.2. Uluslararası Sorunların Çözümünde Zirve Yöntemine Başvurulması

Küba Krizi, ABD ile Sovyetler arasındaki sorunların çözümü amacıyla zirve yoluna başvurulmasının gerekli olduğunu göstermiştir. Çünkü II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan Doğu-Batı gerginliği, bu blokların kendilerine ait forumlarda başka türlü, BM'de başka türlü davrandıklarını ve bu nedenle, sorunlara ilişkin olarak alınan kararlarda isabet olmaması yüzünden, çözüme varılamadığını kanıtlamıştı.

ABD ve Sovyetler Birliği gibi iki süper güç, karşılıklı sorunlarının çözümünde ilk önce ulusal bir zirve²⁷³ oluşturmak, ardından da anlaşmazlığın diğer tarafını oluşturan ülke veya ülkeler ile ikili veya çok taraflı zirveler oluşturarak; sorunlara, dinamiğini ulusal çıkarları oluşturduğu, ancak, sunuşunun uluslararası hukuk ve diplomatik forumlar kanalı ile yapıldığı çözümler bulmak için çalışmayı bir davranış biçimi haline getirmişlerdir. Çünkü zirve yöntemindeki görüşmeler süreci, ideal bir biçimde değerlendirilirse, sorunlara, hakkaniyete uygun çözümler bulma yolunda akılcı bakış açıları edinmek ile önerilen çözümlere önyargılı biçimde itiraz etmek arasında(Rowny, 1987, s. 174)²⁷⁴ yer alan pek çok davranış türünün hepsinin yararlı yönlerinden oluşan, uygun bir diplomatik bileşim elde edilir.

Küba Krizi sırasında her iki tarafın da karşılıklı olarak zorlanmasının nedeni, karşı tarafla bağlantı zayıfladıkça, sağlıklı değerlendirmeler yapma olanağının azalmasıydı. Bu nedenle de zirve yönteminin benimsenmesi, hem anlaşmazlıklardaki kırıcı aşamaya varılmasını geciktirmiş, hem de karşı tarafla çok sınırlı da olsa iletişim sağlanabildiği için, doğru kararlar alınmasına yardımcı olmuştu.

4.4.3. Özel Temsilcilerin Rolü

Kennedy, ani bir biçimde ortaya çıkan Küba Krizi'nde derhal, önemli olacağına inandığı görüşmeleri yapmak üzere özel temsilciler tayin ederek, gerekli yerlere göndermişti. Krizin

²⁷³ExCom, bu anlamda ulusal ve tek taraflı bir zirvedir.

²⁷⁴Sovyet-ABD görüşmeleri ve bu görüşmelerin bilimsel bir yaklaşımla yapılmış ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Rowny, 1987, s. 182-193.

hemen başında, eski Dışişleri Bakanı Dean Acheson'u, Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle ile görüşmeye gönderen Kennedy, abluka sırasında Sovyet uçaklarının ablukayı etkisiz hale getirmemesi için, bu uçakların ikmal merkezleri olan Guyan ve Senegal'e temsilciler göndermişti. Guyan Devlet Başkanı Sekou Toure ile gazeteci William Attawood, Senegal Devlet Başkanı Leopold Senghor ile de Profesör Philip M. Kaiser(Köni, 1974, s. 174) görüşmüş, Sovyet uçaklarına buralardan ikmal yapılmasına izin verilmemesi konusunda bu liderleri ikna etmeyi başarmışlardı.

Büyükelçilik görevini yürütmekte olan diplomatik görevlilere, olağanüstü kriz dönemlerinde daha çok görev düştüğü de kabul edilirse, Alman Başbakanı Adenauer ile görüşen ABD Büyükelçisi Dawling, BM'de büyük çaba harcayan Stevenson ve NATO ile ilgili konularda müttefiklerin düşünce ve tutumlarını zamanında hükümete bildirerek, ABD'nin hata yapmasını engelleyen Finletter, oldukça hareketli bir diplomatik trafik yaratmışlardı. Bütün bu faaliyetler ile Küba ve hatta Sovyetler, diplomatik olarak da abluka altına alınmış oluyordu(Köni, 1974, s. 174).

Bütün ülkelerin temsilcileri karşılıklı mesajlar yayınlayıp, görüşmelerde bulunmak üzere turlara çıkarken, Türkiye Cumhuriyeti'nin diplomatik veya özel temsilciler anlamında, olayların dışında kaldığı anlaşılıyordu²⁷⁵.Küba Krizi'nde alınacak değişik önlemlerin ve izlenecek değişik politikaların hukuksal dayanaklarının ayrı olması, ABD'nin, bu konuda işbirliği içine girmesi gereken uluslararası örgütlerin hepsi ile temaslarda bulunmasını zorunlu kılmıştı.

4.4.4. Uluslararası Örgütlerin Girişimleri

4.4.4.1. BM'nin girişi

Öncelikle BM'nin en büyük uluslararası forum olması ve Güvenlik Konseyi'nin dünya barışını ve güvenliğini korumak konusunda, bütün üye ülkeler tarafından üzerinde anlaşılmış ve hukuksal olarak kesin yetkilere sahip olması, Kennedy'nin, Stevenson aracılığı ile BM'de ABD'nin haklı olduğunun kabul edilmesini sağlayacak girişimlerde bulunmasını gerektirmişti.

²⁷⁵Gerçekten, de yaptığımız bütün araştırmalarda, yayınlanmamış belgeler, açıklanmamış görüşme ve girişimler hakkında dahi bilgi edindiğimiz halde, Türk temsilcileri hakkında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Küba Krizi sırasında Dışişleri Bakanı olan Feridun Cemal Erkin, BM Daimi Temsilcisi Adnan Kural, NATO Daimi Temsilcisi Muharrem Nuri Birgi, Washington Büyükelçimiz Turgut Menemencioğlu ve Moskova Büyükelçimiz Fahri Korutürk tarafından yayımlanmış ne bir mesaja rastlanmamış, ne de adı geçen kişilerin herhangi bir girişimi hakkında bir satır bilgi bulunabilmiştir. Belki de bu temsilcilerimiz, doğrudan Ankara ile temasta buldukları ve ülkemizde de, o yıllara ait belgeler henüz okuyuculara açık olmadığı için, Küba Krizi'nde Türkiye'nin rolüne ilişkin herhangi bir bilgi edinilememiştir.

Nitekim olayın BM forumunda tartışılması, ABD yönetiminin tek vücut halinde hareket etmesi nedeniyle, ABD isteklerinin, yine ABD temsilcisinin davranışları ile uyum içinde olduğunu göstermişti.

Hâlbuki BM'de bir süre, Küba'daki füzelerin varlığını inkâr eden Sovyet temsilcisi Zorin'in çabaları ile Küba'daki füzelerin, Türkiye'deki füzeler ile takas edilmesi önerisinde bulunan Khrushchev'in ani çıkışı, Khrushchev'in konuya ilişkin mesajını, BM Genel Sekreteri U-Thant'a göndermesi sonucu, BM forumunda karşı karşıya gelmişti. Olay karşısında çok zor durumda kalan Zorin'in şahsında Sovyetler, BM üyesi ülkeler tarafından haksız bulunmuş, dünyanın barış ve güvenliğinin tartışıldığı bir konsey önünde açıkça yalan söyleyen ülke durumuna düşmüştü.

4.4.4.2. OAS'nin girişimi

BM'nin, krizde, bölgesel bir örgüt olması nedeniyle OAS'in rolünü tanıması da, ABD'nin uzun yıllar öncülük ederek, işlevlerini canlandırmaya çalıştığı OAS'e, olayda önemli bir rol vermişti. OAS Yasası'nın ve bu yasaya atıflarda bulunan Rio Anlaşması'nın BM Yasası ile ilgili hükümleri, OAS üyesi ülkeleri de harekete geçirmiş, bölgede her ülke için gittikçe tehlikeli bir durum yaratmaya başlayan Küba'ya ve Küba'yı desteklemek bahanesiyle Latin Amerika'ya sızmaya çalışan Sovyetlere karşı toplu bir tepki oluşmasını sağlamıştı.

Amerika kıtasının her iki yanını da dünyanın diğer bölgelerinden ayıran okyanusların ötesindeki ülkeleri saymazsak, Küba'ya her konuda yardım gönderebilecek bütün ülkeler, OAS kararları çerçevesinde Küba'ya karşı tavır almışlardı. Bunun sağlanmasında, gerek kriz öncesinde 1962 Ocak ayında²⁷⁶, gerekse kriz sırasında yapılan toplantılar ile diplomasi, önemli katkılarda bulunmuştu.

4.4.4.3. NATO'nun girişimi

Küba Krizi ile çatışma durumuna gelen ABD ve Sovyetler, aynı zamanda liderleri oldukları NATO ve Varşova Paketi'nin da, nükleer veya konvansiyonel bir savaşın başlaması durumunda olayın içine girerek, dünyanın yerle bir olması ile sonuçlanabilecek adımlar atacağını biliyorlardı.

²⁷⁶Castro'nun Latin Amerika'da sürdürdüğü yıkıcı komünist faaliyetler nedeniyle, Küba'nın, inter-Amerikan sisteminde kalmasını sakıncalı bulan OAS üyesi ülkeler, ABD'ni desteklemek amacıyla, 31 Ocak 1962 tarihinde Punta del Este'de Küba'nın, birlikten çıkarılması konusunda karar almışlardı. Bkz. Crabb, 1972, s. 321. Bu kararın ardından, söz konusu ülkeler, 3 Şubat 1962 tarihinde Küba'ya karşı toplu halde ambargo ilan ettiler. Bkz. Crabb, 1972, s. 329.

Kennedy bunu engellemek, fakat gerektiğinde NATO desteğini de sağlamak amacıyla, NATO Anlaşması'nın öngördüğü ve üyelerin bir tehditle karşılaşmaları halinde birbirlerine bilgi vermelerini öngören hükümlerine uygun olarak, müttefikleri nezdinde girişimlerde bulunmuştu.

Daha önce NATO ile ilgili olarak yaptığımız açıklamalar da göz önünde bulundurulduğunda, Kennedy'nin amacının, söz konusu hükümlere uygun davranarak, müttefiklerinin ABD'ni, kendilerine danışmadan harekete geçmekle suçlayıp, desteklememeleri olasılığını ortadan kaldırmak olduğu anlaşılacaktır.

Nitekim başka çare olmadığını gören NATO üyesi müttefikler, Fransa'nın karşıt tavrı hariç, otomatik olarak ABD'yi desteklediler. Ancak tekrar ifade etmek gerekirse, Küba Krizi'nde NATO'nun çok fazla etkin bir rolü olmamıştır²⁷⁷.

4.4.5. Diplomaside Teknolojik Gelişmelerden Yararlanılması: Hot Line²⁷⁸

Küba Krizi'nin başlamasıyla birlikte, artık dünyada meydana gelen çatışma ve gerginlik durumlarında çok çabuk karar vermek ve karşı taraf ile diyalog içinde olmak gerektiği anlaşılmıştı.

Krizin tarafı olan ülkeleri bekleyen büyük tehlikeler, alınması gereken önlemlerin, eski dönemlerdeki diplomasi ile çözümlenmesini olanaksız kılacak kadar çabuk, doğru ve her iki tarafın da çıkarlarını koruyacak nitelikte olmasını gerektiriyordu. Fakat bu kadar çok koşulun bir arada olmasının tek yolu, karşı tarafın ne istediğini ve bu istekler arasında, en çabuk biçimde, nasıl zaman kaybetmeksizin pazarlık yapılacağını anlayabilecek bir görüşme yöntemi bulmaktı.

Küba Krizi'nin mesaj trafiği ile çözümlenmesinden sonra uzmanlar, mesaj ve görüşmelerde bulunma yönteminin de artık süper güç politikasında yeterince eski birer diplomatik araç olduklarını fark ettiler. Bu nedenle, Sovyetler ile yapılan görüşmeler sonunda, bir kriz, gerginlik, çatışma durumları veya beklenmeyen biçimde gelişen olaylar ile ilgili olarak en çabuk, doğru ve karşı taraf ile dostça görüşme olanağı yaratacak bilgi akımını sağlamak amacıyla, bir telefon hattı inşa edilmesi konusunda anlaşmaya varıldı.

²⁷⁷NATO'nun ortak bir savunma örgütü olması ve kriz sırasında herhangi bir savaş halinin belirmemiş olması nedeniyle fazla aktif bir rol oynamasının beklenemeyeceği de açıktır.

²⁷⁸Hot Line, sıcak hat anlamına gelir. Gerçekten de, her iki süper gücü ilgilendiren konularda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların ve yanlış anlamaların, sürtüşme düzeyine gelmeden, doğrudan liderler arasında gerçekleşecek basit bir telefon görüşmesi ile çözümlenmesi veya en azından tartışmaya neden olan konu hakkında bilgi edinilmesi bakımından, bu gelişme çok önemlidir. Basında ve günlük kullanımda, Hot Line için "Kırmızı Telefon" deyimini kullanılmaktadır.

1963 yılında imzalanan anlaşma ile ABD ve Sovyet liderleri Hot Line sayesinde doğrudan birbirleri ile konuşarak, sorunların çözülmesi için görüş alışverişinde bulunabilecekler ve belirli konularda bilgi edinerek, işbirliği yapabileceklerdi²⁷⁹.

4.4.6. Nükleer Denemelerin Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma

1961 yılında, Domuzlar Körfezi çıkarması sonucunda, Kennedy'nin Doğu Bloku ile kurmaya çalıştığı iyi ilişkilerde, geçici bir süre için de olsa duraksama olmuştu. Ardından Küba Krizi ile iki süper güç arasındaki ilişkiler gerginleşmiş ve uluslararası tansiyon doruk noktasına ulaşmıştı(Harriman, 1971, s. 63-64).

Krizin çözümlenmesinden sonra Sovyetler, ABD ile yeniden iyi ilişkiler kurabilmek amacıyla daha fazla çaba harcıyordu. Bir yandan da nükleer stratejik güç eksikliklerini gidermeye çalışan(Rubinstein, 1981, s. 180) Sovyetler, uzun süren müzakereler ve girişimler sonucunda ABD ile *Atmosferde, Uzayda ve Su Altında Nükleer Silah Denemelerinin Yasaklanmasına İlişkin Anlaşma* (Nuclear Test Ban Treaty)'yi²⁸⁰ imzalamayı başardı.

Test Ban Anlaşması, nükleer silahlanma yarışında, Sovyetlerin havlu atması anlamına gelmekle birlikte, 1960'ların başından itibaren nükleer stratejik inisiyatifin, ABD'nin elinde kalmaya devam edeceğini göstermekteydi(Harriman, 1971, s. 64)²⁸¹.

Çin Halk Cumhuriyeti tarafından yapılan 31 Temmuz 1963 tarihli açıklamada²⁸², iki süper güç arasında yapılan anlaşmanın "dünyadaki bütün insanları kandırmaktan başka hiçbir amaca hizmet etmeyeceği ve gerçek barışı sağlamaktan uzak olduğu" iddia edildi.

Nükleer bir tehlikenin atlatılmasına neden olan Küba Krizi sonucu, Sovyetler ile ilişkileri gerginleşen Küba da, bu anlaşmayı protesto etti²⁸³.

Test Ban Anlaşması, ABD Senatosu'nda, muhafazakârların tüm engellemelerine karşı 24 Eylül 1963 tarihinde 19'a karşı 80 oyla kabul edilerek, yürürlüğe girdi(Levering, 1982, s. 101).

²⁷⁹Hot Line ile ilgili bilgi için bkz. Sorensen, 1965, s. 395.Russell, 1968, s. 81-82. Levering, 1982, s. 99-100. Hot Line sistemine 1971 yılında bir uydu eklenmiş, sistem daha da geliştirilmiştir.

²⁸⁰Bundan sonra kısaca Test Ban Anlaşması denilecektir. Bu anlaşmanın tam metni için bkz. Seaborg, 1981, s. 302-305.

²⁸¹Yazar, ABD Hükümeti'nin temsilcisi olarak Moskova'ya gitmiş ve Anlaşmayı ABD adına imzalamıştır. Yazarın konuya ilişkin görüşleri, anıları ve diğer ayrıntılar için bkz. Harriman, 1971, s. 90 vd.

Arthur M. Schlesinger, aynı eserin önsözünde, Sovyetlerin ABD Büyükelçiliği'ndeki yetkililerin, Harriman'ın müzakereler için Moskova'ya gittiğini duydukları zaman, "konunun ciddiyetini kavradıklarını" ifade ettiklerini naklediyor. Bkz. Harriman, 1971, s. 4.

²⁸²Açıklama için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.X-52, s. 986-988.

²⁸³Küba, bu Anlaşmayı halen imzalamamıştır. Test Ban Anlaşması ile ilgili değişik görüşler için bkz. Sorensen, 1965, s. 395. Russell, 1968, s. 82-84. Coffey, 1971, s. 147. Levering, 1982, s. 99-101.

Kennedy 29 Eylül 1963 tarihinde BM'de yaptığı açıklamada(Levering, 1982, s. 101), "soğuk savaşa ara vererek, silahlanma yarışını yavaşlatacak başka anlaşmaların da yapılması gerektiğini" vurgulayarak, barışçı çözümlerden yana olmanın, bir sorumluluk göstergesi olduğunu, BM'nin uzun süredir varmaya çalıştığı çözümü hayata geçirerek(Seaborg, 1981, s. 65), kanıtlamış oldu.

Küba Krizi'nin de katkısı ile imzalanan anlaşma, iki süper gücün birbirine yaklaşması ve bu dostluğun dışında kalan ve her iki ülke ile de bağdaşması mümkün olmayan Çin Halk Cumhuriyeti'nin, Sovyetler ile uğraşmaya başlamasına neden oldu.

Türkiye de, NATO ve ABD'ne karşı güven sorunu yaşamış, stratejik öneminin azaldığı konusundaki endişelerini gidermek amacıyla politik güvenliğini, ekonomik gelişmesinin içinde arayarak, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na katılmak için 13 Eylül 1963 tarihinde Ankara Protokolü'nü imzalamıştır(Köni, 1974, s. 180).

Türkiye, ABD ile sürdürdüğü yakın ilişkilerde aradığını bulamamıştı. NATO ve CENTO üyesi olduğu için bütün kararlara kayıtsız şartsız katılan²⁸⁴ Türkiye'nin, bu ilişkiden çok kazançlı çıkmayacağı, Küba Krizi ile başlayan dönem boyunca görülecektir.

4.5. Küba Krizinin Uluslararası Komünizm ve Sovyet Yayılmacılığının Yeni Hedefleri Yönünden Sonuçları

4.5.1. Bloklar Arası Caydırıcılık ve Tırmandırma Politikalarının Mantığı

II. Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasından, dünyanın liderliğini yapabilecek güçte iki ülke çıkmıştı: ABD ve Sovyetler Birliği.

Ancak komünist olmayan ülkelerin oluşturduğu topluluğun liderliğini, ancak ABD üstlenebilirdi. Çünkü bu liderliğin maliyetini ve sorumluluğunu karşılayabilecek ekonomik ve askeri güce yalnızca ABD sahipti. Bu nedenle ABD'nin dış politikasındaki başat ve aynı zamanda iç politikasındaki önemli konuyu, bu sorumluluğun başarıyla yürütülmesi (Acheson, 1958, s. 69-70)²⁸⁵ oluşturmaktaydı.

Hür dünyanın güç merkezini oluşturan Batı Avrupa ve Kuzey Amerika, dünyadaki endüstriyel gücün % 90'lık kısmını elinde tutmaktaydı²⁸⁶. Gerçi Asya ve Afrika'nın elinde

²⁸⁴İran'ın, CENTO'nun askeri kanadına üye olmasına rağmen, İran Şahı, 1962 yılında, ABD'nin, ülkesine üsler kurması ve füzeler yerleştirmesine ilişkin önerileri reddetmiş, Küba Krizi boyunca da Sovyetlere karşı ABD yanlısı olduğunu açıkça belli eden bir tutum izlememiştir. Bkz. Rubinstein, 1981, s. 226.

²⁸⁵Ayrıca bkz. Nuechterlein, 1973, s. 12-13.

²⁸⁶Bu sınır aynı zamanda, NATO'nun denetimi altında tuttuğu bölgenin de sınırındır. Üstelik söz konusu endüstriyel

tuttuğu farklı nitelikteki potansiyel güçler göz ardı edilemezdi. Fakat güç merkezi sağlam olmadan, çevre ile de güçlü ilişkiler kurulamayacaktı(Acheson, 1958, s. 72).

Kuzey Atlantik Anlaşması, Teşkilatı ve askeri gücünün varlığı, Avrupa'da veya dünyanın başka bir yerinde, ABD'nin gücü hesaba katılmadan, Sovyet gücünün gerektiği gibi durdurulamayacağı gerçeğinin resmi bir ifadesidir. Bu nedenle, ABD'nin katkısı olmaksızın, hür dünyanın Avrupa kıtası üzerinde gerçekleştirmek istediği tasarılar²⁸⁷ başarılı olamayacaktır. Bu hedeflere varmak için ABD'nin desteği istenmez ise, geriye kalan tek olasılık, Sovyetlerin NATO üyesi olmasıdır²⁸⁸.

Dünya üzerinde bu kadar büyük bir güç etkileşimi ve paylaşımı içinde bir de nükleer silahlar ve bunların yarattığı öngörülemeyen tehditler ortaya çıkmıştır. Ancak nükleer silahların en büyük başarısı, uğrunda kullanıldığı ve ulaşılmak istenen amacı yok etmesidir(Acheson, 1958, s. 53).

Durum böyle olunca, yine nükleer silahların koruyucu kalkanı altında, fakat sınırlı amaçlara yönelik ve ülke çıkarlarını tehdit eden küçük güçlere karşılık vermekte ve kararlılığı göstermekte kullanılacak konvansiyonel güçlerin varlığı gerekmektedir. Böylece dünyayı havaya uçurmak yerine(Acheson, 1958, s. 53), komünist olmayan bir ülkeler topluluğunun işlerliğini ve güvenliğini sağlamak mümkün olacaktı.

Çatışma ile sonuçlanma olasılığı bulunan uluslararası gerginliklerde, örneğin Küba Krizi'nde, caydırıcılık önemli bir rol oynamıştı. Durum matematiksel olarak düşünüldüğünde, bir kriz nedeniyle girilen risk -ki bu risk nükleer saldırı sonucunda uğranacak zarardır- , elde edilecek çıkardan büyük olacak ise, riske giren ülke açısından caydırıcılık söz konusudur(Beaufre, 1966, s. 25-26).

Psikolojik olarak düşünüldüğünde ise, krizlerde belirsizlikler bulunduğu için, girişilecek risk sonunda uğranacak zarar, elde edilecek çıkardan küçük dahi olsa, riske giren ülke açısından caydırıcılık söz konusudur²⁸⁹.

Küba Krizi sırasında ABD, Sovyetlere, nükleer bir saldırıda bulunması halinde karşılık vereceğini bildirmiş ve bu karşılık, uzun süre Sovyetler tarafından ciddiye alınmamıştı(Coffey,

güç, komünist ülkelerin varlıklarını sürdürebilmeleri için de gereklidir.

²⁸⁷Dean Acheson bu tasarıları şöyle özetlemiştir: Batı Avrupa'nın savunulması, Doğu Avrupa'nın bağımsızlığına kavuşması ve iki Almanya'nın birleşmesi. Bkz. Acheson, 1958, s. 84.

²⁸⁸. Ancak günümüzde bu olasılığa yakın gelişmeler olmuş; Sovyetler, soğuk savaş dönemi hesaplamaları hakkında tartışmayı artık gereksiz hale getiren bir değişim sürecine girmiştir.

²⁸⁹Bu görüş, önceki matematiksel yaklaşıma göre daha gerçekçidir. İşte bu hesaplamalar sonucunda Sovyetler, nükleer çatışmayı körüklemekten vazgeçerek, krizden sonra ideolojik ve askeri yaklaşımı tercih etmiş ve emperyalist politikasına dönmüştür. Caydırıcılık konusunda bkz. Kissinger, 1957, s. 96.

1971, s. 60). Bu durumda ABD'nin de Sovyetleri ciddiye alması mümkün değildi. Çünkü nükleer caydırıcılık, saldırganın zorluğundan kaynaklanır.

Ciddiye alınacak tek nükleer tehdit durumu, saldırganın, bir intihar savaşına girişmesidir ki, böyle bir davranış, süper güç politikası ile bağdaşmaz²⁹⁰.

Bu amaca ulaşmak için Sovyetler, ABD'yi sınırlı bir güç ile uyarıp, örneğin Küba'yı destekleyip, ABD'ne karşı kullanarak, bu saldırgan davranış karşısında nasıl bir tepki göreceğini ölçmek (test of will)(Acheson, 1958, s. 55) istemiş olabilirdi. Sovyetler bu yolu deneyerek, gerçek isteklerini, en az riske girerek gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini de anlayacak ve politikasında gerekli değişiklikleri yapacaktı.

ABD'nin böyle bir girişime vereceği cevabın ne olacağını tahmin etmek, bazen ABD yönetimi için dahi çok zor olduğundan²⁹¹, Sovyetlerin, saldırgan tutumunun yol açacağı tırmanmayı hesaba katmaksızın ve ABD caydırıcılığından çekinmeksizin hareket etmesi, uluslararası güç mücadelesi anlamında tam bir kumar olmuştu.

Küba Krizi'nde Kennedy'nin, Khrushchev'i aşamalı, kontrollü ve rasyonel davranarak, çekingen hareket etmeye iten "tırmanma stratejisi", kısa vadede etkili olmuştu. Bu strateji, krizin savaşa dönüşmesi ve askeri gücün çok fazla ön plana çıkmasını önlediği sürece²⁹² etkilidir.

4.5.2. Sovyet Yayılmacılığının Uluslararası Komünizm İçinde Erimesi ve ABD'nin Karşı Önlemleri

Çarlık Rusyası'ndan günümüze kadar, rejimi ne olursa olsun, Rusya ülkesine hükmeden bütün yöneticiler, ülkenin, Asya'da sıkışıp kalmasını engellemek amacıyla Avrupa, Orta Doğu ve Uzak Doğu'daki ülkeleri zorlamışlardı.

1917 yılına kadar bir imparatorluk olan ve cazip ideolojilerin, diğer ulusların insanları üzerinde evrensel etkiler yapmadığı dönemlerde, Rus yayılmacılığı sürekli olarak aynı çizgide kalamamıştı.

²⁹⁰Bu tür olasılıklar, ancak uluslararası ilişkiler ve politika bilimi disiplinlerinde zero-sum-game, no person gain adı verilen ve oyun teorilerinde yer alan simülasyonlarda görülebilir. Bu konu bizim incelememizin dışındadır.

²⁹¹Acheson bu konudaki düşüncesini şöyle açıklamaktadır:

"izleyeceğimiz yolu etkileyen sayısız faktör vardır. Bunlar; yönetim ile çeşitli çevreler arasındaki binlerce pazarlık anlaşması, paralarını ne şekilde değerlendireceklerini bilmeyen yatırımcıların verecekleri yüz binlerce karar, kredi planlamaları ile ilgili sayısız karar, fiyat istikrarı, fonların yatırıma aktarılması ve dağıtımı, vergiye ilişkin yasal düzenlemeler ve bunların gerisinde yatan sayısız koşullardır." Bkz. Acheson, 1958, s. 24.

²⁹²1963 yılından itibaren ortaya çıkan gelişmeler, bu stratejiyi izleyen ABD'nin. Vietnam'da tam bir felaket ile karşılaşmasına yol açmıştır. Karşılaştırma için bkz. Abshire, 1982, s. 28.

1917 yılındaki ihtilal ile komünizmin hâkim olduğu ülke de, Sovyetler Birliği haline gelmiş, Rus yayılmacılığı, yerini komünist yayılmacılığa bırakmıştı. Bu yeni yayılmacılık yönteminde, hedef olarak seçilen ülkelerin insanları, komünist rejimin ve ideolojinin, mazlum insan kitlelerine verdiği ümit ile kendi ülkeleri içinde anarşi yaratarak, Sovyetlerin işini kolaylaştırmaktaydılar.

Sovyetler, bu şekilde taraftar toplama dönemini Küba Krizi ile kapatmıştır. Böylece ABD, Sovyetler hakkında bir gerçeği saptamıştı. Bu da, Sovyetlerin, her zaman, ABD'nin önemli çıkarlarının bulunmadığı veya ABD'nin sözünde durmaması sonucu, ABD'ne küskün olan ülkelere veya yayılmacılığa karşı ulusal kurtuluş savaşı veren ülkelere yardımda bulunmak bahanesiyle yaklaştığıydı(Coffey, 1971, s. 76). Sovyetler, bunun ardından, yaptığı ekonomik ve askeri yardımlar- ve bu ülkelerin ezilmiş toplumlarına cazip gelen politik yapısı ile bu ülkeleri uydusu haline getiriyordu.

Küba krizinden sonra Sovyetler, tavrını değiştirerek, Latin Amerika'daki yayılma politikalarını askeri güç ile değil, politik girişimler ve provokasyonlar ile sürdürmeye başladı. Bu amaçla, Latin Amerika ülkelerindeki sol partileri destekleyerek, anayasal düzen içinde komünist partilerin kurulmasını ve ekonomik yardımda bulunmak vaadi ile de bu partilerin iktidara gelmesini, en azından taraftar bulmasını sağlamaya çalıştı. Bundan sonraki aşamada, Sovyetler, bu ülkelerde kurulacak Halk Cepheleeri aracılığı ile Kübalı askeri ve terörist eğitimcilerin yetiştirdiği yerli militanların, ülkelerindeki diğer partileri politikadan uzaklaştırarak, iktidarı ele geçirmeleri için(Harriman, 1971, s. 82) çaba harcadı. Bütün bu aşamalardan sonra, söz konusu ülkeler Sovyetler Birliği'nin uyduları haline geleceklerdi.

Sovyet gücünün bu biçimde artması, Sovyet hegemonyasını kabul etmek istemeyen ülkeler arasında, buna karşı koyacak güçte bir topluluğun da oluşmasını(Acheson, 1958, s. 17) gerekli kılıyordu.

ABD yöneticileri, artan tehlike karşısında, bu gücün kendiliğinden oluşmasını beklemenin²⁹³ çok uzun süreceğini düşünerek, dünya üzerinde Sovyet yayılmacılığının hedefi olabilecek bölgelerde, askeri üsler²⁹⁴ oluşturmaya başladılar. Bu üslerin, buldukları ülkelerdeki ulusal kurtuluş mücadeleleri üzerinde müdahaleci bir etki yaptığını ileri süren

²⁹³Latin Amerika'ya yönelecek komünist tehditlere karşı, aynı yöntemler ile ve birbirleriyle koordineli olarak mücadele etmek amacıyla, OAS bünyesinde bir İnter-Amerikan Barış Gücü oluşturulması düşüncesi hakkında bkz. Russell, 1968, s. 178-182 ve 215-217.

²⁹⁴ABD'nin denizaşırı veya bölgesel askeri üsleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Russell, 1968, s. 272-283.

Sovyetler, bu üslerin, aynı zamanda sömürgecilik döneminin bir devamı olduğunu iddia ederek, Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkelerini kendi tarafına çekmeye çalışmıştı.

NATO'yu, hemen hepsi II. Dünya Savaşı öncesi sömürgeci ülkelerinin, bu haklarını ABD'ne teslim ettikleri bir sömürü örgütü olarak niteleyen Sovyetler, Küba'daki askeri yapılanması sonucu ortaya çıkan kriz ile birlikte, kendisinin de aynı politikayı izlediğini saklayamaz hale geldi²⁹⁵.

ABD, Sovyetlerin Latin Amerika'da üs elde etmesini istemiyordu. Bu amaçla Küba'ya çeşitli yaptırımlar uygulayarak, askeri güç kullanarak ve politik baskılar yaparak, bölgedeki çıkarlarını korumak istemişti. Ancak stratejik üstünlük ve baskı politikalarının en riskli yanı bazen öngörülemeyen ve istenmeyen sonuçları da beraberinde getirmesidir. Soğuk Savaş döneminde ortaya çıkan anti-komünizm çılgınlığı ve propaganda yoluyla yaratılan Sovyet düşmanlığı, ABD'nin demokratik olarak seçilmiş birçok sol rejimi CIA'nın finansman ve organizasyonu ile gerçekleştiren darbelerle iktidardan indirerek yerlerine baskıcı politikalar yürüten yandaş rejimleri desteklemek seçeneğine kaymasına yol açmıştır.

Küba, ABD baskıları sonucu, hiç akla gelmeyecek bir biçimde Sovyetlere yaklaşmış, öngörülemeyen bir ittifakın ve çeşitli bölgesel dayanışmaların(Coffey, 1971, s. 61) içine girmişti. Bu durum, kaynağında iken kontrol edilebilecek anlaşmazlıkların şekil değiştirerek, dünyanın başka bölgelerine de sıçramasına yol açtı.

Yine de kriz sırasında, o tarihe kadar BM'yi, ABD hâkimiyeti (Yankee Domination) altında bir örgüt olarak gören Latin Amerika ülkeleri, Kennedy'nin uygulayacağı karantinaya destek vermişler ve bağımsız anti-emperyalist düşüncelerini korumuşlardı. ABD bu ülkelerin, ne Sovyetlerin hegemonyasını, ne de ABD etkisini istemediklerini anlayamadığından, bazı davranışları ile Sovyet yanlısı komünist düşüncelerin ve faaliyetlerin artmasına neden oldu.

Sovyetler, Küba Krizi sonunda, adadan askeri varlıklarını çekmişlerdir. Ancak Küba ile ilişkilerini belirli askeri düzeylerde sürdürmekteydi²⁹⁶.

ABD, Sovyetlerin Küba'daki komünist faaliyetlere destek vermesine engel olmak niyetinde olduğunu, daha 1962 yılının Ekim ayında başlattığı gizli operasyonlar ile de belli etmişti.

²⁹⁵Çünkü Sovyetler, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya'da,1950'li yıllardaki faaliyetlerini, askeri yardım ve güvenlik anlaşmalarının içine gizleyerek yürütüyordu.

²⁹⁶Bunlara örnek olarak denizaltı ikmal, lojistik hizmetler ve personel değiştirme faaliyetleri sayılabilir. Bu faaliyetler sırasında elektronik istihbarat ve teknoloji aktarımı çalışmaları yapan Sovyetler, açıkça Küba'da üs edinmemiş olsa da, bölgedeki etkisini hissettirmeye devam etmiştir. Bkz. Blasier, 1983, s. 139-146.

Krizin çözümlenmesine kadar olan dönem içinde, Küba'daki 22 önemli hedefe sabotaj eylemi düzenlenerek, iç karışıklıkların çıkması körüklenmişti²⁹⁷. Krizin çözümlenememesi halinde Küba'ya yapılması planlanan MONGOOSE Operasyonu iptal edilmekle birlikte, ABD Hükümeti'ne bağlı olarak çalışan Küba Koordinasyon Komitesi (Cuba Coordination Committee)(Parmet, 1984, s. 299) kurularak, Başkan Kennedy'nin talimatları doğrultusunda Küba'daki rejimin devrilmesine çalışılmıştı.

Ayrıca Başkan Kennedy'nin Mafia ile olan özel ilişkileri nedeniyle²⁹⁸ Castro'ya suikast düzenlenerek, Küba'daki Castro karizmasının ortadan kaldırılması ve komünist rejim yıkılmasına dahi, Küba'nın Sovyet yörüngesinden çıkarılması²⁹⁹ planlanmıştı.

Kennedy, krizin çözümlenmesinden bir süre sonra, 7 Şubat 1963 tarihinde verdiği demeçte³⁰⁰, Sovyetlerin, çok zor kurulabilen yeni dengenin ve bölge barışının bozulmaması için özenle davranacağına inandığını belirtti. 13 Şubat 1963 tarihinde Dışişleri Bakanı Rusk da, verdiği demeçte³⁰¹, Küba'nın, komşu ülkelere karşı girişilecek saldırgan askeri operasyonların bir üssü haline gelmesine izin vermeyeceklerini açıkladı. Buna rağmen, krizin sonuçlanmasından bir yıl sonra Küba, Venezuela'ya karşı yıkıcı faaliyetlere girişti. Venezuela bunun üzerine, OAS'e başvurarak (AFP-CD, 1963, Doc. no.III-38, s. 286) gerekli önlemlerin alınmasını istemek zorunda kaldı.

4.5.3. Uluslararası Komünist Yayılmacılığın Yeni Hedefi: Silahsızlanma

Dünya Savaşı sonrası dönemde, nükleer silahların sınırlandırılması ve silahsızlanma konularında yapılan uluslararası görüşmelerde hiçbir sonuç alınamamıştı.

10 Mayıs 1955 tarihinde Londra'da, Sovyet temsilcisi Y.A. Malik tarafından BM. Silahsızlanma Komisyonu Alt Komitesi'ne sunulan teklifte(Rubinstein, 1960, s. 334-336), uluslararası nükleer silah indirimlerinin, uluslararası nitelikteki bir kontrol ajansı tarafından yapılması isteniyordu.

Silahsızlanma Alt Komitesi'nin Cenova'daki toplantılarından da bir sonuç alınamamıştı. Üstelik Küba Krizi ile Batı'nın dikkati, Küba'ya çekilince, çok az bir ilerleme sağlanabilmişti.

1963 yılında imzalanan Test Ban Anlaşması'ndan sonra ABD, NATO bünyesinde çok taraflı bir güç oluşturmayı planlamıştı(Stoessinger, 1970, s. 91). Bu güç, nükleer ve

²⁹⁷Bu hedefler arasında petrol rafinerileri, şeker fabrikaları ve elektrik santralleri gibi önemli tesisler bulunuyordu.

²⁹⁸Bu konuda daha önce açıklama yapıldığından, ayrıntıya girilmeyecektir.

²⁹⁹Bkz. Parmet, 1984, s. 299.

³⁰⁰Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-18, s. 251-254.

³⁰¹Bu demeç için bkz. AFP-CD, 1963, Doc.no.III-20, s. 255.

konvansiyonel tehditlere karşı, NATO ülkelerinin güvenliğini sağlamaya yönelik ve tek merkezden komuta edilen bir güç olacaktır. Sovyetler, böyle bir davranışın, Test Ban Anlaşması ile kabul edilen ilkelere aykırı olduğunu ileri sürerek, silahsızlanma çabalarını durgunluk dönemine(Stoessinger, 1970, s. 152) sokacaktı.

BM düzeyinde girişilen silahsızlanma çabalarının, bölgesel anlaşmalar ile gerçekleştirilmesinin daha etkili ve kalıcı bir barış ortamı sağlayacağı açıktır. Ancak Küba'nın konuya ilişkin itirazları sonucu(Russell, 1968, s. 398), Latin Amerika bölgesinin nükleer silahlardan arındırılması (denuclearization) çabalarının başarıya ulaşması zorlaşmıştı.

Kennedy yönetimi, nükleer caydırıcılığın tek başına yeterli olmadığını görülmesi üzerine, komünist yayılcılığını engellemek için, Sovyetlerin ilgi alanına giren ülkelerde, ülke içi yıkıcı ve gerilla faaliyetlerini yürütebilecek bir doktrin geliştirdi.

Bu doktrinin hareket noktası şuydu: Komünist Sovyet yayılcılığı artık, 3. Dünya Ülkeleri'ni kullanmaya başlamıştı. Bu ülkelerde çıkardığı politik ve anarşik kargaşaların birikim haline gelerek, ABD'nin sorunlarını artıracığı görüşünden hareket eden Sovyetlere karşı, nükleer caydırıcılık etkili olmuyordu. Küba Krizi'nden önceki dönemde, bu nükleer kumarı oynamaktan çekinen Sovyetler, bu amaçla ABD'ni, silahsızlanma görüşmeleri ile oyalayıp, hür dünya ülkeleri karşısında kendileri ile aynı düzeyde tutmak istemişlerdi.

ABD yönetimi, silahsızlanma görüşmelerinden ve bunların sonuçlarından kaçamayacağı için, bu taktik, Sovyet yayılcılığına fırsat veriyordu. Nükleer silahlarda indirim yapılmasını öngören müzakerelerin bir yandan yürütülmesine karar veren Kennedy yönetiminin, öte yandan da uluslararası komünist yayılcı harekete karşı aynı şekilde cevap vermek üzere ortaya koyduğu bu doktrinin adı Karşı Müdahale (Counter Insurgency-CI)(Hilsman, 1967)³⁰²Doktrinidir.

Bu doktrin, ABD'nin, daha sonraki başkanları döneminde de, ABD dış politikasının vazgeçilmez bir unsuru olacak, bu sayede Sovyetlerin uluslararası komünist yayılcılığı, bir ölçüde durdurulabilecek veya en azından kontrol altında tutulabilecekti.

Küba Krizi, bu doktrinin ortaya çıkması bakımından ve Sovyet yayılcılığını, ilk etapta Afrika Kıtası'na açılmak zorunda bıraktığı için son derece önemlidir. Böylece ABD, Küba Krizi'nde uğradığı yenilgi nedeniyle komünist faaliyetlerini artıran Küba ve Sovyetlere karşı, yine krizle ilgili olarak ortaya çıkan bir doktrin ile mücadelesini sürdürecekti.

³⁰²Bkz. Hilsman, 1967. Bölüm 28. Bu bölüm; bütünüyle CI Doktrini hakkında bilgi vermektedir.

4.5.4. Uluslararası Komünizm İle İlgili Genel Sonuçlar

Castro, Amerika Kıtası'na Marksist-Leninist ideolojiyi sokmuş ve bu ideolojiye dayalı ilk rejimi kurmuştu. Bundan sonra da Sovyetlerin 3. Dünya ve Uluslararası Komünizm Hareketi'ne büyük ölçüde destek olmuştu(Blasier, 1979, s. 230).

Küba Krizi ile birlikte süper güçler, karşılıklı nükleer şantaj yöntemini terk ettiler. Bunun yerini, gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkelerde, konvansiyonel silahlar ile sürdürülen bölgesel savaşlar(Blasier, 1983, s. 447) ve ideolojik maske altına saklanmış askeri harekâtlar aldı.

Küba Krizi, Sovyet Komünist Partisi içinde de sorunlar yaratmıştı(Blasier, 1983, s. 84). Khrushchev, ABD'ne karşı pasif bir dış politika izlediği için şiddetle eleştirilmişti. Ayrıca kriz sırasında Sovyetler, stratejik konvansiyonel güç dengesini kendi yararına çevirebilecek durumda olduğu halde(Blasier, 1983, s. 324), ABD'nin nükleer gücünden çekinerek, bunu gerçekleştirilememişti.

5. SONUÇ

1961 yılında sürüncemede kalmış olan Berlin Sorunu, 1962 yılında Sovyetlerin Küba'ya nükleer füzeler konuşlandırmaları ile geri planda kalmış, ancak uluslararası ortamı gerginleştirmişti.

Küba'daki Sovyet füzeleri, eğer ABD'nin güvenliğini gerçekten tehdit etmiş olsaydı, ABD, o günkü koşullar içinde, Sovyetlerin, Türkiye'deki Jüpiter füzelerinin sökülmesi ile ilgili takas önerisini derhal kabul ederdi. Hâlbuki pazarlık konusunun Berlin olmasından şüphe eden Kennedy, sorunu dünya kamuoyuna duyurarak, Berlin'in, Küba'ya karşı gizli bir pazarlığın konusu olması olasılığını, en azından ABD'nin inisiyatifinden çıkarmış oluyordu. Böylece, Berlin konusundaki Sovyet taleplerini engellemek için NATO üyesi ülkeler ve ABD'nin diğer müttefikleri devreye girerek, sorunun çözümünün, ABD'nin üzerinde bir yük olarak kalmamasını sağlayacaklardı(Martin, 1977, s. 723)³⁰³.

ABD, diplomatik inisiyatif ile askeri caydırıcılığı çok dengeli bir strateji içinde birleştirerek, Sovyetlerin, Berlin konusunda olduğu gibi, Küba Krizi'nde de, global strateji bakımından kendisini yeterli güçte hissetmemesini sağlamıştı. Böylece Sovyetler, çatışma bölgesinde bulundurması gereken konvansiyonel güç(Skillern, 1972, s. 112) bakımından da ABD ile kıyaslanamayacak kadar güçsüz olduğunu gördü. Bu psikolojik baskı altında Sovyetler, füzelerini Küba'dan çekmek zorunda kaldı.

Domuzlar Körfezi çıkarmasında, Küba halkının Castro'dan yana olması nedeniyle başarısızlığa uğrayan ABD girişiminden ders alan Kennedy, dünya kamuoyuna karşı "kurtarıcı"(Combs, 1983, s. 274) rolünü bırakarak, kendi ulusal çıkarları ve güvenliği tezinden hareket etmişti.

Castro, Küba Krizi sonucunda, devrim yapmak ile ülke yönetmek arasındaki ciddi farkı öğrenmişti. Çünkü Castro, dengeli ve kurallarına uygun diplomasi, diğer ülkeler ile ekonomik ilişkiler kurulması ve uluslararası forumlara katılım gibi çağdaş devlet davranışlarının hemen hepsini ihmal etmiş; gerek düşmanlarının ve gerekse himayesi altında olduğu Sovyetlerin dahi söz konusu kavramları göz ardı edemeyeceklerini, Küba Krizi'nin bir nükleer savaşa dönüşmeden çözümlenmesi sayesinde görmüştü.

ABD'nin Küba Krizi'ndeki başarısının nedeni, gücünü dikkatli, akılcı, fakat kararlı biçimde kullanmış olmasıydı. ABD, kriz sırasında vermiş olduğu Küba'ya müdahalede

³⁰³Ayrıca bkz. Detzer, 1979, s. 40-41.

bulunmama sözünü tutmuş, bu nedenle ekonomik yaptırımların bütün bölge ülkelerinin katılımıyla uygulanması, 1964 yılında ancak gerçekleşebilmişti³⁰⁴.

Küba Krizi'nin sonuçlarından biri de, uluslararası kriz durumlarında dahi, uluslararası hukukun önemli bir rol oynamasıdır. Gerçi ABD'nin tamamen keyfi nedenlerle Küba'yı sıkıştırdığı ve hatta Sovyetleri karşısına alarak uluslararası hukuka aykırı bir avantaj sağlamak istemiş olabileceği düşünülebilir. Ancak ABD'nin, kendi etki alanı içinde ve tartışmasız olarak güçlü olduğu bir bölgede, OAS'in ve BM'nin yazılı hukukuna uygun girişimlerde bulunmuş olması; Sovyetlerin ise Küba'daki füzelere saldırı amaçlı olmadığını açıklamak zorunda kalmış olması, süper güçlerin dahi, davranışlarının uluslararası hukuka uygun olduğunun doğrulanmasına gereksinim duyduklarını göstermektedir.

Küba Krizi, karşılıklı bilinmeyenler ile dolu geçen ve çatışmanın her an başlayabileceği soğuk savaş dönemini sona erdirerek, yumuşama sürecine girilmesini sağlamıştır. Bu dönemde süper güçler, artık bütün olasılıkları önceden hesaplayarak, birbirleriyle doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınmışlardır. Küba Krizi'nden karşılıklı olarak dersler alan ABD ve Sovyetler, birkaç yıl sonra ortaya çıkan Vietnam sorununda, olaya aynı biçimde yaklaşmayacaklardır(Combs, 1983, s. 239).

Türkiye ise, Küba Krizi'nin başlaması ile birlikte, kendisinden çok uzakta ortaya çıkmış bulunan bir sorunun parçası haline gelmişti. Küba Krizinin Türk-Amerikan ilişkileri üzerindeki önemli sonuçları şunlardır(Oran, 2009, s. 684-685) :

1) ABD, Jüpiterlerin çekilmesinden sonra Türkiye'ye F-104 ve F-100 savaş uçaklarının verilmesini hızlandırarak kitlesel karşılıktan esnek karşılığa dönüşmekte olan NATO stratejisine uygun biçimde Türkiye'nin konvansiyonel gücünün artırılmasına önem verdi. Türkiye'nin esnek karşılık doktrinine göre yeniden şekillenecek savunma konsepti. (Okman, 1987, s. 84-85)

2) Kriz, Washington'da alınan kararların, Türkiye'nin güvenliğini ve hatta varlığını tehlikeye düşürebileceğini açıkça gösterdiğinden. Türkiye'de, ABD'nin dürüst ve sadık bir müttefik olduğu inancı büyük yara aldı ve Amerika karşıtı hareketlerin ivme kazanmasına yardımcı oldu.

3) Türkiye, tek yönlü dış politika izlemesinin bir zararını daha gördü.1960'lar boyunca Türk dış politikasının çok yönlülüğe geçiş süreci, Küba Krizinin verdiği dersle şekillendirildi.

³⁰⁴Hâlbuki Sovyetler, Küba'ya saldırı amaçlı füze sokmayacağı konusundaki sözünü, 1970 yılında, Küba'nın Cienfuegos Körfezi'nde bulunan bir tersanede, gizli olarak inşa etmekte olduğu nükleer denizaltının ortaya çıkması ile tutmadığını göstermiştir. Bkz. Robbins, 1983, s. 113.

4) Türkiye kendi ulusal çıkarlarını ilgilendiren konularda önce tek başına hareket eder, sonra müttefiklerine danışmanın da etkili bir dış politika aracı olduğunu bunalım sırasında Kennedy'nin izlediği politikayla gördü.

Yalnız ilginç olan nokta, Türkiye'nin, BM ve krizin tarafları olan ülkeler arasındaki diplomatik ve askeri diyalog sürecinde, hiçbir etkin role sahip olmamasıydı. Hatta kendisine yönelik olumsuzlukları bile iyi niyet çerçevesinde yorumlayarak, müttefikleri ile aynı görüş ve tutum içinde hareket etmeye özen gösteren sadık bir müttefik tavrıyla yaptığı açıklamalar Türkiye'nin, kendisini doğrudan ilgilendiren füze pazarlığında dahi pazarlığın konusu olduğu halde, tarafı olmadığını göstermiştir. Türk basını ve kamuoyu ABD'nin Türkiye'yi bir pazarlığa konu etmeyeceği yönünde körü körüne bir inanca sahipken, o dönemde ABD'nin Türkiye'yi kriz süresince askeri-stratejik açıdan pazarlık konusu yaparak Türkiye'nin güvenliğini öncelikli bir sorun olarak görmediğini savunan daha gerçekçi ve farklı görüşler ortaya atılmıştır (Bozkurt, 2017, s. 233-236). Yapılan gizli füze pazarlığı resmen açıklanmadığı için günün koşullarında ABD'nin gerçek yüzü Türkiye tarafından tam olarak anlaşılammıştır. 1964 Johnson mektubu ile Türkiye üzerinde soğuk düş etkisi yapmış ve ABD Türkiye müttefiklik ilişkileri bu sayede ilk kez sorgulanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Küba Krizi, ABD'nin müttefikleri Türkiye'yi kendi çıkarları söz konusu olduğunda nasıl göz ardı edebileceğini ve Türkiye'nin bu tutuma rağmen nasıl edilgen bir konuma sokulabileceğinin anlaşılması bakımından ilk ciddi tecrübe olmuştur (Sever, 1997, s. 660). Türkiye, Küba Krizi sırasında müttefikleri ile aynı görüş ve tutum içinde hareket etmeye özen göstermiştir.

Krizin çözümlenmesinden bir yıl sonra Başkan Kennedy, bir suikast sonucunda öldürüldü. Ertesi yıl, Khrushchev görevden uzaklaştırıldı. Ancak karşılıklı yanlış anlamalar ile dolu bir nükleer diyalogdan sonra, her iki lider de geriye, bütün insanların varlığını tehlikeye sokmamak için nükleer savaştan kaçınmanın mümkün olduğunu gösteren değerli bir örnek bıraktılar. Ancak bu olumlu sonuca ulaşılmasında liderlerin sağduyusu kadar her iki devlete egemen olan ideoloji veya dünya görüşünün de kişisellikten arındırılmış, yönetenlerin de uymak zorunda olduğu kurallar bütününe (Heper, 1987, s. 149) göre kurumsallaşmış olan sistemlerin de büyük payı vardır.

Bu çalışmada incelenen yabancı kaynakların hemen hepsinde, Türk Hükümeti tarafından yapılmış hiçbir açıklamaya veya girişime rastlanmadığı gibi bunların hepsinde de Türkiye'den, politika bilimi derslerinde incelenen ülke simülasyonlarındaki bir X ülkesi gibi söz edilmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından yıllık olarak yayımlanan, yayımlandığı yıla ilişkin ve

ABD'nin doğrudan veya dolaylı olarak dünyada taraf olduğu bütün olaylarla ilgili belge külliyyatının 1961 ve 1963 yıllarına ait ciltlerinde, Türkiye ile ilgili tek bir belge dahi yayımlanmamıştır. ABD-Sovyetler Birliği-Küba üçgenindeki olaylarla ilgili pek çok belgede de, Türkiye'den, 'üzerinde Amerikan füzeleri bulunan ülke' olarak söz edilmektedir.

Tüm bu tarihi sürecin sonunda Türkiye, ABD'nin üzerinde istediği gibi füze konuşlandırıp kaldırdığı ve Rusya'nın bu yüzden tehdidine maruz kalan güçsüz bir ülke konumundan çıkmak için politik nedenlerle kendisine füze satmayan ABD yerine bir zamanların düşman gücü Rusya'dan *kendi parasıyla* füze satın alıp konuşlandırmaya yönelik stratejik pazarlıklar yürüterek jeopolitik dengeler üzerinde söz sahibi olmaya çalışmış ise de tamamen milli bir teknolojiye sahip olmadan bu tür uluslararası çıkışların istenen sonuçlara ulaşmada sürdürülebilir olmayacağı görülmüştür. Buna karşılık Küba, aynı tarihsel sürecin bir cilvesi olarak, füze krizindeki stratejik konumunu Sovyetlerin dağılmasıyla birlikte yitirmiş ve devrim öncesindeki turistik ülke kimliğine geri dönmüştür. Her ne kadar uluslararası krizlerin gerçek bir kazananı olmasa da yaşanan gelişmeleri avantaja çevirebilmek için uluslararası hafızanın güçlü tutulması gerekmektedir. Küba Krizi içerik ve nitelik olarak Türkiye'nin bugün yaşadığı benzer sorunlara çözüm getirmek bakımından çok kıymetli bir tarihsel deneyim olduğu kuşkusuzdur. Bu deneyimden yararlanabilmek milli savunma sanayi teknolojisine sahip olmak kadar ilkeleri belirlenmiş bir dış politika stratejisine de sahip olmayı zorunlu kılmaktadır.

KAYNAKLAR

- Abel, E. (1966). *The Missile Crisis*. Philadelphia: JB Lippincott Company.
- Abshire, D. M. (1982). Twenty years in the strategic labyrinth. *The Washington Quarterly*, 5(1).
- Acheson, D. (1958). *Power and Diplomacy*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Acheson, D. (1969). Dean Acheson's version of Robert Kennedy's version of the Cuban missile affair. *Esquire*, 71(2).
- American Foreign Policy, (1961). *Current Documents*.
- American Foreign Policy, (1962). *Current Documents*.
- American Foreign Policy, (1963). *Current Documents*.
- Ana Britannica, 14. 155.
- Allison, G. T. (1971). *Essence of Decision: Explaining the Cuban Missile Crisis*. Boston: Brown and Company.
- Allison, G., Carnesale, A., & Nye Jr, J. S. (1986). The owls agenda for avoiding nuclear war. *Washington Quarterly*, 9(3).
- Allison, G. T. (1987). The owls agenda. W. Laquer & B. Roberts (Eds.), *America in the World 1962-1987*. New York.
- Anderson, K. (1984). *U.S. Military Operations 1945-1984*. London: Middlesex University Press.
- Anderson, P. A. (1983). Decision making by objection and the Cuban missile crisis. *Administrative Science Quarterly*, 201-222.
- Armaoğlu, F. (1988). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1980*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Aron, R. (1987). From American imperialism to Soviet hegemonism. W. Laqueur & B. Roberts (Eds.), *America in the World 1962-1987*.
- Aspaturian, V. V. (1973). Moscow's foreign policy. *Survey*.
- Bağcı, H. (1990). *Demokrat Parti Dönemi Dış Politikası*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Ball, G. W. (1987). U.S. policy toward NATO. W. Laquer, & B. Roberts (Eds.), *America in the World 1962-1987*. New York.
- Beaufre, A. (1966). *Deterrence and strategy*. R. H. Barry (Çev.), New York: Frederick A Praeger.
- Bernstein, B. J. (1980). The Cuban missile crisis: Trading the Jupiters in Turkey?. *Political Science Quarterly*, 95(1), 97-125.
- Blasier, C. (1971). The elimination of US influence. C. Mesa-Lago (Ed.), *Revolutionary Change in Cuba*. 61-73.

- Blasier, C. (1979). Perceptions, relations between the United States and the Soviet Union. *United States Congress Senate Committee on Foreign Relations*, Washington D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Blasier, C. (1983). *The Giant's Rival: The USSR and Latin America*. Pittsburgh: Pittsburgh University Press.
- Blight, J. G., Nye Jr, J. S., & Welch, D. A. (1987). The Cuban missile crisis revisited. *Foreign Aff*, 66, 170-171.
- Bond, R. D. (1982). Venezuelan policy in the Caribbean basin. *Central America: International Dimensions of the Crisis*, 187-200.
- Bonsal, P. W. (1967). Cuba, Castro and the United States. New York. 267.
- Bozkurt, İ. (2017). Soğuk savaş döneminde Amerika Birleşik Devletleri Türkiye ilişkilerinde bir kırılma noktası: Küba bunalımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(57), 221-239.
- Briggs, H. W. (1938). *The law of nations: Cases, documents and notes*. New York: FS Crofts & Co.
- Brzezinski, Z. (1972). How the cold war was played. *Foreign Aff*, 51, 181.
- Charter of the Organization of American States. (1948). *Pan American Union Treaty Series*.
- Chayes, A. (1974). *The Cuban Missile Crisis*. New York: The Academy of Political Science.
- Coffey, J. I. (1971). *Strategic Power and National Security*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press.
- Colombos, C. J. (1967). *The International Law of the Sea*. New York: Longmans, Green and Co.
- Combs, J. A. (1983). *American Diplomatic History*. Los Angeles: University of California Press.
- Congressional Records. (1962, September 20). 20004.
- Conquest, R. (1975). A new Russia? A new world? *Foreign Affairs*, 53(3), 482-497.
- Crabb, C. V. (1972). *American Foreign Policy in the Nuclear Age*. New York: New York: Harper & Row.
- Dallek, R. (1983). *The American Style of Foreign Policy: Cultural Politics of Foreign Policy*. New York: Oxford.
- Detzer, D. (1979). *The Brink: The Cuban Missile Crisis 1962*. New York: Ty Crowell Co.
- Dinerstein, H. S. (1976). *The Making of a Missile Crisis*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Doc. AFR. (1962). *Documents On American Foreign Relations*.
- Drummond, R., & Coblenz, G. (1960). *Duel at the Brink*. New York: Doubleday.
- Eisenhower, D. D. (1965). *Waging Peace 1956-1961: The White House years*. New York: Doubleday & Comp.

- Fahri, M. (1966). *Amerikan Harp Doktrinleri*. İstanbul: Yön Yayınları.
- Ferrell, R. H. (1975). *American Diplomacy*. New York: W. W. Norton & Company.
- Fisher, R. (1973). Law and legal institutions may help. F. H. Hartmann (Ed.), *World in Crisis*.
- Fitzsimons, L. (1972). *The Kennedy Doctrine*. New York: Random House.
- Fleming, D. E. (1961). *The Cold War and Its Origins: 1917-1960.Vol.II*. New York: Doubleday.
- Frank, M. D. (1971). The commonwealth Caribbean. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Fulbright, J. W. (1973). Reflections: In thrall to fear. *The New Yorker*.
- Gallup, G. H. (1972). *Public Opinion 1935-1971*. New York: Doubleday.
- Gerberding, W. P. (1968). International law and the Cuban missile crisis. *International Law and Political Crisis: An Analytic Casebook*.
- Gevgilili, A. (1981). *Yükseliş ve Düşüş*. İstanbul: ,Altın.
- Goldie, L. F. (1973). International law and the world community. (F. H. Hartmann (Ed.), *World In Crisis*.
- Halle, L. J. (1973). Lessons of the nuclear age. F. H. Hartmann (Ed.), *World In Crisis*.
- Harriman, A. (1971). *America and Russia in a Changing World*. Avustralya: George Allen & Unwin.
- Hartmann, F. H. (1973). Alternative strategies for U.S. policy. F. H. Hartmann (Ed.), *World In Crisis*.
- Hayes, M. D. (1981). United States security interests in central America in global perspective. R. E. Feinberg (Ed.), *Central America: International Dimensions of the Crisis*.
- Henkin, L. (1968). *How Nations Behave*. New York: Columbia University Press.
- Heper, M. (1987). Türkiye’de devlet, demokrasi geleneği ve silahlı kuvvetler. *Dış Politika Enstitüsü Yayını*.
- Hilsman, R. (1967). *Moving a Nation*. New York: Doubleday & Company, Inc.
- Holsti, O. R. (1972). *Crisis, Escalation, War*. Montreal: MQUP.
- Hugh, T. (1971). *Cuba: The Pursuit of Freedom*. New York: Harper & Row.
- Hunter, R. (1987). Managing national security. (W. Laqueur, & B. Roberts, Dü) *America in the World 1962- 1987*.
- İlhan, S. (1989). *Jeopolitik Duyarlılık*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Inter-American Treaty of Reciprocal Assistance. (1947). *Pan American Union Treaty Series*.
- İzmir, B. (2017). İki müttefik, bir kriz: Türk-Amerikan ilişkilerinde Jüpiter füzeleri krizi. *Humanitas*, 5(10).

- Jackson, H. M. (1987). National security. (W. Laqueur, & B. Roberts, Dü) *America in the World 1962-1987*.
- Kalman, S. H. (1971). The Caribbean and North America. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Kaplan, M. A., & Katzenbach, N. d. (1961). *The political foundations of international law*. New Jersey: John Wiley & Sons.
- Kennedy, P. (1987). *The Rise and Fall of the Great Powers*. New York: Random House.
- Kennedy, R. F. (1960). *The Enemy Within*. New York: Da Capo Press.
- Kennedy, R. F. (1971). *Thirteen Days*. New York: W. W. Norton & Co.
- Kissinger, H. A. (1957). *Nuclear Weapons and Foreign Policy*. New York: Published for the Council on Foreign Relations.
- Kissinger, H. A. (1974). *American Foreign Policy*. New York: Norton.
- Kissenger, H. A. (1983). Domestic structure and foreign policy. F. H. Hartmann (Ed.), *World in Crisis*.
- Knorr, K. (1964). Failures in national intelligence estimates: the case of the Cuban missiles. *World Politics*, 16(3), 455-467.
- Köni, H. S. (1974). Küba buhranı, uluslararası alana etkisi ve Türkiye. *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Dergisi*, 6.
- Lafeber, W. (1976). *America, Russia and the Cold War, 1945-1975*. New York: McGraw-Hill.
- Leng, R. J. (1988). Crisis learning games. *American Political Science Review*, 82(1), 179-194.
- Levering, R. B. (1982). *The Cold War 1945-1972*. Illinois: H. Davidson.
- Lewis, G. K. (1971). The politics of the Caribbean. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Maingot, A. P. (1971). Social life of the Caribbean. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Martin, J. B. (1977). *Adlai Stevenson and the World*. New York: Doubleday.
- McDougal, M. S., & Feliciano, F. P. (1961). *Law and Minimum World Public Order*. New Haven: Yale University Press.
- Milliyet Gazetesi. (1991, Kasım 19).
- Morgenthau, H. J. (1973). Changes and chances in American Soviet relations. F. H. Hartmann (Ed.), *World in Crisis*.
- Morgenthau, H. J. (1987). The crisis of the alliance. (W. Laqueur, & B. Roberts, Dü) *America in the World 1962-1987*.
- Nuechterlein, D. E. (1973). *United States National Interests in a Changing World*. Kentucky: University Press of Kentucky.

- Nunn, S. (1987). The need to reshape military strategy. (W. Laqueur, & B. Roberts, Dü) *America in the World 1962-1987*.
- Odegard, P. H., & Baerwald, H. H. (1962). *American Government: Structure, Problems, Policies*. New York.
- Okman, C. (1987). Nato stratejileri ve Türkiye bakımından sonuçları. *Türkiye'nin Savunması*, 84-85.
- Onis, J. (1971). The hispanic Caribbean. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Oran, B. (2009). *Türk Dış Politikası (15. Baskı)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Osgood, R. E. (1967). *Limited War: The Challenge to American Strategy*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Özsoy, M. (1987). Dünyü ve bugünüyle Türk savunma stratejisi. *Türkiye'nin Savunması*.
- Pachter, H. M. (1963). *Collision Course*. New York: Frederick A. Praeger, Inc.
- Parment, H. S. (1984). *JFK - The Presidency of John F. Kennedy*. New York: Doubleday Publishing.
- Quigg, P. W. (1971). *America the Dutiful*. New York: Simon and Schuster.
- Robbins, C. A. (1983). *The Cuban Threat*. New York: McGraw-Hill.
- Roberts, K. E. (1975). Lessons of strategic surprise: Pearl Harbor, Cuba and the 1973 Middle East Crisis. U. A. College (Ed.), *New Dynamics in National Security*.
- Rosecrance, R. (1975, April). Detente or Entente? *Foreign Affairs*, 53(3).
- Rostow, W. W. (1987). On ending the cold war. *Foreign Affairs*, 65(4), 831-851.
- Rowny, E. L. (1987). Negotiating with the Soviets. (W. Laqueur, & B. Roberts, Dü) *America in the World 1962-1987*.
- Rubinstein, A. Z. (1960). *The Foreign Policy of the Soviet Union*. New York: Random House.
- Rubinstein, A. Z. (1981). *Soviet Foreign Policy Since World War II: Imperial and Global*. Cambridge: Winthrop.
- Rusk, D. (1973). The uses of diplomacy. F. H. Hartmann (Ed.), *World in Crisis*.
- Russell, R. B. (1968). *The United Nations and the United States Security Policy*. Washington, D. C.: Brookings Institution.
- Sander, O. (1979). *Türk-Amerikan İlişkileri 1947-1964*. Ankara: AÜSBF Yayınları.
- Sander, O. (1998). *Siyasi Tarih 1918-1994. (7. Baskı)*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Schelling, T. C. (1960). *Strategy of Conflict*. New York: Harvard University Press.
- Schelling, T. C. (1966). *Arms and Influence*. New Haven: Yale University Press.
- Schlesinger, A. M. (1965). *A Thousand Days*. Boston: Houghton Mifflin Company.

- Schlesinger, A. M. (1973). Morality and international politics. F. H. Hartmann (Ed.), *World in Crisis*.
- Schlesinger, A. M. (1987). Strategic leverage from aid and trade. W. Laqueur, & B. Roberts (Eds.), *America in the World 1962-1987*.
- Seaborg, G. T. (1981). *Kennedy-Khrushchev and the Test Ban*. California: University of California Press.
- Sever, A. (1997). Yeni bulgular ışığında 1962 Küba krizi ve Türkiye. *AÜSBF Dergisi*, 52(1), 647-660.
- Sidey, H. (1968). *A Very Personal Presidency*. New York: Deutsch.
- Skillern, W. G. (1972). *Analysis of the Decision-Making Process in the Cuban Missile Crisis*. New York.
- Sorensen, T. C. (1963). *Decision Making in the White House: The Olive Branch and the Arrows*. New York: Columbia University Press.
- Sorensen, T. C. (1965). *Kennedy*. New York: Harper ve Row.
- Soysal, İ. (1991). *Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlıları (1945-1990), Kesim A (Çok Taraflı Bağlılar) (Cilt II)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Stephansky, B. S. (1971). Puerto Rico. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Stoessinger, J. G. (1970). *The United Nations and the Superpowers*. New York: Random House.
- Strode, R. (1990). Soviet policy toward a nuclear test ban: 1958-1963. M. Mandelbaum (Ed.), *The Other Side of the Table*.
- Suarez, A. (1967). *Cuba: Castroism and Communism*. Massachusetts: M.I.T. Press.
- Szulc, T., & Meyer, K. E. (1963). *The Cuban Invasion*. New York: Ballantine.
- Tatu, M. (1969). *Power in the Kremlin*. New York: Viking Press.
- Taylor, M. (1972). *Swords & Plowshares*. New York: W. W. Norton.
- Text of the Articles and Draft Resolutions. (1958, April 22). *Adopted by the 2nd Committee*.
- The Worldwide Military Expenditures of U.S. & U.S.S.R. (1970). Washington: Department of Defence Publication.
- Thompson, D. F. (1980). Moral responsibility of public officials: The problem of many hands. *American Political Science Review*, 74(4), 905-916.
- Trotter, R. G. (1971). *The Cuban Missile Crisis : An Analysis of Policy Formulation in Terms of Current Decision Making Theory*. Pennsylvania: University of Pennsylvania.
- Turner, C. (1971). *My Life and the Times*. New York: HarperCollins.
- U.S. Department of State. (1945). Charter of the United Nations Conference Series. *Conference Series*.

- Ulam, A. B. (1968). *Expansion & Coexistence: The History of Soviet Foreign Policy 1917 - 1967*. New York: Frederick A. Praeger, Inc.
- United Nations Conference on the Law of the Sea. (1958)., IV.
- United Nations Review. (1962, December). UN. Office for Special Political Affairs.
- Ülman, H., & Sander, O. (1972). Türk dış politikasına yöne veren hareketler (1923-1968) II. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 27(1), 1-24.
- Valenta, J. (1982). Soviet and Cuban responses to new pportunities. R. E. Feinberg (Ed.), *Central America: International Dimensions of the Crisis*.
- Valsky, G. (1971). Cuba. T. Szulc (Ed.), *The United States and the Caribbean*.
- Weintal, E., & Bartlett, C. (1967). *Facing the Brink: An Intimate Sïocly of Crisis Diplomacy*. New York: New York Scribner & Co.
- Wolf, C. J. (1967). *United States Policy and the Third World*. Boston: Little, Brown.
- Wyden, P. (1979). *Bay of Pigs: The Untold Story*. New York: Simon and Schuster.
- Zeitlin, M., & Scheer, R. (1963). *Cuba: Tragedy in Our Hemisphere*. New York: Grove Press.

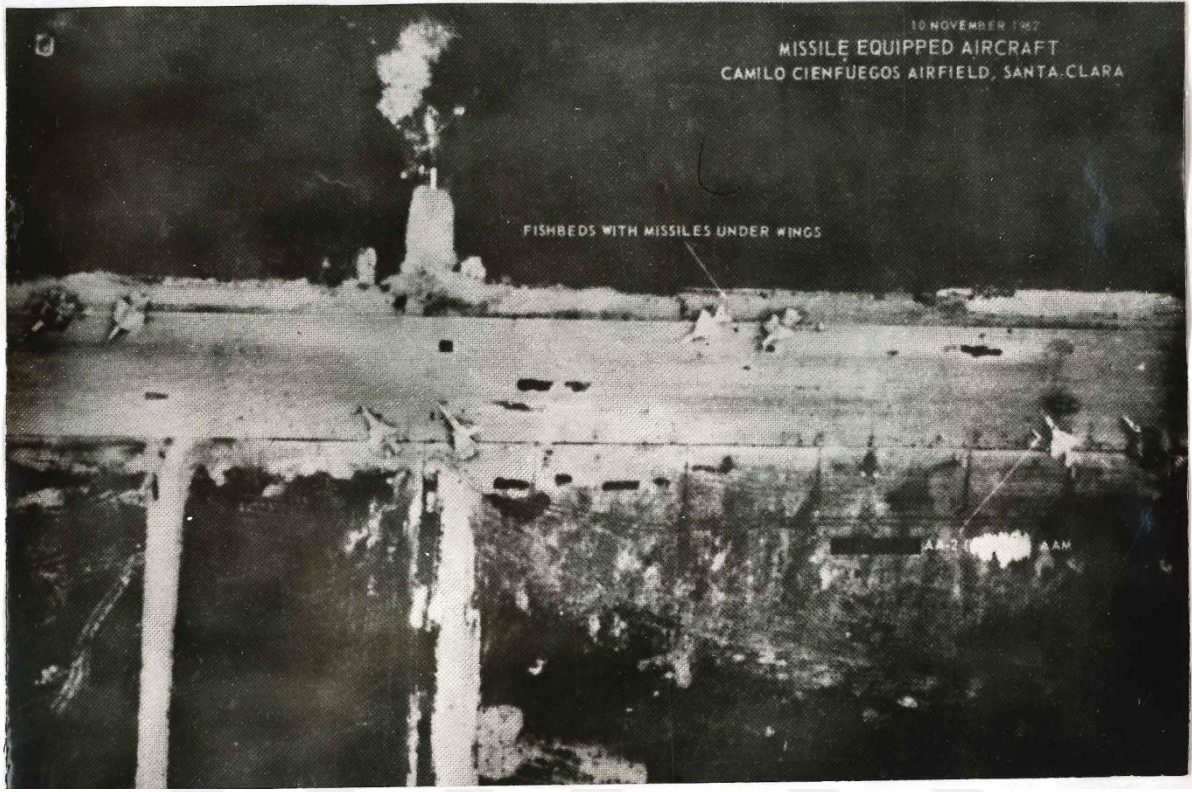
EKLER

EK-1 Renkli Küba Haritası

Ana Britannica.C.14.s.155.

EK-2 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları¹

SantaClara'daki Camilo Cienfuegos Hava Üssü'nde Bulunan ve Füzeler İle Donatılmış Uçaklar (Anderson, 1984, s. 101).

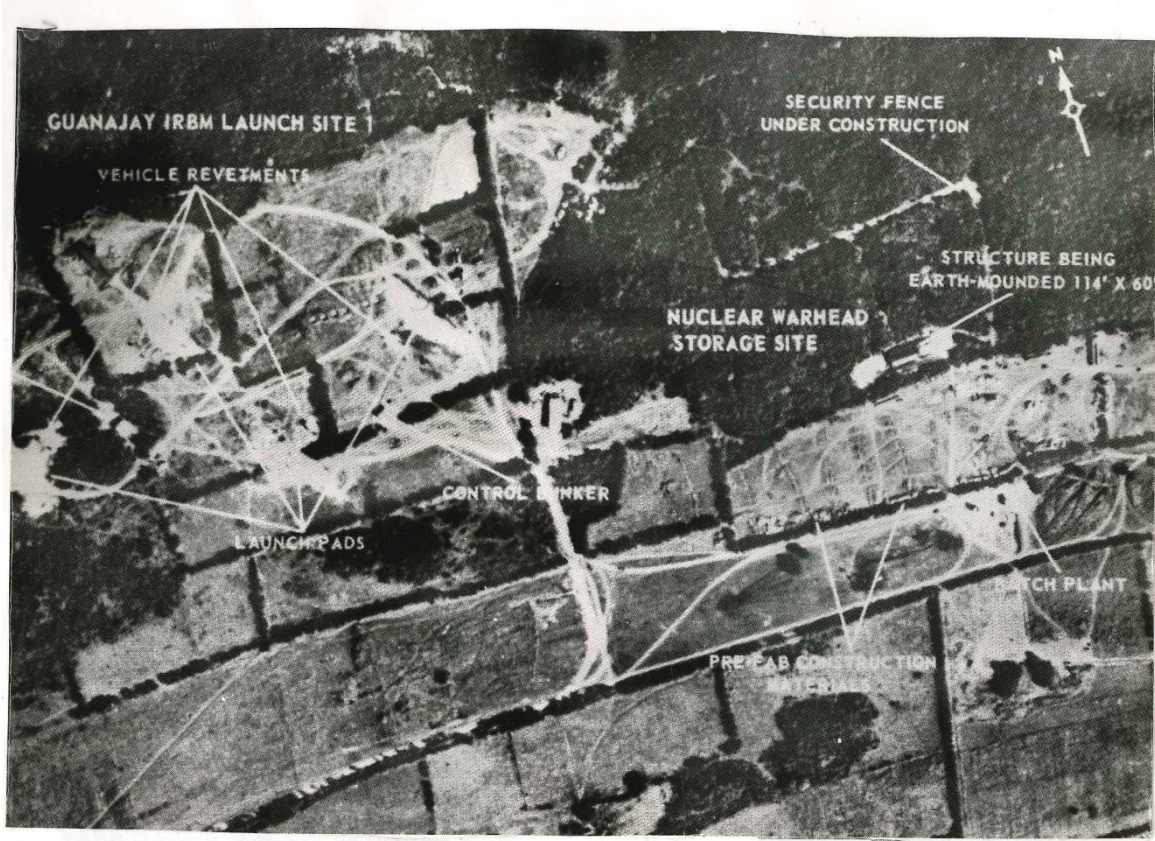
¹Bu fotoğraflar yukarıdaki eserden referans alınarak orijinal negatiflerinden copyproof yöntemiyle çoğaltılarak baskı tekniğiyle çalışmamıza aktarılmıştır.

EK-3 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları

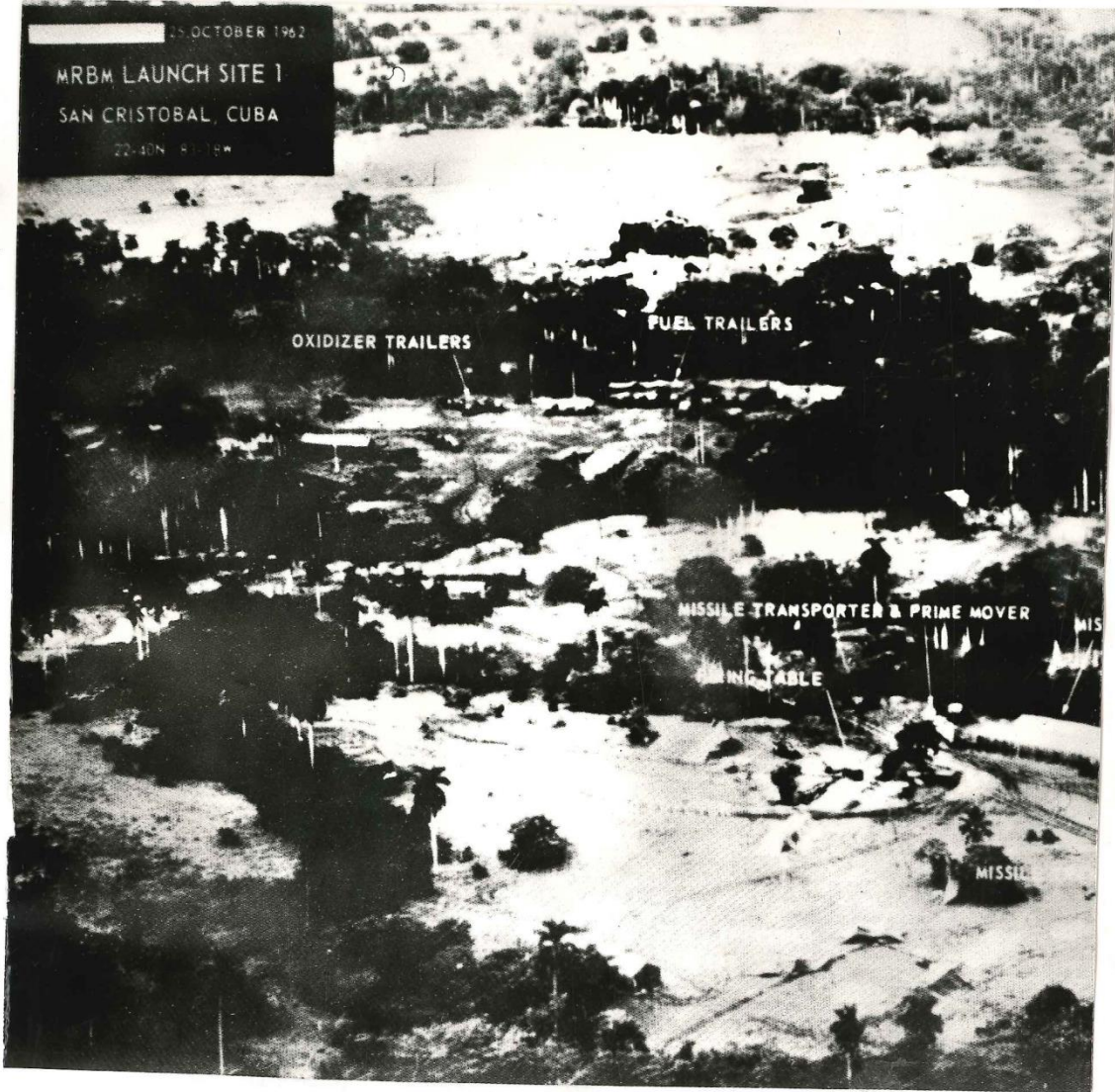
San Julian Hava Üssü (Anderson, 1984, s. 102).

EK-4 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları

Guanajaydaki Orta-Uzun Menzilli Füze Rampaları (Anderson, 1984, s. 103).

EK-5 U-2 Casus Uçaklarının Küba Üzerinde Çektikleri Hava Fotoğrafları

San Cristobal Üssü'nde Bulunan Orta Menzilli Füze Rampaları (Anderson, 1984, s. 104).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Varlı, Bülent
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum tarihi ve yeri : 08.02.1966 Ankara
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 0 532 236 17 24
Faks :
E-mail : bulent_varli@yahoo.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans
Lisans	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi	1988
Lise	Atatürk Anadolu Lisesi (Ankara)	1984

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
1990-1993	Gazi Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü	Araştırma Görevlisi
1993-2020	Ankara Barosu	Serbest Avukat

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Sovyetler Birliği'ndeki Milliyetçilik Hareketleri (G. Ü. İİİBF Dergisi C.6,1990, sayı 2)
Azerbaycan'a Yapılan Silahlı Müdahaleler (1918-1990) ve Sebepleri
G. Ü. İİİBF Dergisi C.6,1990, sayı 2

Hobiler

Şiir, Amatör Tiyatro, Spor, Akordeon, Türk Sanat Müziği.

